

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

A. P. ÇEHOV'UN TÜRKÇE ÇEVİRİ
ESERLERİNDE KURAMSAL BAĞLAMDA
ÇEVİRİ İNCELEMELERİ

Esra GÜRKAN

2502160546

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. Emine İNANIR

İSTANBUL-2024

ÖZ

A. P. ÇEHOV'UN TÜRKÇE ÇEVİRİ ESERLERİNDE KURAMSAL BAĞLAMDA ÇEVİRİ İNCELEMELERİ ESRA GÜRKAN

Bu tez, Rusça ve Türkçe dillerine ait, farklı dil ailelerinden olan iki dil arasında terim odaklı çevirilerin gerçekleştirilmesi sürecinde ortaya çıkan sorunları ele almaktadır. Aynı zamanda, Anton Pavloviç Çehov'un eserlerinin Türkçeye çevirilerini inceleyerek, bu çevirilerde ortaya çıkan sorunları detaylı bir şekilde irdelemeyi amaçlamaktadır. Söz konusu sorunların çözümü için kuramsal yöntemler ve stratejiler önermeyi hedeflemektedir.

1950'den günümüze kadar uzanan dönemde biçimci yaklaşımla başlayan çeviribilim çalışmalarının Yakov İosifoviç Retsker ve Andrey Venediktoviç Fyodorov'un katkılarıyla önemli ölçüde değiştiği görülmektedir. Bu döneme kadar göz önünde bulundurulmuş gerçekçi çeviri yaklaşımına karşıt tezler ortaya koyan Fyodorov ve Retsker'in dilbilgisel temelli çeviri kuramları, ilerlemelerle Rusya'da benimsenen bir yöntem haline geldiği gözlemlenmektedir. Bu ilerlemelerin sebepleri arasında, 1920'li yıllarda daha çok dinî içerikli kaynakların çevrilmesiyle başlayıp 1950'li yıllara gelindiğinde edebî eserlerin ele alınması, diller arasındaki yapısal ve işlevsel uyumsuzluklar ile kültürel bağlamda yaşanan zorluklar sayılabilir. Edebî eserler, dinî içerikli metinlerden farklı olarak yazarların hayal dünyalarını yansıttıkları kadar ait oldukları kültüre, dil yapısına ve toplumsal normlara da dair özellikleri içermektedir. Bu nedenlerle edebî çevirilerde eserlerin gerçekçi yaklaşımla değil, dilbilgisel açıdan geniş bir şekilde ele alınarak hedef dile aktarımı için uygun yöntemler tercih edilmesi uygun görülmektedir.

Bu çalışmada, Çehov'un Türkçeye daha önce birkaç kez çevirisi yapılmış olan **Altıncı Koğuş**, **Küçük Köpekli Kadın** ve **Bozkır** isimli eserleri ele alınıp ve Rus dilbilgisel çeviribilim kuramları çerçevesinde incelenecektir. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki, Rusya'da yapılan tüm araştırmalar Hint-Avrupa dil ailesi çatısı altında yer

alan İngilizce ve Fransızca üzerinden yapılmaktadır. Bu çalışmada, Rusçadan Türkçeye yapılan çevirilerde karşılaşılan sorunların nasıl ele alındığı ve erek dile çevrilirken hangi metotların kullanılabileceği saptanmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmanın önemi, Çehov'un Türkçeye yapılan çevirilerini inceleyerek, eserlerde karşılaşılan sorunları irdelemek ve bu sorunların giderilmesi için kuramsal yöntemler ve stratejiler belirlemektir. Bu tez, çeviri sürecinde ortaya çıkan zorluklara ışık tutmayı ve çeviri disiplinine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Sözcükler: Çeviri Sorunları, A. P. Çehov, Kuramsal Yöntemler, Dilbilgisel Çeviri Kuramları, Edebi Çeviri.

ABSTRACT

THEORETICAL CONTEXTUAL TRANSLATION ANALYSES IN A. P. CHEKHOV'S TURKISH TRANSLATED WORKS

ESRA GURKAN

This thesis addresses the problems that arise in the process of carrying out term-oriented translations between Russian and Turkish, two languages from different language families. At the same time, it aims to examine in detail the problems that arise in these translations by examining the translations of A. P. Chekhov's works into Turkish. The thesis aims to propose theoretical methods and strategies to solve these problems.

It is seen that translation studies, which started with a formalist approach in the period from 1950 to the present, have changed significantly with the contributions of Retsker and Andrey Nakitoviç Fyodorov. It is observed that the grammatical-based translation theories of Fyodorov and Retsker, who put forward opposing theses to the realistic translation approach that was considered until this period, have gradually become a method adopted in Russia. The reasons for these advances include the translation of mostly religious sources in the 1920s and the handling of literary works in the 1950s, structural and functional incompatibilities between languages, and difficulties in the cultural context. Unlike texts with religious content, literary works not only reflect the imagination of the authors, but also include features of the culture, language structure and social norms to which they belong. For these reasons, in literary translations, it is deemed appropriate to choose appropriate methods for transferring the works to the target language by considering them in a broad grammatical manner, rather than with a realistic approach.

In this study, Chekhov's works named **The Sixth Ward**, **The Lady with the Dog** and **The Steppe**, which have been translated into Turkish several times before, will be discussed and examined within the framework of Russian grammatical translation studies theories. In this context, it should be noted that all research

conducted in Russia is conducted through English and French, which are under the umbrella of the Indo-European language family. In this study, we will try to determine how the problems encountered in translations from Russian to Turkish are handled and what methods can be used when translating into the target language.

The importance of this study is to examine the problems encountered in the works by examining Chekhov's translations into Turkish and to determine theoretical methods and strategies to eliminate these problems. This thesis aims to shed light on the difficulties that arise in the translation process and to contribute to the translation discipline.

Key Words: Translation Problems, A.P. Chekhov, Theoretical Methods, Grammatical Translation Theories, Literary Translation.

ÖNSÖZ

Bu tezde, farklı dil ailelerine ait olan Rusça ve Türkçe dillerinin çevirilerinde genel olarak karşılaşılan sorunlar ele alınmakta ve özellikle A. P. Çehov'un Türkçe çevirileri incelenerek, çeviri metinlerde karşılaşılan sorunları irdelemeyi ve bu sorunların giderilmesi bağlamında kuramsal yöntemler ve stratejiler belirlemek amaçlanmaktadır.

Çeviri süreci, bir dilde ifade edilen anlamın başka bir dile aktarılmasıdır. Bu süreçte dil ve kültür arasındaki farklılıklar dikkate alınmalıdır. Özellikle edebî eserlerin çevirisinde, yazarın dil yapısı, toplumsal normları ve kültürel bağlamı gibi unsurların doğru bir şekilde aktarılması önemlidir. Bu unsurlar, özgün eserin özünü çeviride de korumak amacıyla doğru bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Edebî eserlerin farklı dillere çevrilmesi, çevirmenler için bir dizi zorluk ve sorunları beraberinde getirir. Türkçe çevirilerinde de karşılaşılan bu sorunlar, dil ve kültür arasındaki farklılıkların yanı sıra çeviri sürecindeki yöntemlerin etkin kullanımını gerektirmektedir.

Bu çalışmanın önemi, çevirinin genel sorunlarını aktarmak ve bilimsel verilere dayanarak çözüm önerileri sunmanın yanı sıra, Çehov'un Türkçe çevirilerini inceleyerek eserlerde karşılaşılan sorunları irdelemektir. Bu sorunlara yönelik kuramsal yöntemler ve stratejiler belirlenerek, çevirmenlere ve dilbilimcilere katkıda bulunacak bir çalışma sunulması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada, Çehov'un çevirileri karşılaştırılırken daha çok 1950 yılından günümüze kadar uzanan bir döneme odaklanılacaktır. Bu dönemde, çeviribilim çalışmaları başlangıçta biçimci yaklaşımla başlamış ve Y. İ. Retsker ve sonrasında Andrey Venediktoviç Fyodorov'un katkılarıyla önemli bir değişime uğramıştır. Fyodorov ve Retsker, gerçekçi çeviri yaklaşımına karşıt tezler öne sürerek dilbilgisel temelli çeviri kuramlarını ortaya koymuşlardır. Bu ilerlemeden sonra, Rusya'da çeviri kuramlarının bu doğrultuda ilerlediği gözlemlenmektedir.

Zaman içerisinde çeviri çalışmalarının dinî içerikli kaynaklardan edebî eserlere doğru kayması, diller arasındaki yapısal ve işlevsel uyumsuzluklar ile kültürel

bağlamdaki zorlukların yaşandığı 1950’li yıllara gelindiğinde görülebilir. Edebî eserler, dinî içerikli metinlerden farklı olarak yazarların hayal dünyasını yansıttıkları kadar ait oldukları kültüre dair özellikleri, dil yapısını ve toplumsal normları da içerisinde barındırmaktadırlar. Bu nedenlerle edebî çevirilerde, eserlerin gerçekçi yaklaşımla değil, dilbilgisel açıdan ele alınarak hedef dile aktarılması gerekmekte olduğu kanaatindeyiz. Çalışmada, Çehov’un daha önceden çevirileri yapılmış olan **Altıncı Koğuş**, **Küçük Köpekli Kadın** ve **Bozkır** isimli eserleri ele alınmış ve Rus dilbilgisel çeviribilim kuramları kapsamında incelenmiştir.

Belirtmek gerekir ki, Rusya’da yapılan tüm araştırmalar Hint-Avrupa dil ailesi çatısı altında yer alan İngilizce ve Fransızca üzerinden yapılmaktadır. Ancak Türkçe dil yapısı, Rusça dil yapısından tamamen farklı olduğundan, Rusya’da yapılan öneriler ve genel kurallar Türkçe diline uyarlanamamaktadır. Bu durum, çeviri sürecinde karşılaşılan sorunların nasıl ele alındığını ve erek dile çevrilirken hangi metotların kullanılabileceğini saptamayı gerektirmektedir.

Bu çalışma, çeviribilimin genel gelişimi ve Rusya’daki çeviri kuramlarının evrimi hakkında bilgi vererek tezin yerini ve önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, edebî çevirilerin özel bir dikkat gerektirdiği ve dilbilgisel açıdan ele alınarak geniş bir bakış açısıyla incelenmeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesini mümkün kılan, her aşamasında yönlendiren ve her konuda destekleyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Emine İnanır’a içtenlikle teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum. Anlayışını hiçbir zaman esirgemeyen danışmanımın katkıları olmadan bu çalışmayı tamamlamak mümkün olmazdı. Tez izleme komitemde yer alan, çalışmam konusunda yönlendiren Prof. Dr. Emine Zeynep Günal’a ve Doç. Dr. Seyyal Körpe Kemer’e de teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Değerli görüş ve önerileriyle çalışmamı daha da zenginleştirdiler. Son olarak, her zaman yanımda olan ve sonsuz anlayış ve sabırla bana yardımcı olan eşim Onur Gürkan’a destekleri için içtenlikle teşekkür ediyorum. Bu süreçte emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyor ve saygılarımı iletiyorum.

Esra GÜRKAN

2024-İSTANBUL

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
GİRİŞ	1
1. ÇEVİRİBİLİMİN GELİŞİMİ VE RUSYA'DAKİ ÇAĞDAŞ ÇEVİRİ KURAMLARI.....	6
1.1. Çeviri Tarihine Kısa Bir Bakış.....	6
1.2.Çeviriden Çeviribilime Geçiş Süreci.....	7
1.3.Türkiye’de Modern Dönemde Çeviribilimin Gelişim Süreci.....	10
1.4. Rusya’da Modern Dönemde Çeviribilimin Gelişim Süreci.....	11
1.5. Çeviriden Çeviribilime Geçiş ve Çağdaş Çeviri Kuramları.....	18
1.5.1. Y. İ. Retsker’in yaklaşımı	18
1.5.2. A. V. Fyodorov’un yaklaşımı	24
1.5.3. A. D. Şveytser’in yaklaşımı	27
1.5.4. L. K. Latışev’in yaklaşımı.....	31
1.5.5. L. S. Barhudarov’un yaklaşımı	34
1.5.6. V. G. Gak’ın yaklaşımı	38
1.5.7. V. N. Komissarov’un yaklaşımı.....	41
2. EŞDEĞERLİK TEORİSİNİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	45
2.1. Eşdeğerlik Tanımı.....	45
2.2. Çeviribilimde Eşdeğerlik Kavramı	46
2.2.1. Yeterli ve Eşdeğer Çeviri Kavramı.....	48
2.3.Rusya’da Eşdeğerlik Kuramının Gelişim Süreci.....	51
2.4. Lev Konstantinoviç Latışev’e Göre Eşdeğerlik Kuramı.....	54
2.5. Vilen Naumoviç Komissarov’a Göre Eşdeğerlik Kuramı.....	62

3. ANTON ÇEHOV’UN RUSÇADAN TÜRKÇEYE ÇEVİRİLEN UZUN ÖYKÜLERİ ÜZERİNDEN UYGULAMADA EŞDEĞERLİK TEORİSİ.....73

3.1. Anton Çehov’un Rusçadan Türkçeye Çevirilen Uzun Öyküleri.....73

3.2. Eserler Üzerinde Uygulamada Eşdeğerlik Kuramı.....75

3.3. Anton Çehov’un ‘Bozkır’ Eseri.....75

3.4. ‘Bozkır’ (1888) Eseri Üzerinden Çeviri İncelemesi.....76

3.4.1. Özel İsimlerin Çeviri Yöntemleri.....77

3.4.2. Yerileştirme/Yabancılaştırma Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....80

3.4.3. Özelleştirme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....82

3.4.4. Genelleme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....83

3.4.5. Betimleme/Açıklama Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....86

3.4.6. Telafi Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....89

3.4.7. Mantıksal Modülasyon Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....92

3.4.8. Bir Sözcüğü İki Sözcük ile Aktarma.....94

3.4.9. Hedef Dilde Birçok Karşılığı Olan Sözcüklerin Çevirisi.....96

3.4.10. Bağlacın Çevirilerde Kullanım Yöntemleri.....100

3.4.11. Deyimlerin Çeviri Yöntemleri.....101

3.4.12. Sözcük Ekleme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....103

3.4.13. Sözcük ya da Cümle Çıkarma Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....108

3.4.14. Cümleleri Bölme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....109

3.4.15. Hedef dilde uyarlama yapılan çeviriler.....113

3.4.16. Hedef Dilde İstenilen Anlamı Veremeyen Çeviriler.....118

3.5. Anton Çehov’un ‘Altıncı Koğuş’ Eseri.....120

3.6. ‘Altıncı Koğuş’ (1892) Eseri Üzerinden Çeviri İncelemesi.....121

3.6.1. Özel İsimlerin Çeviri Yöntemleri.....122

3.6.2. Yerileştirme/Yabancılaştırma Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....124

3.6.3. Özelleştirme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....125

3.6.4. Genelleme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....126

3.6.5. Betimleme/Açıklama Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	128
3.6.6. Telafi Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	130
3.6.7. Mantıksal Modülasyon Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	131
3.6.8. Bir Sözcüğü İki Sözcük ile Aktarma.....	134
3.6.9. Hedef Dilde Birçok Karşılığı Olan Sözcüklerin Çevirisi.....	135
3.6.10. Bağlacın Çevirilerde Kullanım Yöntemleri.....	139
3.6.11. Deyimlerin Çeviri Yöntemleri.....	141
3.6.12. Sözcük Ekleme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	143
3.6.13.Sözcük ya da Cümle Çıkarma Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	145
3.6.14. Cümleleri Bölme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	146
3.6.15. Hedef dilde uyarlama yapılan çeviriler.....	148
3.6.16.Hedef Dilde İstenilen Anlamı Veremeyen Çeviriler.....	149
3.7. Anton Çehov'un 'Küçük Köpekli Kadın' Eseri.....	151
3.8. 'Küçük Köpekli Kadın' (1899) Eseri Üzerinden Çeviri İncelemesi.....	152
3.8.1. Özel İsimlerin Çeviri Yöntemleri.....	152
3.8.2.Yerlileştirme/Yabancılaştırma Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	153
3.8.3. Özelleştirme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	154
3.8.4. Genelleme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	155
3.8.5. Betimleme/Açıklama Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	157
3.8.6. Telafi Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	158
3.8.7. Mantıksal Modülasyon Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	159
3.8.8. Bir Sözcüğü İki Sözcük ile Aktarma.....	161
3.8.9. Hedef Dilde Birçok Karşılığı Olan Sözcüklerin Çevirisi.....	162
3.8.10. Bağlacın Çevirilerde Kullanım Yöntemleri.....	164
3.8.11. Deyimlerin Çeviri Yöntemleri.....	166
3.8.12. Sözcük Ekleme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	167
3.8.13.Sözcük ya da Cümle Çıkarma Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	169
3.8.14. Cümleleri Bölme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler.....	170
3.8.15. Hedef dilde uyarlama yapılan çeviriler.....	172

3.8.16. Hedef Dilde İstenilen Anlamı Veremeyen Çeviriler.....	174
SONUÇ.....	178
KAYNAKÇA.....	186



GİRİŞ

Bugünün koşullarında Rusçadan Türkçeye çeviri yapmanın önemi birkaç açıdan ele alınabilmektedir. İlk olarak, Rusça Türkçe konuşan ve anlayan kişiler arasında kültürel bir iletişim köprüsüdür. Rus edebiyatı, sineması, müziği ve diğer kültürel ürünleri Türkçe konuşan toplumlarla paylaşılabilir ve anlaşılabilir hâle getirilmesi uygun görülmektedir. Bu çeviriler, iki kültür arasında köprü oluşturarak kültürel etkileşimi ve anlayışı arttırmaktadır.

Rus edebiyatı dünya edebiyatının önemli bir parçasıdır. Rusçadan Türkçeye yapılan çeviriler, Rus yazarların eserlerini Türkçe olarak okuyuculara sunar ve edebiyatın uluslararası alanda yayılmasına katkıda bulunmaktadır. Aynı şekilde, bilimsel çalışmalarda Rusça kaynaklara erişim sağlamak ve bu kaynakları Türkçe olarak sunmak da önemlidir.

Ayrıca, Rusya Türkiye'nin önemli ticaret ortaklarından biridir. İki ülke arasındaki iş ilişkileri her geçen gün artmaktadır. Rusçadan Türkçeye çeviri yapmak, ticari belgelerin, sözleşmelerin, web sitelerinin ve diğer iletişim materyallerinin doğru ve etkili bir şekilde tercüme edilerek iş anlaşmalarının ve iletişiminin sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

Son olarak, Rusçadan Türkçeye çeviri yapmak dil öğrenimi ve kültürel çeşitlilik açısından da önemlidir. Rusça, Türkçe konuşanların dil becerilerini geliştirmelerine ve yeni bir dil öğrenmelerine yardımcı olmaktadır. Rusçadan Türkçeye yapılan çeviriler, bu dili öğrenenlerin Rusça metinlerle etkileşime girmesine, yeni sözcükler, ifadeler ve dil yapıları öğrenmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, farklı dillerden yapılan çeviriler, kültürel çeşitliliği ve dil zenginliğini koruma ve teşvik etme açısından da önemlidir. Tüm bu nedenlerden dolayı, Rusçadan Türkçeye çeviri yapmak, kültürel, edebi, bilimsel, ticari ve dil öğrenimi alanlarında önemli bir role sahiptir.

Rusçadan Türkçeye çeviri yaparken çeviri kuramlarını kullanmanın önemi birkaç açıdan değerlendirilebilir. İlk olarak, çeviri kuramları çevirinin bilimsel bir temele oturmasını desteklemektedir. Bu kuramlar, çeviri sürecinin nasıl işlediğini anlamamızı ve çevirinin karmaşıklığını kavramamızı sağlamaktadır. Çeviri kuramları,

çevirmenlere bir rehberlik sunar ve çeviri sürecinde karşılaşılabilecekleri zorlukları anlamalarına yardımcı olmaktadır. Buna ek olarak, çeviri kuramları çeviri sürecinde bir yöntem sunmaktadır. Bu yöntem, çevirmenlere doğru bir yaklaşımı benimsemeleri için rehberlik etmektedir. Çeviri kuramları, çeviriye ilişkin stratejiler, yöntemler ve teknikler sunar ve bu sayede çevirmenler, kaynak metni hedef dile en etkili şekilde aktarma yolunu belirlemek için çeviri kuramlarını kullanmaktadırlar.

Çeviri kuramları bir anlamda çevirinin eleştirel bir değerlendirmesini yapmayı sağlamaktadır. Çeviri kuramları, çevirinin doğruluğunu, sadakatini ve etkililiğini değerlendirmek için bir ölçüt sunar ve çevirinin yapıldığı dil ve kültürün özelliklerini dikkate alıp, çevirinin amacına uygunluğunu değerlendirmektedir. Böylece çeviri süreci, eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilebilir ve geliştirilebilir.

Sonuç olarak, çeviri kuramlarını kullanmak, Rusçadan Türkçeye çeviri yaparken çevirmenlere yönlendirme, yöntembilim, kalite kontrol ve eleştirel değerlendirme imkânı sağlamaktadır. Bu nedenle, çeviri kuramlarını kullanmak, çeviri sürecinin kalitesini artırmak ve çevirinin amacına uygunluğunu sağlamak için önemlidir.

Bu çalışma, Rusçadan Türkçeye çeviri sürecinde eşdeğerlik kuramının sağladığı çeşitli faydaları incelemektedir. Eşdeğerlik kuramı, çevirinin anlamının korunmasını, dil yapılarının uyumunu, kültürel uyumu, okuyucu odaklılığı ve iletişim etkisini önemseyen bir yaklaşımdır. Bu kuram, çevirinin etkili ve başarılı olmasına katkıda bulunarak, Rusçadan Türkçeye yapılan çevirilerde anlamın doğru aktarılmasını, dil yapılarının uygun kullanımını, kültürel uyumun sağlanmasını, okuyucuların beklentilerine uygunluğunun gözetilmesini ve iletişim etkisinin güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Eşdeğerlik kuramı sayesinde, çevirinin kalitesi artırılarak, metnin özgün anlamı ve iletişim amacı hedef dile uygun şekilde aktarılmaktadır. Bu nedenle, çeviri sürecinde “eşdeğerlik kuramı”nın kullanılması, çeviri alanında önemli bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.¹

¹ Despoina Panou, “Equivalence in Translation Theories: A Critical Evaluation”, **Theory and Practice in Language Studies**, Cilt 3, Sayı 1, 2013, s. 1-6.

Bu araştırma, Rusçadan Türkçeye çeviri sürecinde eşdeğerlik kuramının sağladığı çeşitli faydaları incelemeyi amaçlamaktadır. Çehov'un Türkçe çevirileri üzerinden gerçekleştirilen analizler, çeviri sürecinde ortaya çıkan sorunları ve bu sorunların giderilmesi için kuramsal yöntemler ve stratejilerin belirlenmesini hedeflemektedir.

Çeviri çalışmaları, bir dilde ifade edilen anlamın başka bir dile aktarılması sürecini ele almaktadır. Bu süreçte dil ve kültür arasındaki farklılıklar göz önünde bulundurulmaktadır. Çehov'un eserleri, dünya çapında tanınmış ve birçok dile çevrilmiştir. Ancak, çeviri sürecinde çevirmenler bir dizi zorlukla karşılaşmaktadır.

Çeviri sürecinde, yazarın dil yapısı, toplumsal normları ve kültürel bağlamı gibi unsurların doğru bir şekilde aktarılması önemlidir. Bu unsurların doğru bir şekilde ele alınması, özgün eserin anlamını ve atmosferini çeviriyle korumayı hedefler.² Bu çalışma, Çehov'un Türkçe çeviri eserlerinin kuramsal bağlamda incelenmesini amaçlamaktadır.

Birinci bölümde çeviribilimin gelişimi ve Rusya'daki çağdaş çeviri kuramları ele alınmaktadır. Bu bölümde, çeviri tarihine kısa bir bakış yapılmakta ve çeviribilime geçiş süreci incelenmektedir. Ayrıca, Türkiye'de ve Rusya'da modern dönemde çeviribilimin gelişim süreçleri üzerinde durulmaktadır. Bölümün devamında, çeviriden çeviribilime geçiş ve çağdaş çeviri kuramları detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu kapsamda, Y. İ. Retsker, A. V. Fyodorov, A. D. Şveytser, L. K. Latışev, L. S. Barhudarov, V. G. Gak ve V. N. Komissarov gibi çevirmenlerin yaklaşımları incelenmektedir.

İkinci bölümde, eşdeğerlik kuramının kuramsal çerçevesi ele alınmaktadır. Bölümde, eşdeğerlik tanımı üzerinde durulmakta ve çeviribilimde eşdeğerlik kavramı incelenmektedir. Ayrıca, Rusya'da eşdeğerlik kuramının gelişim süreci açıklanmaktadır. Bölümde, Şveytser'in eşdeğerlik kuramı, Lev Konstantinoviç Latışev'in eşdeğerlik kuramı, Komissarov'un eşdeğerlik kuramı gibi çevirmenlerin yaklaşımları detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Her bir çevirmenin eşdeğerlik kuramına ilişkin görüşleri ve vurguladıkları noktalar açıklanmaktadır. Bu bölüm,

² Lawrence Venuti, **The Translation Studies Reader**, London, Routledge, 2000, s.178.

eşdeğerlik kuramının temel kuramsal çerçevesini sunarak çeviri sürecinde eşdeğerlik kavramının nasıl anlaşıldığını ve uygulandığını tartışmayı amaçlamaktadır.

Üçüncü bölümde, Çehov'un **Bozkır**, **Altıncı Koğuş** ve **Küçük Köpekli Kadın** adlı eserleri üzerinden çeviri incelemesi yapılmaktadır. Bölümde, çeviri yöntemleri ve teknikleri üzerinde durulmaktadır. Özellikle, özel isimlerin çeviri yöntemleri, yerileştirme/yabancılaştırma tekniği, özelleştirme tekniği, genelleme tekniği, betimleme/açıklama tekniği, telafi tekniği, mantıksal modülasyon tekniği, bir sözcüğü iki sözcük ile aktarma, hedef dilde birçok karşılığı olan sözcüklerin çevirisi, bağlacın çevirilerde kullanım yöntemleri, deyimlerin çeviri yöntemleri, sözcük ekleme tekniği, sözcük ya da cümle çıkarma tekniği, cümleleri bölme tekniği, hedef dilde uyarlama yapılan çeviriler ve hedef dilde istenilen anlamı veremeyen çeviriler gibi konular incelenmektedir.

Bozkır, **Altıncı Koğuş** ve **Küçük Köpekli Kadın** eseri üzerinden özel isimlerin çeviri yöntemleri, yerileştirme/yabancılaştırma tekniği kullanılarak yapılan çeviriler ve diğer çeviri teknikleri detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Her bir teknik, çeviri sürecindeki kullanım alanı ve etkileri üzerinde tartışılmaktadır. Bu bölüm, Çehov'un eserlerinde karşılaşılan çeviri zorluklarını ve bu zorlukların nasıl ele alındığını incelemeyi amaçlamaktadır.

Bu tez, çeviribilim alanında yapılan bir çalışma olduğu için öğrencilere çeviri derslerinde faydalar sağlanması hedeflenmektedir. Öğrencilere sağlayabileceği faydalardan bazıları şöyledir.

Tezde, çeviribilim konusunda önemli kavramlar, kuramlar ve yöntemler ele alınmaktadır. Öğrenciler, tezi okuyarak çeviri bilgisini genişletebilir ve çeviri süreciyle ilgili daha fazla anlayış geliştirebilir. Tez, Rusçadan Türkçeye çeviri sürecinde karşılaşılan sorunları incelemektedir. Öğrenciler, çeviri sürecinde ortaya çıkabilecek zorlukları ve çözüm stratejilerini öğrenerek daha etkili çeviriler yapma becerilerini geliştirebilir. Çalışmada, dilbilgisel temelli çeviri yaklaşımları ele alınmaktadır. Öğrenciler, dil bilgisi kurallarının çeviriye nasıl uygulandığını ve çeviri sürecindeki önemini öğrenerek dilbilgisel yaklaşımları kavrayabilir. Çeviri sürecinde dil ve kültür arasındaki farklılıkların önemi vurgulanmaktadır. Öğrenciler, çeviri

yaparken kültürel farklılıkları dikkate alma ve özgün eserin atmosferini koruma becerisini geliştirebilirler. Tez, çeviri stratejileri üzerinde durmaktadır. Öğrenciler, farklı çeviri tekniklerini ve yöntemlerini öğrenerek kendi çeviri stratejilerini geliştirme ve uygulama becerisi kazanabilir. Ayrıca bu çalışma, çeviri sürecinde karşılaşılan sorunlara yönelik incelenen kaynaklara dayanarak çözüm önerileri sunmaktadır. Öğrenciler, tezi bir kaynak olarak kullanarak çeviri çalışmalarında tezde yer verilen kuramsal bilgilere erişebilir. Bu tez, çeviri alanında çalışan ya da çalışmayı hedefleyen öğrenciler için bir kaynak oluşturabilir. Çeviri becerilerini geliştirmek isteyen öğrenciler, tezden faydalanarak kuramsal bilgileri pratik uygulamalarla birleştirme fırsatı bulabilir ve çeviri konusunda daha yetkin hâle gelebilirler.

1. ÇEVİRİBİLİMİN GELİŞİMİ VE RUSYA’ DAKİ ÇAĞDAŞ ÇEVİRİ KURAMLARI

1.1.Çeviri Tarihine Kısa Bir Bakış

Çeviri, en genel ifadesiyle herhangi bir dilin bildirilerinin anlam ve biçim yönünden aynı duygu ve ifadeleri koruyarak başka bir dile aktarılması işlemidir. İnsanlar, varoluşlarından günümüze dek dil, din, ırk farklarına rağmen her zaman birbirleriyle iletişim içinde olmuşlardır. Bir kısmı yok olmasına rağmen günümüzde hâlen kullanımı süren pek çok dilin olması da tarihte çeviri yapılması zorunluluğuna zemin hazırlayan temel sebeplerden biri olmuştur.

“Çeviri çalışmaları, yazının icadıyla birlikte hız kazanmasına rağmen, aslında Antik Çağda doğadaki nesnelerin sese, yazılı simgeye, resme ve dansa dönüştürülmesiyle başlayan bir faaliyet olarak bilinmektedir.”³ Bu dönemdeki tarihsel arka plan ve gösterilen ilgi ve emekler, bugünkü kapsamlı çeviri çalışmalarının temellerinin atılmasına katkıda bulunmuştur.⁴

Rus dilbilimci ve pedagog Roman Yakobson (1896-1982), daha sonra “göstergeler arası çeviri” olarak adlandırdığı bir kavramla ilgili çalışmalar yapmıştır. Bu kavram, dilsel göstergeler arasındaki farklılıkları araştırmayı ve bunları daha genel bir tarihsel-kültürel bağlamda değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmaların çeviri alanında kabul görmesiyle birlikte, çeviri çalışmalarının daha sistematik ve disiplinler arası bir yaklaşım benimsemeye başladığı söylenebilir.⁵

Çeviri tarihi, Fransız asıllı Amerikalı edebiyat eleştirmeni, roman yazarı, filozof ve çevirmen George Steiner (1929-2020) tarafından dört döneme ayrılmıştır.⁶ Birinci dönem ilk çeviri kuramcıları Cicero (M.Ö. 106-43) ve Aziz Jeremo olarak bilinen Hieronymus (340-420) ile başlayarak, yazar ve tarihçi Alexander Fraser Tytler (1747-1813)’in 1791 yılında yayımlanmış olan kitabı “Çeviri İlkeleri Üzerine Deneme” (Essay on the Principles of Translation)’ye kadar geçen süreci

³ Mine Yazıcı, **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 30.

⁴ A.y.

⁵ A.e., s. 30.

⁶ Susan Basnett, **Translation Studies**, London and New York, Routledge, 2014, s. 48.

kapsamaktadır. İkinci dönemi 1946'da Fransız yazar Valery Larbaud (1881-1957)'un büyüleyici ama sistematik olmayan eseri **Aziz Jerome'un çağrısı altında** (Sous l'invocation de Saint Jerome) ile bitirirken⁷, 1960'lı yılları üçüncü dönem, sonrasını da dördüncü dönem olarak aktarmıştır.

Antik Yunan filozofu ve aynı zamanda Sokrates'in de öğrencisi olan Platon (MÖ yaklaşık 428-MÖ yaklaşık 348)'un "idea" öğretisindeki özgün haline bağlı kalma dürtüsünden hareketle, çeviri bir anlamda özgün metnin kopyası sayılmasından dolayı, çeviri ve çevirmenlerin toplum tarafından pek de kabul görmedikleri anlaşılmaktadır.⁸ Diğer yandan bu tavrın Roma Uygarlığı dönemine gelindiğinde değişime uğradığı göze çarpmaktadır. Dönemin tarihî koşulları incelendiğinde de diğer ülkelerle iletişim hâlinde olma zorunluluğu nedeniyle en azından sözlü çevirinin aktif olarak kullanılmış olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Tarihte Avrupa'nın ilk edebî çevirmeni olarak şair ve oyuncu olan Livius Andronicus (MÖ yaklaşık 280-MÖ yaklaşık 204) karşımıza çıkmaktadır. Kendisi M.Ö. 240 yılı civarında ünlü ozan Homeros'a ait, dönemin iki büyük eserinden biri olan **Odysseia** isimli eseri Yunancadan Latinceye koşuk biçiminde çevirmiştir.⁹ Livius Andronicus'un bu çevirisi, çeviriye olan ilginin ve farklı dillerden çevirilerin yapılmasının artmasına katkı sağlamıştır. Livius, çalışmalarıyla dönemin çevirmen ve yazar kimliğini taşıyan düşünürlerini çeviri sürecinde ortaya çıkan sorunları düşünmeye teşvik etmiş ve çeviri araştırmalarının artmasına katkıda bulunmuştur.

Bu dönemden günümüze kadar yapılan çeviriler, tarih boyunca birçok ulusal dil ve edebiyatın oluşumu yanında gelişiminde de önemli rol oynamışlardır. Yazılı çevirilerin yaygınlaşması aynı zamanda farklı kültürlerdeki insanların etkileşimlerinin de artmasına destek olmuştur.

1.2. Çeviriden Çeviribilime Geçiş Süreci

On beşinci yüzyılda matbaanın bulunması ve sonrasında üretilen kitap miktarındaki artış halkın büyük bir kesiminin kitaplara kolaylıkla ulaşmasını mümkün

⁷ A.e., s.78.

⁸ Yazıcı, a.g.e., s.20.

⁹ Faruk Yücel, **Çevirinin Tarihi**, İstanbul, Dost Yayınevi, 2007, s.35.

hâle getirmiştir. Bu gelişmeleri takiben toplumda artan okuma-yazma oranı insanların bilimsel ve kültürel yayınlara olan taleplerinin artmasına ve bunun sonucunda da haftalık gazete ve dergilerin basılması aşamasına gelinmesine yol açmıştır. Şüphesiz tüm bu gelişmeler çeviriye olan ihtiyacı arttırarak çevirinin bilimsel araştırmaların konusu olmasına da zemin hazırlamıştır.

Romantik dönemin egemen olduğu on sekizinci yüzyıla gelindiğinde, edebî metinlere olan ilgi ve talebin artması, çevirinin önem kazanmasına zemin hazırlamıştır. Bu dönem, edebî eserlerin çevirisi için bir yükselme dönemi olarak nitelendirilebilir; zira bu dönemde çeviri faaliyetleri daha yoğun bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu artış, çevirinin edebî eserlerin farklı kültürler arasında tanınmasını ve etkileşimini kolaylaştırmıştır.¹⁰

On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde, Alman düşünürü Friedrich Schleiermacher (1768-1834), 1813 yılında Berlin'deki Kraliyet Bilimler Akademisi'nde sunumunu yaptığı **Çevirinin Değişik Yöntemleri Üstüne** (On the Different Methods of Translation) isimli makalesinde çeviri yapılacak kaynak metin türü ve çeviri yöntemleri üzerinde durduğu görülmektedir. Schleiermacher bu çalışmasında çevirmenin önceliğini belirlemesinden, çevirinin okuyucuya daha kolay anlaşılabilir olması bağlamında kararın çevirmene ait olduğunu ve bunun için kullanabileceği iki yöntem bulunduğundan bahsetmektedir. Bunlardan ilki “yerelleştirme” olabileceği gibi “yabancılaştırma”nın da olabileceği vurgusudur. Açıklamalarına bakıldığında Schleiermacher, “yabancılaştırma” yöntemini daha çok benimsediği görülmektedir. Büyük bir olasılıkla da çeviribilim kavramını ilk kullanan dilbilimci olarak, çeviribilimin gelişmesine katkı sağlamıştır.¹¹

Yirminci yüzyıla gelindiğinde, çeviribilimin hâlâ resmî anlamda kabul görmediği anlaşılmaktadır. Alman dil ve çeviribilimci Prof. Dr. Wolfram Wills (1925-2012), bunun ana nedeninin çeviriye ilişkin tartışmaların daha çok çevirmenlerin çalışmalarına yönelik olması ve eleştirilere cevap niteliğinde olduğu için ortaya genelleyici veya dizgesel bir yaklaşımın sunulamamasına bağlamaktadır.

¹⁰Turgay Kurultay, ‘Çeviriye Bilimsel Bakış ve Türkiye’deki Gelişmeler’ (Çevrimiçi) <http://ceviribilim.com/?p=246>, 22 Aralık 2012.

¹¹Akşit Göktürk, **Dillerin Dili**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2013, s. 19.

Buna ek olarak; çeviribilim dilbilim, psikoloji, felsefe gibi disiplinlerle sıkı ilişkisi nedeniyle uzun zaman özerkliğini kazanamamış bir bilim dalı olarak gelişimini sürdürmüştür. Akşit Göktürk, bu konuda şunları ifade etmiştir: “1950’li ve 1960’lı yıllarda insan bilimlerinde nesnellik, düzenlilik ve yapı gibi ilkeler ağırlık kazanmaya başlayınca, öznellikten uzaklaşma çabaları çeviribilim alanında da dikkat çekmeye başladı.” Bu değişim, o zamandan beri bilim adamlarının kaynak metnlerinin doğru temsilleri olan çeviriler yapmanın yollarını giderek daha fazla aramasıyla daha belirgin hâle gelmiştir.¹²

İlk kez 1964 yılında dilbilimci Eugene A. Nida (1914 -2011)’nın yayımlanan **Çeviri Bilimine Doğru** (Towards Science of Translation) adlı eseri, adından da anlaşılacağı üzere çeviriyi ‘bilim’ olarak tanıtmaktadır. Kutsal kitap çevirisi yapan Nida, eserinde karşılaştığı çeviri sorunlarını ele alarak, çeviriyi kendi bütünlüğü içinde incelemiş ve çevirinin kendi meşruiyetini kazanmasını sağlayarak; çevirinin çevirmenin eseri üzerinde yaratıcı bir eylem olduğu gerçeğinin kabul edilmesinde ve halkın gözünde saygınlığının artarak farklı ve özgün bir bilim dalı olarak kabul görmesinde önemli rol oynamıştır.¹³

1972 yılında ise, James Holmes **Çeviribilimin Adı ve Doğası** (The Name and the Nature of Translation Studies) başlıklı bildirisinde, çeviri biliminin adlandırması için “Çeviri İncelemeleri” sözcüğünü önermiştir. Holmes, “Bilim” sözcüğünün daha çok matematik ve fizik gibi sonuçları daha net olan konular için uygun olduğunu savunmuştur.¹⁴ Ancak, Türkiye’deki akademik ortamda “Çeviribilim” terimi daha yaygındır.

Çeviribilimin diğer bilim dallarıyla olan yakın ilişkisi nedeniyle bağımsızlığını kazanması zaman almış olsa da günümüzde farklı bir bilim dalı olarak kabul edilmektedir.¹⁵ Ayrıca, kültürlerarası bir köprü görevi görmesi, çeviribilimin önemini vurgulayan diğer bir etkidir.¹⁶

1.3. Türkiye’de Modern Dönemde Çeviribilimin Gelişim Süreci

¹² Göktürk, **a.g.e.**, s. 16.

¹³ **A.y.**

¹⁴ Yazıcı, **a.g.e.**, s. 15.

¹⁵ **A.e.**, s. 17.

¹⁶ Minyar Belaruçev, **Obşaya teoriya perevoda i ustniy perevod**, Moskva, Voenizdat, 1980, s. 7.

Türkiye’de çeviriye ve çeviribilime ilgi 1970’li yılların ikinci yarısında ortaya çıkmış olup **Dilbilim** ve **Bağlam** dergilerinde yorum bilimsel ve dilbilimsel bir bakışla çeviri sorunlar tartışılmaya başlanmıştır.¹⁷

Türkiye’de çeviribilim alanına ait ilk bilimsel etkinlik İstanbul’da 1979 yılında Avusturya Başkonsolosluğu Kültür Ofisi ve İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu Almanca Bölümü iş birliğiyle yapılmıştır. **Birinci Çeviribilim Sempozyumu**’na İstanbul Üniversitesi’nden beş akademisyen arasında Prof. Dr. Berke Vardar, Prof. Dr. Tahsin Yücel, Prof. Dr. Akşit Göktürk yanında Almanya’dan akademisyen Prof. Dr. Wolfram Wills’in de davetli olduğu bilinmektedir. Bu sempozyum sayesinde Türkiye’de çeviribilim alanında yeni gelişmelere imza atılmaya başlanmıştır.

Ayrıca, Prof. Dr. Akşit Göktürk’ün 1978 yılında “çeviribilim” yerine “çağdaş çeviri kuramı” söylemini kullanması, çevirinin yazınsal bağlamda dahi olsa, dilbilimden ve diğer disiplinlerden yararlanabilen, fakat onlardan “özerk” bir bilim dalı olarak çalışılması gerektiğini Türkiye’de ilk kez yorumlayan kişi olarak ön plana çıkmaktadır. Bu anlayışını bütüncül bir yaklaşımla 1986 tarihli **Tercüme: Dillerin Dili** adlı çalışmasıyla somutlaştırmış ve bunu Türkiye’de gerçekleştiren ilk akademisyenlerden biri olmuştur.¹⁸

Bununla birlikte 1983 yılında Yazko Çeviri’de yayınlanan Prof. Dr. Saliha Paker’e ait olan **Çeviride “Yanlış/Doğru” Sorunu ve Şiir Çevirisinin Değerlendirilmesi** başlıklı yazı, çeviriye bütüncül bir yaklaşımla kendi gerçekliğini gözetken ilk araştırma olarak dikkatleri üzerine toplamıştır. Bu metin ilk kez çeviri seçimlerini savunmaktan veya reddetmekten kaçınarak, çeviri kararlarına ve süreçlerine ışık tutarak yöntem bilimini sunmakla kalmamış, aynı zamanda bahse konu metnin amacına ulaşması için çalışmaların nasıl yapılması gerektiğini de anlatan bir yaklaşımı da önermiştir.¹⁹

Dilbilimci, çevirmen Akşit Göktürk’ün 1986 yılında kaleme aldığı **Dillerin Dili** eseri de yine çeviribilim dünyasına giriş yaparken okunması gereken rehber

¹⁷ Kurultay, a.g.e.

¹⁸ F. Sakine Eruz, **Çeviriden Çeviribilime: Yüzyılımız Penceresinden Çeviribilimsel Gelişmelere Bir Bakış**, İstanbul, Multilingual, 2003, s.135.

¹⁹ F. Sakine Eruz, **Çeviriden Çeviribilime: Yüzyılımız Penceresinden Çeviribilimsel Gelişmelere Bir Bakış**, İstanbul, Multilingual, 2003, s.135.

çalışmalardan biridir. Eser Batıdaki kuramları ele alarak incelemesi ve yorumlaması bağlamında çeviri konusundaki çalışmalara öncü nitelikte bir çalışma olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’de çeviri alanında geniş ölçekli yaygınlaşma üniversitelerde 1983-1984 yılları civarında çeviri eğitime geçilmesi ile olmuştur. Tüm bu gelişmelere rağmen, her yerde olduğu gibi ülkemizde de bütünleşmiş, ortak bir dil kullanan bir çeviribilimden söz edilememektedir. Ancak Batı kökenli kuramlara dayalı olarak erek odaklılık, skopos, eylem olarak çeviri gibi temel kavramların kuramsal çalışmalarda ön plana çıktıkları görülmektedir. Bu durum hem genel bir değişime ortam hazırlamış hem de çeviribilimin özgürleşmesine yardımcı olmuştur.²⁰

İlk olarak Hacettepe ve Boğaziçi Üniversitelerinde başlayan çeviri dersleri, günümüzde hızla gelişerek farklı dillerde çeviri bölümlerinin açılmasına devam ettiği görülmektedir.

1.4. Rusya’da Modern Dönemde Çeviribilimin Gelişim Süreci

Sovyet Rusya döneminde çevirinin gelişmesi, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde edebiyat eserlerinin çevirisinin yükselişiyle doğru orantılıdır. Bu dönemde, yayınevlerinin çoğalması yazılı çeviriyi profesyonel bir faaliyete dönüştürmüş ve farklı edebî eserlerin birbirinden kopuk çevirilerinin yerini birçok çevirmenin yaptığı sistemli çevirilere bırakmıştır.²¹

Çeviri tarihine bakıldığında, İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan ülkelerarası etkileşimler sayesinde farklı dillerin farklı milletlerden insanlar tarafından da anlaşılması sebebiyle oldukça geliştiği; çeviri alanında hem kuramsal hem de kavramsal açısından bir devrim niteliğinde sayılabilecek gelişmelere tanıklık edildiği düşünülmektedir. Bu dönemde özellikle İngilizce, Fransızca, Almanca yanında Sovyetler Birliği çok milletli bir ülke olması nedeniyle sahip olduğu geniş kitleler sayesinde Rus dilinin de bu gelişmeden büyük oranda fayda sağladığı görülmektedir.

²⁰ Kurultay, **a.g.e.**

²¹ Alekseyeva, **a.g.e.**, s. 107.

Evvelce daha çok dinî içerikli metinler revaçta olsa da bu dönemle birlikte sosyo-politik eserler yanında kanun metinleri ve edebî metinlerin çevirileri de oldukça büyük bir artış göstermiştir. Aynı zamanda, teknoloji, yeni bilim dalları ve sanatın hızlı gelişmesi; Avrupa dillerinde ulusal bağlamda edebî yazı kurallarının oluşumu, yeni çeviri türlerinin ortaya çıkması (eşzaman, otomatik) çeviriye olan ihtiyacın artmasının yanı sıra çeviribilim kuramının da oluşumuna gereksinim olduğunu göstermiştir.

1917 Ekim Devrimi sonrası gelen yeni düzen çeviri alanında da yenilikçi gelişmelere öncülük etmiştir. Sovyetler Birliği'nin benimsediği yenilikçi girişim çatısı altındaki halkı da sosyo-kültürel açıdan besleme gereğini de beraberinde getirmiştir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında tüm dünyada olduğu gibi Rusya'da da çeviri alanında hem nitelik hem nicelik açısından keskin değişiklikler yaşandığı görülmektedir.²² Edebî alan yanında diğer alanlarda yazılmış eserlerin tercümesine ilgi artmaya; siyasi, bilimsel, teknik vb. alanlarda faaliyet gösterebilen çok sayıda çevirmene ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bahse konu dönemde tercümanlık oldukça itibarlı bir mesleğe dönüşmüş, bunun sonucunda da enstitü ve üniversitelerde bu alana yönelik yeni bölümler, fakülteler açılmaya başlanmıştır. Akademisyen, yazar Svetlana Barisovna Veledinskaya'nın da öne sürdüğü gibi, özellikle Sovyetler Birliği halklarının dilindeki edebiyat eserlerinin çevrilmesi için SSCB'nin Yazarlar Kurulu'na ait olan **Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsü**'nde bu bağlamda eğitim hizmeti verecek bir tercümanlık bölümü kurulmuştur. O yıllara ait dergilere bakıldığında yayınlanan bu tür metinlerin yanı sıra çeviri kalitesini eleştiren birçok da makale yer aldığı görülmektedir.²³

1920 yılıyla birlikte, çeviri biliminin ilk filizleri olarak adlandırılacak eserler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Rus sosyalist devrimci Vladimir Lenin (1870-1924)'in desteğini alan M. Gorki (1868-1936), Rusça çeviri okulunun açılmasında önemli bir rol oynamıştır. 1918'de Petrograd'da yaklaşık yüz yazarı bir araya getiren **Dünya Edebiyatı** (Vsemirnaya Literatura, 1919-1927) yayınevi kurularak Honore De Balzac, Franz Kafka, Stendhal, Heinrich Böll, Friedrich Schiller, Lord Byron, Charles

²² S. B. Veledinskaya, **Kurs obşey teorii perevoda**, Tomsk, Tomskogo Politehničeskogo Univesiteta, 2010, s. 79.

²³ **A.e.**, s. 80.

Dickens, George Bernard Shaw, Mark Twain gibi pek çok ünlü yazarların da eserleri bulunan 200 ciltlik **Dünya Edebiyatı Kütüphanesi** isimli bir kitap serisi basılmıştır.²⁴ Bu büyük çabadaki amacın ülkede çeviri sanatını geliştirmek, Sovyet okuyucuyu dünya edebiyatının en iyi örnekleriyle tanıştırmak ve Rusça çeviri geleneklerini devam ettirebilecek genç çevirmenleri eğitmek²⁵ olduğu günümüzde bilinenler arasındadır.

Çeviriler o dönemde önde gelen şairlerden Aleksandr Aleksandroviç Blok (1880-1921), Valeri Yakovleviç Bryusov (1873-1924) ve kendileri de birer çevirmen olan A.V. Ganzen (1876-1937), V. A. Sorgenfrey, M. Lozinski (1886-1955) tarafından yapılmıştır. Ne yazık ki yayınevi sadece 1927 yılına kadar varlığını sürdürebilmiş ve bu süreçte de toplam 120 cilt kitabın basılmasına aracılık etmiştir.

1920 ve 1930 civarlarındaki yıllarda, Akademi üyesi Aleksandr Nikolayeviç Veselovski'nin başkanlığını yaptığı **Academia** yayınevinin, halkı dünya edebiyatı yapıtları ile tanıştırmaya gönüllü olduğu göze çarpmaktadır.

Rus şair Nikolay Gumilyov (1886-1921) ve Rus yazar Korney İvanoviç Çukovski (1882-1969) de çevirmenlerin çalışma ilkelerini ana hatlarıyla belirleyen ve aslında bir edebî metinde işlevlerinin araç seçimine bağlı olduğunu gösteren **Edebî Çeviri İlkeleri** (Printsipy hudojestvennogo perevoda) kitabının 1919'da yayınlanmasını sağlayarak çeviriyi olgu olarak ele almış ve çeviriye kuramsal olarak yaklaşmışlardır.²⁶ Bu çalışma ilerleyen yıllarda dilbilimci Fyodorov tarafından geliştirilen çeviri kavramının da temelini oluşturacaktır.

Dönemin önde gelen şairlerinden Nikolay Stepanoviç Gumilyov (1886-1921) şiir çeviri çalışmalarında biçimi öne çıkarmışsa da kaynak metinde var olan kafiye, ritminin ve sözcük sayısının çeviri esnasında korunması gerektiğini savunmuştur. Ancak, bu kuramda özellikle eşdeğer çeviri olabilmesi adına şiir çevirilerinde pek de mümkün olmadığı ilerleyen zamanlarda ortaya çıkmıştır.²⁷

Bu dönemin çeviri faaliyetlerinde iki farklı sistemin olduğu göze çarpmaktadır. Bir taraftan yayımlanan tüm çeviriler toplantılarda özetlenerek tartışılmakta ve ciddi

²⁴ A.y.

²⁵ A.e., s. 70.

²⁶ A.e., s. 105.

²⁷ A.e., s. 110.

bir şekilde kontrole tabi tutulmaktaydı, diğer yandan da çeviriler devlet ideolojilerine bağlı kalarak uyarlanmaktaydı.

Şüphesiz ki ciddi kontrolden geçerek yapılan çeviriler, yabancı yazarların eserlerinin Rusçaya çevrilirken semantik içerik ve eşdeğerliğini kaybetmeden oldukça kaliteli bir şekilde aktarılmasını sağlamaktaydı. İlgili dönemde Sovyetler Birliği'nde oldukları kadar yurtdışında da hak ettikleri üne kavuşan çeviri üstatları M. Lozinski, T. Şepkina-Kupernik, S. Marşak, N. Lubimov, E. Kalaşnikova, K. Ginzburg, B. Pasternak, N. Tihonov ve diğer birkaç ismin ön plana çıktıkları gözlenmektedir.²⁸

Diğer taraftan çevirmenler işlerini ciddiyetle devam ettirirken devletin o günlerde var olan temel ideolojisi çerçevesinde çalışmak zorunda olduklarını da unutmamalıydılar. Edebiyat eserlerinin yayın planlaması devlet tarafından kontrole tabi tutulmakta olduğundan eserleri çevrilmesi gereken yazarlar da özellikle devlet tarafından seçilerek saptanmaktaydı. Bu nedenle kimi zaman metinler bile ideolojik değişime uğratarak tamamlanırdı. Dolayısıyla çeviriler iki aşamada elemeden geçirilir ve çeviri iki aşamada yapılırdı. Daha sonra metin “gereksiz” sözcük ve ifadelerden “temizlenerek” ideolojik açıdan gereken vurguların da eklenmesi suretiyle tamamlanırdı. Rus yazar İrina Sergeyevna Alekseyeva'ya göre çevirileri devlet ideolojisine göre değiştirme eğilimi daha çok 30-40'lı yıllarda kendisini belli etmekteydi.

Bahse konu dönemin en kendine özgü ünlü çevirmenlerinin Boris Leonidoviç Pasternak (1890-1960) ve Samuil Yakovleviç Marşak (1887-1964) olduğu bilinmektedir.²⁹ Eserleri ideolojik sansür yasağında olmasına rağmen Boris Pasternak devlet bünyesindeki çevirmen grubunda yer almaktaydı. Çünkü çevirmenlik faaliyetleri kendini ifade etmenin, tarzının ve bakış açısının birer göstergesiydi. Bu nedenledir ki çevirileri bu kadar serbestti.

Samuil Marşak ise Sovyet çocuk edebiyatı alanında tanınmaktaydı. Çocuk edebiyatı özellikle on dokuzuncu yüzyıl sonlarına doğru oldukça ünlenmiş ve evrensel bir tür hâline gelmiştir. Yayımlanan her kitap hemen farklı dillere çevrilerek Avrupa'da da okunur hâle gelmekteydi. Marşak, hemen aynı dönemlerde başkanlık

²⁸ A.y.

²⁹ A.e., s. 113.

ettiği kurul da dünya halklarının masallarını çevirme faaliyetini icra etmekteydi. Sovyetler'in çocuk edebiyatındaki hedeflerinden biri, daha iyi bir geleceğin sahipleri olan çocuklara kitaplar aracılığı ile üstün değerleri anlatmaktı. Her şeyin güzel bittiği olay örgüleri ve yaratıcı bir kişiliğin gelişmesine katkı sağlayacak öyküler, bu dönemin çocuk edebiyatında eksik olduğu görülmektedir. Marşak ve çevirmen arkadaşlarının (V. Levik, Z. Zadunayskaya vb.) çalışma tarzları ise daha çok kaynak metnin “ahengini” sağlayarak daha iyimser bir yaklaşım sergilemek yolunda olmuştur.³⁰

Savaş dönemine gelindiğinde sözlü çevirinin fazlaca ün kazandığı görülmektedir. Şüphesiz savaş öncesi dönemde sözlü çevirmenler yetiştirilmesi gerekliliği artık kabullenilmişti. Bilimsel, teknik ve savaş konulu çeviri kuramı aktif şekilde gelişmekteydi. Akademisyen, yazar Mihail Mihailoviç Morozov (1897-1952) ve Fyodorov'un ilk çevirmen yetiştirme kitaplarını yayımlamaları ve konuya dair ders kitaplarının ortaya çıkması, bu alandaki ilerlemenin bir göstergesidir. Bu tür eserlerin öncelikle dönemin çeviri sürecinde baskın olan dilbilimsel özelliklerden etkilendiği görülmektedir.

Öte yandan, bahsi geçen dönemde çeviri anlayışını değiştiren olayın eşzamanlı çevirinin ortaya çıkması olduğu bilinmektedir. Eşzamanlı çevirinin tarihi **Nürnberg** sürecine dayanmaktadır. Nürnberg süreci, 20 Kasım 1945 ile 1 Ekim 1946 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Bu süreçte, mahkeme ve komisyon toplantılarında nöbetleşe çalışan on iki çevirmen takımı faaliyet göstermiştir. Bu faaliyet sırasında, çevirinin sadece ana dilde yapılması ve konuşmacıların bir dakika boyunca altmıştan fazla sözcük kullanmamaları gibi kurallar uygulanmıştır. Bu kurallar, çevirinin kalitesini ve zaman tasarrufunu artırmaya yönelik önlemler olarak değerlendirilmiştir.

Her ne kadar 1920'li yıllar itibarıyla çeviri çalışmaları çoğalsa da bunların genel olarak çeviri problemlerini ele alan yaklaşımlar oldukları görülmektedir. Sonuç olarak çeviribilim, çeviriyi dilbilimsel açıdan ele almaya başladığında tam olarak gelişme ve ilerleme kaydetmeye başlamıştır. Bu da yirminci yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir.³¹

³⁰ A.y.

³¹ Sergey Vladimiroviç Tyulenev, **Teoriya perevoda**, Moskva, Gordariki, s. 77-79.

1950 ve 1960'lı yıllarda Fyodorov, Eugene Nida (1914-2011), John Kunnison Ketford (1917-2009) gibi dilbilimcilerin çeviri ile ilgili çalışmalarının yanında çeviri sorunlarına yönelik süreli yayınlar da çıkmaya başlamıştır.³² Yayınlar arasında, **Uluslararası Çevirmenler Federasyonu** (Federation International de Traducteurs, FIT) resmî yayın organı **Babel** (Babel) dergisi ve **Çeviri Ustalığı** (Masterstvo Perevoda) öne çıkan çalışmalardandır.

Retsker'in 1950 yılında **Ana Dile Çeviride Düzenli Yazışmalar Üzerine** (O zakonomernix sootvestviyah pri perevode na radnoy yazık) isimli makalesi, dönemin çeviriye bakış açısını değiştirmesi bakımından önemli bir eserdir. Retsker, bu makalesinde, çeviri esnasında metnin türüne odaklanmadan, dilbilimsel yöntemlerin kullanımıyla ilgili konulara değinerek çeviriye dilbilimsel bir yaklaşım getirmektedir.³³ Aynı zamanda, Fyodorov'un 1953 yılında yayımlanan "**Çeviri Kuramına Giriş**" (Vvdeniye v teoriyu perevoda) adlı eseri, yazarın çeviri yaparken açıkça dilbilimsel bir yaklaşımı benimsediğini göstermektedir. Fyodorov, bu eserinde kaynak dil ve hedef dil arasındaki dilbilimsel uyumluluk ve farklılıkların unutulmaması gerektiğinin önemine dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte, 1950'lerin başlarında, bu yenilikçi bakış takdir edilmemiş, tersine çeviri kuramı, dilbilimle birlikte "burjuva" bilimleri kategorisinde sınıflandırılmıştır.³⁴ Bu dönemde çalışmalar yavaşlasa da İosif Stalin'in (1878-1953) ölümü sonrası çeviri alanındaki çalışmalar hızla gelişmeye devam etmiştir. Bunun bir sebebi de Stalin döneminde eserlerinin çevirilerine izin verilmeyen Nobel ödüllü, Amerikalı yazar William Kuthbert Faulkner (1897-1962) ve Ernest Miller Hemingway (1899-1961), İngiliz yazar William Somerset Maugham (1874-1965), Alman yazar Herman Hesse (1867-1962) gibi yazarların eserlerinin çevirilerinin yapılmasına başlanmasıdır. Aynı yıllarda, birçok çeviri konferansı düzenlenerek çeviri sorunları, çeviri çalışmalarının bir bilim olarak bağımsızlığı konusu üzerindeki aciliyet tartışılmıştır.

Çeviri çalışmaları tarihinin sonraki seyri, buna dair çalışmalardaki dar dilbilimsel yaklaşımdan kurtulma süreciyle ilişkilidir ve diğer bilimlerden (psikoloji,

³² L. L. Nelyubin, G. T. Hyhnyi, **Nauka o perevode**, Moskva, İzdatelstvo Flinta, 2008, s. 79-105.

³³ V. N. Komissarov, **Sovromennoye perevodovedeniye**, Moskva, ETS, 2002, s. 15-20.

³⁴ **A.e.**, s. 116.

psikodilbilim, göstergebilim, kültürel çalışmalar, dinî araştırmalar vb.) yavaşça ayrıştırılarak nihayet özgür ve özgün bir bilim dalı hâline getirilmiştir.

1970’li yıllarda çeviriye katkı sağlayan Rus çeviribilim adamları arasında L. S. Barhudarov, Y. V. Vannikova, V. N. Komissarov, Y. İ. Retsker, G. V. Çernova, L. A. Çernyanhovskaya, A. D. Şveytser bulunmaktadır. Ryurik Konstantinoviç Minyar-Beloruçev’in **Genel Çeviri Kuramı ve Yorumlama Teorisi** (Obşaya teoriya perevoda i obşiy perevod) (1980), L. K. Latışev’nin **Çeviri Kursu: Çeviri Denkliği ve Bunu Başarmanın Yolları** (1986) adlı kitapları da çeviribilime katkı sağlayan eserlerdendir.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra birçok alanda olduğu gibi çeviri konusunda da durumun tamamen değiştiği belirtilebilir. Bir taraftan çeviri faaliyetinde bulunan yayınevleri artık finanse edilemez duruma gelirken diğer taraftan sansürler kaldırılarak eskiden yasaklanmış olan eserlerin tercümesi yapılmaya başlanmıştır. Özel yayınevleri de kurulmaya başladıktan sonra çeviri üzerindeki eski kontrol ve baskı da azalmaya başlamıştı. Çeviri ücretleri yükselmişse de buna karşın çeviri metinlerinin kalitesinin önemli ölçüde düştüğü, piyasaya çok fazla polisiye, erotik, pornografik, kısacası basit içerikli eserlerin çıkmaya başladığı bir döneme girilmiştir.

Bu durumun şüphesiz çevirmenler üzerinde de farklı etkileri olmuştur. Özellikle İngilizceden Rusçaya çevirisi yapılan kitapların sayısı artmış ancak bu çeviriler piyasaya göre yüksek rakamlar karşılığında yapılmaya başlanmıştır. İşte tam da bu nedenle yabancı dile yeteri kadar hâkim olmayanlar dahi bu işi yapmak için piyasaya girmeye başlamışlardır. Bunun sonucunda da çeviri metinlerinin kalitesi düşerken yayınevleri arasında da sıkı bir rekabet başlamıştır. Birbirleri ile zaman yarışına girmişlerdir. Bunun sonucunda da gerçek bir çeviri yapıtı çıkarma isteği de ortadan kalkmıştır.

Belirtilen tüm bu sorunlara rağmen, yirminci yüzyıl çeviri faaliyetinin geniş ve kapsamlı şekilde gelişmesinin gerçekleştiği bir yüzyıl olmuştur. Okullarda profesyonel tercüman eğitimi devam ederken yeni merkezler açılmış, Rus bilim insanları da çeviribilim araştırmaları konusundaki gayretlerini yoğunlaştırarak devam ettirmişlerdir.

Rusya’da son yıllarda, çeviri çalışmalarında genç bilim insanlarının ürettiği birçok eserin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durum, çeviri çalışmalarının artık sadece bilimde kendini kanıtlamış aydınlar tarafından değil, bu alana gönül vermiş genç bilim insanları tarafından da yapıldığını göstermektedir. Çeviri çalışmalarının sorunları şüphesiz bitmemiştir ancak günümüzde bunlar çeviri seminerlerinde, kurslarda, üniversite öğrencileri tarafından irdelenerek geliştirilmektedir.³⁵ Konuyla ilgili 1957 yılında Amerikalı ünlü çevirmen Teo Savori (1907-1989), yapılan çevirilere oranla çeviri çalışmalarının çok daha az olduğu konusunda rahatsızlığını dile getirmiş aynı zamanda çevirmene olan bakış açısının değişimine de değinmiştir.

Evvelce çevirilerde dil bilgisi kurallarına bakılmaksızın sadece etkileşim hâlindeki tarafların dillerini bilen insanlar çeviriler yapmaktayken yirminci yüzyıl ile birlikte çeviri çalışmalarına yönelik tutumların da değişikliğe uğramış olduğu rahatça anlaşılmaktadır. Günümüzde çevirmenlik mesleğine daha profesyonelce yaklaşıldığı, çeviri esnasında dil bilgisi kuralları ve erek dilin kültürel özelliklerinin de dikkat edilecek hususlar arasına girdiği görülmektedir.

1.5. Çeviriden Çeviribilime Geçiş ve Çağdaş Çeviri Kuramları

Bu bölümde Rusya’da dilbilimciler tarafından geliştirilen çeviri kuramları incelenmektedir.

1.5.1. Yakov İosifioviç Retsker (1897-1984)’in Yaklaşımı

Retsker, çeviribilime 1950’de yayımlanan **Çeviri Eğitiminde Kuram ve Yöntem** (Teoriya i metodika učebnogo perevoda) eseri ile giriş yapmıştır. Dilbilimci Komissarov’a göre, bütün çeviribilimciler Retsker’in önderliğinde yetişmişlerdir ve Retsker çevirmenlere yol gösteren, çeviribilime yeni bakış açısı kazandıran dilbilimcidir.³⁶ Bununla birlikte, **Ana Diline Çeviri Sürecinde Tekrarlanan Karşılıklar Üzerine** (O zakonomernih sootvetsviyah pri perevode na radnoy yazık) adlı makalesi de Rusya’da bu zamana kadar alışlagelmiş çevirilerin uygulamasında değişime zemin hazırlamıştır. Retsker’in bu döneme dek gerçekçi çeviri anlayışına

³⁵ Tyulenev, **a.g.e.**, s. 79.

³⁶ V.N. Komissarov, **Perevod- vajnaya çast moyey jizni**, (Çevrimiçi): <http://yermolovich.ru/index/0-51>, 25 Nisan 2019.

karşı dilbilgisel temelli yaklaşımı benimsemiş olduğu ve sonrasında da Rusya’da çeviri kuramlarının bu doğrultuda yol aldığı görülmektedir.

Çeviride, sözcüksel yazışmaların doğal yapısına dikkat çeken Retsker, çeviri kuramında farklı tür ve türdeki yazışmalarla ilgili öğretimin önemine ve bağımsızlığına dikkat çekerek, karşılaştırılan birimlerin sözcüksel-anlamsal ilişkisini belirlemeye çalışmıştır.

Retsker, çeviri çalışmalarında temel olarak terimler ve ifadeler düzeyinde üç temel çeviri ilişkisi türü önermektedir. Bunlardan ilki, “sabit eşdeğerler” (ekvivalenti) grubu, çevrilen metindeki terimlerin doğrudan karşılıklarının olduğu durumları kapsar. İkinci olarak, “eş anlamlılar” (analogi) grubu, çeviri sürecinde aynı anlamı taşıyan farklı ifadelerin kullanıldığı durumları içerir. Son olarak, “anlamına uygun değişim” (adekvatniye zameni) grubu, çeviri esnasında özgün metindeki anlamı koruyarak ifadelerin değiştirildiği durumları kapsar. Bu temel çeviri ilişkisi türleri, Retsker’in dilbilgisel temelli çeviri anlayışının bir parçası olarak çeviri kuramlarının temelini oluşturmaktadır.³⁷

Retsker’in önerdiği çeviri ilişkisi türlerinden biri olan “sabit eşdeğerler” grubu, bağlama bağlı olmayan ve değişime uğramayan sözcükleri içermektedir. Bu gruba özel isimler, siyasi terimler, coğrafi terimler gibi sözcükler dahildir. Bu tür sözcükler, çeviri sürecinde doğrudan karşılıklarının olduğu ve anlam bakımından değişime uğramadan aktarıldığı durumları ifade eder. Bu sayede, çeviri esnasında bu tür sözcüklerin anlamı ve kullanımı korunur ve özgün metindeki bağlamın gerektirdiği şekilde aktarılır. Sabit eşdeğerler grubu, çeviri çalışmalarında kararlılık ve tutarlılık sağlamaya yardımcı olur.

38

Retsker’e göre, “eş anlamlı” (analog) grubu ise, anlamı metne göre değişebilen ve çevrildiği dilde birden fazla sözcükle ifade edilebilen sözcük gruplarını ifade etmektedir. Bir sözcüğün eşdeğeri her zaman tek bir tanedir, ancak birden fazla eş anlamlı sözcüğü olabilir. Retsker, özellikle eş anlamlı sözcüklerin kullanımıyla daha

³⁷ Yakov İosifoviç Retsker, **Teoriya perevoda i perevodçeskaya praktika**, Moskva, Valent, 2010, s.

17.

³⁸ A.y.

çok atasözleri ve deyimlerin çevrilmesini önermiştir. Ancak, zamanla Retsker, bu sınıflandırmasını revize etmiş ve “eş anlamlı” (analog) terimini kullanmayı bırakmıştır. Örneğin, “Krallar gibi yaşamak” atasözü verilebilir. Bu atasözünün Rusça karşılığı “yağda yaşamak gibi” (Jit kak kot v masle) olarak aktarılabilir. Gözlemlendiği gibi, bu örnekte çeviri sürecinde tüm sözcükler değişime uğramış ve çevrilen dile uygun bir yaklaşım seçilmiştir. Ancak, iletilmek istenen mesaj okuyucuya anlamıyla uygun bir şekilde aktarılmıştır. Bu örnekte Retsker’in vurguladığı çeviri yaklaşımı ve eş anlamlı sözcüklerin kullanımı gözlemlenebilir.³⁹

Retsker’in önerdiği üçüncü grup ise “anlamına uygun değişim” olarak adlandırılmaktadır. Bu grupta, kaynak dilden çeviri yapılırken hedef dilde sözcüğün doğrudan karşılığı bulunamadığında, çevirmen aynı anlamı taşıyacak şekilde değişiklik yapabilir. Retsker, anlamına uygun değişim sınıflandırmasında dört çeviri tekniğinden söz eder. Bunlar; **özelleştirme** (konkretizatsiya), **kavramların mantıksal çıkarımı** (logičeskoye razvitiye ponyatii), **karşıt anlamlı çeviri** (antomimičeskiy perevod) ve **telafi** (kompensatsiya)dir.

Retsker, **özelleştirme** terimini genel bir kavramın belirli bir kavramla değiştirildiği bir çeviri dönüşümü olarak tanımlar.⁴⁰ Bu durum, Rus dilinin sözcük dağarcığının, Türkçe, İngilizce veya Fransızcadaki karşılık gelen sözcük birimlerine kıyasla daha somut bir ifadeyle karakterize edilmesinden kaynaklanır.

Örneğin, Türkçedeki “Yemeğini yedin mi?” cümlesi, öğle yemeğini mi yoksa akşam yemeğini mi kastettiği konusunda net değildir. Ancak Rusçada “Вы ужинали?” ifadesi akşam yemeği anlamında kullanılırken, “Вы обедали?” ifadesi öğle yemeğini işaret etmekte ve daha somut bir anlam taşımaktadır. Bu örnekte, özelleştirme çeviri sürecinde belirsizliği gidermek veya daha net bir anlam ifade etmek için kullanılan bir dil özelliğidir. Rus dilindeki sözcük dağarcığı, öğle ve akşam yemeği gibi belirli zaman dilimlerini ifade etmek için daha özellikli terimler kullanırken, Türkçe daha genel bir terim olan “yemek” sözcüğünü kullanmaktadır. Bu durumda, çeviri sürecinde

³⁹ Rarenko Maria Borisovna, **Osnovniye ponyatiya peredovoeniya**, Moskva, İnion Ran, 2010, s. 15.

⁴⁰ Y. İ. Retsker, **Posobiye po perevodu s angliiskogo yazika na russki yazık**, Moskva, Prosveşeniye, 1982, s.42.

özelleştirme yapılarak, Rusçada daha özellikli anlam ifade eden bir terimin Türkçe çevirisinde kullanılması tercih edilebilir.

Karşıt anlamlı çeviri terimi, kaynak metinde ifade edilen bir kavramın çeviride zıt bir kavramla değiştirilmesini ifade eder. Bu durumda, olumlu bir ifadenin çeviride olumsuz bir ifadeyle veya olumsuz bir ifadenin çeviride olumlu bir ifadeyle değiştirilmesi söz konusudur.⁴¹ Örneğin:

“Он говорил не на нашем языке. / Başka bir dilde konuştu.”

Kaynak cümlede “bizim dilimizde” ifadesi yer alırken, çeviride zıt bir anlam taşıyan “başka bir dilde” ifadesi kullanılmıştır.

“По-моему, это неплохая мысль. / Bence, bu iyi bir fikir.”

Kaynak cümlede “kötü olmayan” ifadesi yer alırken, çeviride zıt bir anlam taşıyan “iyi” ifadesi kullanılmıştır.

“Он все помнит. / Hiçbir şeyi unutmamış.”

Bu cümlede ise, kaynak cümlede “her şey” ifadesi yer alırken, çeviride zıt bir anlam taşıyan “hiçbir şey” ifadesi kullanılmıştır. Karşıt anlamlı çeviri, çevirinin anlamını değiştirmek veya vurgulamak için kullanılan bir stratejidir. Bu tür çeviriler, hedef dildeki anlamın daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir veya metindeki duygu, vurgu veya ironi gibi unsurları aktarabilir.

Telafi sınıflandırması terimi, kaynak dildeki bir birimin çeviri sırasında kaybolan anlam unsurlarının, çeviri metninde başka yollarla aktarıldığı ve metinde özgün haliyle aynı yerde olması gerekmeyen bir çeviri yöntemini ifade eder. Bu yöntemle kaybolan anlam, çeviri metninde başka bir şekilde “telafi edilir” ve genel olarak özgün metnin içeriği daha eksiksiz bir şekilde yeniden ifade edilir. Örneğin:

“Почемучка! / Sürekli soru sorar!”

Bu cümlede, kaynak dildeki “Почемучка!” ifadesi, Türkçede tam olarak tek bir sözcükle ifade edilemeyebilir. Ancak çeviri sırasında, kaybolan anlam unsurları açıklayıcı bir şekilde hedef dile aktarılarak “Sürekli soru sorar!” şeklinde ifade edilir.

⁴¹ Barhudarov, a.g.e., s. 215.

Böylece, verilmek istenen mesajın anlamı korunurken, hedef dilde daha açıklayıcı bir ifade elde edilir.

Telafi sınıflandırması, çeviri sürecinde anlamın eksik kalmaması için kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem, hedef dildeki ifadelerin kaynak dildeki anlamı doğru bir şekilde aktarmak için ek açıklamalar, eklemeler veya dönüştürmeler içerebilir. Bu şekilde, çeviri metni özgün metnin eksikliklerini gidererek daha anlamlı ve içeriği daha eksiksiz bir şekilde ifade eder.

Retsker'in çeviri kuramı, çevirmenin çeviri esnasında kaynak metinde anlatılmak isteneni anlam ve mantık çerçevesinde ele almasını ve bağlantı kurmasını öngörmektedir. Retsker, çevirideki dönüşümleri sözcüksel (anlamsal) ve dilbilgisel olmak üzere iki kategoriye ayırır. Biçimsel mantıksal kategorilerin evrenselliğine dayanarak, kaynak dildeki bir sözcüğün anlamını bağlam içinde ortaya çıkarmaya ve hedef dilde bir eşleşme bulmaya yardımcı olan yedi tür sözcüksel dönüşüm kuramını ortaya atmıştır.

Bu kuram, üç temel sözcüksel dönüşüm yöntemi olan anlamların farklılaştırılması (differentiatsiya), somutlaştırılması (konkretizatsiya) ve genelleştirilmesi (generelizatsiya) üzerine odaklanır. Ayrıca, geçiş kategorisine anlamsal gelişim yöntemi (priyom smyslovovo razvitiya), çelişkili kategorisine karşıt anlamlı çeviri (antonimiçeskiy perevod), dışsallık kategorisine ise bütünsel dönüşüm (tselostnoye preobrazovaniye) ve çeviri sürecinde ortaya çıkan kayıpların telafisini (kompensatsiya poter v protsesse perevoda) ekleyerek toplamda yedi sınıflandırmada dönüşüm kuramını ortaya koyar.⁴²

Retsker'in bu kuramı, çeviri sürecinde anlamın korunması, bağlamın dikkate alınması ve hedef dile uygun bir aktarımın sağlanması üzerine odaklanır. Çevirmen, kaynak metnin anlatmak istediği şeyi anlam ve mantık çerçevesinde anlamaya çalışır ve bunu hedef dile aktarmak için çeşitli dönüşüm yöntemlerini kullanır. Bu dönüşüm yöntemleri, dilbilgisel ve anlamsal düzeyde farklılıkları ele alır ve çevirinin daha etkili ve anlamlı olmasını sağlar.

⁴² Retsker, **Teoriya perevoda i perevodcheskaya praktika**, Moskva, Valent, 2010, s. 45.

Dilbilgisel dönüşümler ise tam veya kısmi olabilir, yapının değişip değişmediğine bağlıdır. Cümlelerin tamamı (cümlelerin ana üyeleri değiştirilir) veya kısmen (cümlelerin küçük üyeleri değiştirilir). Çoğu zaman, bu süreçlere konuşma bölümlerinin değiştirilmesi de eşlik eder.⁴³

Aşağıdaki örnekte, kaynak metinde sıfat olan sözcüğün, çeviri esnasında isme dönüşmesi kısmi değişime örnek gösterilmiştir.

Retsker'in çalışmasında verdiği örneklerden:

1. *Церкви для белых (среди которых нет негров)*⁴⁴

*White churches (sadece beyazlar için olan kilise)*⁴⁵

2. *Школы для белых (среди которых нет негров)*⁴⁶

*White school (sadece beyazlar için olan okul)*⁴⁷

Bu örnekte, “white school” ifadesindeki sıfat “beyaz” olan sözcük, çeviri sırasında isme dönüşerek “beyazlar için okullar (beyaz tenliler)” anlamına gelen bir ifadeye çevrilmiştir. Benzer şekilde, “white churches” ifadesi de “beyazlar için kiliseler” anlamına gelen “Церкви для белых (среди которых нет негров)” şeklinde çevrilmiştir.

Retsker, İngilizce ve Fransızca üzerinde çeviri çalışmaları yaptıktan sonra, 1982 yılında **İtalyanca-Rusça Deyimler Sözlüğü** (İtalyansko-Russkiy frazeologičeskiy slovar) adlı kitabını yayımlamıştır. Bu çalışmalarıyla dilbilimciler, eşdeğer çeviriye maksimum düzeyde ulaşmak için Retsker'in çalışmalarına ek olarak daha kapsamlı çalışmalar yapmışlardır. Retsker'in çalışmaları, çeviri kuramına ve yöntemlerine katkıda bulunmuş ve çeviri alanında daha derinlemesine çalışmalara ilham vermiştir.

⁴³ A. e., s. 84.

⁴⁴ A.y.

⁴⁵ A.y.

⁴⁶ A.e., s. 84.

⁴⁷ Y. İ. Retsker, **Perevoda i perevodčeskaya praktika**, Moskva, Mejdunarodniye otnoşeniye, 1979, s. 83.

1.5.2. Andrey Vediktoviç Fyodorov (1906-1997)'un Yaklaşımı

Fyodorov, Retsker ile birlikte Rusya'daki çeviribilim alanındaki gerçekçi yaklaşımı değiştirerek, dilbilim ağırlıklı anlayışı getirmiştir. 1930 yılında edebiyat eleştirmeni, şair ve çevirmen Korney İvanoviç Çukovski (1882-1969) ile birlikte yazmış olduğu ilk kitabı **Çeviri Sanatı** (İskusstvo perevoda) edebî çeviri kuramı ve pratiğine dair ders kitabı niteliğindedir.⁴⁸ O yıllarda Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsü'nde vermiş olduğu "Çeviri Teorisi" dersleri ile Rusya'da dilbilimsel çeviri kuramının temellerini atmıştır. 1941 yılında yayımlanan **Edebi Çeviri Üzerine** (O hudojestvennom perevode) adlı eserinde, başarılı bir çeviri kuramı ve pratiği karışımının ancak geniş bir filolojik temelde mümkün olduğunu yazmaktadır. Bu çalışma metin çevirisinde dilbilimsel yaklaşımın genel ilkelerini içerirken 1953 yılında yayımlanan **Çeviri Kuramına Giriş** (Vvedeniye v teoriyu perevoda) adlı eserinde daha genişletilmiş haliyle, çeviri kuramına bir giriş niteliği içermektedir.

Fyodorov'un dilbilimsel çeviri kuramının temeli esasen; sözcük dağarcığının özelliklerini, dilbilgisel yapıyı ve dilsel araçların üslup kullanımını karşılaştırarak belirli kalıpların oluşturulması işlevini yürütmektedir. Burada dikkat çekilmek istenen nokta, kaynak metinden çeviri yapılırken erek dilde birebir çeviri anlam olarak eşdeğer çeviriye ulaşılamadığında katı kurallarla hareket etmekten vazgeçerek cümlelerin genel sınıflandırmasına uygun sözcük kullanımında esneme yapılabileceği hususudur. Fyodorov bu kitabını iki bölüme ayırarak aynı zamanda çeviride karşılaşılan **sözcüksel** (Obşeleksikologičeskiye vaprosı perevoda) ve **dilbilgisel sorunlara** (Grammatičeskiye vaprosı perevoda) da yer vermektedir.

Fyodorov'a göre çeviri sürecinde karşılaşılan sözcüksel sorunları ele alırsak, çeviride bir sözcüğün anlamını aktarırken, genellikle ortaya çıkan çeşitli çeviri olasılıkları arasında bir seçim yapmak gerekir. Burada en tipik üç durum vurgulanmaktadır.

- 1) Kaynak dildeki bir sözcüğün hedef dilde sözlük karşılığı olmaması;

⁴⁸ Andrey Vediktoviç Fedorov, **Osnovı obşey teorii perevoda**, Moskva, Filologiya Tri, 2002, s. 3.

2) Hedef dildeki sözcüğün anlamının, kaynak dildeki sözcükle tam olarak eşdeğer olmaması, kısmen anlamı karşılaması;

3) Kaynak dilde bahsi geçen sözcüğün çok anlamlı olması ve hedef dilde verilmek istenen mesaja karşılık gelecek bir sözcük bulunamaması ve farklı sözcükle anlamı karşılamasıdır.⁴⁹

Bazı durumlarda, Türkçeden Rusçaya veya Rusçadan Türkçeye yapılan çevirilerde günlük konuşmalarda kullanılan sözcük ve söz kalıplarının tam anlamını vermek zor olabilir. Özellikle kültürel ve dilbilimsel farklılıklar nedeniyle, tam karşılıklar bulmak bazen mümkün olmayabilir.

Örneğin, Türkçedeki “kolay gelsin”, “hayırlı işler”, “güle güle oturun” gibi söz kalıpları Rusçaya tam olarak çevreilemez ve farklı sözcüklerle anlatılabilir. “Kolay gelsin” ifadesini “Бог вам в помощь!” şeklinde ifade edebiliriz, bu da “Tanrı size yardım etsin!” anlamına gelir. “Hayırlı işler” ifadesini “Успехов в работе!” şeklinde çevirebiliriz, bu da “İşinizde başarılar!” anlamına gelir. “Güle güle oturun” ifadesini ise “Пусть этот дом дарит вам только приятные переживания!” şeklinde ifade edebiliriz, bu da “Bu ev size sadece keyifli anılar yaşatsın!” anlamına gelir. Bu örneklerde, tam karşılıklar yerine farklı sözcükler ve ifadeler kullanılarak istenen mesaj aktarılır.

Benzer şekilde, Rusçadan Türkçeye yapılan çevirilerde de aynı durum geçerlidir. Örneğin, “пошлость” sözcüğünü “kabalık” olarak çevirebiliriz, ancak Rusça ifade ettiği ince ayrıntıyı tam olarak aktaramayabiliriz. Yine “тыкать” sözcüğünü “göstermek, işaret etmek” olarak anlatabiliriz, ancak sözcüğün içerdiği ince ayrıntıyı tam olarak veremeyebiliriz. Bu gibi durumlarda, çeviri yaparken tam karşılıklar aramak yerine, iletişimin amacını ve mesajın anlatmak istediği duyguyu dikkate almak önemlidir. Dilbilimsel ve kültürel farklılıkları göz önünde bulundurarak, hedef dilde anlamı ve duyguyu en iyi şekilde aktaracak ifadeler kullanmak önemlidir.

⁴⁹ A.e., s. 151.

Fyodorov aynı zamanda deyimlerin de çevirim sürecine değinmiştir. Bilindiği gibi deyimler çeviri sürecinde özel bir zorluk oluşturlar. Yapısal bağlamları ve anlamları nedeniyle genellikle “çevrilemez” veya “sözcüğün tam anlamıyla çevrilemez” olarak kabul edilirler. Bu nedenle, deyim çevirileri sırasında çeşitli zorluklarla karşılaşılabilir ve özgün metnin tam olarak aktarılması konusunda güçlükler ortaya çıkabilir. Bu durum, deyimlerin yapısal ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan anlam kayması yaşatabilmesi ve hedef dilde tam olarak anlaşılabilmesi riskini içerir.⁵⁰

Örnek verilecek olursa, Türkçede hastalık durumunda kullanılan “geçmiş olsun” tabirinin Rusçaya çevirirken bire bir çevrilememesi ve anlam değişikliğine uğraması sebebiyle yine çevrilemezlik görüşünü desteklemektedir.⁵¹

“Geçmiş olsun” – “поскопее неправляюща!” (hızlıca sağlığına kavuş, hızlıca toparlan gibi...)

Fyodorov’un çeviri alanındaki çalışmaları, çeviri sürecinde gerçekçi bir yaklaşımın önemini vurgulamaktadır. Fyodorov, çevirinin sadece bir dil aktarımı olmadığını, aynı zamanda kültürel, tarihsel ve sosyal faktörlerin de etkili olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, çevirinin tam ve eksiksiz bir şekilde gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığını ve çevirinin bazı zorluklarla karşılaşabileceğini ifade etmektedir.

52

Dilbilimci, benzer örneklerle çeviri sürecinde yapılan hatalara odaklanarak gerçekçi bir yaklaşımın tam ve doğru bir yaklaşım olmadığını kanıtlamayı hedeflemiştir. Çeviri sürecinde anlam kaymaları, kültürel farklılıklar ve dilbilimsel zorluklar gibi faktörlerin etkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, çevirinin sadece sözcük sözcük veya cümle cümle aktarımıyla yapılamayacağını ve çevirmenin çeviri esnasında dikkate alması gereken birçok unsurla karşılaşabileceğini belirtmektedir.⁵³

⁵⁰ Yazıcı, a.g.e., s. 73.

⁵¹ Fedorov, a.g.e., s. 182.

⁵² A.e., s. 184.

⁵³ A.e., s. 185.

Fyodorov'un çalışmaları, çeviri sürecinde gerçekçi bir yaklaşımın benimsenmesinin önemli olduğunu savunmaktadır. Gerçekçi bir yaklaşım, çeviri yapılırken dilbilimsel, kültürel ve sosyal faktörleri göz önünde bulundurarak en uygun ve anlamı en iyi şekilde aktaran çevirilerin yapılmasını önermektedir. Bu yaklaşımıyla, çevirinin tam olarak özgün metni yansıtmaktan ziyade, hedef dil ve kültürün gerektirdiği şekilde anlamın iletilmesine odaklanmanın önemini vurgulayarak çeviri sürecine önemli katkıda bulunmuştur.

1.5.3. Aleksandr Davidoviç Şveytser (1923-2002)'in Yaklaşımı

Sovyet Simültane Tercümanlar Okulu'nun (Sovetskaya şkola sinhronnih perevodçikov) kurucularından olan dilbilimci ve çevirmen Şveytser, 1973 yılında yayımlanan **Çeviri ve Dilbilim** (Perevod i Lingvistika) adlı kitabıyla çeviri dünyasına önemli bir katkı sağlamıştır. Bu kitap, çeviri ve dilbilim arasındaki ilişkiyi ele alan önemli bir kaynaktır. Şveytser, çevirinin dilbilimsel boyutunu inceleyerek, çevirinin dil yapısı, anlam, kültürel aktarım ve iletişim gibi unsurlarla nasıl etkileşim içinde olduğunu açıklamıştır.

Kitap, özellikle çevirinin işlevsel değişmezliğine vurgu yaparken çeviri çözümünü uygulamanın bir yolu olarak deneme-yanılma yöntemine dikkat çekmiş, çeviri stratejisinde belirleyici bir faktör olarak metnin işlevsel baskınlarına ilişkin hükümler geliştirmiştir. Kitabın önemli özelliklerinden biri de o zamana kadar hiç ele alınmamış çeviri ve dilbilim de değinilen bir dizi sorunu incelemesidir. Bunlar, eşdeğerlik düzeyleri, çevrilebilirlik, çeviri normları gibi durumların metinler ışığında çeviri uygulamalarını içermektedir.⁵⁴ Şveytser'in bu çalışması, çeviri ve dilbilim disiplinlerini birleştirerek çeviri kuramlarının gelişimine önemli bir katkıda bulunmuştur.

Şveytser'de Gak ve Komissarov gibi çeviride eşdeğerliğe dikkat çekerken çeviride eşdeğerliği, anlatılmak istenenin esasen "işlevinin korunması" olarak tanımlamaktadır. Ona göre eşdeğerlik, metnin içeriğini oluşturan sözcüklerin anlamsal yapısının tüm bileşenlerinin mümkün olan en fazla benzerliği yansıtmasıdır. Özetle;

⁵⁴ A.D. Şveytser, **Teoriya perevoda**, Moskva, Nauka, 1988, s. 4.

erek dile çevrilen metnin hem anlam hem de biçim yönünden kaynak metinle benzerliğinin olması önemli bir şarttır.

Şveytser'e göre, kaynak metnin içeriğini dört temel öge belirler. Bunlar:

Açıklayıcı Anlam (Denotativnoye znaçeniye): Açıklayıcı anlam, bir metinde kullanılan sözcüklerin veya ifadelerin direkt ve net bir şekilde ne anlama geldiğini ifade eder. Yani, metindeki kavramlar, nesneler veya olaylar açıkça tanımlanır ve anlatılır. Açıklayıcı anlamın temel amacı, iletişimi anlamak ve paylaşmak için kullanılan dilin açık, net ve anlaşılır olmasını sağlamaktır.⁵⁵

Sözdizimsel Anlam (Sintaksiçeskiye znaçeniye): Bu öge, kaynak metindeki ifadelerin sözdizimsel yapısı ve ögeler arasındaki ilişkilerle ilgilidir. Cümlelerin yapısı, sözcük sıralaması, gramer kuralları vb. sözdizimsel faktörler, metnin anlamını etkiler ve çeviri sürecinde dikkate alınması gereken bir unsurdur.⁵⁶

Yan Anlam (Konnotativnoye znaçeniye): Bu öge, dilin işlevsel-biçembilim ve etkileyici renklendirmesini ifade eder. Kaynak metindeki ifadeler, dilin çağrışımsal anlamlarıyla zenginleştirilir. Bu anlam dilin duygusal, estetik veya kültürel çağrışımlarını içerir. Çevirmen bu yan anlamları aktarmak veya hedef dilin kültürel ve dilbilimsel özelliklerine uygun şekilde yeniden oluşturmak için çaba harcamalıdır.⁵⁷

Pragmatik Anlam (Pragmatiçeskiye znaçeniye): Bu öge, dilin iletişimsel eylemdeki katılımcılar arasındaki ilişkilerle ilgilidir. Metindeki ifadeler, iletişimin amacına, katılımcıların rollerine, toplumsal normlara vb. bağlı olarak anlam kazanır. Çeviri sürecinde, kaynak metindeki pragmatik anlamı, hedef dilin kültürel ve iletişimsel koşullarına uygun şekilde aktarmak önemlidir.⁵⁸

Bu dört öge, Şveytser'in çevirinin içeriğini analiz etmek ve çeviride eşdeğerlik sağlamak için dikkate alınması gereken önemli unsurlardır. Çevirmen, kaynak metindeki bu içerik ögelerini anlamak ve hedef dilde uygun şekilde iletmek için çaba sarf etmelidir.

⁵⁵ A.e., s. 193.

⁵⁶ A.y.

⁵⁷ A.y.

⁵⁸ A.e., s. 194.

Şveytser, diğer dilbilimcilerden farklı olarak çeviri sürecinde yan anlam ve düz anlam ifadelerinin önemine vurgu yaparak, anlamsal sorunları ele almıştır. Ona göre, çevirmenin dikkate alması gereken temel nokta, kaynak metindeki ifadelerin düz anlamını korumaktır. Yan anlamın aktarılması ise ikincil bir öneme sahiptir. Şveytser'in bu yaklaşımı, çevirinin anlamın bütünlüğünü sağlama ve kaynak metinle uyumlu bir çeviri yapma amacına hizmet etmektedir. Bu şekilde çeviri sürecinde düz anlamın doğru bir şekilde ele alınması, iletişimde anlaşılabilirlik ve anlam aktarımı açısından önemli bir faktördür.⁵⁹

Aynı zamanda, Şveytser eşdeğerlik kavramını açıklarken üç ana seviyeyi vurgulamıştır: **sözdizimsel** (sintaktika), **anlamsal** (semantika) ve **edimsel** (pragmatika) eşdeğerlik seviyeleridir. Sözdizimsel eşdeğerlik seviyesi, çeviri sürecinde kaynak metindeki cümle yapısının, sözcük sıralamasının ve dil bilgisi öğelerinin hedef dilde uygun şekilde korunmasını ifade etmektedir. Anlamsal eşdeğerlik seviyesi ise kaynak metindeki anlamın, sözcük ve cümle düzeyindeki anlam öğelerinin, hedef dildeki eşdeğerlerine doğru ve anlaşılır bir şekilde aktarılmasını hedeflemektedir. Edimsel eşdeğerlik seviyesi ise iletişimsel amaçların, dilin işlevlerinin ve metnin katılımcıları arasındaki ilişkilerin çeviri sürecinde doğru bir şekilde yansıtılmasını önemsemektedir. Şveytser'e göre, bu üç seviyenin başarılı bir şekilde ele alınması, çevirinin doğru ve anlamlı bir şekilde gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.⁶⁰

Sözdizimsel (Sintaktika) Eşdeğerlik: Sözdizimsel eşdeğerlik, kaynak dildeki cümle yapısının hedef dile aktarılmasıyla ilgilidir. Bu seviyede, çeviri yaparken cümlelerin yapısı, sözcük sırası, gramer kuralları gibi sözdizimsel unsurların korunması hedeflenmektedir. Çevirmen, kaynak dil cümlesinin anlamını bozmadan, hedef dilde uygun bir sözdizimi kullanarak eşdeğer bir ifade oluşturmaya çalışmaktadır. Sözdizimsel düzeyde, aşağıdaki gibi ikameler vardır:

⁵⁹ A.D. Şveytser, **Perevod i lingvistika**, Moskva, Voennoye İzdatelstvo Ministerstva Oborony, 1973, s. 77.

⁶⁰ Şveytser, **Teoriya perevoda**, s. 84.

*The results were disastrous. — Результаты были катастрофическими. (Sonuçlar felaketti.)*⁶¹

Bu tür cümlelerin çevirisinde çeviri işlemi, sözdizimsel durumu koruyarak bazı işaretlerin (birimlerin) diğerleriyle değiştirilmesi olarak tanımlanabilir.

Anlamsal (Semantika) Eşdeğerlik: Anlamsal eşdeğerlik, kaynak dildeki cümlelerin anlamının hedef dile aktarılmasıyla ilgilidir. Çevirmen, kaynak dildeki kavramları, fikirleri ve anlamları doğru bir şekilde hedef dile aktarmaya çalışır. Bu seviyede, sözcük anlamları, deyimler, benzetmeler ve diğer anlamsal unsurlar dikkate alınır. Ancak, tam bir anlamın aktarılması bazen zor olabilir ve çevirmenin yaratıcılığına bağlı olarak bazı uyarlama veya açıklamalar gerekebilir.

Anlamsal seviye eşdeğerliği, bir bakıma Gak'ın eşdeğerlik görüşünden “anlamsal” ve “durumsal eşdeğerlik” özelliklerine çok yakındır. Burada hedef dildeki söz öbeği, özgün söz öbeğinin dönüşümüdür.⁶² Pasifleştirme, adlaştırma, bir sözcüğün bir cümle ile değiştirilmesi vb. çeşitli dönüşümleri içinde barındırır.

*Они стоят в очереди за билетом. — They are queueing for tickets. (Bilet için sırada bekliyorlar.)*⁶³

Edimsel (Pragmatika) Eşdeğerlik: Edimsel eşdeğerlik, çevirinin iletişimsel işlevini ve etkisini vurgular. Bu seviyede çevirinin amaçları, hedef kitleye uygunluğu, kültürel farklılıklar ve iletişimsel etki gibi faktörler göz önünde bulundurulur. Çevirmen, çeviri metninin etkili bir şekilde iletişim kurmasını sağlamak için uygun dil ve üslup kullanır. Bu seviyede doğrudan bir sözcük sözcük çeviri yapmak yerine, iletişimsel etkiyi en üst düzeye çıkaran bir çeviri yapılır.

Edimsel eşdeğerlik düzeyinde çeviri, sözlüksel bileşimin tam bir uyumsuzluğu, özgün halinin yapısını ve çeviriyi sözlük-dil bilgisi ve dil bilgisi dönüşümlerinin ilişkileriyle bağlamanın imkânsızlığı ile karakterize edilir. Bu seviyede atasözleri, sözler, durumları tanımlamanın kararlı biçimleri, konuşma klişeleri çevrilir.

⁶¹ A.y.

⁶² A.y.

⁶³ A.y.

Şveytser tarafından sunulan sözdizimsel, anlamsal ve edimsel eşdeğerlik seviyeleri çeviri sürecinde çevirmenlerin dikkate alması gereken kritik faktörleri belirtmektedir. Bu eşdeğerlik seviyeleri, çevirinin farklı dilbilimsel yönlerini ele almaktadır. Sözdizimsel eşdeğerlik, cümlelerin yapısını ve dil bilgisini doğru bir şekilde aktarmayı amaçlamaktadır. Anlamsal eşdeğerlik ise sözcük ve cümle düzeyindeki anlamın doğru bir şekilde ifade edilmesine odaklanır. Edimsel eşdeğerlik ise metnin iletişimsel amacını ve dilin işlevlerini doğru bir şekilde aktarmayı hedefler.

Sonuç olarak, Şveytser'in eşdeğerlik seviyeleri, çeviri sürecinde çevirmenlere rehberlik etmek amacıyla geliştirilen bir çerçevedir. Bu seviyeler, çeviri yapılırken kaynak metnin anlamının hedef dile en iyi şekilde aktarılmasını hedefler.

1.5.4. Lev Konstantinoviç Latışev (1966-)'in yaklaşımı

Latışev, çeviri kuramındaki gelişmelere ek olarak, Retsker'in eşdeğerlik kuramı, Komissarov'un eşdeğerlik seviyeleri kuramı, Nida'nın dinamik eşdeğerlik kavramı ve Barhudarov'un dilsel anlamlar kavramı gibi çalışmalara odaklanarak çeviri kuramı dersi ile çevirmenlerin pratik uygulama eğitimi arasındaki boşluğu kapatmak amacıyla 2000 yılında **Çeviri Tekniği** (Tehnologiya perevoda) kitabını yayımlamıştır. 1881 yılında da **Çeviri Dersleri: Eşdeğerlik ve Çeviri Stratejileri** (Kurs Perevoda: Ekvivalentnost i sposobi dostijeniya) ve 1988 yılında da **Çeviri: Çeviri Kuramı, Uygulamaları ve Çeviri Eğitimi Sorunları** (Perevod: problemı teorii i metodiki prepodovaniya) çalışmalarıyla, kültürel farklılıklar, iletişimsel etki, metin işlevleri ve içeriklerinin çevirideki önemi gibi olgularla çeviriyi farklı bakış açısıyla ele alarak çeviribilime katkı sağlamıştır.

Latışev, çeviri sürecini iki dil arasındaki iletişimin bir köprüsü olarak değerlendirmekte ve çeviride alıcıya yani okura odaklanmaktadır. Çeviri sürecindeki amaç, kaynak metnin anlamının okura doğru ve anlaşılır bir şekilde iletilmesidir. Bu nedenle, çevirmenin çeviri sürecinde okurun ihtiyaçlarını ve beklentilerini dikkate alması önemlidir. Çeviri, kaynak metinden hedef dile aktarılırken, okurun anlama sürecini kolaylaştıracak ve ona uygun bir iletişim sağlayacak şekilde

gerçekleştirilmelidir. ⁶⁴ Bu süreçte, çevirmenin dikkate alması gereken üç temel gereksinim bulunmaktadır.

İlk olarak, kaynak metin ve hedef metin iletişimsel ve işlevsel olarak eşit özelliklere sahip olmalıdır. Çeviri metni, kaynak metindeki iletişim amacını ve işlevini aynı şekilde yerine getirmelidir. Bununla birlikte, hedef dilde aynı etkiyi yaratmalı ve okura aynı mesajı iletmelidir.

Kaynak metin ve hedef metin anlamsal ve yapısal olarak birbirine mümkün olduğunca benzer olmalıdır. Çeviri sürecinde, kaynak metindeki anlamın doğru bir şekilde aktarılması ve yapısal öğelerin korunması önemlidir. Böylece, okur, çeviri metnini okurken kaynak metindeki anlamı ve yapısıyla benzerlikler bulabilecektir.

Son olarak, kaynak metin ve hedef metin arasında çeviri yapmayı engelleyen anlamsal ve yapısal farklılıklar oluşmamalıdır. Çeviri sürecinde, karşılaşılan dilbilimsel veya kültürel farklılıkların aşılmaya çalışılması gerekmektedir. Bu sayede, çeviri metni, okurun hedef dil ve kültür bağlamında anlamı doğru bir şekilde algılamasını sağlayacaktır. Latışev'in vurguladığı bu gereksinimler sayesinde çeviri metni, kaynak metnin iletişimsel, anlamsal ve yapısal özelliklerini koruyarak okurun beklentilerini karşılayabilecek bir iletişim aracı haline gelecektir. ⁶⁵

Çeviri eşdeğerliğine de değinen dilbilimci, dört ana kavram belirlemiştir. İlk olarak, “biçimsel uyum” kavramı çerçevesinde çeviri, kaynak metin ile hedef metin arasında biçimsel benzerliklerin sağlanmasıyla gerçekleşir. Bu kavram, dilbilgisel ve yapısal öğelerin tutarlılık içinde aktarılmasını vurgular. ⁶⁶

Biçimsel uyum kavramı: Çeviri sürecinde kaynak metinde yer alan her sözcük ve ifadenin hedef metne iletilmesi olarak açıklayabiliriz. Buradaki kilit nokta, kaynak metnin yapısını da hedef metne birebir aktarmak olacaktır. Çevirmen kaynak metne bağlı kalmak durumunda ve hedef metne aktarım sırasında sadece çevrilemeyen sözcüklerde değişim, çıkarım ya da ekleme yapabilmektedir. Hedef metne aktarım

⁶⁴ A.y.

⁶⁵ Latışev, a.g.e., s. 57.

⁶⁶ A.y.

sırasında amaca yönelik yorumlama tekniği kullanılamaz.⁶⁷ Benzer bir uygulama başlangıçta kutsal metinlerin tercümesinde de yaşanmıştır. “Mevzuat ve içerik uyumu” kavramı, çevirinin kaynak metindeki normlara ve içeriğe uygun şekilde gerçekleştirilmesini ifade eder. Bu kavram, çeviri sürecinde hem hukuki hem de içeriksel anlamda doğruluk ve tutarlılık sağlanması gerektiğini vurgular.⁶⁸

İçerik uyumu kavramı: Bu akımın tercümanları iki şartı yerine getirmeye çalışmıştır: 1)Kaynak metnin içeriğinin tüm temel unsurlarını hedef metne iletmek, 2) Çeviri sürecinde kaynak metin kadar hedef dilin de kurallarına uymak.⁶⁹ Bu kavram, çevirinin kaynak metnin bütünlüğünü koruyarak tam ve uygun bir şekilde iletilmesi gerektiğini vurgular.

Yeterli çeviri kavramı: Bu kavramın yazarları Fyodorov ve Retsker yeterli bir çevirinin aşağıdaki niteliklerini belirlemişlerdir: 1)Kaynak metnin anlamsal içeriğinin hedef metne kapsamlı bir aktarımı; 2)Kaynak metnin içeriğini hedef dilde eşdeğer içeriğe sahip olabilecek özellikte çevrilmesidir.⁷⁰

Son olarak, **dinamik (fonksiyonel) eşdeğerlik kavramı;** çevirinin iletişimsel işlevini ve etkisini vurgular. Bu kavram, çevirinin sadece dilbilgisel ve anlamsal eşdeğerliklerle sınırlı kalmayıp, iletişimsel amaçları da dikkate alması gerektiğini ifade eder. İlk olarak Eugene Nida tarafından tanımlanan dinamik eşdeğerlik kavramı, Rus dilbilimci Şveytser’in işlevsel (fonksiyonel) eşdeğerlik kavramına benzemektedir. Kaynak metnin alıcısı yani bir dilin anadili konuşmacısının tepkisinin, başka bir dilin ana dili konuşmacısı olan çeviri metnin alıcısının tepkisiyle uyumu ile ilgilidir. Şveytser’e göre iletilecek içerik dört unsurdan oluşur:1) Anlamsal; 2)Sözdizimsel; 3)Yan anlam ve 4)Pragmatik anlam (dilsel ifade ile iletişimsel eyleme katılanlar arasındaki ilişki tarafından belirlenir).⁷¹

Latışev’in bu dört ana kavramı, çeviri eşdeğerliğinin farklı yönlerini ele almaktadır. Bu kavramlar çeviri sürecinde dilbilimsel, normatif, iletişimsel ve

⁶⁷ L.K. Latışev, **Ekvivalentnost perevoda i sposobi yeyo dostijeniya**, Moskva, Mejdunarodnaya Otnoşeniya, 1981, s. 6

⁶⁸ **A.e.**, s. 7.

⁶⁹ **A.y.**

⁷⁰ **A.e.**, s. 8.

⁷¹ **A.e.**, s. 10.

bütünlük açılarından çeviri kalitesinin değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda çeviri sürecinde karşılaşılan içerik zorluklarını belirlemek; çevirinin anlamsal, stilistik, dilbilgisel ve yorumlayıcı yönlerini dikkate alarak çözümlmek için önemli bir araç sunmaktadır.⁷² Latışev bu gibi çalışmalarıyla özellikle, çevirilerin eşdeğerliliği üzerine açıklayıcı ve ulaşılabilir düzeyde katkıda bulunmuştur.

1.5.5. Leon Stepanoviç Barhudarov (1923-1985)'un Yaklaşımı

Barhudarov'un çeviribilimine katkı sağlayan başlıca eseri **Dil ve Çeviri** (Yazık i perevod) adlı kitabıdır. İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1953)'ün temelini atmış olduğu göstergebilim kuramını benimseyen Barhudarov, bu kuramı anlambilim (semantik) ile birleştirerek çeviribilime katkıda bulunmuştur.

Barhudarov ilk kez çeviride eşdeğerlik seviyesine dair sorunu gündeme getirirken yapılan çevirileri metni her açıdan ele alıp şekil, biçim ve anlamsal açıdan irdeleyerek yeni bir bakış açısı oluşturmuştur. Barhudarov'a göre; çeviride en yüksek seviyede eşdeğerliğe ulaşabilmek için göstergesel içeriklerin önemini kavramak gerekir bunları da çeviri sırasında korumak önemli bir görevdir.⁷³

Bu nedenle, çeviri sürecinde net ve açık ifadeler kullanmak önemlidir; çünkü metin okuyucunun zihninde doğru imgeleri oluşturmalıdır. Soyut kavramları açık bir şekilde betimlemek ve okuyucunun anlama sürecine yardımcı olacak görüntüler yaratmak önemlidir. Barhudarov'a göre çeviri yapılırken kaynak dildeki metin okunduğunda akılda bunlar canlandırılmaktadır. Diğer yandan bu sözcüklerin netlikle ifade edilmesi gerekmektedir. Bunun sebebi; bir ağaç veya meyve gibi sözcüklerin anlamını hayal edilememektedir. Özele indirgendiğinde bir çınar, meşe ağacı, çam ağacı, uzun ağaç, düşmüş bir ağaç veya bodur ağaç vb. betimlemelerle okuyucunun aklında bir canlanma yaratılabilir. Bu nedenle de çevirmenin elma, armut, erik, kiraz vb. belirli bir meyveyi belirtmesi gerekmekte ya da örneğin kırmızı meyve, sarı meyve vb. gibi belirgin bir betimleme yapması gerekmektedir. Barhudarov, aynı zamanda

⁷² A.e., s. 57.

⁷³ Leonid Stepanoviç Barhudarov, **Yazık i perevod. Voprosı obşçey i çastnoy teorii perevoda**, Moskva, Mejdunarodniye Otnoşeniya, 1975, s. 72.

soyut kavramları uygulamanın zorluğundan bahsetmiştir. Ona göre, soyut anlamlar tam anlamıyla hayal edilemez ve insanın zihninde herhangi bir görüntüyü canlandıramaz.⁷⁴

Barhudarov, çeviri sürecinde yer değiştirme, yerine koyma, ekleme ve çıkarma olmak üzere dört temel çeviri işlemine dikkat çeker. Aşağıda verilen örneklerde, aynı mesajı iletme için hem sözcüklerin anlamı değiştirilmiş hem de sözcükler yer değiştirmiştir:

Sigara içmek yasak! (Курить запрещается!)

Sigara içmiyoruz! (У нас не курят!)

Sigara içmeyin! (Не курить!)

*Lütfen sigara içmeyin! (Просьба не курить!)*⁷⁵

Bu örneklerde, kaynak metindeki “sigara içmek yasak” ifadesi farklı şekillerde çevrilebilmiştir. Her bir çeviri, hedef dile uygun olarak sözcükleri değiştirerek veya yer değiştirerek aynı mesajı iletme amaçlamaktadır.

Bu durumda, çevirmenin sözcükleri ve cümle yapılarını uygun bir şekilde yer değiştirerek veya değiştirerek metnin anlamını koruması önemlidir. Yer değiştirmenin yanı sıra diğer çeviri işlemleri de kullanılabilir, böylece hedef dile uygun bir çeviri elde edilebilir.

Çeşitli diller arasında tam bir şekilde örtüşen bir biçimbirim, sözcük veya kararlı ifade bulunmamaktadır. İfade edilen anlamlar genellikle benzer olsa da bunları ifade etme biçimleri, gruptama, ayrıştırma ve birleştirme yöntemleri genellikle farklı dillerdeki tek bir biçimsel birim içindeki kombinasyonları büyük ölçüde farklılaştırır.

Farklı dillerin dil bilgisi yapıları, sözcük kullanımları, anlam vurguları ve dilbilgisel kuralları gibi faktörler çeviri sürecinde farklılıklara neden olur. Dil bilgisi kuralları, sözcük seçimleri, deyimler, söylem kalıpları ve dilin sosyal ve kültürel bağlamları da çeviride etkili olan unsurlardır.

⁷⁴ A.e., s. 73.

⁷⁵ A.e., s. 73.

Bu nedenle, çevirmenler farklı dillerin yapısal ve işlevsel farklarını göz önünde bulundurmalı ve çeviriyi yaparken kaynak dilin anlamını hedef dile uygun bir şekilde aktarmalıdır. Tam bir çakışma beklemek yerine, çeviri sürecinde anlamın iletişim amacına ve etkisine odaklanmak önemlidir. Her ne kadar sadece sözcükler gönderme anlamlarının taşıyıcıları olmasa da yine de farklı dillerin anlamsal birimlerini karşılaştırırken sözcüğü tam olarak bir karşılaştırma birimi olarak almak uygundur. Bununla birlikte, farklı dillerin anlamsal sistemleri arasındaki tutarsızlık türlerinin sözcüklerle sınırlı olmadığı, aynı zamanda diğer dilbilimsel birimlerin özelliği olduğu da akılda tutulmalıdır.

Barhudarov, iki dil arasındaki sözcük birimleri arasındaki anlamsal yazışma üç temel değere indirgemıştır. Bu değerler şunlardır: **tam uyum**, **kısmi uyum** ve **uyum eksikliğidir**.⁷⁶ Bu üç durumu ayrı ayrı ele alacak olursak:

Tam uyum: Bu durumda, farklı dillerde aynı sözcüksel birimler kullanılır ve genellikle nadiren görülür. Bu sözcükler genellikle kesin bir anlam içerir ve her iki dilde de yalnızca bir anlama sahiptir. Bu durum genellikle sözlük gruplarına ait sözcükleri içerir.⁷⁷

1) Her iki dilin sözlüğünde yer alan özel adlar ve coğrafi adlar, örneğin: Гомер-Homer, Москва-Moscow, Польша-Poland v.b.

2) Bilimsel ve teknik terimler, örneğin: логарифм-logarithm, шестигранник-hexahedron, водород-hydrogen, натрий-sodium, млекопитающее-mammal v.b.

3) Semantik olarak yukarıdaki ikisine benzer diğer bazı sözcük grupları, örneğin, ayların ve haftanın günlerinin adları январь-January (ocak), понедельник-Monday (Pazartesi).⁷⁸

Kısmi uyum: Bu durumda, farklı dillerdeki sözcüklerin anlamları benzerdir ancak tam olarak örtüşmez. Yani, iki dilde aynı sözcüksel birimler kullanılırken anlamsal incelikler ve farklılıklar bulunabilir. Bu durumda, çevirmenlerin dikkatli bir

⁷⁶ A.e., s. 74.

⁷⁷ A.y.

⁷⁸ A.y.

şekilde anlamı aktarması ve dilin özelliklerini göz önünde bulundurması gerekmektedir.⁷⁹

Kısmi uyum aslında çeviri esnasında en çok kullanılan yöntemidir. Bunun sebebi; kaynak metinden hedef dile aktarım sırasında bir ifadeyi farklı anlamlarla ifade edebilmektir. Örnek olarak, “Он человек без характера / He has no character”⁸⁰ örneğini veren Barhudarov, kaynak dil Rusçadan İngilizceye aktarımda kısmi uyum yaşandığını ve hedef dile farklı sözcüklerle aktarım sağlandığını göstermiştir.

Uyum eksikliği: Bu durumda, farklı dillerdeki sözcükler arasında anlamsal bir uyum bulunmaz. Yani, iki dilde farklı sözcükler kullanılır ve anlamda bir karşılık bulunmaz. Bu durumda çevirmenler, kaynak metindeki anlamı hedef dile uygun bir şekilde iletmek için farklı ifade biçimleri kullanmak zorunda kalabilirler.⁸¹

Uyum eksikliği olan durumlarda, hedef dil ve kaynak dil arasında bir uyum sağlanmaz ve çeviri karşılıksız kalır. Bu durumda; özel adlar, coğrafi adlar, kurumlar, kuruluşlar, gazeteler, gemiler gibi sürekli karşılıkları olmayan terimlerde uyum eksikliği ortaya çıkar. Örneğin, Rus soyadları olan Belousov, Karpikov, Kamozin, Puşnova, Tsıkunov, Zubenko, Olştinski, Daçenko, Suhodolski gibi nadir görülen soyadları için karşılıklar bulunmayabilir. Ancak Puşkin, Dostoyevski gibi soyadları veya Moskova, Kiev, Kırım gibi coğrafi adlar zaman içinde farklı dillerin kendilerine uygun kullanımlarına uyum sağlamıştır.⁸²

Barhudarov, iki dil arasında uyum sağlanamadığı durumlarda, çeviri metninin dönüşüme uğraması gerektiğini savunur. Bu yaklaşıma göre, çeviri tekniğinde yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde çevirmenler, uyum eksikliği olan terimleri hedef dilin yapısına uygun bir şekilde dönüştürmeli ve aktarmalıdır.

Uyum eksikliği, çeviri sürecinde karşılaşılan önemli bir zorluktur ve çevirmenlerin dikkatlice değerlendirilmesi gereken bir konudur. Barhudarov’un bu konudaki yaklaşımı, çevirmenlere uyum eksikliğiyle başa çıkmak için yeni stratejiler

⁷⁹ A.y.

⁸⁰ Barhudarov, *Yazık i perevod. Voprosı obşey i çastnoy teorii perevoda*, s. 93.

⁸¹ A.y.

⁸² A.y.

geliştirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Bu da çeviri tekniklerinin ve yöntemlerinin sürekli olarak geliştirilmesi ve adapte edilmesi gerektiği anlamına gelir. Barhudarov, ortaya koyduğu bu çalışmalarıyla çeviri tekniğinde yeni bir dönemin zeminini hazırlamıştır.

1.5.6. Vladimir Grigoryeviç Gak (1924-2004)’ın yaklaşımı

Eşdeğer çeviriye ulaşmak için birden fazla kuram ortaya koyan Gak, özellikle Rusça-Fransızca dil çiftine yönelik çalışmalarıyla tanınmaktadır. Aynı zamanda ilk çeviri dersi kitabının yazarı olarak da bilinir. 1962 yılında yayımlanan **Kurs Perevoda** (Çeviri Dersleri) adlı eseri, özellikle bütünlükçü bir yaklaşım benimseyerek “eşdeğer çeviri” kavramına dikkat çekmektedir.

Gak çeviriye tanımlarken, çevirinin iki dil arasında eşdeğerliği mümkün kıldığının görüşünü belirtmiştir.⁸³ Ona göre; çeviri sürecinin temel zorluklarından biri, çevirmenin sözcüklerin ve cümlelerin ana hatlarıyla değil, belirli ifadelerle ilgilenmesidir. Her özel konuşma eyleminde, sözcükler ve dilbilimsel biçimleri, gerçeklik olgusunu yansıtan belirli kavramları ve bağlantıları ifade etmektedir. Gerçeklik olgusunun arkasında pek çok anlam, ima ve iletilmek istenen mesajlar mevcuttur.

Belirli bir bağlamda işlevsel olarak birbirine karşılık gelen iki dilin ögeleri, çeviride aktif olarak kullanılmaktadır. Metinden bağımsız olarak çevrilen dil unsurlarının başka bir dilde sabit bir karşılığı vardır. Bunlar arasında özel terimler, gerçek anlamında ve mecazi anlamda kullanılan sözcükler ya da deyimler bulunur. Bu sözcüklerin hangi anlamda kullanıldığını metin vasıtasıyla anlayabiliriz. Örneğin, Rusçadaki “Пепo” sözcüğü hem “dolma kalem” hem de “kuş tüyü” anlamlarına gelmektedir. Bu sözcüğün ne ifade ettiğini ancak metne ulaşarak anlayabiliriz.

Где можно купить ручка пепo?(dolma kalem)

Подушка Пуховое пепo? ⁸⁴ (kuş tüyü)

⁸³ Gak, **a.g.e.**, s. 10.

⁸⁴ **A.e.**, s. 10.

Bu bağlamda anlaşılmaktadır ki, her sözcüğün çevirisini yaparken birbirine bağlantılı şekilde metinle bütünleştirmek esastır. Her sözcüğünde her dilde karşılık gelen anlamları farklılık oluşturabilir. Aynı zamanda, çevirmen hedef metne çeviri yaparken kullandığı sözcüklerin eşdeğerlikleri farklı düzeylerde oluşturulabilir. Bu görüşünü üç maddeye ayıran Gak, birinci durumun dilbilimsel biçimlerin benzerliğinden kaynaklı “biçimsel eşdeğerliği”, anlamların dilsel araçların biçimsel bir farklılığı olmasına karşın anlam olarak aynı olmaları sebebiyle “anlamsal eşdeğerliği” ve son olarak da anlatılan durumun ortaklığından kaynaklı “durumsal eşdeğerliği” eşdeğerlik seviyelerine göre maddelemiştir.⁸⁵

Eşdeğerlik seviyelerini üç maddede toplayan Gak’ın ne demek istediğini daha ayrıntılı inceleyelim:

1. Biçimsel eşdeğerlik:

Kaynak metinden hedef metne yapılan çevrilerde, iki dilde de aynı anlamın benzer dilbilimsel biçimlerde ifade edilmesi “biçimsel eşdeğerlik” olarak açıklanmaktadır.⁸⁶

Biçimsel eşdeğerliğe Fransızca-Rusça dil çifti üzerinden örnek veren Gak, şöyle bir anlatımı uygun görmüştür;

*“Французская делегация прибывает сегодня в Петербург.- La délégation française arrive aujourd’hui à Pétersbourg.”*⁸⁷

Burada, anlam benzerliğiyle birlikte sözcüklerin ve formların tam bir benzerliğini görüyoruz. İfade araçlarındaki farklılık, yalnızca iki dilin genel yapısal farklılıklarında kendini gösterir. Yani her dilin kendine özgü olan cümle kuruluşu biçimsel eşdeğerliği etkilememektedir.⁸⁸

*“The sun disappeared behind a cloud. - Солнце скрылось за тучей”*⁸⁹

⁸⁵ A.y.

⁸⁶ A.e., s. 11.

⁸⁷ A.y.

⁸⁸ A.y.

⁸⁹ A.y.

(Güneş bir bulutun arkasında kayboldu.)

Yukarıdaki cümlelerde biçimsel eşdeğerliğe örnek teşkil etmektedirler. Burada anlamların benzerliğine ek olarak sözcüklerin cümle içerisindeki dizilişlerinin de benzerliğini görüyoruz. Türkçe dil bilgisi yapısı gereği, kurallı cümle oluşturmak istenilirse yüklem sonda olması gerekir. Fakat Rusça da bu durum söz konusu değildir. Yüklem öznenin sonra da olabilir, cümlenin ortasında da olabilir. Burada cümlelerin ortasında bulunmaktadır. Söz edilen bu farklılık, çevirinin biçimsel eşdeğerliğini bozmamakta ve cümlelerin biçimlerinin eşdeğerlik oranını düşürmemektedir.

2. Anlamsal eşdeğerlik:

Aynı anlamlar iki dilde farklı bir şekilde ifade edildiğinde anlamsal eşdeğerlik sağlanmış olur:

“Он не сдержал своих эмоций и заплакал.” (Duygularına hâkim olamadı ve ağlamaya başladı.)⁹⁰

Bu örnekte; anlatılmak istenen ifade korunmuştur, fakat dilsel olarak farklı biçimde anlatılmıştır. Bunun sebebi, Rusçada bulunan ön ekli fiillerin Türkçeye uygularken iki sözcük hâlinde açıklayabilmemiz olmasıdır. Burada, biçimsel eşdeğerlik bozulmuştur ancak anlam olarak eşdeğerlik sağlanmıştır.

3. Durumsal eşdeğerlik;

İki dil arasında var olan kültürel ve dilbilgisel farklılıklar nedeniyle, bazı çevirilerde hedef dilde hem dilsel biçimde farklılıklar hem de anlam olarak farklı sözcüklerle hedef dile aktarım yapılabilir.⁹¹ Durumsal düzeyde, cümlelerin aynı gerçekliğe başvurularak yapılandırılması önemlidir.⁹² Örneğin;

*“Французская делегация вылетела на родину”- “Le délégalation française regagne Paris.”*⁹³

⁹⁰ A.e., s. 12.

⁹¹ A.y.

⁹² Vladimir Grigoryeviç Gak, **Teoriya i praktika perevoda**, Moskva, İnterdialekt, 2000, s. 14.

⁹³ A.e., s. 11.

Yukarıdaki örnekte, Rusça da hem uçak ile uçmak anlamına gelen (летать) ve (бы) ön ekini kullanarak ayrılma durumunu belirtmiş aynı zamanda cümle geçmiş zamanda kullanmıştır. Fransızcada ise, hareket fiilini birebir çevirmek yerine anlamı değiştirmeyecek şekilde dönmek fiili (regagne) kullanılmış ve vatanına (на родину) yerine “Paris” ifadesi kullanmıştır. Buna ek olarak, şimdiki zaman formunu kullanılarak çeviri yapılmıştır. Birçok değişikliğe uğrayan cümlede anlam olarak sorun teşkil edilmemekte, eşdeğer çeviri kurallarına uyulmaktadır.⁹⁴

Gak’ın geliştirmiş olduğu kuramlar, çeviri alanında önemli bir etkiye sahip olmuş ve bir sonraki dilbilimcilerin çalışmalarını derinden etkilemiştir. Özellikle eşdeğer çeviri kavramına ulaşmada büyük bir rol oynamıştır. Onun vurguladığı bütünlükçü yaklaşım, çevirinin sadece sözcüklerin ve cümlelerin dilsel özelliklerine odaklanmak yerine, metnin bütünü ve iletişimsel bağlamını göz önünde bulundurmaya hedefler.

1.5.7. Vilen Naumoviç Komissarov (1924-2005)’un yaklaşımı

Komissarov, ilk kitabı **Çevirinin Dilbilimi** (Lingvistika Perevoda) ve 1990 yılında yayımlanan **Çeviri Kuramı** (Teoriya Perevoda) ile çeviribilime yön vermiştir. Ayrıca, Amerikalı dilbilimci Eugene Nida’ nın çeviride beklenen eşdeğerliğin elde edilmesi için ilgili dillerin yapıları arasındaki benzerlik ve farklılıkların önemli olduğunu vurgulayarak çevirmenin doğru yöntemi bulması gerektiğine işaret ettiği “transformasyon kuramını” da ele almıştır.⁹⁵

“Transformasyon kuramı” günümüze kadar farklı dilbilimci ve çeviribilimciler tarafından çalışılmıştır. Rus dilbilim ve çeviribilim uzmanları, kuramı geliştirmek için çalışmalar yaparak detaylandırmayı amaçlamışlardır. Dilbilimci Gak (1924-2004), akademisyen ve çevirmen Ryurik Konstantinoviç Minyar-Beloruçev (1922-2000), dilbilimci ve çeviri uzmanı Barhudarov (1923-1985) transformasyon kuramını ele alarak çalışmalar yapmışlardır. Retsker ise biraz daha detaya inerek kuramı sınıflandırmış ve son olarak dilbilimci Komissarov kuramı detaylandırmanın yanında, İngilizce ve Rusça örnekler vererek konunun daha anlaşılır hâle gelmesine olanak

⁹⁴ A.y.

⁹⁵ Eugene A. Nida, **K nauke perevodit**, Moskva, Mejdunarodnoye otnoşeniya, 1970, s.114-131.

sağlamıştır.⁹⁶ Komissarov, transformasyon kuramını ki **Çeviri Kuramı** kitabında şu örneklerle açıklamıştır.

*Çocuk taşı attı (Мальчик бросил камень).*⁹⁷

*Taş çocuk tarafından atıldı (Камень был брошен мальчиком).*⁹⁸

*Çocuk tarafından atılan taş (Брошенный мальчиком камень).*⁹⁹

Örneklerden de anlaşılacağı üzere bir cümle içinde yer alan sözcükler diziliş sıraları değiştirilmek suretiyle farklı versiyonlarda anlatılabilmektedir.

Komissarov, çeviri sürecinde morfolojik ve fonolojik paralellikler olabileceği gibi semantik uyum da olabileceğini belirtmiştir. Bu uyum “değişmezlik” ya da “eşdeğerlik” olarak adlandırılmıştır.¹⁰⁰ Bununla birlikte, çevirilerde zaman zaman bu uyum bulunmayabilir, transformasyon kuramı burada devreye girerek hedef metnin azami düzeyde eşdeğerliğe sahip olmasına yardımcı olmaktadır. Komissarov’a göre, çeviri eşdeğerliğini beş seviye olarak sınıflandırmak mümkündür.¹⁰¹

İlk seviyede, çeviride eşdeğerlik iletişimin amacını hedef alır. Her metnin iletişimde bir amacı bulunur; duygular ifade edilir, muhataplar arasında iletişim kurulur ve aynı zamanda ya okuyucuya bir mesaj iletilir ya da toplumsal bir mesaj içerir. Bu eşdeğerlik seviyesindeki çeviriler, içeriğin daha ayrıntılı bir şekilde çoğaltılması mümkün olmadığında ve bu tür çoğaltmanın bir alıcı çevirisine neden olacağı durumlarda gerçekleştirilir. Ayrıca; çeviri yapılırken iletişim amacını oluşturan içeriğin bir kısmı korunarak, erek dilde aynı anlamı vermesi beklenir. Örneğin; “Как две капли воды” (suyun iki damlası gibi) birebir çeviri yapıldığında erek dilde anlamsız olan bu cümle, verilmek istenen mesaj korunarak “Bir elmanın iki yarısı” şeklinde çevrilir. Cümlelerdeki yapılar farklı, fakat verilen mesaj aynıdır.

İkinci seviye çeviride eşdeğerlik için, özgün metnin içeriğinin ve çevirinin genel kısmı sadece aynı iletişim amacını iletmekle kalmaz, aynı zamanda aynı dilsel

⁹⁶ K.V. Kulemina, **Osnovniye vidy perevodčeskix transformatsii**, Vestnik, 2007, s.143-147

⁹⁷ Komissarov, **Teoriya perevoda**, s.73.

⁹⁸ A.y.

⁹⁹ A.e., s. 74.

¹⁰⁰ A.e., s. 38.

¹⁰¹ A.e., s. 53.

durumu, yani ifade içinde açıklanan nesneler arasındaki bağlantıları ve nesnelerin toplamını yani aynı dil dışı olayını yansıtır. Herhangi bir metni erek dile çevirirken dil dışı olayla karşılaşabiliriz. Burada çeviri yapılırken, cümlelerin yapısı tamamen değişebilir ya da kısmi olarak değişime uğrayabilir. Değişmeyen tek nokta verilmek istenen mesajdır, yani metnin amacıdır. Örneğin; “Bir nesnenin masada bulunması” gibi bir durumu betimlemekteki temel kavramlar arasında “durum”, “algılama” ve “eylem” vardır. Bu anlamda, “Kitap masada duruyor” ya da “Kitap masadadır” (durum), “Ben masada kitap görüyorum” (algılama) ve “Kitap masaya bırakıldı.” (eylem) benzerliklerinden ortaya çıkan aynı dil dışı olayını yansıtacak şekilde tasvir etmek mümkündür. ¹⁰²

Тебя нельзя пускать в лодку. You are not fit to be in a boat. ¹⁰³ (Seni tekneye almak uygun değil.)

Все медведи похожи друг на друга. You see one bear, you have seen them all. ¹⁰⁴ (Bir ayıyı gördüğünde, hepsini görmüş olursun.)

Verilen örneklerde hedef dil İngilizceye aktarım yapılırken kaynak dile sadık kalınamamış, farklı sözcüklerle verilmek istenen mesaj iletilmiştir. Burada, Komissarov’un dikkati çekmek istediği yer, yapılar değişse de metnin amacını değiştirmeden okuyucuya vermek gerektiğidir.

Üçüncü seviye eşdeğer çevirinin özelliği iletişimin amacı, iletişimsel durum ve iletişimsel durumu açıklama şekli korunur.

That will not be good for you. (Bu senin için pekiyi olmaz.)

Это может для вас плохо кончиться. (Sizin için bu kötü sonuçlanabilir). ¹⁰⁵

Çeviri yapılırken, metnin amacı korunarak birbirine zıt sözcükler kullanılmıştır.

¹⁰² A.e., s. 53.

¹⁰³ A.e., s. 57.

¹⁰⁴ A.y.

¹⁰⁵ A.e., s. 61.

Dördüncü seviye eşdeğer çeviride ise iletişim amacı korunur, dil dışı olayın sözcükselleştirildiği biçim korunur, kaynak ve hedef metindeki sözcük birimleri kısmi korunur.

*Повесть моя длинна и печальна. (Benimki kederli ve uzun bir hikâye).*¹⁰⁶

Son olarak, beşinci seviye denklikte farklı dillerdeki metinler arasında bulunabilen özgünün içeriği ile çeviri arasında maksimum benzerlik derecesi elde edilir. Bu tür bir denklik aşağıdaki örneklerde bulunmaktadır.

*I saw him at the theatre. / Я видел его в театре...(Onu tiyatrodan gördüm.)*¹⁰⁷

Bu yaklaşımda amaçlanan durum, her bir cümlemin özgün anlamına ve tercümesindeki anlama en yüksek seviyede sadık kalabilmesidir. Bu sayede okuyucuya eksiksiz bir metin sunmak hedeflenmektedir.

Komissarov'un yaklaşımına göre, çeviri stratejileri kaynak ve hedef diller arasındaki ilişkilere ve çeviri amacına bağlı olduğundan, araştırmacıya göre çevirmenin genel stratejisini belirleyen ilkelere odaklanmak daha doğru olabilir.¹⁰⁸ Bu ilkeler arasında; kaynak dildeki metnin anlaşılması, sözcüklerin değil anlamın aktarımında bulunulması, anlamsal seviyelerin ayırt edilebilmesi (düz anlam-yan anlam), bütünlük-parça ilişkisinin değerlendirilmesi (metnin bütünlüğünün önemi) ve hedef metnin tutarlılığıdır. Bunlar yapılarak uygulanabilecek teknikler ise; sözcüksel birimlerin yer değiştirmesi, sözcüksel eklemeler, çıkarmalar gibi tekniklerden söz etmek mümkündür.

Komissarov'un çeviribilim alanında yaptığı araştırmalar ve Rusça-İngilizce dönüşümlerini sınıflandırması, teorik çalışmaların pratik uygulamalara ulaşmada yardımcı olmaktadır. Bu sayede çeviribilime katkı sağlamış olup bu alandaki gelişmeleri desteklemiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁶ A.e., s. 67.

¹⁰⁷ A.e., s. 78.

¹⁰⁸ S.V. Tulenev, **Teoriya perevoda**, Moskva, Gardariki, 2004, s. 199.

¹⁰⁹ Vilen Naumoviç Komissarov, **Teoriya perevoda**, Moskva, Vışşaya Şkola, 1990, s. 44.

2. EŞDEĞERLİK TEORİSİNİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Günümüze kadar çeviribilim dünyasında eşdeğerlik kavramının çeviriye uygulanabilirliği tartışılıyor olsa da çeviride çok geniş kullanıma sahip olan bu kavramı incelemek gerekmektedir. Eşdeğerlik kavramını açıklamanın çeviribilim dünyasında tartışılan bir konu hâline gelmesinin nedenleri ve ne derece uygulanabilir olduğunun ölçütünü de ele almak gerekmektedir. Araştırmanın bu bölümünde öncelikle, eşdeğerliğin genel bir tanımı yapıp, bu fikrin çıkış noktasına da değinilerek, Rusya’da nasıl bir gelişim izlediğini, ortaya konulmuş yaklaşımları ve Rusça-Türkçe dil çiftine yönelik uygulanabilir bir kuram olup olmadığı üzerinde durulmaktadır.

2.1. Eşdeğerlik Tanımı

Eşdeğerlik sözcüğü; birebir aynı olma, eş değer olma durumu gibi içerdiği anlamlar neticesinde, çeviribilim dünyasında hem çok tartışılan konulardan olmuş ve hem de birçok dilbilimci tarafından farklı bakış açılarıyla günümüze kadar yorumlanmıştır.

Bu karmaşıklığın başlıca sebeplerinden biri, eşdeğer sözcüğünün matematik ve mantık temelinden gelmiş olmasıdır. Matematik ve mantık alanında, eşdeğerlik “eşitlik” türünde bir ilişki olarak ortaya çıkarken, eşitlik “değiştirilebilirlik” olarak anlaşılır. Değerlerin eşit kabul edilmesinin nedeni de işte bu değiştirilebilirliktir. Matematikte olduğu gibi $a = a$ (her a ögesi kendisine eşdeğerdir, her nesne kendisine eşittir), simetrik olma (a , b ’ye eşitse, o hâlde b , a ’ya eşdeğerdir, yani $a=b$ ise şu hâlde $b=a$ gibi mantığın olmasıdır.¹¹⁰

Mantıksal-matematiksel anlamda eşdeğerliğin taşıdığı, birbirinin yerine geçebilirlik hali kaynak metin ile erek metin arasındaki “aynılık, eşitlik” durumuyla örtüşmesinde zorluklar yaşandığı açıktır. Her ne kadar çeviri tarihinde, dilbilimciler ve çeviribilimciler tarafından çevrilen ve kaynak metin arasındaki ilişkinin, kaynak metnin özgün dilinde okuyucularda uyandırdığı tüm duyguların hedef dilde

¹¹⁰ N. K. Garbovskiy, **Teoriya perevoda**, Moskva, İzdatelstvo Moskovskogo Universiteta, 2007, s. 266.

okuyanlarda da aynı biçimde hissedilmesi gerektiği savunulmuş olsa da matematik alanında olduğu gibi mutlak bir eşitliğin sağlanması mümkün görünmemektedir.

2.2. Çeviribilimde Eşdeğerlik Kavramı

Bu kavramı, "çeviribilimde eşdeğerlik" bağlamında ele aldığımızda, çevrilen metnin kaynak dildeki içerik ve biçimle mümkün olduğunca benzer bir içerik ve biçime sahip olması şeklinde tanımlayabiliriz. Çevirilerde, kaynak dile hem yazarın üslubu hem de metnin içerik ve biçimi yönünden ne kadar sadık kalındığı sorunsalı günümüzde de dilbilimcilerin aklını meşgul etmeye devam etmektedir. Bilindiği gibi kaynak metne olabildiğince sadık kalma hususunda eşdeğerlik kuramı yaygın olarak kullanılan yöntemlerdendir. Ancak, eşdeğerliğin tanımı dilbilimciler tarafından çeviri kuramında açık bir şekilde yorumlanamayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹¹

Edebiyat eleştirmeni, yazar ve dilbilimci Akşit Göktürk(1934-1988)'e göre eşdeğerlik, çeviri metninin okurunda kaynak metindeki etkinin uyandırabilmesi olarak tanımlanmaktadır.¹¹² Dilbilimci Berke Vardar (1934-1989)'ın açıkladığı gibi, eşdeğerliğin saptama ve elde edilmesi için dilsel, ekinel-toplumsal, türsel ve düzeysel temelde bilgi yitimi olgularla mücadele edilerek söz konusu eylemler net bir şekilde ortaya konulabilmelidir.¹¹³ Hans Vermeer (1930-2010) dilbilimci ve çevirmen olarak, çeviri sürecinin kodlanmış dilsel göstergelerin değil onların anlam ve/veya etki değerlerini bir yere gönderip yeni metinde uygun şekilde tekrar edebilmesi olduğunu savunmuştur.¹¹⁴

Aynı zamanda Amerikan yazar Frederik Will (1928-)'e göre bu durum eşdeğerliği kaynak metindeki değerlere benzeterek buna uygun olan yeni metnin içine dahil edilmesidir görüşünü bildirmiştir.¹¹⁵

¹¹¹ A.e., s. 267.

¹¹² Göktürk, a.g.e., s. 55.

¹¹³ Vardar Berke, 'Dilbilim Açısından Çeviri', **Türk Dili Dergisi**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Sayı 322, 1978, s. 61-71.

¹¹⁴ Berrin Aksoy, 'Çeviride Çevirmen Seçimleri ışığında Çeviri Eleştirisi', **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 18, Sayı 2, 2001, s. 1-16.

¹¹⁵ A.e., s. 3.

Çeviri kuramcısı ve karşılaştırmalı edebiyat bilimcisi Susan Bassnett (1945-)' de Leipzig Okulu mensubu dilbilimci Albrecht Neubert (1930-2017)'in çalışmalarında çeviri alanında bir eşdeğerlik kuramına duyulan ihtiyacı vurguladığını ve bu konuda haklı olduğunu savunmuş ancak aynı zamanda, Çeviri Araştırmaları Okulu'nun kurucularından dilbilimci Raymond Van den Broeck'in bu kuramın çeviri aşamasında aşırıya kaçmaması gerektiği düşüncesini de yerinde bulmuştur. Bassnet eşdeğerliğin çeviri çalışmalarında kullanılmasının matematikteki gibi kesin tanımın çeviri kuramında kullanılmasının önünde ciddi bir engel olduğunu aktarmaktadır.¹¹⁶

Bu bağlamda, çeviride eşdeğerlik kavramının farklı farklı yorumlandığı açıkça görülmektedir. Diğer yandan sonuç olarak her dilbilimcinin vardığı nokta hedefin de dilin okuyucuda uyandırılan etki olduğu üzerinde odaklanılmakta olduğu da göze çarpan bir gerçektir.

1960'lı yıllarda, Rus asıllı dilbilimci, eğitimci ve edebiyat eleştirmeni olan Roman Jakobson'un anlam, eşdeğerlik ve çevrilebilirlik arasında kurduğu ilişki çeviribilim zincirinin temelini oluşturmaktadır. 1970 ve 1980'li yıllarda çeviri kuramının gelişiminde büyük bir dönüm noktası oluşturan eşdeğerlik kuramı, Jakobson'un da katkısıyla bu alandaki araştırmacılar tarafından aranan bir yaklaşım olmuştur. Eserlerin anlamsal dokusunu ele alarak ürün ve süreç arasında bağlantılar kuran bu kuram, dilbilimcileri ile edebiyatçıların yeni perspektiflerden incelemeler yapmalarına imkân vermiştir. Bu sayede 1970-1980'li yıllar esnasında çeviri bilimi için yeni başlangıçlara sahne olmuştur.¹¹⁷

Eşdeğerlik kuramı çeviri alanında ilk kez 1979 yılında, dilbilimci Werner Koller (1942-) tarafından kullanılmıştır.

Koller, çeviride eşdeğerliğin ancak çeviri amaçlı metin çözümlemesi yoluyla sağlanabilecek bir durum olduğunu vurgulamıştır. Koller'in çeviri amaçlı metin çözümlemesi, eşdeğerlik evrelerini hiyerarşik olarak sıralamayla ilgilidir. Bu görüşe göre, çevirmenin metinsel öğeleri hiyerarşik bir düzende sıralamasının ve sonunda da bunlar arasındaki eşdeğerliği sağlamasının çevirmenin görevi olduğunu

¹¹⁶ Bassnett, **a.g.e.**, s. 34.

¹¹⁷ Yazıcı, **a.g.e.**, s. 82.

savunmaktadır. Koller'in bu yaklaşımıyla birlikte, "Çevirmen uzman olarak pozisyon almalıdır ve edin bilincine de dikkat etmelidir" ilkesi benimsenir. Dolayısıyla, Koller'in yaklaşımıyla eşdeğerliliği sağlayacak düzen şu şekilde sıralanabilir.¹¹⁸

- a) Düz anlamsal eşdeğerlik, dil dışı ögeler açısından eşdeğerliği ifade eder.
- b) Yan anlamsal eşdeğerlik, sözcük seçimi ve biçimsel düzeyde eşdeğerliği içerir.
- c) Metinsel eşdeğerlik, metin türü düzeyinde eşdeğerliği anlatır.
- d) Edimsel eşdeğerlik, iletişim düzeyi açısından eşdeğerliği belirtir.
- e) Biçimsel eşdeğerlik, metnin bireysel olarak anlatımsal kimliğini ortaya çıkaran biçim ve güzel duysal değerlere seslenmesi açısından eşdeğerliği ifade eder.

Sonuç olarak, Koller'in kaynak metinden yola çıkarak çeviride metin dışı ögelere ve edimsel eşdeğerliğe yer vermesi, kültürler arası iletişim için bireysel dil becerilerini geliştirmeyi amaçlayarak devingen ilişkilere ve çevirinin hedef dil ile hedef kültür bağlamındaki bağlantısına büyük önem verdiğini göstermektedir. Bu yaklaşım sayesinde Koller hem kaynak metnin yapısına uyum sağlayan hem de hedef metinde anlamsal zenginlikten taviz vermeden bir çeviri şeması ortaya koymuştur.¹¹⁹

2.2.1. Yeterli ve Eşdeğer Çeviri Kavramı

Çeviri kuramı genç bir bilim olması nedeniyle, dilbilimci ve çevirmenler tarafından bazı terimlerin anlaşılmasında hâlen bir birlik sağlanamamıştır. Rus dilbilimci Vadim Vitalyeviç Sdobnikov (1962-)'a göre; çeviri kuramı, "iyi bir çevirinin nasıl elde edileceğini öğretir".¹²⁰ Burada çeviri kalitesinden söz edilebilir. Çeviri kalitesi, temel olarak iki kavram aracılığıyla ortaya çıkarılır. Çeviri kuramcıları da "iyi çeviri" ifadesinin eşanlamlısı olarak, "eşdeğer ve yeterli" terimlerini kullanmaktadırlar. Sözü edilen görüşlere istinaden çeviri süreci sonucunda, "yeterli çeviri", "eşdeğer çeviri" gibi terimlerle karşılaşilmektedir.¹²¹

¹¹⁸ A.e., s. 88.

¹¹⁹ A.e., s. 89.

¹²⁰ A.B. Zinkovskaya, L.N. Sidorava, **Teoriya i praktika perevoda**, Krasnodar, Prosveşeniye Yug, 2013, s. 223.

¹²¹ Komissarov, a.g.e., s. 233.

Çevirinin "yeterliliği" ifadesi kullanıldığında genellikle, çevrilen metnin kaynak dildeki içerik ve form ile uyumlu olmasından söz edilmektedir. Yeterli çeviri, özgün metnin hem içeriğinin hem de biçiminin başka bir dil aracılığıyla yeniden üretilmesidir. Çeviri sırasında kaynak dilin, biçim ve anlamı korunurken aynı zamanda iletişim amacı da korunmaktadır. Bu konuyla ilgili daha önceki çalışmalarda çevirinin "uygunluğu" terimi kullanılmış, ancak doğası gereği yeterince bilimsel olmayan bu kavram, çevirinin "yeterliliği" tanımıyla değiştirilmiştir.¹²² Edebî çevirinin yeterliliği ise, yazarın özgün eserde ifade edilen fikrinin mümkün olduğunca kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını, eser metninin sanatsal ve estetik yönünün belirlenmesini, yazarın ait olduğu aynı kültüre ait alıcılardan ona olası tepkilerin de değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Fyodorov, **Genel Çeviri Teorisinin Temelleri** adlı çalışmasında, bir çevirinin "yeterliliğini" kaynak metnin, tam teşekküllü işlevsel, biçimsel yazışmaların anlamsal içeriğinin kapsamlı bir aktarımı olarak tanımlayan ilk kişilerden biridir. Yeterli çeviriyi, "çeviride kaynak metinde anlatılmak istenen düşüncenin yapısını bozmadan, doğru bir ifade ile erek metne aktarılan ve kaynak metinle aynı iletişimsel tutumları ifade eden, bu hedefe ulaşmak için mümkün olan en yüksek eşdeğerlik düzeyine sahip olan" bir çeviri olarak tanımlamıştır.¹²³

Komissarov'a göre, yeterli bir çeviri, çeviri eyleminin pragmatik görevlerini, bu hedefe ulaşmak için, kaynak metnin normları veya hedef dilin kullanımını ihlal etmeden, türe ve üslup gereksinimlerine saygı göstererek mümkün olan maksimum eşdeğerlik düzeyini sağlayan bir çeviridir.¹²⁴ Ona göre yeterli çeviri şu şekilde maddelenebilir:

1. Çeviri yasasının pragmatik görevlerini yerine getirir; yani verilen mesajda istenen ve beklenen iletişim etkisi sağlanır,
2. Mümkün olan en yüksek eşdeğerlik düzeyini kullanır,
3. Normların ihmal edilmesine izin vermez,

¹²² Mınyar Belaruçev, **Teoriya i metodı perevoda**, Moskva, Moskovski Litsey, 1996, s. 187.

¹²³ Fedorov, **a.g.e.**, s. 25.

¹²⁴ Komissarov, **a.g.e.**, s. 233.

4. Metinler için tür-stil gereksinimlerine uygundur,

5. Özgün metne olabildiğince yakın anlam ilişkisi içerisindedir.¹²⁵

Aynı zamanda Komissarov yeterli bir çevirinin, belirli bir düzeyde eşdeğerliği ifade ederken, eşdeğer bir çevirinin her zaman yeterli olmadığını savunarak, farklı eşdeğerlik seviyelerini ortaya koymuştur. Fakat bu eşdeğerlik seviyelerinin göreceli olduğu unutulmamalıdır. Çünkü çevirinin kaynak metne olan eşdeğerlik durumu; çevirmenin becerisine, muhatap dillerin ve kültürlerin özelliklerine ve tüm bunların birbirleriyle ne kadar örtüşebildiği gibi faktörlerle değişkenlik gösterebilmektedir.¹²⁶

Dilbilimci Nikolay Konstantinoviç Garbovski (1946-)'ye göre ise; bir çevirinin yeterliliği, çevirinin gerçekleştirildiği koşulların yanı sıra, iletişim katılımcılarının beklentilerine uygunluğunu da gerektirir. Bu bağlamda hem kaynak metnin yazarı hem de çeviri aracılığı ile mesajın alıcısı olmak üzere iki iletişim katılımcısı bulunmaktadır. Her iki katılımcının iletişimi başarılı olursa da çevirinin “yeterli” olduğunu düşünmektedir. Anlaşılacağı üzere Garbovski'nin açısından durum burada biraz değişmektedir. Çünkü yeterli çeviri, kaynak metin ve okuyucu arasındaki iletişimle bağdaştırılmaktadır.

Çevirinin eşdeğerliğine gelince, Sdobnikov bunu “kaynak ve çeviri metnlerinin mümkün olan maksimum dilbilimsel yakınlığı” olarak tanımlamaktadır.¹²⁷ Yani eşdeğer çeviride bu kez dikkat, kaynak metin ve erek metin arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Çevrilen metnin okur üzerindeki etkisi ile kaynak metnin okuyucu üzerinde uyandırdığı tüm duygular üzerinden bir eşdeğerlik anlayışından söz edecek olunursa böyle bir anlayış şüphesiz birçok farklı kuralı da içinde barındırmak durumunda olacaktır.¹²⁸

Kaynak metin ve çeviri metnlerin eşdeğerliği çevirmenin ana görevi olduğundan, bu kavram çeviri kuramının esaslarından birisidir. Aynı zamanda, farklı yapısal ve anlamsal özelliklere, farklı yan anlamsal ve kültürel geçmişlere sahip

¹²⁵ A.y.

¹²⁶ A.e., s.234.

¹²⁷ V.V. Sdobnikov, K.E. Kalinin, O.V. Petrova, **Teoriya perevoda**, Moskva, İzdatelstvo BKN, 2019, s.21.

¹²⁸ Göktürk, a.g.e., s. 57.

dillerdeki metinlerin yorumlanması da kuramın zorluklarından. Farklı dil gruplarına mensup olan Rusça ve Türkçe için bu durum şüphesiz biraz daha karmaşık bir hal alabilmektedir.

Barhudarov, eşdeğerliği “içerik açısından farklı dillerdeki metinlerin çakışması anlamına geldiği için, anlamsal bir kategori” olarak tanımlamaktadır.¹²⁹ Böyle bir tesadüfün göreceliğini de kabul eden Barhudarov, kaynak metnin ve erek metnin eşdeğerliğini şöyle açıklamaktadır; “Çevirinin eşdeğerliği, tek tek sözcükler düzeyinde değil, çevrilen metnin tamamında sağlanır. Başka bir deyişle, çevrilemeyen ayrıntılar vardır, ancak çevrilemeyen metinler yoktur.”¹³⁰

Özetle, bazı bilim adamlarının çevirinin “yeterlilik” ve “eşdeğerlik” terimlerinin, anlamlarının birebir aynı, birbirinin yerine geçebilen terimler olduğuna inandıkları görülmektedir.¹³¹ Bu bakış açısına göre, yeterli ve eşdeğer bir çeviri, sadece dilbilgisel ve anlamsal açıdan doğru olmakla kalmaz, aynı zamanda hedef kültürün sosyal, kültürel ve iletişimsel beklentilerine uygunluk gösterir. Bu bağlamda, çeviride “yeterlilik” ve “eşdeğerlik” prensiplerinin önemi ortaya çıkmaktadır.

2.3. Rusya’da Eşdeğerlik Kuramının Gelişim Süreci

Modern kuramlara bakıldığında, “eşdeğerlik” kavramının Batı Avrupa’da olduğu gibi Rusya’da da yakın dönemlerde kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bu kavramın çeviri dünyasında ne zaman ve nerede kullanılmaya başlandığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Rus yazar Pavel Maksimoviç Toper (1923), eşdeğer teriminin ilk kez modern çeviri çalışmalarında “makine çevirisi” ile birlikte ortaya çıktığını belirtmektedir.¹³² Rus dilbilimci Roman Yakobson (1896-1982) ise 1959 yılında yazdığı **Çevirinin Dilbilimsel Yönleri Üzerine** adlı makalesinde eşdeğer çeviri için “makine çevirisi” yerine “insan çevirisi” teriminin kullanılmasını

¹²⁹ Barhudarov, **a.g.e.**, s. 72.

¹³⁰ Barhudarov, **a.g.e.**, s. 220.

¹³¹ Y.D. Apreçyan, **İzbranniye trudı tom 1: Leksiçeskaya semantika**, Moskva, Vostoçnaya Literatura, 1995, s. 472.

¹³² P.M. Toper, **Perevod v sisteme sravnitel'nogo literaturovedeniya**, Moskva, Naslediye, 2000, s. 176.

önermiştir. Bu farklı görüşler, eşdeğerlik kavramının çeviri alanında nasıl ve ne zaman ortaya çıktığı konusunda farklı perspektifleri yansıtmaktadır.

Dilbilimci ve edebiyat eleştirmeni Viktor Vladimiroviç Vinogradov (1894-1969) çalışma hayatı boyunca, çeviri kuramındaki eşdeğerliğin kaynak ve erek metinde bulunan içerik, anlam bilimsel, biçimsel ve işlevsel-iletişimsel bilgilerin göreceli eşitliğini korumanın önemini dile getirmiştir. Eşdeğerlik tanımını, **Çeviri Kuramına Giriş** (Vedeniye v Perevodovedeniye) adlı kitabında ele almış ve böylelikle de eşdeğer çeviriye resmen giriş yapılmıştır.

Vinogradov ise çeviride eşdeğerliği şu şekilde tanımlamıştır: “Çeviride eşdeğerlik, metinde açıkça ifade edilen ve aynı zamanda üstü kapalı anlatılmak istenen ifadeler de dahil olmak üzere yalnızca okuyucunun zihnini değil, duygularını da etkileyen bilgilerin ortak anlayışıdır.” Ona göre, çevirinin eşdeğerliği aynı zamanda kaynak metnin, hedef dilde farklı ifadelerle ne oranda çoğaltılabilirliğine bağlıdır. Bu nedenle çevirinin özgünle eşdeğerliği her zaman göreceli bir kavramdır. Eşdeğerliğin seviyesi ve özgüllüğü, çevirmenin becerisine, karşılaştırılan dillerin ve kültürlerin özelliklerine, özgün metnin ve çevirinin dönemine, çeviri yöntemine, çevrilen metinlerin doğasına bağlı olarak değişmektedir. Aynı şekilde, bilimsel, ticari ve edebî metinlerin çevirisinin eşdeğerliği için kullanılacak yöntemler de farklılık gösterecektir.¹³³

Bu dönemde, Rusya’da Sovyet dilbilimcileri tarafından çeviri alanında yapılan çalışmalar ciddi artış göstermiştir. Bu çalışmalar ilk zamanlar dilbilimsel yaklaşımlı olmuştur. 1950 yılında Retsker, **Ana Diline Çeviri Sürecinde Tekrarlanan Karşılıklar Üzerine** (O zakonomernih sootvetstviyah pri perevode na rodnoy yazık) adlı makalesinde çevirmenin çeviri sürecindeki seçimlerinin çoğu zaman keyfi değil, mantıklı ve bu sürece dahil olan iki dilin birbirleriyle uyumunun belirlediği inancını ifade ederek, kaynak dilin birçok birimi için hedef dile çevrilirken kullanılması gereken çeviri yöntemlerini ele almıştır. Retsker, bu yöntemleri “çeviri karşılıkları” olarak adlandırarak; sabit eşdeğerler, analoglar (eş anlamlı sözcükler) ve karşılıksızlar

¹³³ A.e., s. 11.

(yerine kullanılabilecek en uygun ifadeyi bulma) olmak üzere üç bölüme ayırmıştır. Bu sınıflandırmanın zamanla çevirilerde tamamen tutarlı olmadığı gözlemlenmiştir.¹³⁴

Fyodorov ise 1953 yılında yayımladığı **Çeviri Teorisine Giriş** (Vvedeniye v teoriyu perevoda) kitabında dilbilimsel bir çeviri kuramına duyulan ihtiyacı ilk kez yazılı biçimde ele almıştır. Kitapta genel olarak çevirinin edebî yönlerine önemli bir yer ayrılarak çeviri faaliyetinin dilbilimsel analizinin de önemini vurgulamıştır. Fyodorov burada herhangi bir dil birleşimi için öneriler geliştiren genel çeviri kuramı ile herhangi iki dil arasındaki yazışmaları tanımlayan özel çeviri kuramı arasında ayırım yapmayı önermiş, metinlerin çevirisinin özelliklerini inceleme ihtiyacına işaret etmiştir. Yazışmaların sözcüksel, gramer ve üslup olarak sınıflandırılmasını doğrulayan çeşitli işlevsel tarzlar ve türler, çevirinin kalitesini değerlendirmek için genel ilkelerin ana hatlarını çizmiştir. Çeviri sürecinin dilsel koşulluluğuna ilişkin birçok hüküm, Fyodorov'un kitabında ciddi bir kuramsal temele dayanmasa da dilbilimsel çeviri kuramının gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Sovyet ve yabancı dilbilimcilerin dikkatini çeviri sorunlarına çekerek dilbilim dünyasında bu sorunların geniş bir biçimde tartışmasını başlatmıştır.

Daha sonra Şveytser, çeviri denkliği türlerinin sınıflandırmasını sözdizimsel, anlambilim ve pragmatik olmak üzere üç boyuta ayırt edilen göstergebilime dayandırmış ve bu bağlamda eşdeğerlik düzeyini sözdizimsel, anlamsal ve pragmatik olarak vurgulamıştır. Sözdizimsel düzeyde eşdeğerlik, sözdizimsel değişmezliği korurken, bir dilin birimlerinin başka bir dilin birimleriyle değiştirilmesini içermektedir. Anlamsal seviye, çeviride iki dil arasındaki anlamsal ve durumsal eşdeğerliği içermekteyken, pragmatik eşdeğerlik düzeyi ise genellikle eşdeğerliğin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilir ve bu düzeylerin hiyerarşisinde en yüksek konumdadır. Bu sınıflandırma, çeviri teorisine yeni bir perspektif getirerek çeviri denkliğinin daha derinlemesine anlaşılmasına olanak tanımıştır. Şveytser'in bu çerçeveleme yaklaşımı, çeviri sürecindeki farklı boyutları belirleyerek çevirmenlere

¹³⁴ Komissarov, **a.g.e.**, s. 20.

rehberlik etme ve çeviri stratejilerini daha bilinçli bir şekilde belirleme konusunda katkıda bulunmuştur.¹³⁵

Son olarak, Latışev, eşdeğer çeviriye katkıda bulunarak, “Çeviri Dersleri: Eşdeğerlik ve Çeviri Yöntemleri” adlı kitabında eşdeğer çeviriyi biçimsel, içeriksel, yeterli ve içeriksel uyum kavramları çerçevesinde dört madde üzerinde incelemiştir. Latışev’in bu dört madde üzerindeki çalışmaları, eşdeğer çevirinin farklı yönlerini ve yaklaşımlarını açıklamaya yöneliktir. Bu çalışmalar, çeviri kuramında ve uygulamasında eşdeğerlik kavramının gelişimine katkıda bulunmuştur. Rusya’da dilbilimciler tarafından geliştirilen eşdeğer çeviriye ilişkin kuramları daha iyi kavramak adına tek tek ele alınması gerekmektedir.

Son olarak Latışev’in **Çeviri Dersleri: Eşdeğerlik ve Çeviri Yöntemleri** adlı kitabındaki çalışmaları, eşdeğer çeviri konusunda önemli bir katkı sağlamıştır. Kitap, eşdeğer çeviri kavramını biçimsel, içeriksel, yeterli ve içeriksel uyum başlıkları altında dört madde üzerinde detaylı bir şekilde incelemiştir. Latışev’in bu dört madde üzerindeki çalışmaları, eşdeğer çeviri kavramının daha derinlemesine anlaşılmasına ve çevirmenlere çeşitli açılardan rehberlik etmelerine yardımcı olmuştur.

2.4. Latışev’e Göre Eşdeğerlik Kuramı

Latışev’in kuramsal çeviri çalışmalarının gelişimine Retsker ve Komissarov’un eşdeğerlik kuramı, Amerikalı dilbilimci Nida’nın dinamik eşdeğerlik kavramı, Barhudarov’un dilsel anlamlar kavramı gibi çalışmalar önemli bir etki bırakmıştır. Bunlara ek olarak; çeviri kuramı dersi ile çevirmenlerin pratik uygulama eğitimi arasındaki boşluğu kapatmak, çevirinin hem bir bütün hem de bireysel bileşenleri içinde yorumlanacağı uygulamalı bir versiyonunu oluşturmak adına 2000 yılında **Çevirinin Tekniği** (Tehnologiya Perevoda) kitabını yayımlamıştır. 1881 yılında da **Çeviri Dersleri: Eşdeğerlik ve Çeviri Stratejileri** (Kurs Perevoda: Ekvivalentnost i Sposoby dostijeniye) ve 1988 yılında da **Çeviri: Çeviri Kuramı, Uygulamaları ve Çeviri Eğitimi Sorunları** (Perevod: problemı teorii praktiki i metodiki prepodovaniya) gibi pek çok çalışma ortaya koymuştur. Bu eserler kültürel

¹³⁵ Şveytser, **Teoriya perevoda**, s. 86.

farklılıklar, iletişimsel etki, metin işlevleri ve içeriklerinin çevirideki önemi gibi olgular kapsamında çeviriyi farklı bakış açılarıyla ele alarak bilime önemli derecede katkı sağlamıştır.

Latışev, yapmış olduğu çalışmalarında alıcıya yani “okura” odaklanmaktadır. Farklı bir ifade ile metni okuduktan sonra kaynak metin okurunun ve hedef metin okurunun algılarının eşdeğerlikleri üzerinde de durmaktadır. Eşdeğerlik için çeviri sürecinin hedefi alıcıdır ve bu süreçte üç ana gereksinime ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar; gerek kaynak metin gerekse hedef metin eşit iletişimsel ve işlevsel özelliklere sahip olmalıdır, kaynak metin ve hedef metin anlamsal ve yapısal bağlamda birbirlerine maksimum derecede benzer olmalıdır, son olarak da kaynak metin ve hedef metin arasında çeviri yapmayı engelleyici anlamsal-yapısal farklılıklar ortaya çıkmamalıdır.¹³⁶

Latışev’e göre; kaynak metnin ve tercümesinin eşdeğerliği, iki alıcının dil-etnik iletişim yetkinliğindeki farklılıklar etkisiz hâle getirildiğinde sağlanmaktadır. Modern çeviri kuramında çeviride eşdeğerliği sağlamak için yapılan yapısal ve anlamsal dönüşümler ancak dinamik eşdeğerlik kavramı temelinde sağlanabilir, çünkü kaynak metinden hedef metne çeviri sırasında özel durum olarak sayılan haller; atasözü, deyim ya da kültürel bazlı dönüşümler gibi birçok çeviri tekniğini açıklamaya olanak tanır.¹³⁷

Latışev, çeviride kaynak metnin tek tek bölümlerinin eşdeğerliği ile çevrilmiş metin ve metnin bir bütün olarak eşdeğerliği arasında sıklıkla ortaya bir tutarsızlık çıktığından söz eder. Bu fikrinden yola çıkarak da eşdeğer çeviriyi; küçük ölçekli (melkomaştabnaya ekvivalentnost) ve büyük ölçekli (krupnomaştabnaya ekvivalentnost) olmak üzere ikiye ayırır.¹³⁸

Buradaki kritik nokta, çeviri eşdeğerliğinin iki metin düzeyinde kurulması gerektiğidir ve büyük ölçekli eşdeğerlik, küçük ölçekli eşdeğerliğin önüne geçmektedir. Örnek olarak, “Die Hard” filminin adı ilk başta “Умри медленно, но достойно” yani (yavaş ama onurlu öl) olarak yanlış çevrilmiştir. Ancak filmin olay

¹³⁶ A.e., s. 57.

¹³⁷ A.e., s. 129.

¹³⁸ A.y.

örgüsü dikkate alındığında başrol oyuncusunun “Krepkiy aroşek” (Крепкий орешек) benzetmesi yapılarak, seyirciye filmin kahramanını öldürmenin ne kadar zor olduğunun duygusunu vermişlerdir. Rusçada “Krepkiy aroşek” (Крепкий орешек) sözlük anlamı olarak, “sert ceviz” olarak Türkçeye aktarılabilir. Bu film Türkçe diline “Zor Ölüm” olarak çevrilmiştir.

Dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta; ilk çeviri “Umri medlenno, no dostoyno” (Умри медленно, но достойно) tek tek sözcükler ve hatta bir cümle düzeyinde özgününe yani Die Hard’a daha yakındır. Ancak büyük ölçekli eşdeğerlik olarak tüm metnin anlamı ve iletişimsel etkisi ikinci versiyonunda “Крепкий орешек” daha kuvvetlidir.

Bu bağlamda; küçük ölçekli eşdeğerlik, bir cümlelerin sözcük ve söz öbekleri düzeyinde bulunurken, büyük ölçekli eşdeğerlik tüm metin düzeyinde ve daha da ileri gidilecek olunduğunda üst metin düzeyinde mevcut olacaktır. Bu sebeple, Latışev eşdeğer çevirinin çeviri kuramında çok değerli bir yere sahip olduğunu ve her seferinde, içerikten mi yoksa işlevsel eşdeğerlikten mi bahsettiğimizi ve burada söz edilen düzeyin eşdeğerliğini ayırt etmek gerektiğini belirtmiştir.

Latışev, çeviri eşdeğerliği sorununu **metnin işlevi** ile **metnin içeriği** arasındaki ayrım temelinde çözmektedir. Metnin belirleyici işlevini **iletişimsel etki** (kommunikativnyy effekt) ve **tepki** (reaktsiya) terimleriyle açıklamaktadır. Metnin işlevi potansiyel bir iletişimsel etkiye neden olma özelliği olarak kabul edilir, bu da basit haliyle okuyucu üzerinde uyandırılan etkidir. Dolayısıyla metnin içindeki olay örgüsünün okuyucuya etki edebilme mekanizması bulunmaktadır. Aynı zamanda bu iletişimsel etki ve tepki, büyük ölçüde metnin alıcısının kişisel niteliklerine de bağlıdır. Bunun bir sonucu olarak da metne verilen bireysel tepkilerin karşılaştırılması, çevirinin eşdeğerliliği konusunda bir kriter sayılamaz.¹³⁹

Bunun için, mesajın alıcısının tepkisinden uzaklaşabilir ve mesajı gönderenin gerçekleştirdiği iletişim görevine konsantre olunabilir. Bu durumda odak, mesajın alıcısının tepkisinden, mesajın göndericisine doğru kayacaktır. Böylece, çevrilmiş

¹³⁹ A.e., s. 28.

metnin alıcısının ve kaynak metnin alıcısı tarafından algılanması için var olan aynı ön koşulları yaratıldığı düşünülmektedir.

Latışev'e göre metnin içeriği, okuyucu (alıcı) tarafından algılanan ve onun üzerinde etkisi olan materyaldir. Bu bağlamda, Latışev hedef metin diline çevrilen metinde metin işlevi ve metin içeriğine dikkat çekmektedir. Çevirinin eşdeğerliğini de bu iki olguya bağlar ve kaynak metnin içeriğinin de aynı bilgileri taşıyan; aynı zamanda işlevinin korunduğu işlevsel eşdeğerlik, öte yandan kaynak metnin içeriğinin korunduğu içerik temelli çeviri eşdeğerliğini ortaya koyar.¹⁴⁰

Latışev, eşdeğerlik türlerini ayırt etmek için temel olarak kullanılan içerik kavramını netleştirerek, “anlam” (znaçeniye) ve “içerik” (soderjaniye) kavramlarını birbirinden ayırmaktadır. Anlam; dilin birimleriyle, içerik ise; söz (konuşma) birimleriyle ilişki kurar. Dilin birimleri tek başına dahi kullanılsa bir anlam ifade eder. Diğer yandan içeriğin anlamlı olabilmesi için bir metne ve konuşma sürecine ihtiyacı bulunmaktadır. Bu durumda çeviri için gerekli olan içerik, diğer bir ifade ile konuşma sürecidir.¹⁴¹

Latışev, daha yüksek bir yapısal düzeyde eşdeğerliğe ulaşmanın, her zaman daha yüksek düzeydeki birimleri oluşturan alt yapısal düzeydeki birimler arasında mutlak eşdeğer bir karşılığın varlığı anlamına gelmediğini belirtir. Yani Latışev'e göre; dil seviyesinde kullanılan eşdeğerli sözcükler, konuşma sırasında (bir içerik söz konusu olacağından) kullanıldığında eşdeğer olmayabilir, ya da tersine konuşma seviyesinde eşdeğerli olmayan sözcükler dil seviyesinde eşdeğer olabilir, bu tamamen içerik ile ilgili bir durumdur.¹⁴²

Bu nedenle Latışev, dört tür metin içeriğini ön plana çıkartmakta ve bu dört aşamada çeviri sürecinde eşdeğerliğin sağlama stratejileri incelemektedir. Bunlar; düz anlamsal (denotativniy), anlamsal (signifikativniy), yorumlayıcı düzeyinde içerik,

¹⁴⁰ A.e., s. 33.

¹⁴¹ A.e., s. 39.

¹⁴² Katayev, a.g.e., s. 56.

edimsel (soderjaniye na yrivne interpretatora) ve dil içi içeriktir (vnutriyazıkoviye soderjaniye).¹⁴³

Latışev'e göre; hem sözlü olsun hem yazılı olsun, çevirmen çeviri sırasında içgüdülerini kullanmalıdır. Aksi takdirde özellikle sözlü çeviride yapılan çeviri kaynak metnin iletişim işlevini yerine getiremeyecektir. Eğer, çeviri sürecinde hedef dile aktarılan kaynak metin dönüşüme uğruyorsa, bunun geçerli bir sebebi olmalıdır. Çevirmen isteğe bağlı değişim yapmamalıdır.¹⁴⁴ Latışev, çeviri sürecinde tüm yetkiyi çevirmene vermekten yana olsa da buradaki sınırlayıcı unsur çevirmenin kaynak metinden eşdeğerlik seviyesini bozacak derecede anlamsal olarak uzaklaşmamasıdır.

Latışev'in yukarıda belirtilen üç ana maddeden bağımsız olarak her dilin kendine has kültürü, toplum bilinci ve farklı dünya görüşleri mevcuttur. Bu durum çeviri sürecine de olumlu ya da olumsuz şekilde yansımaya sebep olacaktır ve çevirmen hedef dile aktarım sırasında metni değişime uğratmak mecburiyetinde kalabilecektir. Özellikle edebî eserlerde bu durum sıklıkla görülmektedir. Yazarın kaynak metinde anlatmak istediğini farklı kültüre sahip olan okurlar anlamayabilir ya da ilgili kültürde farklı algılanabilecek durumlarla da karşılaşılabilir. Sosyolog ve psikolog Kon'un da belirttiği gibi, çevirmenin sunmuş olduğu eseri, birey kendi bilincindeki düşünceler ışığında algılayacaktır. Buna örnek olarak, Latışev kitabında Japoncaya çevrilen Tolstoy'un **Diriliş** (Voskreseniye) eserini göstermiştir. Romanının kahramanı hayat kadını Katyuşa Maslova, büyük bir aşkla bağlı olduğu hâlde Nehludov ile evlenmeyerek onu utandırmamak adına bir başkasıyla evlenmiştir. Bu eseri okuyan Japonların ise bu duruma bir türlü anlam verememiş oldukları anlaşılmaktadır. Çünkü Japon kültüründe hayat kadını olmanın toplum içerisinde ayıplanacak bir hal olmadığı belirtilmektedir.¹⁴⁵

Bu durum da şüphesiz kaynak metin okuyucuları ve hedef metin okurları arasında duygusal olarak fark yaratacak, okurlar özgün metnin vermek istediği hissi almakta güçlük yaşayacaklardır. Her dilde, çeviri yoluyla okura aynı hissi yaratacak etki için eşdeğer ön koşullar yaratmak imkânsızdır. Bahse konu örnekte, okurda aynı

¹⁴³ A.e. s. 57.

¹⁴⁴ Latışev, *Ekvivalentnost perevoda i sposobi yeyo dostijeniya*, s. 58.

¹⁴⁵ A.e., s.60.

hissi yaratmak için ise eserin kahramanı Katyuşa'nın Japon kültüründe saygın olmayan bir iş yaptığını belirtmek gerekmektedir. Bu da, çeviri dünyası için radikal bir değişiklik olacaktır. Dolayısıyla anlaşılmaktadır ki, kaynak metin ve hedef metin dilleri taşıyıcıları ulusal-kültürel koşullu değer yönelimi faktörleri arasındaki uyumsuzluk, çeviride etkisiz hâle getirilemeyen öğeler arasındadır.

Yazılı çevirilerde kültür farkı kaynaklı bu tür durumlarda kaynak metnin içeriğini değiştirmeden yorumlarla ya da notlarla bu durum düzeltilebilmektedir. Bunun örneği Alman yazar Erich Maria Remarque'ın "Üç Yoldaş" eserinden bir bölümle anlatabilir. Eserin kahramanı, Patricia Holman varlıklı bir aileden gelmektedir ve sevgilisi Robert Lokamp ise araba tamirhanesi işletmektedir. Bir gün Patricia Robert'i evine davet eder ve Robert'in alışık olmadığı kahvaltı sofrasında şöyle bir diyalog geçer.¹⁴⁶

–и так, чего ты хочешь чай или кофе?

–Кофе, просто кофе, Пат. Я ведь из деревни.

–и я выпью с тобой кофе.

– Ну, а вообще-то, ты пьешь чай?

– Да.

– Я так и думал.

–Я уже начинаю привыкать к кофе. С чем ты будешь пить: с пирожным или бутербродом.

–Я попробую и того и другого, Пат. Такие возможности нельзя упускать. Я потом еще выпью и чай. ”¹⁴⁷

Burada çeviri yapabilmek için ilk önce eserin kahramanı Robert'in içinde bulunduğu psikolojik durumu anlamak gerekmektedir. İlk olarak, Robert kendini maddi durumu nedeniyle oldukça yetersiz hissetmekte ve aralarındaki statü farkından dolayı Patricia'ya uygun olmadığını düşünmektedir. Diğer yandan Patricia da bu

¹⁴⁶ A.e., s. 62.

¹⁴⁷ A.y.

durumu fark ettiğinden onu rahatlatmaya çalışmaktadır. İkincisi; o dönemlerde Almanya’da hâkim olan çay ve kahve kültürü hakkında okurun da bilgilendirilmesi gerekecektir. Çünkü kahve hemen herkesin satın alabileceği bir içecek olsa da çay sadece zengin insanlar tarafından tüketilmektedir. Kültürden, âdetlerden kaynaklanan bu tür farkları ise, çevirmenin küçük notlar hâlinde okura bildiriyor olması gerekmektedir. Aksi takdirde bu kültüre hâkim olmayan okur diyalogda yer alan ince noktaları anlayamayacak ve iletilmek istenen mesaj da doğru bir biçimde aktarılamayacaktır.¹⁴⁸

Çeviride kültürlerarası fark sebebiyle karşılaşılan problemlerden birisine de Lewis Carrol’un eserinden örneklendirilebilmek mümkündür. İngilizce yazılmış bu eserden bir bölüm aşağıdaki gibidir.¹⁴⁹

“And then there’s the Butterfly,” Alice went on...

“Crawling at your feet,” said the Gnat (Alice drew her feet back in some alarm), ‘you may observe a Bread-and-butter-fly. Its wings are thin slices of bread-and-butter, its body is a crust, and its head is a lump of sugar.’”

“And what does it live on?”

“Weak tea with cream in it.”

A new difficulty came into Alice’s head.

“Supposing it couldn’t find any?” She suggested.

“Then it would die, of course.”

“But that must happen very often,” Alice remarked thoughtfully.

“It always happens,” said the Gnat.¹⁵⁰

Rus çevirmen Aleksandr Şerbakov çevirisi ise şöyledir:

Затем она продолжила:

¹⁴⁸ A.y.

¹⁴⁹ A.e., s. 62.

¹⁵⁰ A.y.

–Еще Бабочка.

–Отлично, –сказала Комарище. –Обрати внимание вон на то насекомое возле кустов. Это Хлебабочка. Голова у нее киска сахара, крылышки из ломтиков хлеба с маслом, а туловище из хлебной корочки.

–А эта Хлебабочка, где она живет?

–Возле чая с молоком.

–А если Хлебабочка не найдет чая?

–Значит, засохнет.

–Но это должно случаться очень часто, –задумчиво сказала Алиса.

–Сплошь и рядом, –ответил Комарище.¹⁵¹

Yazar Carrol, sözcük oyunu yaparak ana dillerinde var olmayan bir sözcüğü (Bread-and-butter-fly) esprili bir yaklaşım ile okuyucuya sunmaktadır. Rus çevirmen Şerbakov ise yaptığı çeviride kaynak metin doğrultusunda iki kökü birleştirip Rusçada olmayan yeni bir isim “Хлебабочка” türetmiştir. Kaynak metin İngilizcedir ve eserde İngiliz kültüründe büyüyen ya da bu mizah anlayışına hâkim insanlar tarafından kolayca algılanan sözcük oyunları içermektedir. Bu esprili yaklaşımı başka bir dile aktarmak oldukça zordur ya da aktarılsa dahi metin okur tarafından anlaşılmaz olacaktır. Çevirmenin, “Бутер-батер-бабочка” Хлебабочка ile değiştirmesinden eserin anlamsal ve sanatsal kısmının zarar gördüğünü dikkate almıyoruz. Kaynak metindeki felsefi soru “а чем же живот она?” ise “где она живет?” olarak çevrilmiş ve esasen ince ayrıntılar da kaybolmuştur. Kaynak metindeki “слабого чая со сливками” çay yerine, Şerbakov’un çevirisinde sadece çay içmektedir.¹⁵²

Bu gibi durumlara örnek olarak, işlevsel eşdeğerlik daha çok günlük konuşma kalıplarında veya uyarı yazılarında görülebilmektedir. Buna verilen birkaç örnek aşağıdaki gibidir.

¹⁵¹ A.e., s. 62.

¹⁵² Latışev, *Ekivalentnost perevoda i sposobi yeyo dostijeniya*, s. 63.

Не курить! / Sigara İçmek Yasaktır.

Частная собственность! / Özel mülkiyet.

Вход воспрещен! / Girilmez! Girmek yasaktır!

Uyarı yazıları Türkçe dilinde hem yapısal hem de içerik olarak değişime uğrayarak işlevsel eşdeğerliğe ulaşmaktadır.

Rusçada, yolculuğa çıkan kimseye söylenen iyi dilekler genellikle “С богом!” ile kullanılır. Örneğin; “–Ну, подруженька, с богом! Да смотри там, не растеряйся. И не красней.” cümlesini Türkçe dilinde “Allah’a emanet ol!” şeklindeki söz kalıbı ile dile getirilebilir. Aynı zamanda, örnekte sözü geçen “И не красней” söz kalıbı ile de anlatılmak istenen; Türkçe dilinde kullanılan “Allah utandırmasın!” şeklindedir. Rusça dilinde yeni doğan bebeklere söylenen; “Пусть сынуля растет здоровым и крепким!” gibi iyi dilekler, Türkçeye, “Allah analı babalı büyütsün!” şeklinde belirtilebilir.

Özetle; Latışev’e göre, çeviride işlevsel eşdeğerlik, verilmek istenen mesajın aynı olmasına rağmen söz kalıplarının yapı ve içerik bakımından değişebileceği bir kavramdır. Yani, çevrilen metinde ifade edilen düşünce veya mesajın temel anlamı aynı kalsa da, dilin özelliklerine ve kültürel farklılıklara bağlı olarak sözcük seçimleri, cümle yapıları veya ifade biçimleri değişebilir. Bu durumda, iletilen mesajın eşdeğer olduğunu söylemek mümkündür, çünkü temel anlam ve amaç aynıdır, ancak bu iletim, farklı dil ve kültür bağlamında uygun bir şekilde ifade edilmiştir.

2.5. Komissarov’a Göre Eşdeğerlik Kuramı

Komissarov’a göre, çevirmenin temel görevlerinden biri, kaynak metnin içeriğini mümkün olduğunca eksiksiz bir şekilde okuyucuya aktarmaktır.¹⁵³ Komissarov, kaynak dilin ve erek dilin yapılarının birbirinden farklı olması nedeniyle çeviride eşdeğerliği, özgün metnin içeriğindeki farklı anlam unsurlarının korunması ve aynı zamanda bu unsurların çeviri sürecine hiç alınmamaları yani; “kayıp” olarak nitelendirmiştir. Önemli unsur olan, çeviride içeriğin korunması adına Komissarov,

¹⁵³ Komissarov, a.g.e., s. 51.

eşdeğerlik seviyeleri belirlemiş ve bunları beş bölüme ayırmıştır. Kitabında örnekler üzerinden Rusça-İngilizce çevirilerine odaklandığı için, örnekler şekilde ele alınmıştır.

İlk seviye çeviri eşdeğerliği özgün içeriğin yalnızca iletişimin amacının korunmasından ibarettir.

1) *Maybe there is some chemistry between us that doesn't mix.*

Бывает, что люди не сходятся характерами.”¹⁵⁴

2) *That's a pretty thing to say.*

*Постыдился бы!*¹⁵⁵

İlk örnekte, “chemistry” (kimya) terimi kaynak metinde gerçek anlamının dışında kullanıldığı için çevirmen, iletişim amacına uygun bir ifade seçerek mesajın doğru şekilde iletilmesini sağlamıştır. İkinci örnekte ise; çevirmen kaynak metindeki duygusal ifadenin Rusça çevirisinde özgün bir ifade kullanarak iletişim amacını korumuştur ancak kaynak metindeki ima edilen duygularla benzerlik göstermemiştir. Bu durumda, çeviri sürecinde sadece iletişim amacına odaklanılarak hedef metne farklı bir biçimde ve anlamda aktarım yapılmıştır.

Bu türden bir çeviride özgün ve çeviri metinleri arasındaki ilişki; kaynak metin ile hedef metin arasında sözcüksel ve sözdizimsel uyumsuzluklar, anlamın eksik açıklanması veya sözdizimsel dönüşüm zorluğu, mesajın doğrudan mantıksal bağlantı eksikliği ve diğer eşdeğer çevirilerle karşılaştırıldığında eşdeğerlik düzeyinin minimum seviyede olması olarak özetlenebilir.¹⁵⁶

İkinci seviye eşdeğerlik düzeyinde, kaynak metin ve hedef metin, iletişim amacını sadece aynı şekilde aktarmakla kalmaz, aynı zamanda dil dışı göstergelerle içeriklerini yansıtır. Bu bağlamda dil dışı göstergeler, ifadenin içeriğindeki nesneler ve nesneler arasındaki ilişkileri içerir. Her metin, bir durumla ilgili bilgi içerir ve çeviride sadece duruma özgü bir mesaj verilerek açıklanabilir.¹⁵⁷

¹⁵⁴ A.e., s. 54.

¹⁵⁵ A.y.

¹⁵⁶ A.e., s. 52.

¹⁵⁷ A.e., s. 54.

Bir durumun tanımlanması ile onun tarif edilme şekli arasındaki ayrım, dil, düşünme ve tanımlanan gerçeklik arasındaki ilişkinin özgünlüğünü yansıtır. Belirli bir durumun vurgulanan özellikleri, farklı sözcüklerle farklı anlamlar katarak açıklanabilir. Örneğin, “bir nesnenin masanın üzerinde durması” durumunun tanımı, “durum”, “algı”, “aktif eylem” kavramlarına hitaben yazılabilir. Detaylı anlatmak gerekirse Komissarov’un burada bahsettiği; “Kitap masanın üzerinde”(Книга лежит на столе) cümlesiyle “durum”, “Masaın üzerinde bir kitap görüyorum”(Я вижу книгу на столе) kişinin “algısı” veya “Kitap masaya bırakıldı” (Книгу положили на стол) cümlesiyle ise de; “aktif yapılan bir eylem” vurgulanmaktadır.¹⁵⁸

Bir başka örnek ise, kullanılan ifadeler arasından seçim yapabilme yeteneğidir: “Buraya gelmiyor” (Он сюда не приходит) “hareket” bildirir, “Buraya gelmiyor” (Он здесь не бывает) “olmak, bulunma hali” bildirir, “Onu burada görmüyorum” (Я его здесь не вижу) “algı” bildirir, “Onu buraya çağırıyorlar/davet etmiyorlar” (Его сюда не приглашают)” aktif eylem” bildirmektedir. Burada, cümlelerde kullanılan fiiller ile değişebilen algı durumları söz konusudur.¹⁵⁹

Cümlelerin söz dizemlerinin, sözcüklerinin farklı olmasına rağmen içeriklerinin genelliği, tamamen iletişim kuranların dil dışı deneyimlerine dayanmaktadır. Bir kişinin belirli bir yerde görülmesi için oraya gelmesi gerektiğini, gerçek deneyimlerden biliyoruz. Dolayısıyla “Orada neredeyse hiç olmaz” (Она там почти не бывает) ve “Onu nadiren görürüz” (Мы ее там редко видим) ifadelerinin “aynı anlama geldiği” sonucuna varılmıştır. Tanımların kendisinde, içeriklerinin eşitlenmesini haklı çıkaracak ortak anlamsal özellikler (ortak anlamlar) olmamasına rağmen verilmek istenen mesaj okuyucuya farklı şekillerde iletilebilmektedir.

İkinci seviyedeki çevirilerde metinlerdeki sorunlar, sözcüksel içerik ve sözdizimsel yapıların uyumsuzluğunu içermekte olup, kaynak metindeki sözcükleri ve yapısını çeviride anlamsal veya sözdizimsel dönüşümlerle uyumlu hâle getirememektedir. Çeviride iletişim amacının korunması, ifadenin baskın işlevinin

¹⁵⁸ A.e., s. 56.

¹⁵⁹ A.y.

eşdeğerlik için temel bir önkoşuldur. Aynı zamanda, kaynak metinde verilen mesajların çeviride doğrudan veya dolaylı olarak korunması gereklidir.¹⁶⁰

Burada önemli olan husus, toplumların kültürel özellikleridir. Her toplumun sahip olduğu örf ve âdetler dillerine de yansımaktadır. Bu durum toplumdan topluma değişmektedir. Bazı insanlar için baş sallamanın onaylama, bazıları için inkâr anlamına geldiği bilinmektedir. Buradan, bu hareketin tanımının farklı ülkelerden insanlar tarafından farklı şekillerde anlaşılabileceği çıkarımı yapılmaktadır.

Bu nedenle, çevirilerde bazı ifadelerin tanımlanması her dil topluluğuna özgü bir dizi özelliğe sahiptir. Bu tür özellikler, kaynak metnin bu bölümünün aktarılmasındaki eşdeğerliğin doğasını etkilemektedir.¹⁶¹

Üçüncü seviyedeki çevirilerde, kaynak ve hedef metinler arasında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: Sözcüksel ve sözdizimsel uyumsuzluklar, kaynak metnin sözcük yapısını ve anlamını çeviri dilinde uygun bir şekilde açıklayamama veya sözdizimsel dönüşümü gerçekleştirememeye, iletişim amacının doğru bir şekilde korunması ve kaynak metinde anlatılan içeriğin, durumun farklı sözcük ve yapılarla aynı içeriğin tercümesiyle ifade edilmesidir.¹⁶²

1. *London saw a cold winter last year.* (Londra geçen yıl soğuk bir kış geçirdi.)

В прошлом году зима в Лондоне была холодной. (Londra’da, geçen yıl kış soğuk geçti.)

2. *That will not be good for you.* (Bu senin için iyi olmayacak.)¹⁶³

Это может для вас плохо кончиться. (Bu sizin aleyhinize sonuçlanabilir.)¹⁶⁴

Örneklerde de görüldüğü üzere, hedef dile aktarım sırasında hem cümlelerin yapısı değişmiş hem de kullanılan sözcükler anlamsal olarak farklı ifadelerle açıklanmıştır. Bu tür durumlarda özgün içeriği ile çeviri arasındaki ilişki, kavramlar arasındaki biçimsel-mantıksal ilişkiye benzer şekilde sınıflandırılabilir: tabi olma

¹⁶⁰ A.e., s. 58.

¹⁶¹ A.e., s. 61.

¹⁶² A.e., s. 62.

¹⁶³ A.e., s. 61.

¹⁶⁴ A.y.

durumu; “Rus-insan” sözcükleri arasındaki ilişkiyi inceleyelim; her Rus insandır ama her insan Rus değildir. Ya da; “altın-metal” sözcükleri arasındaki ilişki gibi her altın metaldir ama her metal altın değildir. Çelişkili olma; zıt anlamlar içeren “iyi-kötü” gibi sıfatlar, örtüşme durumu; “avukat-öğretmen” bir avukat aynı zamanda öğretmen olabilir ama bu kişiye özgü bir durumdur her avukat için aynı durum söz konusu değildir ve genelleme yapılamaz”. Bu tür bağlantıların varlığı, yukarıda tartışılan durumlara kıyasla, bu tür çevirilerde özgün ile daha büyük bir anlamsal ortaklığın ek bir göstergesi olarak kullanılabilir. Bu durumda iletilmek istenen bilgi yani; iletişim amacı korunmuş olur.

Dördüncü seviye eşdeğerlikte, üçüncü türde korunan içeriğin üç bileşeni ile birlikte çeviri özgünün sözdizimsel yapılarının anlamlarının önemli bir bölümünü yeniden üretir. Özgünün yapısal organizasyonu, çevrilen metnin genel içeriğinde yer alan belirli bilgileri temsil eder. Bir ifadenin sözdizimsel yapısı, belirli bir türdeki sözcüklerin belirli bir sırayla ve tek tek sözcükler arasındaki belirli bağlantılarla kullanılmasını mümkün kılar ve ayrıca büyük ölçüde içeriğin iletişim eyleminde öne çıkan kısmını belirler. Bu nedenle, çeviri sırasında özgünün sözdizimsel organizasyonunun mümkün olan maksimum düzeyde korunması, özgün içeriğin daha eksiksiz bir şekilde yeniden üretilmesine de katkıda bulunur.

Bu seviyede eşdeğerlik, özgün metin ile çeviri arasındaki ilişkiyi; sözcüksel paralellik, sözdizimsel yapıların benzerliği ve iletişim amacının korunması gibi özelliklerle tanımlar.¹⁶⁵

Beşinci seviye denklikte farklı dillerdeki metinler arasında bulunabilen özgün içeriği ile çeviri arasında maksimum benzerlik derecesi elde edilir. Bu tür bir denklik aşağıdaki örneklerde bulunmaktadır.

1. *I saw him at the theatre. / Я видел его в театре.*
2. *The house was sold for 10 thousand dollars. / Дом был продан за 10 тысяч долларов.*¹⁶⁶

¹⁶⁵ A.e., s. 73.

¹⁶⁶ A.e., s. 78.

Bu yaklaşımda amaçlanan durum, her bir cümlemin hem özgündekini anlama, hem de tercümesindeki anlama en yüksek seviyede tutunabilmesi ve bu sayede okuyucuya eksiksiz bir metni sunmaktadır. Bu tür bir ortaklığın derecesi, özgün metne ait sözcüklerin anlamının bileşenlerini çeviride yeniden tek tek üretme olasılığı ile belirlenir. Bu da bir veya başka bir bileşenin kaynak ve erek metinde sözcüklerinde nasıl ifade edildiğine ve her durumda çeviride bir sözcüğün seçiminin özgün içeriğin diğer bölümlerini aktarma ihtiyacından nasıl etkilendiğine bağlıdır.¹⁶⁷

Komissarov, eşdeğer çeviri konusuna vurgu yapmanın yanı sıra, transformasyon (dönüşüm) çeviri kuramına da dikkat çekmiştir. Bu kuram, çeviri sürecini çevirmenin kaynak dilin birimlerinden hedef dilin birimlerine geçtiği ve bu arada aralarında eşdeğerlik ilişkileri kurduğu bir dizi dönüşüm olarak açıklar. Yani, transformasyon kuramı, çeviri sürecinde kaynak ve hedef dilinin yapıları ile sözcük birimleri arasında doğrudan bir bağlantının varlığına odaklanır.

Çeviri sırasında kaynak dil ve hedef dil arasında hem biçimsel olarak hem de içerik, yani anlamsal olarak dönüşüm söz konusudur. Bazı durumlarda kaynak dilin sahip olduğu sözcüksel anlam hedef dil de aynı ifadeyi verebilecek bir sözcük bulunmayabilir ve kaynak metnin içeriğine başvurmak gerekebilir. Bu tür durumlarda transformasyon (dönüşüm) kuramı devreye girmektedir.

Çeviri sürecinde sadece biçimsel değil aynı zamanda anlamsal olarak da dönüşüm olması sebebiyle, dil birimlerinin niteliğine göre çeviri dönüşümleri genel olarak sözcüksel (leksik) ve dilbilgisel olarak ikiye ayrılır.¹⁶⁸ Buna ek olarak, dönüşümlerin ya kaynak dilin hem sözcüksel hem de dilbilgisel birimlerini etkilediği ya da düzeyler arası olduğu, sözcük birimlerinden dilbilgisel birimlere geçişi gerçekleştiren ve bunun tersi olan karmaşık sözlük-dilbilgisel dönüşümler de vardır. Bu bağlamda, dönüşüm kuramında üç ana başlık bulunmaktadır. Bunlar; sözcüksel dönüşüm (leksişeskiye transformatsii), dilbilgisel dönüşüm (grammatişeskiye transformatsii), sözcük-dilbilgisel dönüşümdür (leksiko-grammatişeskiye transformatsii).¹⁶⁹

¹⁶⁷ A.e., s. 79.

¹⁶⁸ A.e., s. 173.

¹⁶⁹ A.y.

Sözcüksel dönüşüm kuramı kendi içinde içeriksel ve biçimsel olarak iki şekilde incelenebilir. Biçimsel leksik transformasyon ise kendi içerisinde alt kategorilere ayrılmaktadır. Bunlar; transkripsiyon, harf çevirisi (transliteratsiya) ve kopyalama (kalkirovaniya)'dır.

Transkripsiyon (transkribovaniye) ve harf çevirisi (transliteratsiya) kaynak metindeki sözcük birimini, hedef dilin harflerini kullanarak aktarma yöntemleridir. Transkripsiyon sırasında, kaynak sözcük biçim ve ses yapısı olarak değişime uğramaz hedef dile telaffuz edildiği haliyle birebir aktarılır, transliterasyonda ise durum biraz daha farklıdır. Burada, kaynak sözcük hedef dile aktarılırken telaffuz dikkate alınmaz ve sesler olduğu gibi hedef dile aktarılır. Modern çeviri pratiğinde önde gelen yöntem, transliterasyonun bazı unsurlarının korunduğu transkripsiyondur.¹⁷⁰

Türkçe-Rusça dil çiftine bakarsak eğer özel isimlerde genelde transkripsiyon uygun gelse de Rusça soy isimlerde transliterasyon daha çok kullanılmaktadır diyebiliriz. Buna örnek olarak; “Иван Иванович” ismini, eğer “İvan İvaniç” olarak telaffuz da dikkate alarak hedef dile aktarım sağlanırsa burada transkripsiyon yöntemi söz konusudur. Eğer, “İvan İvaniç” olarak aktarım sağlanırsa burada hem “transliterasyon” hem de “transkripsiyon” yöntemini kullanılmıştır diyebiliriz. “İvan” telaffuz edildiği gibi çevrilmiş, fakat “İvaniç” sonundaki “i” harfi sebebiyle transliterasyona girmektedir.

Sonuç olarak; transliterasyonda, özel isim çevirileri yapılırken telaffuz dikkate alınmaz ve sözcükler biçim olarak değişime uğramadan, olduğu haliyle hedef dile aktarılır. Transkripsiyonda ise, isimlerin telaffuzunda çıkan her ses olduğu gibi hedef dile duyduğumuz haliyle aktarım yapılır.

Kopyalama (kalkirovaniye) ise kaynak sözcüğün hedef dildeki sözlük karşılıklarıyla değiştirerek özgünün sözlüksel bir birimini çevirmenin bir yoludur. Kopyalamanın püf noktası, kaynak sözcük biriminin yapısını kopyalayarak hedef dilde yeni bir sözcük karışımı oluşturmaktır. Örneğin; İngilizcedeki “mass culture” Rusçaya “массовая культура” olarak, “green revolution” ise “зеленая революция” olarak

¹⁷⁰ A.y.

aktarım sağlanmıştır. Burada, kaynak sözcüklerin bir kısmı korunmuş yani kopyalanmış diğer kısımları ise hedef dil Rusçaya birebir aktarılmıştır.¹⁷¹

Bunların yanında, hedef metne aktarım sırasında sözcüksel ve anlamsal yer değiştirmeler de mümkündür. Bu durum, çeviride kaynak dilin birimlerini kullanarak, anlamı kaynak dilin birimlerin değerleriyle örtüşmeyen, ancak bir kullanılarak türetilen, sözcük birimlerini çevirmenin bir yoludur. Bu tür değişimlerin ana türleri “özelleştirme”, “genelleme” ve “modülasyon” olmak üzere üç bölüme ayrılabilir.¹⁷²

a. Özelleştirme /somutlaştırma (konkretizatsiya):

Özelleştirme, sözlük anlamı daha geniş bir anlamı ifade eden kaynak dildeki bir sözcüğün, hedef dile aktarımı sırasında daha dar, öze indirgenmiş bir ifadeyle aktarılma işlemidir. Bu dönüşümün uygulanması sonucunda, oluşturulan anlam ve kaynak dildeki sözcük arasındaki anlam ilişkisi birbirini korumakta ve birbirinden çok uzaklaşmamaktadır. İngilizce olarak verilen örnek aşağıdaki gibidir.¹⁷³

*He was at the ceremony. – Он присутствовал на церемонии.*¹⁷⁴

Burada, kaynak dilde daha genel bir ifade olan “bulunmak” eylemi, hedef dil Rusçada “iştirak etmek” olarak aktarılmış ve daha özel bir ifade kullanılmıştır.

b. Genelleme (generalizatsiya):

Genelleme özelleştirme tekniğinin tersi olarak kaynak dilde daha dar bir anlama sahip olan sözcüğün, hedef dile aktarımı sırasında daha genel bir anlama sahip olan sözcükle değiştirilme işlemidir. Komissarov bu tekniğe şu örneği vermiştir:

*He visits me practically every week-end. – Он ездит ко мне почти каждую неделю.*¹⁷⁵

¹⁷¹ A.y.

¹⁷² A.e., s. 174.

¹⁷³ A.y.

¹⁷⁴ A.y.

¹⁷⁵ A.e., s. 176.

Genelleme tekniği, yani kaynak metindeki bir sözcüğün daha genel bir anlama sahip bir sözcüğün kullanılması, çevirmeni, yazarın “hafta sonu” derken cumartesiye mi yoksa pazarı mı kastettiğini belirtme ihtiyacından kurtarır.¹⁷⁶

c. Modülasyon (modulatsiya):

Modülasyon tekniği, kaynak metindeki bir sözcüğün ifadesinin hedef metne aktarılması sırasında farklı bir bakış açısıyla yorumlanma işlemidir. Çoğu zaman, değişime uğrayan sözcüklerin anlam olarak farklı ifadelere sahip olsalar da, aralarında nedensel bir ilişki vardır.

*I don't blame them. – Я их понимаю.*¹⁷⁷ (Onları suçlamıyorum. - Onları anlıyorum.)

Burada, nedenin yerini etki almıştır: Onları suçlamıyorum çünkü onları anlıyorum. Modülasyon yöntemini kullanırken, neden-sonuç ilişkisi genellikle daha geniştir, ancak iki sözcük arasındaki mantıksal bağlantı her zaman korunur.¹⁷⁸

Dönüşüm kuramının ana başlıklarından olan dilbilgisel dönüşümler, “birebir çeviri”, “cümle bölme”, “cümle birleştirme”, “dilbilgisel olarak değişim” olmak üzere dört ana türe ayrılır.

Birebir çeviri (doslovnny perevod) hedef cümlelerin sözdizimsel yapısının kaynak cümlelerin benzer bir yapısına dönüştürüldüğü bir çeviri yöntemidir. Bu tür dönüşüm, kaynak ve hedef metnin benzer sözdizimsel yapıların olduğu durumlarda kullanılır.

*I always remember his words. – Я всегда помню его слова.*¹⁷⁹ (Sözlerini hep hatırlıyorum. -Sözlerini hep hatırlıyorum.)

Örneklerde olduğu gibi sözcüklerin sıralaması birbirine eşdeğerdir.

Cümle bölme (çleneniye predlojeniya) kaynak bir cümlelerin hedef dile aktarımı sırasında iki ve üç yüklem kullanılarak ayrı ayrı cümleler elde edilmesi sonucunda cümle bölme tekniğinden söz edebiliriz. Çevirmenlerin bu tekniği kullanma sebepleri

¹⁷⁶ A.y.

¹⁷⁷ A.e., s. 177.

¹⁷⁸ A.y.

¹⁷⁹ A.e., s. 178.

arasındaki en önemli faktörlerden biri hedef dile uyarlanan metnin akıcılığını sağlamaktır. Bu teknikte, ya basit bir kaynak cümleinin hedef dilde karmaşık bir cümleye dönüşmesine ya da basit veya karmaşık bir kaynak cümleinin hedef dilde iki veya daha fazla bağımsız cümleye dönüştürülmesine yol açar.¹⁸⁰

Cümle birleştirme (obideneniye predlojenii) iki basit cümleyi tek bir bileşik cümleye birleştirerek özgündeki sözdizimsel yapının dönüştürüldüğü bir çeviri yöntemidir. Bu dönüşüm cümle bölme tekniğinin tersidir.¹⁸¹

Dilbilgisel olarak değişim (grammatičeskiye zameni) kaynak dildeki bir dil bilgisi biriminin hedef dile aktarımı sırasında farklı bir dil bilgisi anlamı olan birimine dönüştürüldüğü bir çeviri yöntemidir. Bu değişim iki dil arasındaki farklılıklardan meydana gelmektedir. Hedef dile aktarım sırasında yaşanan dilbilgisel değişim cümleyi oluşturan herhangi bir birim de olacağı gibi, konuşmanın bir kısmı ya da belirli bir türde bir cümlede de yaşanabilmektedir.¹⁸² Çeviri sürecinde dilbilgisel değişikliğe ihtiyaç duyulması, çevirmenin zorunlu olarak uygulamak durumunda kaldığı bir çeviri tekniğidir. Buna sebep olarak, kaynak metindeki bir ifadenin hedef dilde anlaşılabilmesi için uyarlama yapmak gerekliliği gösterilebilir.¹⁸³

Bu kurala, İngilizce ve Rusçada sözcüklerin tekil ve çoğul kullanım alanlarını gösterebiliriz. İngilizcedeki bir sözcük tekil formdayken, Rusçaya aktarımı sırasında değişikliğe uğramak durumunda kalarak çoğul forma geçiş yapabilmektedir. Örnek olarak; (money–деньги) sözcükleri gösterilebilir. Türkçede “para” anlamına gelen bu sözcükler İngilizcede tekil formdayken, Rusçada çoğul formda kullanılmaktadır. Bunun tam tersi olan durumlar da söz konusudur, (struggles – борьба) gibi, İngilizcede çoğul formda olan bir sözcük, hedef dil Rusçaya aktarım sırasında tekil formda kullanılmak durumundadır.¹⁸⁴

¹⁸⁰ A.e., s. 179.

¹⁸¹ A.e., s. 180.

¹⁸² A.y.

¹⁸³ A.e., s. 181.

¹⁸⁴ A.y.

Sözlük-dilbilgisel dönüşümler ise; “karşıt anlamlı çeviri”, “açıklamalı çeviri” ve “telafi” olmak üzere üç bölüme ayrılabilir.¹⁸⁵

Karşıt anlamlı çeviri (antonimiçeskiye perevod) kaynak cümlede olumlu bir anlatıma sahip olan bir ifadenin, hedef dile aktarımı sırasında olumsuz bir ifadeye dönüşmesine veya kaynak cümle de olumsuz bir anlatıma sahip olan bir ifadenin, hedef dile aktarımı sırasında olumlu bir ifadeye dönüşmesine denir. İngilizce ve Rusça dil çiftine yönelik olarak aşağıdaki örnek gösterilebilir.¹⁸⁶

Nothing changed in my home town. – Все осталось прежним в моем родном городе.

(Memleketimde değişen bir şey yok. - Memleketimde her şey aynı.)

İngilizcede olumsuz bir ifadeye sahip olan anlatım, Rusçada olumlu şekilde aktarılmış ve karşıt anlamlı çeviri tekniği kullanılmıştır.

Açıklamalı çeviri (apisatelniy perevod) kaynak metinde geçen bir sözcük biriminin ifade ettiği anlamı, hedef dilde ilgili sözcüğün verdiği ifadeyi birden fazla sözcük ile anlatılan sözlüksel ve dilbilgisel bir dönüşümdür. Açıklamalı çeviri tekniği sayesinde, eşdeğer olmayan herhangi bir sözcüğün anlamını hedef dile aktarabilirsiniz: conservationist–сторонник охраны окружающей среды; İngilizcedeki “conservationist” sözcüğünü hedef dil Rusçaya aktarırken tek bir sözcükle ifade edilememiş ve birden fazla sözcük ile desteklenerek açıklayıcı çeviri tekniği kullanılmıştır. Aynı şekilde yine “whistle-stop speech-выступления кандидата в ходе предвыборной агитационной поездки.” örneğini ele alırsak; İngilizcedeki sözcük grubu Rusçaya aktarabilmek için birden fazla sözcük ile desteklenmiştir.¹⁸⁷

Telafi (kompensatsiya) yönteminde, kaynak metinde geçen bir sözcük biriminin hedef dile aktarımı sırasında anlam kaybına uğraması sebebiyle, hedef dilde ifade telafi edilip sözcüklerle desteklenir. Böylece, kaybedilen anlam yenilenir (telafi edilir).

¹⁸⁵ A.e., s. 183.

¹⁸⁶ A.y.

¹⁸⁷ A.e., s. 184.

Telafi tekniğinin kullanıldığı çevirilerde, anlamsal olarak eşdeğerlik sağlanabilirken, biçimsel olarak bir uyum söz konusu değildir.

Sonuç olarak, Komissarov'un çeviri kuramı, özellikle dönüşüm teorisi üzerinden çeviri sürecine derin bir bakış sunmakta ve çevirmenlere rehberlik etmektedir. Eşdeğerlik kavramını anlamak ve uygulamak, çeviri kalitesini artırmak için önemli bir adımdır. Bu bağlamda, çeviri sürecindeki dönüşüm teorisi, eşdeğer çeviri anlayışını zenginleştirir ve çevirmenlere çeşitli dil ve kültürler arasında etkili iletişim kurma yeteneği kazandırmaktadır.

3. ANTON ÇEHOV'UN RUSÇADAN TÜRKÇEYE ÇEVİRİLEN UZUN ÖYKÜLERİ ÜZERİNDEN UYGULAMADA EŞDEĞERLİK TEORİSİ

Bu bölümde, “Eşdeğerlik Kuramı” çerçevesinde Çehov'un eserlerinden Türkçeye çevirisi yapılmış **Bozkır**, **Altıncı Koğuş** ve **Küçük Köpekli Kadın** isimli uzun öyküleri karşılaştırmalı bir biçimde incelenerek, eşdeğerlilik kuramının çeviri üzerindeki uygulanabilirliği irdelenmektedir.

3.1. Anton Çehov'un Rusçadan Türkçeye Çevrilen Uzun Öyküleri

Çehov, yazın kariyerine başladığı ilk yıllarda para kaygısıyla öykü yazma sanatına giriş yapmış ve zaman içinde duygusal derinlik kazanarak, deneyimlenerek uzun öykü türlerinde yeni bir yazın dönemine adım atmıştır. Yazarın hayatındaki bu evrim, öykü yazma becerisini geliştirmesine ve olgunluk dönemi olarak adlandırılabilir. süreçte önemli eserler ortaya koymasına katkıda bulunmuştur. Çehov, bu süre zarfında edindiği deneyimlerle öykü anlatma yeteneğini güçlendirmiş ve etkileyici eserlere imza atmıştır.

Yazarın, özellikle 1888 yılında kaleme aldığı **Bozkır** öyküsüyle başlayan olgunlaşma dönemi eserleri hayatında oldukça belirleyici rol oynamıştır. Bahse konu öyküde daha fazla toplumsal ve bireysel sorunlara yönelmesiyle dikkat çekmektedir. Öykülerinde, gerçekliğin özüne sadık kalarak insanların yaşam deneyimlerini ve

psikolojilerini dokunaklı bir şekilde anlatmaktadır. Onun sanat eserlerinde fantastik kahramanlar veya akıl almaz dünyalara yer verilmemiştir; aksine hikâyeleri sağlam bir gerçeklik zemininden taviz vermeden ilham almakta, bu sayede öykülerindeki bireylerin iç dünyalarının çatışmalarla dolu olması birer karakteristik nitelik taşımaktadır.¹⁸⁸ Yazar, bu niteliğiyle eserlerine minik ayrıntılı ve ince dokunuşlar ekleyerek psikolojik bir boyut da sunmaktadır. Hayat tecrübesiyle toplumsal olayları harmanladığı olgunluk dönemi eserlerinin en verimli olduğu dönem olarak değerlendirebilir.

İncelemeler sırasında dikkat çeken önemli noktalardan birisi de yazarın hemen her öyküde üslubunun farklı bir biçime bürünmesidir. Yazarın dili şiirsel ve belli bir ritme sahiptir. Bu ritmik konuşma yapısı, tasvir edilen nesnenin izlenimini arttırarak okuyucunun dünyasında eseri canlandırabileceği bir ruh hali yaratmaktadır.¹⁸⁹

Esasen eserlerinde asıl amaç her kesimden okuyucuya hitap edip, her kesimden okuyucuya eserlerini anlaşılır kılmaktır. Yazarın dili kullanmaktaki ustalığı sayesinde de eserlerinde kullanılan Rus dili oldukça sade ve süslemelerden uzak günlük yaşamdan kopup da gelmiş bir biçimde sayfalara yansımıştır. Kimi zaman benzetmelerle, kimi zaman da karakterlerine yansıttığı kişiselleştirme sanatıyla hareketlendirdiği eserlerinde, aslında psikolojik yönlerini de her zaman ön planda tutmuştur. Yazar bu yöntemler aracılığıyla okurlarla bağ kurmaya çalışarak onlarla bir bütünlük oluşturmuştur. İncelenen üç eser arasında bu tutuma en çok **Bozkır** isimli uzun öyküsünde rastlanılmaktadır.

Çehov, sözcüklerin ve onların oluşturdukları semantik bağlardansa, karakterin duygularını nasıl ifade ettiği daha büyük bir anlam taşımaktadır. Bu yaklaşım sayesinde her iki taraf da hikâyeyi anlayabilir ve sonuçta okuyucu ve metin arasında duygusal bağ kurulmuş olur. Rus yazar Milih, Çehov'un dilinin beş özelliğini tanımlamaktadır. Bunlar; karşılaştırma, derin kişiselden genele geçiş, genellemede özele geçiş,

¹⁸⁸ Emine Zeynep Günel, 'Kara Keşişte Çehov'un Gerçeği ve Sanat', **Art-Sanat**, 2016, s. 705-710.

¹⁸⁹ Anonim, **Yazık rasskazov Çehova**, (Çevrimiçi) <http://russkay-literatura.ru/analiz-tvorchestva/63-chehov-a-p-russkaya-literatura/359-yazyk-rasskazov-chexova.html>, 19 Ekim 2022.

eşanlamalı sözcüklerin kullanımı ve başka birinin konuşma biçimlerinin kullanımındır.¹⁹⁰

Çehov için, “ben” zamirinin değişimi oldukça karakteristiktir ve doğal olarak “biz”e geçer. Kendisini etrafındakilerden ayırmaz, aynı zamanda etrafındakileri dolayısıyla onlarla birlikte kendisini de yargılamaktadır. Bunu da kurduğu çoğul cümleler ile başarmaktadır. “Yaşlanıyoruz, şişmanlıyoruz” ya da “Aşağı iniyoruz” gibi cümleler verilebilecek örneklerdendir.

Yazarın dili birçok dilbilimci ve akademisyen tarafından incelemeye tabi tutulmuştur. E. B. Grişanina, N. B. Nablev, L. P. Gromov, M. K. Milih, B. Zeynali gibi akademisyenlerin araştırmaları, yazarın bireysel üslubuna, yaratıcı tarzına, eserlerinin dilinin özellikleri üzerine odaklanmış çalışmalardır. N. S. Bolotnova, S. G. İlyenko, N. S. Novikova eserlerinde Çehov’un çalışmalarının metinsel sentagmatik kavramını ele almışlardır. Tüm bu eserlerde bağlamın yapısı, Çehov’un eserlerinde kullandığı dilsel araçların özellikleri hakkında değerli bilimsel bilgiler içermektedir.

3.2. Eserler Üzerinde Uygulamada Eşdeğerlik Kuramı

Eşdeğerlik kuramı göz önüne bulundurularak, Çehov’un eserlerinden seçilmiş olan, ilk uzun öyküsü **Bozkır** karşılaştırmalı bir şekilde incelenerek, ilgili kuramın çeviri üzerindeki uygulanabilirliği irdelenmektedir.

3.3. Anton Çehov’un “Bozkır” (1888) Eseri

Çehov tüm başarılarına rağmen, yaşadığı dönemde eleştiri alan bir yazar olmuştur. Yapılan bu eleştiriler sonrasında da uzun süreli bir ruhsal kriz dönemi olduğu bilinmektedir. Yazarın edebî hayatında giderek azalan eser sayısıyla birlikte yazın anlayışının da yavaşça değiştiği görülmektedir. Tam da bu dönemde Ukrayna’ya yaptığı bir gezi esnasında gördüğü bozkırın güzelliğinden etkilenen yazar gezi dönüşü sonrasında ilk uzun öyküsü olan **Bozkır** (Step) isimli eserini kaleme almıştır. Çehov’u tetikleyen esasen insan yaşamını anlamdan yoksun bırakan kayıtsızlık hissinin ağır

¹⁹⁰ Milih M.K., *Nekatoriye osobennosti yazıka i tvorçeskoy maneri Çehova*, Rostov na Donu, 1960, s.192.

bastığı ruh halidir. **Bozkır** isimli bu uzun öyküsünde Çehov 1880'lerin ortalarından beri içinde büyüyen ruhani süreçlerin sonuçlarını yoğunlaştırmaktadır.¹⁹¹

Bozkır öyküsünün kahramanı, dokuz yaşında bir çocuk olan Yegoruşka'dır. Annesi onu eğitim görmesi için ilçe kasabasına gönderir. Çocuk ise annesinden ve olağan hayatından ayrıldığı için oldukça üzgündür. Dikkatli bir göz için Çehov'un yolculuğu sırasında yaşadığı tüm hisler, karşılaştığı tüm insanların ruh hali ve gördüğü tüm yerlerin, eserin âdetâ birer parçası olduğu kolayca fark edilmektedir. Yegoruşka'nın amcası İvan Kuzmiçev ve rahip Peder Kristoper ile yaptığı bu yolculukta yaşanan olaylar, dokuz yaşındaki bir çocuğun gözünden anlatılıp yeni yerler, yol boyunca yolcuların karşılaştığı insanlar hakkında çocuğun izlenimlerine yer verilmektedir.

Bozkır ise bu öykünün tam teşekküllü bir kahramanıdır ve bu haliyle de küçük Yegoruşka tarafından bir nevi yaşayan organizma olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Bir yandan melankoli ve hatta korku uyandırırken, diğer yandan bozulmamış güzelliğin vücut bulmuş hali, alegorik bir Rusya imgesi olarak bütün ihtişamı ile kitap sayfalarında yer almaktadır. Öyküdeki anlatım okuyucunun okuduklarını hayalinde en ince ayrıntısına kadar canlandırabilmesi için tasvir gücü yüksek olan benzetmelerle de renklendirilmektedir.

1888 yılında yayımlanan bu eser, dönemin tanınmış edebiyat dergilerinden olan Severny Vestnik'te yer almıştır. Bozkır adlı eserinde, Çehov'un edebî yaratıcılığı daha önceki eserlerinden farklı bir şekilde ön plana çıkmaktadır, bu da ona hayatında farklı bir yer kazandırmıştır. Yazarın mizahi sanat anlayışı bu eserde daha ciddi bir edebî anlayışa dönüşmüştür. Genel olarak, bu eser, yazarın olgunlaşan hayat anlayışının eserine yansıyan bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir.

3.4. “Bozkır” Eseri Üzerinden Çeviri İncelemesi

Bu bölümde, Çehov'un **Bozkır** (Step) adlı eserinin özgün hali baz alınarak Türkçeye yapılan iki çevirisi ele alınıp eşdeğerlik düzeyleri açısından Komissarov, Gak ve Latışev'in öne sürmüş olduğu eşdeğer kuramına uyarlanabilecek şekilde

¹⁹¹ N.E. Razumova, **Step Çehova: Variant interpretatsii povesti**, Moskva, MGU, 2009, s.53-59.

karşılaştırmalı incelemesi yapılmıştır. Bu sebeple, Çehov'un Türkçeye çevrilen eserlerinden Mehmet Özgül'ün 1996 yılında yapmış olduğu çeviri, Hande Nurel'in 2018 yılında yapmış olduğu ve son olarak Ayşe Hacıhasanoğlu'nun 2019 yılında yayımlanan çevirileri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışma, eserlerde eşdeğerlik kuramının uygulanabilirliğini belirlemek amacıyla incelenmektedir. Burada daha çok özgün dildeki eser üzerinden örnekler sunulup, hedef dil Türkçeye çeviri yapılırken kullanılan taktik ve yöntemler üzerinde durulmaktadır.

3.4.1. Özel İsimlerin Çeviri Yöntemleri

Örnek 1:

KM: “Иван Иванович! Отец Христофор!” ¹⁹²
Ç1: “İvan İvaniç! Aziz Kristofor!” ¹⁹³
Ç2: “İvan İvaniç! Peder Kristofor!” ¹⁹⁴
Ç3: “İvan İvaniç! Peder Hristofor!” ¹⁹⁵

Rusçadan Türkçeye yapılan çevirilerde özel isimlerin çevirisi, çeşitli yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Komissarov'un, eşdeğer çeviriye ulaşmak için başvurduğu yöntemlerden biri “biçimsel transformasyon kuramı”dır. Bu kuram, transkripsiyon (transkripsiya), transliterasyon (transliteratsiya) ve çevirisel ödüncleme/kopyalama (perevodçeskoye kalkirovaniye) olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır. Bu yazıda ise transkripsiyon ve transliterasyon konuları ele alınacaktır.¹⁹⁶

¹⁹² Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, Moskva, Eksmo, 2020 ,s. 105.

¹⁹³ Anton Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, İstanbul, Cem Yayınevi, 1996, s. 25.

¹⁹⁴ Anton Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, Mikyas Basım Yayın Mat. San. Ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 2018, s. 46.

¹⁹⁵ Anton Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2018, s. 23.

¹⁹⁶ N. K. Garbovskiy, **Teoriya perevoda**, Moskva, İzdatelstvo Moskovskogo Universiteta, 2007, s. 254.

Transliterasyonda, özel isimler biçimsel olarak değişmeden, olduğu gibi hedef dile aktarılır. Telaffuz dikkate alınmaz ve harfler, özgün dildeki karşılıklarıyla aynı şekilde yazılır. Öte yandan, transkripsiyonda isimlerin telaffuzunda çıkan her ses, duyulduğu gibi hedef dile aktarılır. Ses uyumuna önem verilir ve özel isimler, hedef dilin ses yapısına uygun olarak yazılır. Bu şekilde, her iki yöntem de özel isimlerin doğru bir şekilde çevrilmesini sağlar, ancak telaffuz ve yazım şekilleri açısından farklılıklar gösterirler.

Çeviriler sırasında, her iki yöntemin de kullanıldığı durumlar mevcuttur. Yukarıdaki örnekte, kaynak metindeki isim “Иван Иванович” olan bir örnek verilmiştir. Çeviri, Ç1 tarafından “İvan İvaniç” şeklinde aktarılmıştır. Çevirmen, hedef dile aktarım yaparken ismin telaffuzunu da dikkate alarak, ismi olduğu gibi aktarmıştır. Bu nedenle, “transkripsiyon” yönteminden bahsetmek mümkündür. Öte yandan, Ç2 ise “İvan İvaniç” ifadesiyle hem “transliterasyon” hem de “transkripsiyon” yöntemlerini kullanarak çeviri yapmıştır. “İvan” ismi telaffuz edildiği gibi çevrilmiş, ancak “İvaniç” sonundaki “i” harfi transliterasyona tabi tutulmuştur.

Kaynak metindeki “Христофор” ismi ise “Kristofor” şeklinde Türkçeye çevrildiği için yine transliterasyona bir örnek olarak gösterilebilir. Eğer hedef dile aktarımı “Hristafor” olarak yapılsaydı, bu telaffuz etiketine uygun bir dönüşüm olacağından transkripsiyona örnek gösterilebilirdi, fakat bu sesli karakterler arasında değerlendirildiğinde, transliterasyon terimiyle adlandırmak daha doğru olacaktır. Ç3’ün “İvan İvaniç” çevirisi incelendiğinde ise, herhangi bir değişime uğramadan hedef dile aktarım yapıldığı için transkripsiyon yönteminin kullanıldığı görülmektedir.

Örnek 2:

КМ: “Егорушка, Кузьмичов, Христофор.”¹⁹⁷

Ç1: “Yegoruška, Kuzmiçov.”¹⁹⁸

¹⁹⁷ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

¹⁹⁸ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 25.

Ç2: “Yegoruşka, Kuzmiçov, Kristofor.”¹⁹⁹

Ç3: “Yegoruşka, Kuzmiçov, Peder Hristofor.”²⁰⁰

Kaynak metinde yer alan ilk isim olan “Егорушка” tüm üç çevirmen tarafından “Yegoruşka” şeklinde hedef dile aktarılmıştır. Burada dikkat çekilmek istenen nokta, Rusça ve Türkçe dilleri arasındaki fonolojik farklılıkların çeviri sürecinde harf değişimi, ekleme veya eksiltme gerektirdiğidir. Her dilin kendi okuma ve yazma kurallarının olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, kaynak metindeki bir sesin hedef dile aktarılırken iki sesin eşdeğerliği yakalanabilir. Bu duruma, Rusçadaki “е” (ye), “ё” (yo), “ц” (ts), “ю” (yu), “я” (ya) sesleri başlıca örnek olarak gösterilebilir. Yukarıdaki örnekte, kaynak metindeki ismin hedef dile aktarım sırasında değişime uğraması nedeniyle “transliterasyon” yönteminin kullanıldığı görülmektedir.

İkinci isim olan “Кузьмичов” da iki dil arasındaki fonolojik farkın ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Rusçada önceki sese kalınlaştırma işlevi gören ve tek başına bir anlam taşımayan (ъ) (tvjordiy znak) ses işareti bulunmaktadır. Türkçede bu anlamı verebilmek için genellikle çeviri sırasında “harf ekleme” yöntemi kullanılmaktadır. Ancak, isim telaffuz edilirken kalınlaştırma işareti sesi değiştirmiyorsa, bu durum çeviri sürecine dahil edilmemektedir. Yukarıdaki örnekte, çevirmenler “Kuzmiçov” olarak hedef dile aktarım sağlamışlar ve kalınlaştırma işaretini çeviri sürecine dahil etmemişlerdir.

Üçüncü isim olan “Христофор” ise Türkçe diline “Kristofor” olarak çevrildiği için, bu da “transliterasyon” yöntemine bir örnek olarak gösterilebilir. Eğer çeviri “Hristafor” olarak aktarılmış olsaydı, telaffuza uygun bir dönüşüm olacağından bu

¹⁹⁹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 18.

²⁰⁰ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 2.

durum “transkripsiyon” örneği olarak gösterilebilirdi. Ancak, belirtildiği gibi bu örnek de transliterasyon işlemine bir örnektir.

3.4.2. Yerlileştirme / Yabancılaştırma Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 3:

KM: “А то, бывало, едешь мимо балочки, где есть кусты, и слышишь, как птица, которую степняки зовут сплюком, кому-то кричит: «Сплю! сплю! сплю!», а другая хохочет или заливается истерическим плачем — это сова.”²⁰¹
Ç1: “Çalılıkların bulunduğu dere büklerinin yanından geçerken, bozkırda yaşayanların <splyu!>* diye seslenir, bir başkası sanki kahkaha ile güler, ardından kaprisli bir ağlayış tutturur.”²⁰² *Splyu: Uyuyorum. Bu ses benzerliğinden dolayı böyle bağırان kuşlara <splyuk> adı verilmiş.
Ç2: “Fundalıkların bulunduğu vadilerin arasından geçerken bozkırda yaşayanların “splyuk” adını verdiği “splyu” diye bağırان kuşun sesi işitilir, bir başkası kahkahalar atar, ardından ağlamaya benzeyen bir sesle öter..”²⁰³
Ç3: “Ya da çalılıkların olduğu bir hendeğin yanından geçersen ve bozkır insanların “uykucu” diye adlandırdıkları kuşun “Splyu! Splyu! Splyu!”* diye birisine bağırdığını duyarsın, bir başka kuş kahkaha atıyor ya da isterik bir şekilde ağlıyordur, baykuştur bu.”²⁰⁴ • Rusça “uyuyorum” demektir.

²⁰¹ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

²⁰² Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 42.

²⁰³ Çehov, **Bozkır**, Çev. Hande Nurel, s. 67.

²⁰⁴ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 41.

Rus edebiyatında yer alan **Bozkır** öyküsü, bozkırın şiirsel ve belki de en doğru tasvirini içermektedir. Hikâyede ortaya çıkan doğa resmi, doğa bilimcileri için gerçeği olduğu şekilde yansıtmaktadır. Özellikle, gece kuşu için yapılan “uyuyorum” (splyu) tasviri, eserin yazıldığından beri bu şekilde kullanılmaktadır. Çevirmenler de bu algıyı bozmamak adına, kaynak metindeki ifadeyi Ç1 <splyu!>, Ç2 “splyu” ve Ç3 “Splyu! Splyu! Splyu!” şeklinde aktarmışlar ve bunu yaparken “yabancılaştırma” tekniğini kullanmışlardır. Yabancılaştırma tekniği, hedef dile aktarım sırasında değişime uğramadan olduğu gibi aktarım sağlar. Diğer yandan, Ç1 ve Ç3’ün eserin alt kısmında açıklama yaparak okuyucuyu bilgilendirmeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Böylelikle, Rusçadan birebir aktarılan sözcüğün ne anlama geldiği kaynak dili bilmeyen okuyucu için açıkça belirtilmekte ve çevirinin eşdeğerlik seviyesini yükselten bir uygulama olarak değerlendirilmektedir.

Örnek 4:

KM: “Это был Егорушка, племянник Кузьмичова. С разрешения дяди и с благословения о. Христофора, он ехал куда-то поступать в гимназию.” ²⁰⁵
Ç1: “Yegoruşka adındaki bu çocuk da onayını aldıktan sonra uzak bir kentte gimnaziya’ya girmek için götürülüyordu.” ²⁰⁶
Ç2: “Kuzmiçov’un yeğeni olan Yegoruşka adındaki bir çocuktur. Dayısının izni ve peder Kristofor’un takdisiyle gimnaziyaya girmek için yola çıkmıştı.” ²⁰⁷
Ç3: “Kuzmiçov’un yeğeni Yegoruşka’ydı bu çocuk. Dayısının izni ve Peder Hristofor’un hayır duasıyla gimzaziyaya kaydolmaya gidiyordu.” ²⁰⁸

Burada, eserin Türkçeye aktarımı sırasında “yabancılaştırma” tekniğinin kullanıldığı gözlemlenmektedir. Rusçada “gimnaziya”(гимназия) sözcüğü, Türkçede “ortaokul” anlamına gelmektedir. Her üç çevirmen de, hedef dile uyarlama yapmadan

²⁰⁵ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

²⁰⁶ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 6.

²⁰⁷ Çehov, **Bozkır**, Çev. Hande Nurel, s. 18.

²⁰⁸ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 2.

sözcüğü olduğu gibi “gimnaziya” olarak aktarmışlardır. Bu tür durumlarda, hedef dil okuyucusunun daha iyi anlayabilmesi için anlamsal eşdeğerliği korumak adına açıklama eklenmesi, en sağlıklı yol olabilir.

3.4.3. Özelleştirme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 5:

KM: “ <i>В бричке сидело двое N-ских обывателей...</i> ” ²⁰⁹
Ç1: “ <i>Brička’da N. Kasabasından iki adam oturuyordu.</i> ” ²¹⁰
Ç2: “ <i>Brička’da N. Kasabasından iki kişi vardı.</i> ” ²¹¹
Ç3: “ <i>Arabanın içinde N. ilçesinin iki sakini oturuyordu.</i> ” ²¹²

Kaynak metinde geçen “обыватель” sözcüğünün çevirisinde farklı yaklaşımların kullanıldığı doğru bir şekilde belirtilmiştir. Ç1, Komissarov’un özelleştirme tekniğini kullanarak “обыватель” sözcüğünü “adam” şeklinde çevirmiştir, böylece cinsiyet belirtilmemiş bir genelleme yapmıştır. Ç2 ve Ç3 ise daha genel bir ifade için ‘kişi’ ve “sakin” sözcüklerini tercih etmişlerdir. Her iki yaklaşım da çevirinin doğasına ve anlam akışının korunmasına uygun şekilde kullanılmıştır. Çevirmenlerin bu tür değişikliklerle metni hedef dile aktardığı ve tercihlerini açıkladığı belirtilmiştir. Bu, çevirinin eşdeğerlik seviyesini korurken farklı anlamsal veya kültürel özellikleri dikkate aldığını göstermektedir.

3.4.4. Genelleme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 6:

²⁰⁹ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

²¹⁰ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 5.

²¹¹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Hande Nurel, s. 17.

²¹² Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 1.

КМ: “—Куда вы на ночь поедете? Вы поужинайте на здоровьечко и переночуйте, а завтра, бог даст, утречком поедете и догоните кого надо!”²¹³

Ç1: “Gece yarısı hanı bırakıp ta nerelere gidiyorsunuz? Akşam yemeğini yersiniz, geceyi birlikte geçiririz, yarın sabah da erkenden gideceğiniz yere gidersiniz.”²¹⁴

Ç2: “İvan İvaniç gece yarısı nereye gidiyorsunuz? Akşam yemeğini burada güzelce yer, geceyi de burada geçirirsiniz. Yarın sabah da Tanrı’nın izniyle yola çıkarsınız.”²¹⁵

Ç3: “—Gece gece nereye gidiyorsunuz? Hele bir yemek yiyin, kendinize gelin, gece burada kalın, yarın da Tanrı’nın izniyle sabahtan yola çıkar, kime yetişecekseniz yetişirsiniz.”²¹⁶

Rusçadan Türkçeye çeviri yaparken, kaynak dildeki fiillerin yapısından kaynaklanan nedenlerle anlam kaymalarının oluşmamasına dikkat etmek önemlidir. Bu durumda “genelleme” tekniğinden söz edilebilir. Rusça dilinin zengin olması nedeniyle, fiiller küçük ayrıntıları içermektedir. Bu konuyu örneklemek için “ехать” ve “ужинать” sözcükleri kullanılabilir.

İlk olarak, “ехать” fiili, yapısal olarak “gitmek”(araba ile) eylemini ifade etmektedir. Türkçe dilinde bu tür bir fiil özel olarak kullanılmamaktadır. Bu nedenle her iki çevirmen de “gitmek” fiilini kullanarak çevirilerinde zorunlu bir genelleme yapmak durumunda kalmışlardır. Burada önemli olan nokta, zorunlu genelleme yapılmasına rağmen, hedef dilde okuyucunun anlam kayması yaşamamasının sağlanmasıdır.

Rusçadaki diğer bir fiil olan “ужинат” (ужинать) ise akşam yemeği anlamına gelmektedir. Türkçede bu tür durumlarda yemeğin hangi zaman dilimine ait olduğunu belirtmek için “öğlen” veya “akşam” gibi sözcükler eklenir ve bu da birden fazla sözcüğün kullanılmasını gerektirir. Oysa Rusçada sadece “ужинат” (ужинать) fiili

²¹³ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

²¹⁴ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 27.

²¹⁵ Çehov, **Bozkır**, Çev. Hande Nurel, s. 48.

²¹⁶ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 25.

kullanılarak “akşam yemeği” ifade edilebilir. Verilen örnekte çevirmenler, zorunlu bir genelleme yaparak hedef dile aktarımı gerçekleştirmişlerdir.

Bu örneklerde görüldüğü gibi, çevirmenler zorunlu genelleme yaparak kaynak dildeki yapıyı hedef dile aktarmışlardır. Bu şekilde, anlam kayması olmadan çeviri gerçekleştirilmiştir.

Örnek 7:

KM: “Едва бричка остановилась около крылечка с навесом, как в доме послышались радостные голоса—один мужской, другой женский ...” ²¹⁷
Ç1: “Brička giriş kapısının önünde durur durmaz, biri kadın, biri erkek iki kişinin sevinç çığlıkları yükseldi evin içinden.” ²¹⁸
Ç2: “Araba giriş kapısının önünde durunca iki kişinin biri kadın, biri erkek- evde neşeli bağırışları duyuldu...” ²¹⁹
Ç3: “Araba sundurmalı küçük girişin önünde durur durmaz evden biri erkeğe, diğeri kadına ait sevinç sesleri duyuldu...” ²²⁰

Rusça kaynak metinde geçen “brička” (бричка) sözcüğü, Türkçeye “at arabası” olarak aktarıldığında uygun bir kullanım olacaktır. Ç1, hedef dile aktarım yaparken “Brička” olarak çeviri yaparak “yabancılaştırma” tekniğini kullanmıştır. Ç2 ve Ç3 ise daha genel bir kullanım olan “araba” sözcüğünü tercih ederek “genelleme” tekniğini kullanmışlardır.

Ancak okuyucu metni okuduğunda, zihinlerinde canlandırdıkları “araba” ve “at arabası” kavramlarının tam olarak aynı olmadığından, burada ince bir ayrım söz konusu olmaktadır. Bu tür küçük ayrıntılar, metnin eşdeğerlik durumunu maksimum düzeye taşıyan püf noktalar olarak kabul edilmektedir.

²¹⁷ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

²¹⁸ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 25.

²¹⁹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Hande Nurel, s. 48.

²²⁰ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 22.

Sonuç olarak, çevirmenlerin “brička” sözcüğünü “at arabası” şeklinde çeviri yapmaları, kaynak dildeki anlamı koruyarak hedef dile aktarmak için uygun bir yaklaşımdır. Bu tür çeviri kararları, metnin akıcılığını ve anlaşılabilirliğini artırmak için önemlidir.

Örnek 8:

KM: “ <i>В бричке сидело двое N-ских обывателей..</i> ” ²²¹
Ç1: “ <i>Brička’da N. Kasabasından iki adam oturuyordu.</i> ” ²²²
Ç2: “ <i>Brička’da N. Kasabasından iki kişi vardı.</i> ” ²²³
Ç3: “ <i>Arabanın içinde N. ilçesinin iki sakini oturuyordu.</i> ” ²²⁴

Kaynak metinde geçen “brička” (бричка) sözcüğü Türkçeye hem “at arabası” hem de “fayton” olarak çevrilebileceği doğrudur. Ç1 ve Ç2 “Brička” olarak çeviri yaparak “yabancılaştırma” tekniğini kullanmışlardır. Ç3 ise “araba” sözcüğünü kullanarak “genelleme” yöntemini tercih etmiştir.

“Araba” sözcüğü, “at arabası” veya “fayton” kavramlarına göre daha genel bir anlam taşıdığından, okuyucunun metni okurken algıladığı görüntü, kaynak metindeki anlatımla tam olarak uyumlayabilir.

Bu durumda, çevirmenlerin tercihleri çevirinin niteliğine ve metnin akıcılığına bağlı olabilir. “At arabası” veya “fayton” terimleri, kaynak dildeki anlamı daha doğru bir şekilde yansıtabilir ve okuyucunun metinde canlandığı görüntüye daha uygun olabilir. Ancak “araba” terimi daha genel bir tanımlama olduğu için, metnin bütünlüğünü korumak adına bu terimi tercih etmek de anlaşılabilir bir yaklaşım olabilir.

²²¹ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

²²² Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 5.

²²³ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 17.

²²⁴ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 1.

Sonuç olarak, çevirmenlerin “brıçka” sözcüğünü “at arabası” veya “fayton” şeklinde çevirmeleri, metnin anlamını doğru bir şekilde aktarmak ve okuyucunun metni anlaması için uygun bir çözüm olabilir. Ancak her terimin farklı bir çağrışımı olduğu unutulmadan çeviri kararının metnin bütünlüğünü ve okuyucunun algısını göz önünde bulundurmanın doğru olduğu düşüncesindeyiz.

3.4.5. Betimleme / Açıklama Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 9:

KM: “Она тарахтела и взвизгивала при малейшем движении; ей угрюмо вторило ведро, привязанное к ее задку, — и по одним этим звукам да по жалким кожаным тряпочкам, болтавшимся на ее облезлом теле, можно было судить о ее ветхости и готовности идти в слом.” ²²⁵
Ç1: “Araba en ufak harekette takur tukur sesler çıkartıyor, cızırtılar koyveriyor, arkaya bağlı boş bir kova da tangırtılarla bu gürültüye katılıyordu. Yalnız bu gürültülere, arabanın gövdesinden sarkan deri parçalarına bakarak, bu külistür binek aracının hani nerdeyse kırılıp dökülüvereceğini sanırdınız.” ²²⁶
Ç2: “Araba en ufak harakette tangur tungur ediyor, cızırtılar çıkartıyor, arkasına bağlanmış kova da çıkardığı seslerle gürültüye eşlik ediyordu. Bu köhne arabanın çıkardığı seslere ve gövdesinden sarkan deri paçavralara baktığınızda aracın neredeyse hurdalık olduğu kanaatine varırdınız.” ²²⁷
Ç3: “En ufak harakette tangur tungur sesler çıkartıyor, keskin çığlıklar atıyordu; arkasına bağlı bir kova da bu sesleri iç karartıcı bir şekilde tekrarlıyordu. Yalnızca bu seslerden ve tüyleri dökülmüş gövdesi üzerinde sallanan perişan durumundaki deri parçalarından arabanın kökneliğine, artık hurdaya çıkmak üzere olduğuna karar verilebilirdi.” ²²⁸

²²⁵ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

²²⁶ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 5.

²²⁷ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 17.

²²⁸ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 1.

Kaynak metin, birçok sıfat ve zarf içeren bileşik bir cümledir. Cümle, “ona” (она) gizli öznesiyle başlamaktadır. Burada vurgulanmak istenen, bir önceki cümleden çıkarım yaparak at arabasının söz konusu olduğudur. Ç1 ve Ç2, çıkarım yaparak cümlelerin öznesini açıkça belirtmişlerdir. Bu şekilde at arabasından söz edildiği anlaşılmaktadır.

Dikkat çekmek istediğimiz nokta ise “tarahtet” (тапахтеть) fiilidir. Bu fiilin hedef dile tek bir sözcükle beklenen anlamı tam olarak aktarılamamaktadır. Her üç çevirmen de “tangur tungur”, “tangır tungur” ve “takur tukur” gibi ikilemeleri zarf olarak kullanarak cümledeki anlamı güçlendirmeyi hedeflemişlerdir. Bu durumda çeviri, leksik-gramatik dönüşüme uğramış ve çevirmenler tarafından hedef dilde açıklama yapılarak betimlenmiştir.

Aynı zamanda, Rusçadaki “vizgibat” (взвизгивать) fiili de üç çevirmen tarafından farklı şekillerde hedef dile aktarılmıştır. Ç1 ve Ç2, “cızırtılar koyveriyor” ve “cızırtılar çıkarıyor” gibi yakın anlamlar kullanmışlardır. Ancak Ç3, “keskin çığlıklar atıyordu” şeklinde farklı bir aktarımda bulunmuştur. “взвизгивать” fiili, Türkçeye tek bir sözcükle aktarılamayan ve betimleme gerektiren sözcüklerden biridir. Burada Ç3’ün “at arabası”nı kişiselleştirerek “çığlıklar atıyordu” yorumu, eşdeğer çeviriden uzaklaşmasına neden olmuştur. Ç1 ve Ç2’nin yorumları ise uygun bir şekilde aktarılmış ve istenen duyguya ulaşmayı başarmıştır.

Örnek 10:

КМ: *“Сжатая рожь, бурьян, молочай, дикая конопля — всё, побуревшее от зноя, рыжее и полумертвое, теперь омытое росой и обласканное солнцем, оживало, чтоб вновь зацвести. Над дорогой с веселым криком носились старички, в траве перекликались суслики, где-то далеко влево плакали чибисы.”*²²⁹

²²⁹ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

Ç1: “Bir gün önce güneşten kavrulmuş olan, yanık rengi, yarı canlı, şimdi ise çiğlerin yıkayıp güneşin ilk ışıklarıyla okşadığı, biçilmiş çavdar, kangal, sütleğen, dağ kenevirleri yeniden çiçeklenmek için dirildiler. Dedemen kuşları yolun üstünden şen çığlıklara uçuştı, geleniler otların arasından seslendi, sol yandan, uzak bir yerden tarla kuşlarının cıvıldaştığı duyuldu.”²³⁰

Ç2: “Güneş ışığıyla yanıp kavrulmuş, rengi bozlaşmış ve neredeyse ölmüş bütün o biçilmiş çavdar, yabani ot, sütleğen ve kendirle, şimdi çiğlerle yıkıyor ve güneş ışınlarının okşamasıyla yeniden çiçek açmak için canlanıyorlardı. Dedemen kuşları yolun üzerinde neşeli çığlıklar atıyor, gelenler otların arasında birbirlerini çağırıyor, sol tarafta uzak bir yerde tarla kuşları sanki ağlarmış gibi ötüyorlardı.”²³¹

Ç3: “Biçilmiş çavdar, yabani ot, sütleğen, yabani kendir, sıcaktan kavrulmuş, sararmış ve yarı ölü hâldeki her şey şimdi çiyile yıkanarak, güneşle okşanarak yeniden çiçek açmak için canlanıyordu. Yolun üstünde yağmurkuşları neşeli çığlıklar atıyor, tarla sincapları otların arasında birbirine sesleniyor, kızkuşları solda, uzakta bir yerde ağlıyordu.”²³²

Kaynak metindeki son cümledeki “gde to daleko vlevo plakali çibisi” (где-то далеко влево плакали чибисы) ifadesiyle yazar, kız kuşlarının çıkardığı acıklı sestten bahsetmektedir. Ç1 “cıvıldaşıyorlardı”, Ç2 “ağlarmış gibi ötüyorlardı” ve Ç3 ise “ağlıyordu” şeklinde hedef dile aktarmışlardır.

Bu durumda, eşdeğer anlama en yakın çeviri Ç2’nin çevirisi olan “ağlarmış gibi ötüyorlardı” olarak değerlendirilebilir. Ç1’in “cıvıldaşma” ifadesi olumlu bir etki bırakabilirken, Ç3’ün çevirisi tam olarak istenilen hissiyatı yakalayamamıştır. Bu tür durumlarda, çeviriyi yardımcı sözcüklerle desteklemek önemlidir. Ç2’nin çevirisi, betimleme yaparak aktarımı açıklamış ve eşdeğerlik seviyesini yüksek tutmuştur.

²³⁰ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 8.

²³¹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 22.

²³² Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 5.

3.4.6. Telafi Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 11 :

КМ: “Когда сварилась каша, Дымов от скуки стал придираться к товарищам. — Расселся, шишка, и первый лезет с ложкой! — сказал он, глядя со злобой на Емельяна. — Жадность! Так и норовит первый за котел сесть. Певчим был, так уж он думает — барин! Много вас таких певчих по большому шляху милостыню просит! — Да ты что пристал? — спросил Емельян, глядя на него тоже со злобой.”²³³

Ç1: “Lapa piştiği sırada Dimov canının sıkıntısından ne yapacağını iyice şaşırdı, sataşacak birini aramaya başladı. İlk kurbanda Yemelyan oldu. Yemek yemeye hazırlanan adama öfkeyle bakarak:

— Yayıldı oturdu, ağalar ağası! dedi Kaşığı herkesten önce banmazsa içi rahat etmez. Aç gözlü, ne olacak! Kaşığı kaptığı gibi kazanın başına çöreklenir. İlahi söylemiş kiliselerde! İşitenlerde bir şey sanırlar! Senin gibi ilahicilerin bin tanesi yollara dökülmüş, gelenden geçenden bağış dileniyor.

Yemelyan da öfkeli gözlerini Dimov’a çevirdi.

— Suçum yokken niye sataşıyorsun bana?”²³⁴

Ç2: “Lapa piştiği sırada, Dimov can sıkıntısından sebepsiz yere arkadaşlarına çıkmaya başladı. Yemelyan’a kızgınlıkla bakarak:

“Şuna bak oraya yerleşti beyefendi! Kaşığı hemen yemeğe sokuverdi. Pisboğaz! İlk lokmayı o kapmaya niyetleniyor. Bir de şarkı söylüyormuş kiliselerde, beyefendi olduğunu zannediyor. Senin gibi şarkıcılar yolda dilencilik yapıyor!” Yemelyan da Dimov’a öfkeyle baktı:

“Sen durduk yere niçin bana sataşıyorsun?”²³⁵

Ç3: “Lapa piştiğinde Dimov, durup dururken sıkınıdan arkadaşlarına sataşmaya başladı.

— Yumru, başköşeye kurulmuş, herkesten önce kaşığı daldırıyor! –dedi öfkeyle Yemelyan’a bakarak. — Açgözlü! Kazanın başına da herkesten önce o geçip

²³³ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

²³⁴ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 86.

²³⁵ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 126.

oturuyor. İlahiciyim diye bey olduğunu sanıyor! Sizin gibilerin pek çoğu yollarda sadaka dileniyor!

— Niye sataştın şimdi? – diye sordu Yemelyan, aynı şekilde öfkeyle bakarak.”²³⁶

Telafi tekniği, kaynak metinlerden hedef dile aktarım sürecinde birebir çeviriye izin vermeyen durumlar için kullanışlı bir yöntemdir. Bu teknik, eserdeki özgün mesajı ve anlamları okuyucuya daha iyi aktarmak amacıyla ilave sözcükler ekleyerek telafi etmeyi sağlar.

Öncelikle, “stal pridirat’sa k tovarişçam” (стал придира́ться к товарищам) ifadesi için Ç1 “ne yapacağını iyice şaşırdı, sataşacak birini aramaya başladı”, Ç2 “sebepsiz yere arkadaşlarına çıkmaya başladı” ve Ç3 “arkadaşlarına sataşmaya başladı” şeklinde çeviriler yapmışlardır. Ç1 ve Ç2 çevirileri sırasında ilave sözcükler kullanarak durumu daha açıklayıcı hâle getirmiş ve telafi etmişlerdir.

İkinci olarak, “Jadnost” (Жадность!) ifadesi için Ç1 “Aç gözlü, ne olacak!”, Ç2 “Pisboğaz!” ve Ç3 “—Açgözlü!” şeklinde çeviriler yapmışlardır. Farklı sözcükler kullanmalarına rağmen anlamsal eşdeğerlik sağlayarak durumu telafi etmişlerdir.

Son olarak, “Da tı çto pristal?” (Да ты что пристал?) soru cümlesi için Ç1 “—Suçum yokken niye sataşıyorsun bana?”, Ç2 “Sen durduk yere niçin bana sataşıyorsun?” şeklinde çeviriler yapmışlardır. Çevirmenler, Yemelyan’ın hissettiği duyguları dikkate alarak ilave sözcükler kullanarak telafi yapmışlardır.

Bu örneklerde çevirmenler, telafi tekniğini kullanarak hedef dile aktarım yaparken eklemeler yapmış ve Yemelyan’ın duygusal durumunu daha iyi yansıtmayı amaçlamışlardır.

Örnek 12:

KM: “—Да бог с вами, Иван Иванович! — ужаснулся Мойсей Мойсевич, всплескивая руками.”²³⁷

²³⁶ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 87.

²³⁷ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

Ç1: “İvan İvaniç’in söylediklerinden büyük bir korkuya kapılan Moisey Moiseyiç ellerini çırpmaya başladı. “—Tanrı korusun İvan İvaniç!””²³⁸
Ç2: “Kuzmiçov’un söylediklerinden dehşete düşen Moisey Moiseyiç ellerini çırptı.? ‘Tanrı aşkına İvan İvaniç...”²³⁹
Ç3: “—Tanrı esirgesin, İvan İvaniç!- diyen Moisey Moiseyiç, korku içinde ellerini çırptı.”²⁴⁰

Kaynak metinde geçen “—Da bog s vami, İvan İvaniç!” (—Да бог с вами, Иван Иванович!) cümlesi için Ç3, “Tanrı esirgesin” olarak çevirmeyi uygun görmüştür. “Tanrı esirgesin” ifadesi dilimizde genellikle “kötü bir durumla karşılaşılması temennisini” ifade etmek için kullanılır. Kaynak metinde ise daha çok bir tepki niteliği taşıyan bir yaklaşım söz konusudur.

Çeviriler arasında, Ç2’nin aktarımı biçimsel olarak değişmiş olsa da, hedef dilde aynı duyguyu aktarmak adına en uygun olan çeviridir diyebiliriz. Bu durumda telafi tamamen söz konusudur ve anlam açısından eşdeğer çeviriye ulaşmanın bir başka yoludur.

3.4.7. Mantıksal Modülasyon Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 13:

KM: “Отлично. Значит, мы сейчас догоним обозы, а потом и к молокану.— Да бог с вами, Иван Иванович! — ужаснулся Мойсей Моисеич, всплескивая руками.”²⁴¹
Ç1: “—Çok güzel. İlk yapacağımız iş, önce öndeki yük arabalarına yetişmek. Sonra da ver elini Malakov’un çiftliği”... İvan İvaniç’in söylediklerinden büyük bir korkuya kapılan Moisey Moiseyiç ellerini çırpmaya başladı. “— Tanrı korusun İvan İvaniç!””²⁴²

²³⁸ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 27.

²³⁹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 48.

²⁴⁰ Hacıhasanoğlu Ayşe, a.g.e., s.25.

²⁴¹ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

²⁴² Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 27.

Ç2: “*Harika. Öyleyse önce şu yük arabalarına yetişelim. Sonra da doğru Malakov’un çiftliğine gideriz.*”

“Kuzmiçov’un söylediklerinden dehşete düşen Moisey Moiseyiç ellerini çırptı?”²⁴³

Ç3: “*Çok iyi. Demek ki birazdan arabaları yakalayacağız, sonra da Molokan’ın çiftliğine doğru gideceğiz.*

— *Tanrı esirgesin, İvan İvaniç!- diyen Moisey Moiseyiç, korku içinde ellerini çırptı.*”²⁴⁴

Kaynak dildeki konuşma cümlesi, çevirilerde çevirmenler tarafından sözcük eklemeleriyle daha uzun hâle getirilmiştir. Bu durum, çevirmenin inisiyatifıyla gerçekleşen nicelikli dönüşümlere ve çeviri dönüşümleri kuramına uygun bir örnektir. Bu dönüşümler, hedef dilde konunun daha iyi anlaşılması amacıyla eklemeler veya çıkarmalar yapılmasını içerir.

Diyalog cümlesini ele aldığımızda, konuşma dilinde kısaltmalara başvurulduğu gibi, Komissarov’un “içeriksel dönüşüm kuramı” olarak adlandırdığı ve eşdeğer çeviriye ulaşmak için kullanılan modülasyon örneği de mevcuttur. Kaynak metinde belirtilmeyen Malakon’a gitme mantıksal çıkarımı, Ç2 ve Ç3 çevirilerinde yapılarak hedef dile eklemeler yapılmış ve modülasyon uygulanmıştır. Cümlede önce arabaları yakalamak, sonra da Malakan’a gitmek anlamı verilmiştir. Sadece Ç3 çevirisinde, “Demek ki birazdan arabaları yakalayacağız, sonra da Molokan’ın çiftliğine doğru gideceğiz.” cümlesi, söyleyen kişinin yapacaklarından habersizmiş gibi bir his uyandırmaktadır.

Öte yandan, Ç1 çevirisi, “İlk yapacağımız iş, önce öndeki yük arabalarına yetişmek. Sonra da ver elini Malakov’un çiftliği...” şeklinde kaynak metne sadık kalarak biçimsel ve anlamsal eşdeğerlik sağlamış ve okuyucuya beklenen mesajı doğru bir şekilde iletebilmiştir.

Örnek 14:

²⁴³ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 48.

²⁴⁴ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 25.

КМ: “—Да бог с вами, Иван Иванович! - ужаснулся Мойсей Мойсевич, всплескивая руками.” ²⁴⁵
Ç1: “İvan İvaniç’ın söylediklerinden büyük bir korkuya kapılan Moisey Moiseyiç ellerini çırpmaya başladı. “—Tanrı korusun İvan İvaniç!” ²⁴⁶
Ç2: “Kuzmiçov’un söylediklerinden dehşete düşen Moisey Moiseyiç ellerini çırpı. —Tanrı aşkına İvan İvaniç gece yarısı nereye gidiyorsunuz?” ²⁴⁷
Ç3: “—Tanrı esirgesin, İvan İvaniç! —diyen Moisey Moiseyiç, korku içinde ellerini çırpı.” ²⁴⁸

Kaynak metinde, misafirlerinin çok kısa bir süre sonra yolculuğa çıkacağını öğrenen Moisey, hayret ifadesiyle “Da bog s vami, İvan İvaniç!” (Да бог с вами, Иван Иванович!), diyerek cümleye başlamaktadır. Kullanıldığı duruma göre değişen, hedef dilde kültürel özelliklere göre uyarlama yapılması gereken bir replikle karşı karşıyayız. Türkçeye birebir çevirdiğimiz “Tanrı sizinle olsun” ifadesini, hedef dile aktarım sırasında mantıksal olarak değişime ihtiyaç duymaktadır. Ç1 bu durumu, “Tanrı korusun İvan İvaniç!”, Ç2 “Tanrı aşkına İvan İvaniç gece yarısı nereye gidiyorsunuz?” Ç3 ise, “—Tanrı esirgesin, İvan İvaniç” olarak hedef dile aktarmışlardır. Bu yöntem sayesinde okuyucuya verilmesi gereken mesaj doğru şekilde aktarılmıştır.

3.4.8. Bir Sözcüğü İki Sözcük ile Aktarma

Örnek 15:

КМ: “Сжатая рожь, бурьян, молочай, дикая конопля — всё, побуревшее от зноя, рыжее и полумертвое, теперь омытое росой и обласканное солнцем, оживало, чтоб вновь зацвести. Над дорогой с веселым криком носились старички, в траве перекликались суслики, где-то далеко влево плакали чибисы.”²⁴⁹

²⁴⁵ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

²⁴⁶ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 27.

²⁴⁷ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 48.

²⁴⁸ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 25.

²⁴⁹ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

Ç1: “Bir gün önce güneşten kavrulmuş olan, yanık rengi, yarı canlı, şimdi ise çiğlerin yıkayıp güneşin ilk ışıklarıyla okşadığı, biçilmiş çavdar, kangal, sütleğen, dağ kenevirleri yeniden çiçeklenmek için dirildiler. Dedemen kuşları yolun üstünden şen çığlıklara uçuştı, geleniler otların arasından seslendi, sol yandan, uzak bir yerden tarla kuşlarının cıvıldaştığı duyuldu.”²⁵⁰

Ç2: “Güneş ışığıyla yanıp kavrulmuş, rengi bozlaşmış ve neredeyse ölmüş bütün o biçilmiş çavdar, yabani ot, sütleğen ve kendirle, şimdi çiğlerle yıkıyor ve güneş ışınlarının okşamasıyla yeniden çiçek açmak için canlanıyorlardı. Dedemen kuşları yolun üzerinde neşeli çığlıklar atıyor, gelenler otların arasında birbirlerini çağırıyor, sol tarafta uzak bir yerde tarla kuşları sanki ağlarmış gibi ötüyorlardı.”²⁵¹

Ç3: “Biçilmiş çavdar, yabani ot, sütleğen, yabani kendir, sıcaktan kavrulmuş, sararmış ve yarı ölü hâldeki her şey şimdi çiyle yıkanarak, güneşle okşanarak yeniden çiçek açmak için canlanıyordu. Yolun üstünde yağmurkuşları neşeli çığlıklar atıyor, tarla sincapları otların arasında birbirine sesleniyor, kızkuşları solda, uzakta bir yerde ağlıyordu.”²⁵²

Yukarıdaki kaynak metnin ilk cümlesini ele aldığımızda, Ç1 ve Ç2 biçimsel eşdeğerliğe uymadıklarını görüyoruz. Ç3’ ün çevirisi hem anlamsal hem de biçimsel olarak eşdeğerliği maksimum düzeyde yakalayan çalışmadır. Cümleye ilk özneleri sıralamak ile başlayan yazar, “Biçilmiş çavdar, yabani ot, sütleğen, yabani kendir”, daha sonra görünüşlerini de analiz ederek, şu anki hallerine de yorum getirmektedir. Tasvir sırasında yazarın kullandığı “polumertvoye” (полумертвое) bileşik bir sözcüktür. Kök (Корень): -пол-; ara ek (интерфикс): -у-; kök (корень): -мертв-; son ek (окончание): -вое,²⁵³ sözcüğü Türkçeye “yarı ölü” olarak birebir çevrilebilir. Ç1, “yarı canlı”, Ç2 “neredeyse ölmüş” ve Ç3 ise “yarı ölü” ifadeleriyle çeviri yapmışlardır. Bu bağlamda; Ç2 birebir çevirisiyle anlamsal eşdeğerliği maksimum düzeyde tutmuştur. Ç2 “neredeyse ölmüş” kaynak metin dikkate alındığında, farklı anlam içeren ifadesiyle “durumsal eşdeğerliği” yakalamıştır. Ç1 de durum biraz daha

²⁵⁰ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 8.

²⁵¹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 22.

²⁵² Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 5.

²⁵³ Tihonov, Morfemno **orfografičeskii slovar**, Moskva, Şkola Press, 1996, 119.

farklıdır. Eğer, çevirmen kaynak metindeki olumlu bir sözcüğü, hedef dile aktarırken zıt anlamlı ifadesini kullanıp, anlam akışını bozmaz ise buna; “Karşıt anlamda çeviri” (антонимический перевод) denir. Rusça da “mörtvıy” (мертвый) sözcüğü, “ölmek” anlamına gelmektedir. Ç1 “canlı” ifadesini kullanmış ve karşıt anlamlı çeviri yapmıştır. Burada, çevirmen anlam akışını bozmadığı için anlamsal eşdeğerliğe aykırı bir durum söz konusu değildir.

Kaynak metindeki ikinci cümlede Çehov, bozkırdaki kuşları tanımlamaktadır. Bu hikâye Rus edebiyatında, bozkırın şiirsel ve belki de en doğru betimlemesini yapmaktadır. Hikâyede ortaya çıkan doğa resmindeki her şey nettir ve gerçeğe oldukça yakındır. Bozkırda yaşayan kuşların hemen hemen tüm isimleri günümüzde ornitologlar tarafından bilinmekte ve kullanılmaktadır. Çehov, farklı türlerdeki kuşların seslerini doğru bir şekilde tanımlamıştır.²⁵⁴ Son kısımda bahsi geçen “starički” (старички) kuşu Türkçede “murrelet kuşu” olarak geçmektedir. Çevirmenler bunu, “Dedemen kuşu” olarak aktarmışlardır. Rusçadaki “çibis” (чибис) ise, Türkçede “kız kuşu” anlamına gelmektedir. Ç1 ve Ç2 “tarla kuşu” (polevoy javoronok) olarak aktarmışlardır. Ç3’ün çevirisi en uygun olan çeviri olarak kabul edilebilir. Her ne kadar, kuş adları metnin verilmek istenen mesajına değinmese de Türkçede çevirisi olması sebebiyle çevirmenler tarafından “gönüllü” değişim yapılmıştır.

3.4.9. Hedef Dilde Birçok Karşılığı Olan Sözcüklerin Çevirisi

Örnek 16:

KM: “Из N., уездного города Z-ой губернии, ранним июльским утром выехала и с громом покатила по почтовому тракту безрессорная, ошарпанная бричка, одна из тех допотопных бричек, на которых ездят теперь на Руси только купеческие приказчики, гуртовики и небогатые священники.”²⁵⁵

Ç1: “Bir temmuz sabahının erken saatlerinde Z. iline bağlı N. kasabasından çıkan, Nuh Nebi’den kalma, yaysız, köhne bir araba, kasabanın önündeki ana yola

²⁵⁴ V. Y. Arhipov, **Starički iz povesti Çehova** <Step>, file:///C:/Users/Onur%20G%C3%BCrkan/Downloads/Priroda_2017_7_%20(1).pdf(Çevrimiçi), 23 Kasım 2012.

²⁵⁵ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

saptı. Brička adı verilen bu tür ufak arabalara şimdi Rusya’da yalnız tüccar kahyaları, celepler, bir de yoksul papazlar binerler.”²⁵⁶

Ç2: “Bir temmuz sabahında Z. ilinin N. kasabasından yola çıkan yaysız, külüstür bir araba büyük bir gürültüyle ana yolda ilerliyordu. Rusya’da şimdi sadece tüccar kahyaları, çobanlar ve fakir din adamlarının bindiği bu çoktan modası geçmiş arabalara “brička” deniyordu.”²⁵⁷

Ç3: “Rusya’da artık sadece tüccar kahyalarının, hayvan satıcılarının ve yoksul papazların seyahat ettikleri cinsten, kullanıla kullanıla canı çıkmış yaysız yolcu arabası, bir temmuz sabahı erkenden Z. ilinin N. ilçesinden hareket etmiş, posta yolunda gürültüyle ilerliyordu.”²⁵⁸

Kaynak metnin hedef dile çevrilmesi sırasında her üç çevirmen tarafından farklı sözcüklerle anlatılıp, biçimsel olarak değişime uğramış ve aynı zamanda hedef dile aktarımı sırasında sözcük eksiltmelerine başvurulmuş olduğu gözlemlenmektedir. Burada ele alacağımız durum ise; kaynak metindeki sözcükleri farklı sözcükler kullanılarak hedef dile aktarılmış olmasıdır.

Yazar, metne giriş paragrafında yola çıkan at arabasını birden fazla sıfat kullanılarak betimlemiş, böylelikle anlatılmak istenilen aracı okuyucunun gözünde canlanmasını sağlamıştır. Ç1 çevirisinde “s gromom pokatila”(с громом покатила) ifadesine hiç yer vermemiş, Ç2 “büyük bir gürültüyle”, Ç3 ise; “gürültüyle” şeklinde aktarım sağlamışlardır. Rusçada “gök gürültüsü” anlamına gelen “grom” (гром) ile verilmek istenilen his, at arabasının oldukça sesli bir şekilde yol aldığıdır. Ç2, “büyük bi gürültüyle” aktarımı ile çevirisini kuvvetlendirmiş ve eşdeğer çeviriye en yakın tanımlamayı yapmıştır.

Diğer ele almak istediğimiz kısım ise “po poçtovomu traktu” (по почтовому тракту) ifadesidir. Ç1, ana yola, Ç2 “ana yolda”, Ç3 ise “posta yolunda” olarak hedef dile aktarım sağlamışlardır. İlk önce “почтовый тракт” ifadesini açıklamak gerekirse, on sekizinci yüzyıldan itibaren kullanıma başlanmış, Rusya’da postaların taşındığı yollara verilen isimdir. Bir nevi ana yol olarak adlandırılabilir. Çevirmenlerin

²⁵⁶ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 5.

²⁵⁷ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 17.

²⁵⁸ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 1.

kullanmış olduğu ana yol ifadesi günümüz koşullarını göz önüne aldığımızda doğrudur. Fakat bu yol tabiri tamamen Rus kültürü ve yaşantısına uyum sağlamış, bizim dilimizde kullanmadığımız bir ifade olması sebebiyle, hedef dile aktarım sırasında Ç3'ün çevirisinin “eşdeğer” bir çeviri olması ve hatta açıklama olarak ekleme yapılmasının daha doğru olacağı kanısındayız. Bu şekilde, okuyucunun gözünde ana yoldan daha çok kitabın yazıldığı dönemi çok daha benimsemiş ve öykünün içine girebilmiş olmaktadır.

At arabasını betimlerken kullanılan “*а́ша́рпа́нный*” (оша́рпа́нный) sıfatı “eski, yıpranmış, harabeye dönmüş” anlamına gelen ve günümüz rusçasında kullanılmayan sözcükler grubundadır. Ç1, “*köhne*”, Ç2 “*külüstür*”, Ç3 ise bu sözcüğü çevirmemiştir. Her iki ifade de farklı olmasına karşılık verilmek istenilen mesajın tam anlamını karşılamaktadırlar. Kaynak metinde, yine at arabasını betimlerken kullanılan diğer ifade, “*одна из тех допотопных бречек*”tir. Ç1 “*Nuh Nebi’den kalma*”, Ç2 “*bu çoktan modası geçmiş araba*”, Ç3 ise “*kullanıla kullanıla canı çıkmış*” şeklinde hedef dile aktarım sağlamışlardır. Bu durumda kullanılan sözcükler farklı olsa da eşdeğer çeviri de olması gereken, “okuyucuya verilmek istenilen mesajın doğru iletilmesi” kıstası yakalanmıştır.

Son olarak; “*небогатые священники*” sıfat tamlamasına yer vermek istiyoruz. Ç1 “*yoksul papazlar*”, Ç2 “*fakir din adamları*”, Ç3 ise; “*yoksul papazlar*” olarak aktarım sağlamışlardır. Her üç çevirmen de farklı sözcükler kullanarak, verilmek istenilen mesajı okuyucuya aktarmışlardır. Bu bağlamda, eşdeğer çeviriye maksimum düzeyde ulaşılmıştır.

Örnek 17:

КМ:—*Я еще не настолько дурак, чтобы равнять себя с Варламовым, - ответил Соломон, насмешливо оглядывая своих собеседников.*”²⁵⁹

Ç1:—*Merak etmeyin, kendimi Varlamov’la bir tutacak denli aptal değilim.*”²⁶⁰

²⁵⁹ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

²⁶⁰ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 31.

Ç2: “*Kendimi Varlamov ile kıyaslayacak kadar budala değilim.*”²⁶¹

Ç3: “*Kendimi Varlamov’la bir tutacak kadar aptal değilim, —diye yanıtladı.*”²⁶²

Kaynak dilde Solomon ve Peder arasında geçen diyalogda geçen “durak” (дурак) sözcüğünün, çevirilerde farklı aktarıldığını görmekteyiz. Dilimizde “aptal” ve “budala” gibi eşanlamlı sözcükler bulunmaktadır ve kullanımları bağlamdan bağlama değişebilir, ancak anlam olarak aynı mesajı iletmektedirler. Bu nedenle, çevirmenin tercihi ve hedef dile aktarım yaparken kullanacağı sözcük tamamen kişisel bir karardır.

Örnek 18:

KM: “*Если тебе твоя вера не нравится, так ты ее перемени, а смеяться грех; тот последний человек, кто над своей верой глумится.*”²⁶³

Ç1: “*—Dur bir dakika, dedi. Madem dinini beğenmiyorsun, hemen değiştir. Dinle alay etmek günahtır, dinini küçümseyen en aşağılık adamdır.*”²⁶⁴

Ç2: “*Eğer dininden memnun değilsen derhal değiştir. Dinle alay etmek günahtır. Ancak alçak insanlar dinleriyle alay ederler.*”²⁶⁵

Ç3: “*— İnancın hoşuna gitmiyorsa değiştir, alay etmek günahtır; kendi diniyle alay eden adamdan daha kötüsü yoktur.*”²⁶⁶

Kaynak metin diyalog cümlesinde kullanılan, “posledniy çelovek” (последний человек) ifadesinin kullanım yerine göre birçok anlamı vardır. Çok anlamlı

²⁶¹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 59.

²⁶² Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 35.

²⁶³ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

²⁶⁴ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 36.

²⁶⁵ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 59.

²⁶⁶ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 35.

sözcüklerin anlamlarını hedef dile aktarabilmek için bağlamdaki konunun ayrıntılarını bilmek gerekmektedir. Eserde, Salomon’un kendi diniyle dalga geçtiğini düşünen Peder, sözünü keserek tepkisini dile getirmektedir. Burada düz anlamıyla “en son kişi” anlamına gelen “posledniy çelovek” (последний человек), gerçek anlamı dışında kullanılmış olup, hedef dile de metne uygun çeviri yapılması gereken bir sözcüktür. Çevirmen bu kısımlarda özgürdür. Ç1 “alçak”, Ç2 ise “kötü” sıfatlarını kullanmayı tercih etmektedirler. Bu örnekler çoğaltılabilir. Her iki çeviri de Peder’in tepkisini okuyucuya hissettirdiği için anlamsal olarak eşdeğerlik sağlanmıştır. Bu durum, aynı zamanda Gak’ın da vurguladığı ve en çok başvurulan yöntemlerden biri olan sözcüksel karşılıkları gruplandığı bölümün ikinci kısmına, yani “hedef dilde birçok karşılığı olan sözcükler” kısmına girmektedir.²⁶⁷

3.4.10. Bağlacın Çevirilerde Kullanım Yöntemleri

Örnek 19:

KM: “Впрочем, на одной стене в серой деревянной раме висели какие-то правила с двуглавым орлом, а на другой, в такой же раме, какая-то гравюра с надписью: «Равнодушие человеков».”²⁶⁸

Ç1: “Bununla birlikte duvarlardan birine, ağaç çerçevesi kararmış, tepesinde iki başlı kartal resmi bulunan bir han yönetmeliği ile başka bir duvarda da gene böyle bir çerçeve de, altına “İnsanlığın vurdumduymazlığı” diye yazılmış taş basması bir resim asılıydı.”²⁶⁹

Ç2: “Duvarlardan birinde ahşap çerçevesi boz bir renge bürünmüş, tepesinde iki başlı kartal resmi bulunan bir han yönetmeliği ve başka bir duvarda aynı böyle bir çerçevede altında “insan kayıtsızlığı” yazan bir gravür asılıydı.”²⁷⁰

Ç3: “Bununla birlikte, duvarlardan birinde gri ahşap bir çerçeve içinde, üzerinde iki başlı kartal resmi olan birtakım kural listeleri, bir diğerinde ise aynı çerçeve içinde üzerinde “İnsanların Umursamazlığı” yazan bir gravür asılıydı.”²⁷¹

²⁶⁷ Gak, **a.g.e.**, s. 17.

²⁶⁸ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

²⁶⁹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 27.

²⁷⁰ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 48.

²⁷¹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 25.

Kaynak metinde bağlaçla başlayan bir cümlemin Ç2 tarafından doğrudan konuya girilerek aktarılmadığı görülmektedir. Bu durumda, biçimsel eşdeğerlikten bahsetmek pek mümkün değildir. Bağlaçlar, cümledeki görevleriyle metnin akışını kolaylaştırmak için kullanılırlar ve hedef dile aktarılmayan bağlaçlar, genellikle anlam akışını bozmazlar. Ancak, bağlaçların atlanması veya farklı bir ifadeyle aktarılması eşdeğerlik seviyesini düşüren faktörlerden biridir.

3.4.11. Deyimlerin Çeviri Yöntemleri

Örnek 20:

KM: “-Варламов хоть и русский, но в душе он жид пархатый; вся жизнь у него в деньгах и в наживе, а я свои деньги спалил в печке. Мне не нужны ни деньги, ни земля, ни овцы, и не нужно, чтоб меня боялись и снимали шапки, когда я еду.” ²⁷²
Ç1: “Kendisi soyca Rus’tur ama ruhça pis bir çıfıttan farkı yoktur. Adamın varıyoğu para, tek düşüncesi kazanç nasıl sağlanır... Oysa ben paralarımı sobada yakıverdim.” ²⁷³
Ç2: “Varlamov Rus olmasına rağmen ruhça pis bir Yahudi’den farksızdır. Bütün hayatı para ve kazanç üzerine kuruludur. Bense paralarımı sobada yaktım.” ²⁷⁴
Ç3: “-Varlamov Rus olsa da ruhen uyuz bir Çıfit’tır; bütün hayatı para ve kardan ibarettir, bense paralarımı fırına atıp yaktım.” ²⁷⁵

Kaynak metindeki cümlede, Solomon Varlamov’u hor görüp, onlardan daha ahlaklı olduklarının altını çizmiş ve içindeki nefreti dışarı vurmuştur. Deyimleri hedef dile aktarmak, iki dil arasındaki kültürel farklılıklar sebebiyle oldukça zordur. Burada kullanılan “jid parhatıy”(жид пархатый) deyimini kullanılmaktadır ve çevirmenler bu deyimini birebir aktararak dilimize Ç1’de “pis bir Yahudi”, Ç2’de ise “uyuz bir Çıfit” şeklinde uyarlamışlardır. Dikkat edilmesi gereken nokta, deyimlerin kullanımı aslında ülkelerin kültürel yapılarını da iletmektedir, bu sebeple hedef dilin keline özgü

²⁷² Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

²⁷³ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 31.

²⁷⁴ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 59.

²⁷⁵ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 35.

kullanımını yansıtmak daha uygun olabilir. “A ya svoyi dengi spalil v peçke” (а я свои деньги спалил в печке) sözcük öbeğini ise, her üç çevirmende birebir çevirerek aktarım sağlamışlardır. Türkçe diline uygun bir aktarım yapılması, eşdeğerlik düzeyini ve anlam akışını bozmaması adına daha iyi bir tercih olabilir.

Örnek 21:

KM: “В бричке сидело двое N-ских обывателей: N-ский купец Иван Иванович Кузьмичов, бритый, в очках и в соломенной шляпе...” ²⁷⁶
Ç1: “Briçka’da N. Kasabasından iki adam oturuyordu. Bunlardan biri, gözlüklü, hasır şapkalı, yüzü sinek kaydı traşlı, ilk bakışta tüccardan çok memura benzeyen, tüccar İvan Kuzmiçov’du...” ²⁷⁷
Ç2: “Briçka’da N. Kasabasından iki kişi vardı. Bunlardan biri traşlı, gözlüklü, hasır şapkalı, tüccardan çok memuru andıran İvan İvaniç Kuzmiçov’du.” ²⁷⁸
Ç3: “Arabanın içinde N. ilçesinin iki sakini oturuyordu: Traşlı yüzü, gözlüğü ve hasır şapkasıyla tüccardan çok bir memura benzeyen ...” ²⁷⁹

Deyimlerin kullanımı kaynak metnin hedef metne aktarımında da kullanılan bir yöntemdir. Çehov, kaynak metinde at arabasında oturan kişiyi tanımlarken “britiy” (бритый) sıfatını kullanmıştır. Ç1, bu sözcüğü çevirirken “yüzü sinek kaydı traşlı” ifadesine yer vermiştir. Rusçada tek bir sözcük ile anlatılan ifadeyi hedef dil Türkçede, anlamlı bir çeviri olması adına “sözcük ekleme” tekniğini kullanmanın yerinde bir karar olacağının kanaatine varmaktayız. Burada Ç1, çevirisinde deyim yer vererek anlatılmak istenen ifadeyi okuyucunun gözünde canlandırmış ve anlamı güçlendirmiştir. Dolayısıyla, anlamsal eşdeğerliğe ulaşabilmiştir.

²⁷⁶ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

²⁷⁷ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 5.

²⁷⁸ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 17.

²⁷⁹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 1.

3.4.12. Sözcük Ekleme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 22:

КМ: “В бричке сидело двое N-ских обывателей: N-ский купец Иван Иванович Кузьмичов, бритый, в очках и в соломенной шляпе, больше похожий на чиновника, чем на купца, и другой — отец Христофор Сирийский, настоятель N-ской Николаевской церкви, маленький длинноволосый старичок в сером парусиновом кафтане, в широкополом цилиндре и в шитом, цветном поясе.”²⁸⁰

Ç1: “Brička’da N. Kasabasından iki adam oturuyordu. Bunlardan biri, gözlüklü, hasır şapkalı, yüzü sinek kaydı traşlı, ilk bakışta tüccardan çok memura benzeyen, tüccar İvan Kuzmiçov’du. Öteki ise yelken bezinden kurşuni bir kaftan ile geniş kenarlı bir silindir şapka giyen, beline renk renk işlemeli bir kemer takmış, uzun saçlı ufak tefek bir ihtiyar, Nikoleyevsk Klisesi vaizi Papaz Kristofor Şiriyski.”²⁸¹

Ç2: “Brička’da N. Kasabasından iki kişi vardı. Bunlardan biri traşlı, gözlüklü, hasır şapkalı, tüccardan çok memuru andıran İvan İvaniç Kuzmiçov’du. Diğeri ise kaba keten bezinden gri bi kaftan ve geniş kenarlı silindir bir şapka giymiş, beline rengarenk bir kemer takmış, uzun saçlı ufak tefek bir ihtiyar olan Nikolayevsk klisesi başrahibi Kristofor Siriyski idi.”²⁸²

Ç3: “Arabanın içinde N. ilçesinin iki sakini oturuyordu: Traşlı yüzü, gözlüğü ve hasır şapkasıyla tüccardan çok bir memura benzeyen N’li tüccar İvan İvaniç Kuzmiçov ve sırtında gri yelken bezinden kaftanı, başında geniş kenarlı silindir şapkası, belinde işlemeli, renkli kemeriyle uzun saçlı ufak tefek bir ihtiyar olan N.’deki Nikolayevsk Kilisesi’nin baş rahibi Peder Hristofor Siriyskiy.”²⁸³

Çehov, at arabasında oturan kişiyi tanımlarken “britıy” (бритый) sözcüğünü kullanmıştır. Ç1, “yüzü sinek kaydı traşlı”, Ç2 “traşlı”, Ç3 ise; “traşlı yüzü” ifadelerine yer vermiştir. Rusçada tek bir sözcük ile anlatılmak istenileni hedef dil Türkçede anlamlı bir çeviri olması adına yine ekleme yapmak gerektiğinin kanaatine

²⁸⁰ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

²⁸¹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 5.

²⁸² Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 17.

²⁸³ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 1.

varmaktayız. Burada Ç1, deyim kullanarak verilen ifadeyi okuyucunun gözünde canlandırmış ve anlamı güçlendirmiştir. Ç3 ise “traşlı yüz” ifadesini kullanmıştır. Her ne kadar çevirmenin ne demek istediği anlaşılabilir da okuyucu kitlesinin eseri okurken anlam akışını hızlandırmak adına, sözcük eklemeleri yaparak verilmek istenen anlamı güçlendirmek ve çevirinin eşdeğerlik kalitesini yükseltmesi daha uygun bir kullanım alanı olabilir.

Yazar son kısımda, at arabasında oturan başrahibi betimlemektedir. Buradaki anlatımda karakter fiil kullanılmadan tasvir edilmiştir. Şapka giymek (takmak), kemer takmak yerine, fötr şapkalı, renkli işlemeli kemerli ifadelerine yer verilmiştir. Her üç çevirmen yine gönüllü olarak ekleme tekniğini kullanarak, okuyucuya daha fazla ayrıntı vermiş ve açıklamalarını kuvvetlendirmişlerdir.

Örnek 23:

KM: “О. Христофор вдруг что-то вспомнил, прыснул в стакан и закашлялся от смеха. Мойсей Мойсеич из приличия тоже засмеялся и закашлялся.

— Потеха! —сказал о. Христофор и махнул рукой.

— Приезжает ко мне в гости старший сын мой Гаврила. Он по медицинской части и служит в Черниговской губернии в земских докторах... Хорошо-с... Я ему и говорю: «Вот, говорю, одышка, то да се... Ты доктор, лечи отца!» Он сейчас меня раздел, постукал, послушал, разные там штуки... живот помял, потом и говорит: «Вам, папаша, надо, говорит, лечиться сжатым воздухом». ”²⁸⁴

Ç1: “Peder Kristofor ansızın bir şey anımsamış gibi kıkırdadı, ağzındaki çayı bardağa püskürttü, gülmesi öksürmeye dönüştü. Moisey Moiseyiç de nezaketen gülmeye, öksürmeye başlamıştı. ‘Peder Kristofor: -Anlatayım da siz de gülün! dedi. Büyük oğlum birkaç günlüğüne kalmak için bize gelmişti. Kendisi doktordur, hükümet tabipliği yapar. Neyse... Ona dedim ki; <Bak oğlum, bende nefes darlığı, şu, bu, ne hastalık ararsan bulursun. Hazır gelmişken babanı güzel gözden geçir, gerekli tedaviyi yap. Oğlan beni hemen soydu, şurama-burama tak tak vurdu,

²⁸⁴ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

karnıma bastı, aklınıza ne gelirse hepsini yaptı. Sonra bana ne dese beğenirsiniz?
<Babacığım, seni sıkıştırılmış hava ile tedavi etmekten başka yol yok> ”²⁸⁵

Ç2: “*Peder Kristofor birdenbire bir şey hatırlamış gibi kıkırdadı, ağzındaki çayı bardağa püskürttü, gülmesi öksürüğe dönüştü. Moisey Moiseyiç nezekat icabı gülmeye, öksürmeye başladı. Peder Kristofor elini sallayarak:*

‘Anlatayım da siz de eğlenin!’ dedi. Büyük oğlum bize misafirliğe gelmişti. Kendisi hekimdir, hükümet tabipliği yapar. Ona: ‘Oğlum bende tıknafeslik, ne ararsan var. Sen doktorsun, babanı iyileştir.’ dedim. Oğlum beni soydu, orama burama tık tık vurdu, göğsümü dinledi, karnımı elledi. Sonunda bana ‘babacığım seni iyileştirmenin tek yolu sıkılaştırılmış hava.’ demez mi?’²⁸⁶

Ç3: “*Peder Hristofor’un aklına birden bir şey geldi, ağzındaki çayı bardağa geri püskürttü ve gülmekten öksürmeye başladı. Moisey Moiseyiç de nezaketinden gülmeye ve öksürmeye başlamıştı.*

— Ne komik! -dedi Peder Hristofor ve elini salladı. -Büyük oğlum Gavril’a bana misafir gelmişti. Kendisi sıhhiye birliğinde görevlidir, Çernigovskaya ilinde yerel yönetimde doktor olarak çalışır... Efendim... Ona dedim ki, ‘Bak işte nefes darlığım var, şu var, bu var... Sen doktorsun, babanı iyileştir!’ Hemen beni soydu, tık tık sırtıma vurdu, dinledi, bir şeyler daha yaptı karnıma bastırdı, sonra da ‘Babacığım sizi basınçlı havayla tedavi etmek gerekiyor,’ dedi.”²⁸⁷

Kaynak metin diyalog cümlesini incelediğimizde, bağlantılı bir cümleyle karşılaşmaktayız. Olayların peş peşe sıralandığı anlatım hâkimdir. Bu sıralama göz önüne alındığında, çeviriler biçimsel eşdeğerlik açısından uyumlu gözükmemektedir. Çevirmenler kaynak metni hedef dile aktarırken uyarlamalara, eksiltme ve eklemelere yönelmişlerdir. İlk cümlede, “Peder Hristofor’un aklına birden bir şey geldi” cümlesini, Ç1 ‘birdenbire bir şey hatırlamış gibi kıkırdadı.’ şeklinde çevirmiştir. Kaynak metinde böyle bir anlatım yoktur. Devamında yer alan, ‘приснул в стакан’ (прыснул в стакан) ile sözü edilen içtikleri çay olduğu için, her iki çevirmen de

²⁸⁵ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 31.

²⁸⁶ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 53.

²⁸⁷ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 29.

okuyucunun metni okurken eserin akıcılığını kuvvetlendirmek adına, cümleye ekleme yaparak desteklemişlerdir. Bu bağlamda, çevirilerde anlamsal eşdeğerlik maksimum düzeyde korunmuştur. İkinci cümlede ise kullanılan “zasmeyalsa” (засмеялся) ve “zakaşlyalsa” (закашлялся) fiillerinde yer alan “-za” öneki, önüne geldikleri fiile “başlama” anlamını vermesi sebebiyle, her iki çeviride de ‘başlamak’, fiili eklenmiştir ve çevirileri maksimum düzeyde anlamsal eşdeğerliğe ulaşmışlardır. Çevirilerde önekler yardımıyla hedef dilde özgün anlama yakın olabilecek birçok sözcük türetebiliriz.

Örnek 24:

KM: “Куда вы на ночь поедете? Вы поужинайте на здоровьечко и переночуйте, а завтра, бог даст, утречком поедете и догоните кого надо!” ²⁸⁸
Ç1: “Gece yarısı hanı bırakıp ta nerelere gidiyorsunuz? Akşam yemeğini yersiniz, geceyi birlikte geçiririz, yarın sabah da erkenden gideceğiniz yere gidersiniz.” ²⁸⁹
Ç2: “İvan İvaniç gece yarısı nereye gidiyorsunuz? Akşam yemeğini burada güzelce yer, geceyi de burada geçirirsiniz. Yarın sabah da Tanrı’nın izniyle yola çıkarsınız.” ²⁹⁰
Ç3: “—Gece gece nereye gidiyorsunuz? Hele bir yemek yiyin, kendinize gelin, gece burada kalın, yarın da Tanrı’nın izniyle sabahtan yola çıkar, kime yetişecekseniz yetişirsiniz.” ²⁹¹

Kaynak cümledeki “-Kuda vı na noç poyedete?” (—Куда вы на ночь поедете?) ifadesini, Ç1 “Gece yarısı hanı bırakıp ta nerelere gidiyorsunuz?”, Ç2 ‘Gece yarısı hanı bırakıp ta nerelere gidiyorsunuz?’ ve Ç3 ise; “-Gece gece nereye gidiyorsunuz?”, şeklinde hedef dile aktarmışlardır. Rusçadaki “na noç”(на ночь) ifadesiyle, kaynak metinde anlatılmak istenen ‘gece gece, gece vaktinde, gece yarısı’

²⁸⁸ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

²⁸⁹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 27.

²⁹⁰ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 48.

²⁹¹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 25.

anlamlarıdır. Burada, her üç çevirmende yerinde hareket ederek, hedef dilde sözcük ekleme yoluyla ifadeyi güçlendirme yoluna gitmişlerdir. Fakat Ç2 deki, “*hanı bırakıp ta*” ifadesi kaynak metinde olmayan ve çevirmenin metinden anlam çıkararak yapmış olduğu gönüllü eklemedir. Anlam akışını bozmadığı için anlamsal eşdeğerliğe aykırı bir durum söz konusu değildir.

3.4.13.Sözcük ya da Cümle Çıkarma Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 25:

KM: “—Я еще не настолько дурак, чтобы равнять себя с Варламовым, ответил Соломон, насмешливо оглядывая своих собеседников.” ²⁹²
Ç1: “—Merak etmeyin, kendimi Varlamov’la bir tutacak denli aptal değilim.” ²⁹³
Ç2: “Kendimi Varlamov ile kıyaslayacak kadar budala değilim. Varlamov.” ²⁹⁴
Ç3: “Kendimi Varlamov’la bir tutacak kadar aptal değilim, -diye yanıtladı.” ²⁹⁵

Kaynak metinde geçen, “*nasmeşlivo oglyadivaya svoih sobesednikov*” (насмешливо оглядывая своих собеседников) kısmının her iki çevirmen tarafından eksik bırakıldığı gözlenmektedir. Sözü edilen kısımda aslında Salomon’un karakter yapısıyla ilgili okuyucuya mesaj verilmektedir. Onun ‘alaycı’ bir tavırla verdiği cevap ile aslında Salomon’un da çevresine karşı ne kadar umursamaz olduğunu ve kendini diğer insanlardan aşağıda görmediğini okuyucuya hissettirmektedir. Komissarov’un da vurguladığı; hedef dilde karşılıksız çevirilerin olmayacağı için, hedef dile aktarmada bir engel olmamasından dolayı, çevirilerde “eksiltme” yoluna gidilmesinin

²⁹² Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

²⁹³ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 31.

²⁹⁴ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 59.

²⁹⁵ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 35.

ilk tercih olmaması gerekmektedir. Eksiltmeler yapılan çevirilerde biçimsel eşdeğerlik sağlanamamaktadır, fakat anlam olarak (eksikte olsa) eşdeğerlik sağlanabilir.

Örnek 26:

KM: “Она тарахтела и взвизгивала при малейшем движении; ей угрюмо вторило ведро, привязанное к ее задку...” ²⁹⁶
Ç1: “Araba en ufak harekette takur tukur sesler çıkarıyor, cızırtılar koyveriyor, arkaya bağlı boş bir kova da tangirtılarla bu gürültüye katılıyordu.” ²⁹⁷
Ç2: “Araba en ufak harakette tangur tungur ediyor, cızırtılar çıkarıyor, arkasına bağlanmış kova da çıkardığı seslerle gürültüye eşlik ediyordu.” ²⁹⁸
Ç3: “En ufak harakette tangur tungur sesler çıkarıyor, keskin çığlıklar atıyordu; arkasına bağlı bir kova da bu sesleri iç karartıcı bir şekilde tekrarlıyordu.” ²⁹⁹

Yazar, at arabasının yolculuk hâlindeyken çıkardığı sesleri betimlemektedir. Cümle içerisinde geçen “ugryumo” (угрюмо) zarfı, Türkçede “kasvetli, iç karartıcı” anlamını vermektedir. Ç1 ve Ç2, bu sözcüğü yok saymışlar ve çeviri esnasında gönüllü sözcük çıkarma yoluna gitmişlerdir. Bu durumda Ç3’ün hedef dile aktarımında kullandığı “iç karartıcı” tabiriyle kaynak metindeki yazarın okuyucuya iletmek istediği olumsuz ruh hâlini desteklemiş ve okuyucuya daha net bir mesaj verebilmiştir.

3.4.14. Cümleleri Bölme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 27:

KM: “Она тоже имела несколько десятков тысяч десятин, много овец, конский завод и много денег, но не «кружилась», а жила у себя в богатой усадьбе, про которую знакомые и Иван Иванович, не раз бывавший у графини по делам, рассказывали много чудесного; так, говорили, что в графининой

²⁹⁶ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 105.

²⁹⁷ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 5.

²⁹⁸ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 17.

²⁹⁹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 1.

гостиной, где висят портреты всех польских королей, находились большие столовые часы, имевшие форму утеса, на утесе стоял дыбом золотой конь с бриллиантовыми глазами, а на коне сидел золотой всадник, который всякий раз, когда часы били, взмахивал шапкой направо и налево.”³⁰⁰

Ç1: “Onun da 200-300 dönümlük arazisi, koyun sürüleri, tavlası ve çok parası vardı. Fakat o, Varlamov gibi durmadan dolaşmaz; onu arayanların kolayca bulacakları, işi gereği onu birçok kez görmeye giden İvan İvaniç’in övgüyle sözünü ettiği, bir eşi daha bulunmaz çiftliğinden pek dışarı çıkmazdı. Anlatılanlara bakılırsa duvarlarında Leh krallarının portreleri asılı bulunan kontesin konağının büyük salonunda sivri kaya biçiminde bir saat varmış. Kayanın üzerinde gözleri pırlanta kakmalı, altından bir at duruyormuş; ata ise, saat çaldıkça elindeki kılıcı sağa sola sallayan, altından bir süvari binmekteymiş.”³⁰¹

Ç2: “Onun da 200-300 dönümlük arazisi, koyunları, at çiftliği ve çok parası vardı. Ama o Varlamov gibi sürekli dolaşmaz, tanıdıklarının ve işi gereği birçok kez oraya giden İvan İvaniç’in anlata anlata bitiremediği muhteşem çiftliğinde yaşırdı. Anlatılanlara göre kontesin büyük salonunun duvarlarında tüm Leh krallarının portresi asılıymış. Salonda ayrıca sarp kaya şeklinde bir saat varmış. Kayanın üzerinde gözleri pırlanta kakmalı, altından, şahlanmış bir at duruyormuş, saat çalınca elindeki kılıcı sağa, sola sallayan altından bir süvari ata biniyormuş.”³⁰²

Ç3: “Kontesin de on binlerce desyatinalık toprağı, çok sayıda koyunu, at çiftliği ve çok parası vardı, ama öyle ‘dolaşıp durmuyordu’, bazı tanıdıklarının ve kontesin evine iş için pek çok kez gitmiş olan İvan İvaniç’in hakkında harika şeyler anlattıkları zengin malikanesinde yaşıyordu; örneğin, kontesin, bütün Polonya krallarının portrelerinin asılı olduğu, konuk salonunda kaya şeklinde büyük bir masa saati olduğunu, kayanın üstünde pırlanta gözlü altın bir atın şaha kalkmış

³⁰⁰ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 118.

³⁰¹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 40.

³⁰² Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 65.

*olarak durduğunu, atın üstünde ise saatin her vuruşunda kılıcını sağa sola sallayan altın bir süvarinin oturduğunu söylüyorlardı.”*³⁰³

Edebi eserlerde sıklıkla karşılaşılan bir durum, paragraf niteliğindeki cümlelerdir. Çeviri sürecinde, özellikle uzun ve karmaşık cümlelerin aktarımında, kabul edilebilir bir dönüşüm türü cümlelerin bölünmesidir. Bu, bir cümlelerin iki veya daha fazla basit cümleye ayrılması anlamına gelir. Bazı durumlarda çevirmen, çeviri yaparken hem bölme hem de birleştirme yöntemlerine başvurmak zorunda kalabilir ve aynı anda bu iki dönüşüm türü mümkün olabilir. Bu dönüşümler, kaynak cümlelerin hedef dile aktarımı sırasında anlamsal ve sözdizimsel dengeyi sağlamak için gereklidir.

Örnekteki çevirilerde, Ç1 kaynak cümleyi dört cümleye bölmüş, Ç2 ise beş cümleye bölerek aktarım sağlamıştır. Ç3 ise kaynak metne sadık kalarak, ustalıkla hedef dile aktarımı tek cümle hâlinde gerçekleştirmiştir. Bu dönüşümlerde, daha çok biçimsel bir dönüşüm yapılmaktadır. Ç3'ün çevirisi ise yazarın mesajlarını hem anlamsal hem de biçimsel açıdan maksimum düzeyde koruyarak eşdeğerlik sağlamayı başarmıştır.

Örnek 28:

КМ: “Она тарахтела и взвизгивала при малейшем движении; ей угрюмо вторило ведро, привязанное к ее задку, — и по одним этим звукам да по жалким кожаным тряпочкам, болтавшимся на ее облезлом теле, можно было судить о ее ветхости и готовности идти в слом.”³⁰⁴

Ç1: “Araba en ufak harekette takur tukur sesler çıkarıyor, cızırtılar koyveriyor, arkaya bağlı boş bir kova da tangırtılarla bu gürültüye katılıyordu. Yalnız bu gürültülere, arabanın gövdesinden sarkan deri parçalarına bakarak, bu külüstür binek aracının hani nerdeyse kırılıp dökülüvereceğini sanırdınız.”³⁰⁵

³⁰³ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 39.

³⁰⁴ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

³⁰⁵ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 5.

Ç2: “Araba en ufak harekette tangur tungur ediyor, cızırtılar çıkartıyor, arkasına bağlanmış kova da çıkardığı seslerle gürültüye eşlik ediyordu. Bu köhne arabanın çıkarttığı seslere ve gövdesinden sarkan deri paçavralara baktığınızda aracın neredeyse hurdalık olduğu kanaatine varırdınız.”³⁰⁶

Ç3: “En ufak harekette tangır tungur sesler çıkartıyor, keskin çığlıklar atıyordu; arkasına bağlı bir kova da bu sesleri iç karartıcı bir şekilde tekrarlıyordu. Yalnızca bu seslerden ve tüyleri dökülmüş gövdesi üzerinde sallanan perişan durumundaki deri parçalarından arabanın köhneliğine, artık hurdaya çıkmak üzere olduğuna karar verilebilirdi.”³⁰⁷

Kaynak metinde yazar, at arabasını betimlerken birden fazla sıfat kullanarak uzun ve benzetmelerle dolu bir bileşik cümle kullanmıştır. Çevirmenler, bu tür uzun ve karmaşık cümleleri hedef dilde akıcılığı korumak adına cümle bölme yöntemini kullanarak iki ayrı cümle olarak çevirmişlerdir. Bu durum, biçimsel eşdeğerliği bozmasına rağmen anlamsal eşdeğerliği en üst düzeyde tutabilmek için tercih edilen bir yöntemdir.

Örnek 29:

КМ: “В бричке сидело двое N-ских обывателей: N-ский купец Иван Иванович Кузьмичов, бритый, в очках и в соломенной шляпе, больше похожий на чиновника, чем на купца, и другой — отец Христофор Сирийский, настоятель N-ской Николаевской церкви, маленький длинноволосый старичок в сером парусиновом кафтане, в широкополом цилиндре и в шитом, цветном поясе.”³⁰⁸

³⁰⁶ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 17.

³⁰⁷ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 1.

³⁰⁸ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

Ç1: “Brička’da N. Kasabasından iki adam oturuyordu. Bunlardan biri, gözlüklü, hasır şapkalı, yüzü sinek kaydı traşlı, ilk bakışta tüccardan çok memura benzeyen, tüccar İvan Kuzmiçov’du. Öteki ise yelken bezinden kurşuni bir kaftan ile geniş kenarlı bir silindir şapka giyen, beline renk renk işlemeli bir kemer takmış, uzun saçlı ufak tefek bir ihtiyar, Nikoleyevsk Klisesi vaizi Papaz Kristofor Şiriyski.”³⁰⁹

Ç2: “Brička’da N. Kasabasından iki kişi vardı. Bunlardan biri traşlı, gözlüklü, hasır şapkalı, tüccardan çok memuru andıran İvan İvaniç Kuzmiçov’du. Diğeri ise kaba keten bezinden gri bi kaftan ve geniş kenarlı silindir bir şapka giymiş, beline rengarenk bir kemer takmış, uzun saçlı ufak tefek bir ihtiyar olan Nikolayevsk klisesi başrahibi Kristofor Siriyski idi.”³¹⁰

Ç3: “Arabanın içinde N. ilçesinin iki sakini oturuyordu: Traşlı yüzü, gözlüğü ve hasır şapkasıyla tüccardan çok bir memura benzeyen N’li tüccar İvan İvaniç Kuzmiçov ve sırtında gri yelken bezinden kaftanı, başında geniş kenarlı silindir şapkası, belinde işlemeli, renkli kemeriyle uzun saçlı ufak tefek bir ihtiyar olan N. ’deki Nikolayevsk Kilisesi ’nin baş rahibi Peder Hristofor Siriyskiy.”³¹¹

Çevirmenler, örnek cümlede bileşik yapısına sahip olan cümleyi akıcılığı bozmadan hedef dile aktarmak için “bölme” tekniğini kullanarak üç ayrı cümle oluşturmuşlardır. Rusçada çok karşılaşılan bir durum olan uzun cümleleri Türkçeye aktarırken bölme tekniği kullanmak okuyucu için daha uygun bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, bu aktarımda eklemeler ve çıkarmalar yaparak hedef dile uygun bir çeviri gerçekleştirmişlerdir.

3.4.15. Hedef dilde uyarılama yapılan çeviriler

Örnek 30:

³⁰⁹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 5.

³¹⁰ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 17.

³¹¹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 1.

KM: “Да и стулья не всякий решился бы назвать стульями.” ³¹²
Ç1: “Hoş sandalyelere de sandalye denemezdi ya!” ³¹³
Ç2: “Sandalyeler de sandalyelikten de çıkmıştı.” ³¹⁴
Ç3: “Sandalyelere de sandalye demeye bin şahit isterdi.” ³¹⁵

Kaynak metindeki ifadeyi hedef dile birebir aktarırsak ‘kimsenin sandalyelere sandalye demeye karar veremeyeceğinden’ gibi bir ifadeyle anlam kayması yaşanmaktadır. Böyle bir ifadeyi, Ç3’deki gibi dilimizde kullanılan ‘Sandalyelere de sandalye demeye bin şahit isterdi.’ Kaynak metinde iletilmesi istenen mesajı doğru şekilde aktarması ve dilimizde sık kullanılan bir ifade olması nedeniyle hem kaynak metin ile biçimsel eşdeğerlikten hem de durumsal eşdeğerlikten söz edebiliriz. Yine, Ç1’in “Hoş sandalyelere de sandalye denemezdi ya!” aktarımı ve Ç2’nin de ‘Sandalyeler de sandalyelikten de çıkmıştı.’ ifadeleri anlam olarak okuyucuya aynı etkiyi verebilmektelerdir. Burada, tamamen çevirmenlerin yapmış olduğu uygulama hedef dile uyarlamadır.

Örnek 31:

KM: “Впрочем, на одной стене в серой деревянной раме висели какие-то правила с двуглавым орлом, а на другой, в такой же раме, какая-то гравюра с надписью: «Равнодушие человеков».” ³¹⁶
Ç1: “Bununla birlikte duvarlardan birine, ağaç çerçevesi kararmış, tepesinde iki başlı kartal resmi bulunan bir han yönetmeliği ile başka bir duvarda da gene böyle bir çerçeve de, altına ‘İnsanlığın vurdumduymazlığı’ diye yazılmış taş basması bir resim asılıydı.” ³¹⁷

³¹² Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

³¹³ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 26.

³¹⁴ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 47.

³¹⁵ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 24.

³¹⁶ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

³¹⁷ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 27.

Ç2: “Duvarlardan birinde ahşap çerçevesi boz bir renge bürünmüş, tepesinde iki başlı kartal resmi bulunan bir han yönetmeliği ve başka bir duvarda aynı böyle bir çerçevede altında ‘insan kayıtsızlığı’ yazan bir gravür asılıydı.”³¹⁸

Ç3: “Bununla birlikte, duvarlardan birinde gri ahşap bir çerçeve içinde, üzerinde iki başlı kartal resmi olan birtakım kural listeleri, bir diğerinde ise aynı çerçeve içinde üzerinde ‘İnsanların Umursamazlığı’ yazan bir gravür asılıydı.”³¹⁹

Kaynak cümle de çerçeve de yazılan, “kakiye to pravila” (какие-то правила) sözcükleriyle, ‘birtakım kurallardan’ söz edilmektedir. Bu ifadeyi, Ç1 ve Ç2 ‘han yönetmeliği’ olarak aktarmışlardır. Yazının ait olduğu yere uygun şekilde bir uyarlama yapılmıştır. Nitekim yazar, bu kuralların “han yönetmeliği” olduğuna dair bir bilgi vermemiş ve yazının içeriğinde han yönetmeliği hakkında bir kural yoktur. Ç2’ deki, “birtakım kural listeleri” ifadesinin daha yerinde bir aktarım olabilir. Her iki şekilde de kullanılan yöntem ‘hedef dile uyarlama’ tekniğidir.

Örnek 32:

КМ: “- Потеха! —сказал о. Христофор и махнул рукой.

—Приезжает ко мне в гости старший сын мой Гаврила. Он по медицинской части и служит в Черниговской губернии в земских докторрах... Хорошо-с... Я ему и говорю: «Вот, говорю, одышка, то да се... Ты доктор, лечи отца!» Он сейчас меня раздел, постукал, послушал, разные там штуки... живот помял, потом и говорит: «Вам, папаша, надо, говорит, лечиться сжатым воздухом». ”³²⁰

³¹⁸ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 48.

³¹⁹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 25.

³²⁰ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

Ç1: “Peder Kristofor: —Anlatayım da siz de gülün! dedi. Büyük oğlum birkaç günlüğüne kalmak için bize gelmişti. Kendisi doktordur, hükümet tabipliği yapar. Neyse... Ona dedim ki; <Bak oğlum, bende nefes darlığı, şu, bu, ne hastalık ararsan bulursun. Hazır gelmişken babanı güzel gözden geçir, gerekli tedaviyi yap. Oğlan beni hemen soydu, şurama-burama tak tak vurdu, karnıma bastı, aklınıza ne gelirse hepsini yaptı. Sonra bana ne dese beğenirsiniz? <Babacığım, seni sıkıştırılmış hava ile tedavi etmekten başka yol yok> ”³²¹

Ç2: “Anlatayım da siz de eğlenin!’ dedi. Büyük oğlum bize misafirliğe gelmişti. Kendisi hekimdir, hükümet tabipliği yapar. Ona: ‘Oğlum bende tıknafeslik, ne ararsan var. Sen doktorsun, babanı iyileştir.’ dedim. Oğlum beni soydu, orama burama tık tık vurdu, göğsümü dinledi, karnımı elledi. Sonunda bana ‘babacığım seni iyileştirmenin tek yolu sıkılaştırılmış hava.’ demez mi?’³²²

Ç3: “—Ne komik! —dedi Peder Hristofor ve elini salladı. —Büyük oğlum Gavril bana misafir gelmişti. Kendisi sıhhiye birliğinde görevlidir, Çernigovskaya ilinde yerel yönetimde doktor olarak çalışır... Efendim... Ona dedim ki, ‘Bak işte nefes darlığım var, şu var, bu var... Sen doktorsun, babanı iyileştir!’ Hemen beni soydu, tık tık sırtıma vurdu, dinledi, bir şeyler daha yaptı karnıma bastırdı, sonra da ‘Babacığım sizi basınçlı havayla tedavi etmek gerekiyor,’ dedi.”³²³

Her iki dilin kültürel özellikleri sebebiyle Gak’ın, ‘durumsal eşdeğerlik’ kuramının sağlanabileceği bir çeviri örneğiyle karşı karşıyayız. Durumsal eşdeğerlikte bahsettiğimiz gibi kaynak metni hedef dile aktarırken farklı dilsel özelliklerle ve yine farklı anlamlarla aktardığımız bir çeviri olmaktadır. Cümlede geçen, “Poteha” (—*Потеха!*) ifadesiyle anlatılmak isteneni çevirmenler yorumlayarak okuyucuya yansıtmaktadırlar. Eserde, Peder’in aklına bir olay gelmekte ve bunu arkadaşlarıyla paylaşmak istemektedir. Ç1 bunu, “Anlatayım da siz de eğlenin!”, Ç2 ise, “—Ne

³²¹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 31.

³²² Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 53.

³²³ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 29.

komik!” şeklinde çevirmişlerdir. Her iki çeviri de yerinde ve iletilmek istenen mesajı tam anlamıyla okuyucuya yansıtmakta ve hedef dile uyarlama yapmaktadırlar. Durumsal eşdeğerlikte yanlış veya doğru çeviri diye bir kavram olmayıp, çevirinin esere olan uygunluğu göz önünde bulundurulmaktadır.

Örnek 33:

KM: “Кузьмичов только что кончил считать деньги и клал их обратно в мешок. Обращался он с ними не особенно почтительно и валил их в грязный мешок без всякой церемонии с таким равнодушием, как будто это были не деньги, а бумажный хлам.”³²⁴

Ç1: “Kuzmiçov para saymayı yeni bitirmiş, desteleeri gerisin geriye torbaya dolduruyordu. Hareketlerine bakılırsa paralara karşısın derece umursamazdı, çünkü kâğıt süprüntüsü tikiştürüyormuş gibi banknot destlerini alıp alıp sokuyordu kirli torbaya.”³²⁵

Ç2: “Kuzmiçov paraları saymayı yeni bitirmiş, onları yine torbaya koyuyordu. Paralara karşı özenli davranmıyordu, banknot destelerini sanki para değil de paçavraymış gibi kayıtsızca kirli torbaya sokuşturuyordu.”³²⁶

Ç3: “Kuzmiçov, sayma işini yeni bitirmiş, paraları torbaya geri koyuyordu. Paralara karşı çok saygılı davranmıyor, onları kirli torbanın içine herhangi bir merasim yapmadan, sanki para değil de çöpe atılacak kağıtmış gibi umursamadan atıyordu.”³²⁷

³²⁴ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

³²⁵ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 35.

³²⁶ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 58.

³²⁷ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 34.

Kaynak metin diyalog cümlesini incelediğimizde, o anda olmakta olan durumu geçmiş zaman diliminde açıklayarak ve bileşik bir cümle hâlinde sohbete girilmiştir. Çevirilerde de yine biçimsel eşdeğerlik korunarak zaman dilimini de hedef dile maksimum ölçüde uyarlanarak çevrilmiştir. Her ne kadar, Rusçanın dil yapısına göre yüklem cümlenin ortasında bulunsa da ‘*konçil, klal*’ (кончил, клал), çevirmenler dilimiz dil bilgisi kurallarına uyarak yüklemeleri ‘*bitirmiş, koyuyordu*’ cümlelerin sonuna getirmişlerdir. Gak’ın görüşüne göre; iki dil arasında küçük yapısal farkların biçimsel eşdeğerliği etkileyecek bir durum olmadığı yönündedir. İkinci cümle ise hem bileşik hem de açıklama içeren uzun bir cümleyle karşı karşıyayız. Yapılan çeviriler, her ne kadar biçimsel eşdeğerlik olarak uyumlu olsalar da anlam olarak eşdeğerliği daha iyi yansıtılabilirlerdi. Kaynak metindeki, ‘*Obraščalsa on s nimi ne osobenno poçtitelno*’ (Обращался он с ними не особенно почтительно) kısmını hedef metne aktardığımızda, dilin kültürel özelliklerini de göz önünde bulundurmamız gerekmektedir. Nitekim eserde bahsi geçen paralarını sayma işini bitirdikten sonra, onlara özensiz davrandığını dile getiren bir anlatım vardır. Rusçada paralara saygı göstermediğinden ve onları paçavraymış gibi torbaya geri koyması, dilimize aktardığımızda, Ç1’de ‘*Paralara karşı özenli davranmıyordu, banknot destelerini sanki para değil de paçavraymış gibi kayıtsızca kirli torbaya sokuşturuyordu*’, çevirisinin oldukça yerinde olduğu ve hedef dile eşdeğerliğin maksimum düzeyde korunduğu görüşündeyiz. Fakat, Ç2’ deki, ‘*Paralara karşı çok saygılı davranmıyor*’ ve ‘*onları kirli torbanın içine herhangi bir merasim yapmadan*’ ifadelerinin dilimizde okunduğunda okuyucuda anlam kayması yaşandığı görüşündeyiz. Burada, çeviri de gerçekçi yaklaşımın ağır bastığı ve birebir çeviri yapıldığı gözlerden kaçmamaktadır. Çevirilerin hedef dile aktarımında ‘uyarlama’ yapılmasının önemini görmekteyiz.

3.4.16. Hedef Dilde İstenilen Anlamı Veremeyen Çeviriler

Örnek 34:

KM: *Впрочем, на одной стене в серой деревянной раме висели какие-то правила с двуглавым орлом, а на другой, в такой же раме, какая-то гравюра с надписью: «Равнодушие человека».*

К чему человеки были равнодушны —понять было невозможно, так как гравюра сильно потускнела от времени и была щедро засижена мухами. Пахло в комнате чем-то затхлым и кислым. ³²⁸

Ç1: *‘Bununla birlikte duvarlardan birine, ağaç çerçevesi kararmış, tepesinde iki başlı kartal resmi bulunan bir han yönetmeliği ile başka bir duvarda da gene böyle bir çerçeve de, altına ‘İnsanlığın vurdumduymazlığı’ diye yazılmış taş basması bir resim asılıydı.*

İnsanlar neye karşı ve niçin vurdumduymazdılar, orası pek anlaşılmıyordu, çünkü resim zamanla silikleşmiş, sinekler tarafından cömertçe kirletilmişti. Odanın içi sasımış, ekşimsi bir kokuyla doluydu. ³²⁹

Ç2: *‘Duvarlardan birinde ahşap çerçevesi boz bir renge bürünmüş, tepesinde iki başlı kartal resmi bulunan bir han yönetmeliği ve başka bir duvarda aynı böyle bir çerçevede altında ‘insan kayıtsızlığı’ yazan bir gravür asılıydı.*

İnsanların neye karşı kayıtsız olduğunu anlamak imkânsızdı. Çünkü gravürün zamanla rengi atmış, üzerine sinekler pislemişti. Oda küf kokuyordu. ³³⁰

Ç3: *‘Bununla birlikte, duvarlardan birinde gri ahşap bir çerçeve içinde, üzerinde iki başlı kartal resmi olan birtakım kural listeleri, bir diğerinde ise aynı çerçeve içinde üzerinde ‘İnsanların Umursamazlığı’ yazan bir gravür asılıydı.*

İnsanlar neyi umursamıyorlardı, anlamak mümkün değildi, çünkü gravür zamanla iyice solmuş, üzeri bolca sinek pisliğiyle dolmuştu. Odada küf kokusuyla birlikte ekşi bir koku daha vardı. ³³¹

İki çevirmeninde farklı dile getirdiği, ‘*Ravnoduşıye çelovekov*’ (*Равнодушные человеков*) dikkat çekmek istiyoruz. Ç1 ‘*İnsanlığın vurdumduymazlığı*’, Ç2 ‘insan

³²⁸ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

³²⁹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 27.

³³⁰ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 48.

³³¹ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 25.

kayıtsızlığı’ Ç3 ise; ‘İnsanların Umursamazlığı’, olarak çevirmeyi uygun görmüşlerdir. Umursamazlık ‘Aldırış etmemek, önem vermemek’, kayıtsızlık ise, ‘aldırış etmeme durumu, ilgisizlik’ anlamına gelmektedir. Olay örgüsü göz önünde bulundurulduğunda insanların kayıtsız davranışlarına dikkat çeken Çehov’un, eserinde de ara ara bu konuya vurgu yapmak istediği düşünebilir. Bu bağlamda, her ne kadar kayıtsızlık ve umursamazlık sözcüklere birbirlerine yakın anlamda algılanılırsa da Ç2’deki ‘İnsanların kayıtsızlığı’ çevirisi daha uygun olarak görülebilir.

İkinci diyalogta ise duvara asılı yazının tasviri yapılmaktadır. Her üç çevirmende farklı ifadelerle hedef dile uygun şekilde aktarmışlardır. Son cümlede ise, ‘Pahlo v komnate çem to zatlım i kislim’ (Пашло в комнате чем-то затхлым и кислым.) İfadesiyle anlatılmak isteneni Ç1 ‘Odanın içi sasımış, ekşimsi bir kokuyla doluydu’ aktarımıyla eşdeğer çeviriye en uygun ifadeyi yakalamıştır. Ç2’nin çevirisi eksik kalmakta, Ç3’ün aktarımı ise yeterli eşdeğer çeviri düzeyindedir.

Örnek 35:

KM: ‘— Расселся, шишка, и первый лезет с ложкой!’ ³³²
Ç1: ‘—Yayıldı oturdu, ağalar ağası!’ ³³³
Ç2: ‘—Şuna bak oraya yerleşti beyefendi!’ ³³⁴
Ç3: ‘—Yumru, başköşeye kurulmuş, herkesten önce kaşığına daldırıyor!’ ³³⁵

Kaynak cümle de sözü geçen ‘şişka’ (шuuuka) sözcüğü, dilimizde ‘kozalak, şişlik’ anlamına gemektedir, fakat örnek cümle de gerçek anlamı dışında kullanılmış ve ‘yüksek mertebe olan kişi’ anlamında kullanılarak ironi yapılmıştır. Ç1 ‘ağalar ağası’, Ç2 ‘beyefendi’ olarak hedef dile aktarım sağlamışlar ve gerekli mesajı okuyucuya

³³² Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 154.

³³³ Çehov, **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgül, s. 86.

³³⁴ Çehov, **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, s. 126.

³³⁵ Çehov, **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, s. 87.

iletebilmişlerdir. Ç3 ise hedef dile gerçek anlamı üzerinden çevirdiği ‘yumru’ sözcüğü ile verilmek istenen mesajı okuyucuya iletememiştir.

3.5. Anton Çehov’un ‘Altıncı Koğuş’ (1892) Eseri

1890 yılında, Çehov yaşadığı sancılı dönemin üstüne gider Pasifikte’ki Sahalin Adası’na yolculuk yapar. Sibiry demiryolu henüz inşa edilmediğinden seyahati oldukça zorlu olmuştur.³³⁶ Bu seyahatinde yazar birçok farklı yaşam biçimlerine tanık olmuştur; Moskova çevresi, Petersburg ve Güney kesimlerinden Kafkaslar’a, Kırım’dan Ukrayna’ya kadar birçok kesimden insanla tanışmıştır. Nisan ayında arkadaşları onu Yaroslavl’a uğurlarlar.³³⁷ Kazan’dan Perm’e gemiyle ve sonra da Tümen’den Sibiry’ya demiryoluyla ulaşmış olan Çehov, 1891-1893 yıllarında yazmış olduğu Sahalin Adası (Ostrov Sahalin)’da yaşadığı olaylarla Rus halkına olan saygısını ‘Sibiryadan’ adlı eserindeki anılarla dile getirmiştir. Örneğin, bir çocuğu alıp evlat edinen köylü bir çiftin buna alışması ve gün gelir ailesinin onu geri almasından korktuklarını kız kardeşine yazdığı mektupta dile getirerek, tanıklık etmiş olduğu bu olaylar karşısında çok etkilendiğini ve kendi halkıyla gurur duyduğunu dile getirir.³³⁸

Ancak bu coşku, bir sürgün adası olan Sahalin’de sürgünlerin ve hükümlülerin hayatını incelemeye başladığında sönecek ve yazarı son derece olumsuz bir biçimde etkileyecektir. Bu gezi sonrası ‘Sahalin Adası’ isimli kitabının yanı sıra aralarında ‘6. Koğuş’ un da bulunduğu öyküsünü yazmaya başlayacaktır.

Öykü kahramanları hükümlüler, gardiyanlar ve onların zorlu yaşamlarına dairdir. Onları bu şekilde gözlemlemek yazarın da gardiyanlar ve mahkûmlarla pek çok ortak yönünün olduğuna dair bir fikir geliştirmesine yol açar. Sonuçta genel atmosferin de aynı derecede ağır ve umutsuz olduğu bir öykü kaleme alacaktır. Eserinde birçok bakımdan hastalara yapılan zalim ve haksız muamelenin sadece hapisanelerde olmadığını, aydınlanmış da olsa bir insanın ne kadar çaresiz olduğunu Rusya toplumunun durumuyla da örtüştürerek hüznü bir şekilde öyküsüne yansıtır.

³³⁶ Emine İnanır, ‘Rus Edebiyatında Bir Topos Olarak Sibiry’, **Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2018, s. 64 – 73.

³³⁷ A.y.

³³⁸ A.e., s. 64-73.

Nitekim eser basit bir dille anlatılmış olduğundan her kesimden okuyucuya ulaşabilecek düzeyde bir öykü olarak yazın tarihinde yerini almıştır.

3.6. ‘Altıncı Koğuş’ Eseri Üzerinden Çeviri İncelemesi

Bu bölümde, Çehov’un **Altıncı Koğuş** «Палата № 6» adlı eserinin özgün hali baz alınarak Türkçeye yapılan üç çevirisi ele alınıp eşdeğerlik düzeyleri açısından Komissarov, Latışev ve Gak’ın öne sürmüş olduğu eşdeğer kuramına uyarlanabilecek şekilde karşılaştırmalı incelemesi yapılmıştır. Bu sebeple, Mehmet Özgül’ün 2019 yılında yapmış olduğu çeviri, Yulva Muhurcişi’in 2017 ve Uğur Büke’in 2022 yılında yapmış olduğu çevirileri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Yapmış olduğumuz çalışma yapılan çevirilerin eşdeğerlik kuramının eserler üzerinde uygulanabilirliğini görebilmek adına inceleme yapılan bir çalışmadır. Burada daha çok özgün eser üzerinden örnekler sunulup, hedef dil Türkçeye çeviri yapılırken kullanılan taktik ve yöntemler üzerinde durularak, eserler okunduktan sonra karşılaşılan çelişkili yerler ayrıntılı biçimde analiz edilmektedir.

3.6.1. Özel İsimlerin Çeviri Yöntemleri

Örnek 1:

KM: ‘...Громов, Сергей, Иван ³³⁹ , Андрей Ефимыч Рагин ³⁴⁰ , Евгений Фёдорович Хоботов.’ ³⁴¹
Ç1: ‘...Gromov, Sergey, İvan ³⁴² , Andrey Yefimoviç Ragin ³⁴³ , Yevgeni Fyodoroviç Hobotov.’ ³⁴⁴
Ç2: ‘...Gromov, Sergey, İvan ³⁴⁵ , Andrey Yefimiç Ragin, Yevgeni Fedoriç Hobotov.’ ³⁴⁶

³³⁹ Anton Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 204.

³⁴⁰ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 211.

³⁴¹ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 221.

³⁴² Anton Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, İstanbul, Can Yayınları, 2019, s. 13.

³⁴³ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 23.

³⁴⁴ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 38.

³⁴⁵ Anton Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, s. 5.

³⁴⁶ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 27.

Ç3: ‘...Gromov, Sergey, İvan³⁴⁷, Andrey Yefimiç Ragin³⁴⁸, Yevgeni Födoriç Hobotov.’³⁴⁹

Kaynak metinde geçen isimleri ‘Громов, Сергей, Иван’, üç çevirmen de ‘Gromov, Sergey ve İvan’ olarak hedef dile aktarım sağlamışlardır. İsim çevirilerinde her iki dilin fonetik yapı farklılıklarından dolayı transkripsiyona rastlamak pek mümkün olmasa da ‘Gromov ve İvan’ isimleri transkripsiyondur, yani hedef dile aktarımları sırasında herhangi bir değişime uğramadan telaffuz edildiği gibi yazılmıştır, fakat ‘Sergey’isminin telaffuzu sırasında ilk hecedeki ‘e’ harfi biraz daha ‘ie’ olarak duyulduğundan dolayı ‘transliterasyon’ uygulanmıştır.

Örnek 2:

KM: ‘— Тут заявленьице по вашей части-с, — обратился член управы к Андрею Ефимычу после того, как все поздоровались и сели за стол. — Вот Евгений Федорыч...’³⁵⁰

Ç1: ‘Gelenlerle selamlaştıktan, masada yerini aldıktan sonra belediye meclis üyesi, Andrey Yefimoviç’e döndü; ‘Sizi ilgilendiren bir meclis kararı var doktorcuğum,’ dedi. ‘Yevgeni Fyodoroviç...’³⁵¹

Ç2: ‘Herkes birbiriyle selamlaştıktan ve masanın etrafına oturduktan sonra belediye meclis üyesi Andrey Yefimiç’a döndü:
—Sizi ilgilendiren bir durum mevcut. Yevgeni Fedoriç...’³⁵²

Ç3: ‘Sizin orayla ilgili bir konu var, efendim,’ dedi meclis üyesi Andrey Yefimiç’e herkesle selamlaşıp oturduktan sonra. ‘Yevgeni Födoriç...’³⁵³

Kaynak metinde geçen isimleri, Ç1 ‘Andrey Yefimoviç, Yevgeni Fyodoroviç’, Ç2 ‘Andrey Yefimiç, Yevgeni Fedoriç’ olarak, Ç3 ise, ‘Andrey Yefimiç, Yevgeni Födoriç’ şeklinde hedef dile aktarım sağlamışlardır. Daha önceden bahsettiğimiz gibi

³⁴⁷ Anton Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, İstanbul, Alfa, 2022, s. 151.

³⁴⁸ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 159.

³⁴⁹ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 174.

³⁵⁰ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 234.

³⁵¹ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 57.

³⁵² Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 44.

³⁵³ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 191.

isimlerde harf veya ses değişimi soyadların dönüşümlerine kıyasla daha azdır. Andrey ve Yevgeni isimlerinde transliterasyon uygulaması yapılmıştır, ancak ‘Ефимыч’ ismini Ç1 transliterasyon, Ç2 ve Ç3 transkripsiyon uygulaması yaparak sözcüğün fonetik yapısını bozmadan duyulduğu haliyle aktarım sağlamışlardır. ‘Федорыч’ soyismini ise Ç1 ve Ç2 harf ve ses değişimine uğradıkları için ‘transliterasyon’, Ç3 ise, ‘transkripsiyon’ uygulamasını kullanarak çevirmişlerdir.

3.6.2. Yerlileştirme / Yabancılaştırma Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 3:

KM: ‘— Я уже имел честь докладывать: передайте медицинскую часть в ведение земства. — Да, передайте земству деньги, а оно украдет, — засмеялся белокурый доктор.’³⁵⁴
Ç1: ‘Anımsarsanız daha önce de arz etmiştim. Belediyenin sağlık hizmetlerini buna ayıracağımız parayla birlikte Zemstvo’ya devredin.’ Sarışın doktor güldü. ‘Ya! Devretsinler de Zemstvo paraların üstüne yatsın öyle mi?’³⁵⁵
Ç2: ‘—Daha öncede bunu rapor etme şerefine nail olmuşum. Tıbbi bölümü Zemstvo’nun bünyesine geçirin. Sarışın doktor güldü. —Evet, Zemstvo’nun bünyesine geçirin, onlar da parayı iç etsin.’³⁵⁶
Ç3: ‘— Daha öncede söylemiştim, hastane işini yerel yönetime bırakın.’ — ‘Paraları da verin ki rahatça çalışsınlar,’ diye güldü sarışın doktor. — ‘Olacağı o,’ diye katıldı meclis üyesi de gülerek.’³⁵⁷

³⁵⁴ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 234.

³⁵⁵ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgöl, s. 58.

³⁵⁶ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 45.

³⁵⁷ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Buke, s. 191.

Kaynak metindeki ‘zemstvo’(земство) sözcüğü ‘yabancılaştırma tekniği’ kullanılarak, değişime uğramadan okunduğu haliyle hedef dile aktarım sağlanılmıştır. Bu gibi kullanımlarda açıklama cümlesine yer vermek yerinde bir karar olmaktadır. Böylelikle, okuyucu kendi dilinde kullanılmayan bir sözcüğün ne anlama geldiğini daha net şekilde anlayabilmektedir. Günümüz Rusya’sında kullanılmayan bir terim olan ‘zemstvo’; 1864-1919’da Rusya İmparatorluğu ve Rusya Cumhuriyeti’nde kırsal alanlardan sorumlu olan yerel yönetimdir. Ç1 gerekli açıklamayı daha önceki bölümlerde yapıp okuyucuyu bilgilendirmiştir. Kaynak metinden değişime uğramadan hedef dile aktarılması sebebiyle bu uygulama ‘yabancılaştırma’ tekniğine örnek teşkil etmektedir.

Örnek 4:

KM: ‘—Стоики, которых вы пародируете, были замечательные люди...’ ³⁵⁸
Ç1: ‘Demin sözünü edip beni güldürdüğünüz Stoacılar gerçekten olağanüstü insanlarmış...’ ³⁵⁹
Ç2: ‘Parodisini yaptığınız stoacılar muazzam insanlardı...’ ³⁶⁰
Ç3: ‘Demin alayla bahsettiğiniz Stoacılar harika insanlardı ...’ ³⁶¹

Örnek, sözcük dizilimi açısından ele alındığında çeviriler ve kaynak metin arasındaki ilişki paralel şekilde okuyucuya aktarılmıştır. Çehov’un “Stoiki”(Стоики) olarak ifade ettiği felsefe görüşü, “Stoacılar” olarak çevirmenler tarafından aktarılmıştır. Bu felsefe insanların duygusal tepkilerden arınmış bir şekilde olaylara bakmalarını ve iç huzurlarını korumalarını öğütler. Aynı şekilde, “paradiruyete” (пародируете) sözcüğü, Ç1 ve Ç3 tarafından “sözünü etmek, alay etmek” gibi

³⁵⁸ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 234.

³⁵⁹ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 50.

³⁶⁰ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 39.

³⁶¹ Çehov, **Anton Çehov Bütün Eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 184.

ifadelerle aktarılmış, bu şekilde eserin her kesimden okuyucuya anlaşılır kılınması amaçlanmıştır. Diğer yandan, Ç2'nin çevirisinde olduğu gibi “Paradisini yapmak” şeklinde bir “yabancılaştırma” tekniğiyle de hedef dile aktarılabilir.

3.6.3. Özelleştirme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 5:

KM: <i>‘В комнате стоят кровати... Всех их здесь пять человек.’</i> ³⁶²
Ç1: <i>‘Koğuşta kalanlar beş kişidir.’</i> ³⁶³
Ç2: <i>‘Odada toplam beş kişi bulunuyor.’</i> ³⁶⁴
Ç3: <i>‘Buradakilerin hepi beş kişidir.’</i> ³⁶⁵

Kaynak cümlede yer alan ‘çelovek’ (человек) sözcüğü hedef dile ‘insan’ olarak aktarılmaktadır. Burada çevirmenler özgün metne sadık kalırken, hedef dile de uyum sağlamak durumundalardır. Bu sebeple, ‘insan’ olarak değil, ‘kişi’ olarak aktarım sağlanmıştır. Aynı zamanda, kaynak cümlede yer alan ‘zdes’ (здесь) zarfı ile belirtilen, ‘V komnate’ (В комнате) yani ‘oda’dır. Ç1 ‘koğuşta’ sözcüğünü kullanarak özelleştirme tekniği kullanmış, Ç2 ‘oda’ sözcüğünü ekleyerek daha açıklayıcı bir ifade ile hedef dile aktarım sağlamıştır. Ç3 ise, özgün metne sadık kalmış ve birerbir çeviri yapmıştır.

3.6.4. Genelleme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 6:

KM: <i>‘— Отвори, а то я дверь выломаю! Живодер!</i> <i>—Отвори! —крикнул Андрей Ефимыч, дрожа всем телом..’</i> ³⁶⁶

³⁶² Çehov, **Palata N:6**, s. 202.

³⁶³ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 10.

³⁶⁴ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 20.

³⁶⁵ Çehov, **Anton Çehov Bütün Eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 147.

³⁶⁶ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 201.

Ç1: ‘Aç, Nikita, aç! Yoksa kapıyı kırarız! Aç, canavar ruhlu herif.

Andrey Yefimoviç titreme nöbeti içinde durmadan bağıırıyordu: ‘Aç, emrediyorum sana!’³⁶⁷

Ç2: ‘Aç yoksa kırarım kapıyı! Canavar Herif! Büsbütün titreyen Andrey Yefimoviç:

—Aç diyorum’ diye bağırdı. —Aç emrediyorum!’³⁶⁸

Ç3: ‘Aç yoksa kapıyı kırarım! Zalim!’

‘Aç!’ diye bağırdı Andrey Yefimoviç bütün bedeni tir tir titrerken. ‘Emrediyorum!’

369

Kaynak metinde geçen ‘otvorit’ (отворить) fiili, sadece kapı veya pencere açmak için kullanılan bir terimdir. Hedef dil Türkçede, kapı veya pencere açmak için kullanılan özel bir terim yoktur. Bu nedenle, çevirmenler genel bir kullanım olan ‘açmak’ fiilini kullanmışlar ve okuyucuya anlaşılır şekilde aktarım sağlamışlardır. Sonuç olarak, bu örnekte ‘genelleme’ tekniği kullanılmıştır. Çevirmen, hedef dilde metnin içeriğine uygun kullanılabilecek özel bir sözcük yoksa aynı anlamı verebilecek genel bir sözcük kullanma tekniğini kullanabilmektedir.

Örnek 7:

KM: ‘—Я уже имел честь докладывать: передайте медицинскую часть в ведение земства.’³⁷⁰

Ç1: ‘Anımsarsanız daha önce de arz etmiştim. Belediyenin sağlık hizmetlerini buna ayıracağımız parayla birlikte Zemstvo’ya devredin.’³⁷¹

Ç2: ‘—Daha öncede bunu rapor etme şerefine nail olmuşum. Tıbbi bölümü Zemstvo’nun bünyesine geçirin.’³⁷²

³⁶⁷ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 81.

³⁶⁸ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 56.

³⁶⁹ Çehov, **Anton Çehov Bütün Eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 213.

³⁷⁰ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 201.

³⁷¹ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 58.

³⁷² Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 45.

Ç3:—*Daha öncede söylemiştim, hastane işini yerel yönetime bırakın..*’³⁷³

Kaynak metinde bahsi geçen, ‘*meditsinkaya çast*’ (медицинская часть) genel bir kullanım olarak ‘tıbbi bölüm’ anlamına gelmektedir. Ç1 ‘*Belediyenin sağlık hizmetleri*’, Ç2 ‘*Tıbbi bölüm*’ ve Ç3 ise ‘*hastane*’ olarak aktarım sağlamışlardır. Burada Ç1 ve Ç3’ün aktarımları ‘özeleştirme’ tekniği kullanarak hedef dile çevrilmiştir. Bunun sebebi, kaynak metinde genel anlamda kullanılan bir terimin, hedef dile aktarımı sırasında daha özele indirgenerek yapılan aktarımdır.

3.6.5. Betimleme / Açıklama Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 8:

KM: ‘...он не с улыбкой шел навстречу страданиям и не презирал смерти, а молился в саду Гефсиманском, чтобы его миновала чаша сия.’³⁷⁴

Ç1: ‘Ölüme, işkenceye güle oynaya gitmedi; ölüm için, ‘Oda neymiş?’ demedi. Ölüm meleği canını almaya geldiğinde onu bu seferlik Getsemani Bahçesi’nde bırakması için yalvar yakar gözyaşı döktü.’³⁷⁵

Ç2: ‘... ölümü küçümsemedi. Bunun yerine kâsenin ondan uzaklaştırılması* için Getsemani Bahçesi’nde Tanrı’ya dua etti.’³⁷⁶

*İncil’de İsa’nın Getsemani Bahçesi’nde yaptığı dua. ‘...Baba, mümkünse bu kâse benden uzaklaştırılsın. Yine de benim dediğim değil senin dediğin olsun.’ (Matta 26:39) (Kutsal Kitap, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2009)

Ç3: ‘İsa gerçekliğe ağlayarak, gülümseyerek, üzülerek, öfkelenerek hatta sıkılarak tepki verdi; acıların üstüne güle oynaya gitmedi, ölümü hiç de küçümsemedi tam tersine Getsemani Bahçesinde kendisinden uzak durması için yalvardı.’³⁷⁷

³⁷³ Çehov, **Anton Çehov Bütün Eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 191.

³⁷⁴ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 231.

³⁷⁵ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 81.

³⁷⁶ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 39.

³⁷⁷ Çehov, **Anton Çehov Bütün Eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 185.

Kaynak metinde İncil’de geçen, İsa’nın Getsemani Bahçesi’nde yaptığı dua yer almaktadır. Ç1 ‘*Getsemani Bahçesi’nde bırakması için yalvar yakar gözyaşı döktü.*’, Ç2 ‘*kâsenin ondan uzaklaştırılması* için Getsemani Bahçesi’nde Tanrı’ya dua etti.*’, Ç3 ise, ‘*Getsemani Bahçesinde kendisinden uzak durması için yalvardı.*’ şeklinde hedef dile aktarım sağlamışlardır.

Ç2 açıklama kısmına bilgi vererek, metni okuyucu için biraz daha anlaşılır hâle getirmiştir. Yazar, İsa’nın Gromov gibi hiçbir şeye kayıtsız kalmadığı ve ‘*içmek üzere bulunduğu kutsal kâsenin, Babasına getireceği utanç nedeniyle kendisinden geçmesini istedi.* —Matta 26:39-44.’³⁷⁸ bilgisini vererek, yaşadığı duygulardan bahsetmektedir. Bu gibi durumlarda, çevirmenin ya açıklama yaparak ya da okuyucunun anlayabilceği haliyle hedef metne aktarım sağlaması gerekmektedir. Ç2 bu durumda eşdeğerliği daha üst seviyede tutmuştur.

Örnek 9:

KM: ‘Больше всего он любит сочинения по истории и философии; по медицине же выписывает одного только «Врача», которого всегда начинает читать с конца...’ ³⁷⁹
Ç1: ‘En çok okudukları da tarih ve felsefe kitaplarıydı. Mesleğiyle ilgili olarak Hekim dergisine aboneydi, onu da nedense hep sondan okurdu.’ ³⁸⁰
Ç2: ‘Daha çok tarih ve felsefe seçkileri hoşuna giderdi. Tıp konusunda ise sadece <i>Vrač</i> dergisine aboneydi, onu da her zaman sondan okumaya başlardı.’ ³⁸¹ *(Rus). Doktor. (ç.n.)
Ç3: ‘En çok tarih ve felsefe kitaplarını severdi; tıpla ilgili yalnızca, nedense hep sondan başa doğru okuduğu <i>Vrač*</i> dergisini alırdı.’ ³⁸² *(Rus) Hekim. 1880 yılından itibaren yayımlanan haftalık tıp gazetesinin son sayfalarında doktorların atamaları, ölüm ilanlarının yanı sıra ilginç tıp vakaları da anşatılıyordu.

³⁷⁸ Anonim, **Kutsal Kitap**, (Çevrimiçi) <https://kutsalkitap.info.tr/?q=mat%2026:%2039-45>, 14 Aralık 2023.

³⁷⁹ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 214.

³⁸⁰ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 30.

³⁸¹ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 40.

³⁸² Çehov, **Anton Çehov Bütün Eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 167.

Kaynak metinde, Doktor Ragin'in okuduğu derginin ismi 'Vrač'«Врач» olarak yer almaktadır. Ç1 bu ismi Türkçeye birebir çevirerek 'hekim' olarak aktarım sağlamış, Ç2 okunduğu haliyle aktarım sağlamış ve açıklama kısmına Türkçe ne anlama geldiğini okuyuculara bildirmiş, Ç3'te yine latin harflerle aktarım sağlayıp açıklama kısmına detaylı bir bildirimde bulunmuştur. Açıklama tekniği kullanılan çevirilerde okuyucu kaynak metin hakkında daha çok bilgi alıp, eseri kaynak metnin okuyucusu kadar içine sindirebilmektedir.

3.6.6. Telafi Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 10:

KM: '... но отчаяние вдруг овладело им, он ухватился обеими руками за решетку и изо всей силы потряс ее. Крепкая решетка не поддавалась.' ³⁸³
Ç1: '...içine koyu bir umutsuzluk çökmüştü; o umutsuzlukla pencerenin demir parmaklığına sarılıp olanca gücüyle sarstı. Ancak parmaklık yerinden bir milim oynamadı...' ³⁸⁴
Ç2: '...içini öyle bir umutsuzluk hissi kapladı ki, iki eliyle demir parmaklıklara sarıldı, bütün gücüyle sarstı. Sağlam parmaklıklar yerinden oynamadı bile.' ³⁸⁵
Ç3: '...ansızın içine bir umutsuzluk doldu ve iki eliyle parmaklığı yakalayıp olanca gücüyle sarstı. Sağlam parmaklık, bana mısın demedi.' ³⁸⁶

Kaynak metinde geçen 'Крепкая решетка не поддавалась' (*Крепкая решетка не поддавалась.*) cümlesi, hedef dil Türkçeye birebir çevrilemeyecek ve farklı sözcüklerle desteklenip, verilmek istenen mesajı okuyucuya iletebilmek için bir nevi 'telafi' edilmesi gereken kullanımlara örnektir. Ç1 'Ancak parmaklık yerinden bir milim oynamadı', Ç2 'Sağlam parmaklıklar yerinden oynamadı bile...', Ç3 'Sağlam parmaklık, bana mısın demedi.' olarak aktarım sağlamışlardır. Rusçadaki 'poddatsa'

³⁸³ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 237.

³⁸⁴ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 79.

³⁸⁵ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 64.

³⁸⁶ Çehov, **Anton Çehov Bütün Eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 211.

(*поддаться*), Türkçede ‘yenik düşmemek, pes etmemek’ anlamlarında kullanılmaktadır.

Yazar, umutsuzluğa kapılan Andrey’in var gücüyle parmaklığı sarsmasına karşın, parmaklıkların çok sağlam olması sebebiyle hiç yerinden oynamadığını belirtmek için, parmaklıkların pes etmediğini ifade etmiş. Hedef dile aktarım sırasında her üç çevirmen de farklı sözcüklerle durumu telafi ederek okuyucuya verilmek istenen mesajı iletmış ve eşdeğer çeviriye uygunluk açısından maksimum düzeyde korunma sağlamışlardır.

Örnek 11:

KM: ‘— <i>Не заводите беспорядков, нехорошо!</i> ’ ³⁸⁷
Ç1: ‘ <i>Düzeni bozmanız iyi bir şey mi, beyim?</i> ’ ³⁸⁸
Ç2: ‘ <i>Düzeni bozmayınız, —dedi, — bu iyi bir şey değil</i> ’ ³⁸⁹
Ç3: ‘ <i>Düzeni bozmayın, doğru değil! dedi.</i> ’ ³⁹⁰

Kaynak cümleyi incelediğimizde olumsuz anlam taşıyan sözcüğü “kargaşa” (беспорядков) hedef dile aktarırken olumlu olarak ‘düzen’ aktarıldığı gözlemlenmektedir. Birebir çeviri olsaydı, ‘kargaşa çıkarmayın’ olabilirdi. Bu tür durumlar, çevirmenin tercihine ve hedef dilin akıcılığına göre değişiklik gösterebilir. Her üç çevirmen de hedef dile aktarım sırasında sözcük eklemeleri yaparak, durumu telafi etmiş ve verilmek istenen mesajı okuyucuya iletmeyi başarmışlardır.

3.6.7. Mantıksal Modülasyon Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 12:

KM: ‘ <i>Ищи потом справедливости и защиты в этом маленьком, грязном городишке, за двести верст от железной дороги!</i> ’ ³⁹¹

³⁸⁷ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 250.

³⁸⁸ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 81.

³⁸⁹ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 66.

³⁹⁰ Çehov, **Anton Çehov Bütün Eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 213.

³⁹¹ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 207.

Ç1: ‘...ondan sonra demiryolundan iki yüz kilometre uzaktaki, sokakları çamurdan geçilmez kasaba bozuntusunda adalet aramak, hakkını savunmak için çırpın dur!’

392

Ç2: ‘Ondan sonra demiryolundan iki yüz verst* uzaklıktaki bu küçük ve çamurlu kasabada adalet ve kalkınma ara dur!’³⁹³

***1066 metreye karşılık gelen bir Rus uzunluk ölçüsü birimi (ç.n.)**

Ç3: ‘Sonrasında demiryolundan iki yüz versta uzaktaki bu küçük, pis şehirde adaleti ara ki bulasın, kendini savunasın!’³⁹⁴

Kaynak metinde Rus uzunluk ölçüsü birimi olan ‘verst’ (*верста*) sözcüğünü, Ç1 ‘iki yüz kilometre’, Ç2 ‘iki yüz verst*’ olarak aktarım sağlamış ve açıklamasını yapmış, Ç3 ise, ‘iki yüz versta’ olarak aktarım sağlamıştır. Ç1’in kullanmış olduğu ‘yerelleştirme’ tekniğidir. Bu teknikte özgün dilde yer alan ve hedef dilde aynı mesajı verebilecek sözcüğü bulup uyarlama duruma denilmektedir. Ç2 ve Ç3 ise kaynak sözcüğü olduğu haliyle aktarıp, Ç2 de olduğu gibi açıklama yapması eşdeğerlik bakımından en uygun olan tekniktir.

Aynı zamanda, Ç1 burada iki yüz kilometre aktarımıyla mantıksal bir çıkarım yapmaktadır. Birebir olarak ‘213 km’ ye denk gelen bu uzunluk ölçüsü birimini, Ç1 hedef dile daha genel bir çıkarım ile aktararak anlatımını devam ettirmiştir. Mantıksal çıkarımın sonucu tamamen çevirmenin takdirindedir; hedef dile aktarımları, kaynak metindeki çıkarımlara dayanmaktadır.

Örnek 13:

КМ: ‘Прежде, при отце, Иван Дмитрич, проживая в Петербурге, где он учился в университете, получал 60—70 рублей в месяц и не имел никакого понятия о нужде, теперь же ему пришлось резко изменить свою жизнь.’³⁹⁵

³⁹² Çehov, *Altıncı Koğuş*, Çev. Mehmet Özgül, s. 17.

³⁹³ Çehov, *Altıncı Koğuş*, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 8.

³⁹⁴ Çehov, *Anton Çehov Bütün eserleri VIII*, Çev. Uğur Büke, s. 154.

³⁹⁵ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 250.

Ç1: ‘Babasının sağlığında Petersburg Üniversitesi’nde okuyan İvan Dmitriyeviç ayda 60-70 ruble harcar, yokluk nedir bilmezdi. Oysa babasının ölümünden sonra yaşamını kökten değiştirmek zorundaydı.’³⁹⁶

Ç2: ‘Babası sağken Petersburg’da üniversite öğrenim gören İvan Dmitriç’in eline ayda 60-70 ruble geçer, darlık nedir bilmezdi. Şimdi ise hayatının keskin bir değişiklik yapası gerekiyordu.’³⁹⁷

Ç3: ‘Babası sağken Petersburg’da üniversite okuyan ve ayda 60-70 ruble alan, yokluk nedir bilmeyen İvan Dmitriç şimdi hayatını kökünden değiştirmek zorunda kalmıştı.’³⁹⁸

Kaynak metinde Gromov’un babasının sağlığında yaşadığı hayat ve sonrasında içinde bulunduğu durum hakkında bilgi verilmiştir. Cümleye ‘prejde’ (прежде) bağlacı ile giriş yapılmış ve ‘pri otse’ (при отце) ile devamı gelmiştir. Babasının hayatta olduğu ya da ölümüyle ilgili bilgi verilmemesine rağmen Ç1 ‘babasının sağlığında’, Ç2 ‘babası sağken’ ve Ç3 ‘babası sağken’ olarak çeviri yapmışlardır. Burada her üç tanım da doğru olmakla birlikte, çevirmenler ‘mantıksal çıkarım’ yaparak metnin bağlamından bu sonuca varmışlardır. Anlamsal eşdeğerlik bakımından hedef dile uygun bir uyarlama söz konusudur.

3.6.8. Bir Sözcüğü İki Sözcük ile Aktarma

Örnek 14:

KM: ‘К вечеру обыкновенно приходит почтмейстер, Михаил Аверьяныч...’³⁹⁹

Ç1: ‘Akşamları posta müdürü Mihail Averyaniç’in ziyareti alışkanlık hâline gelmişti.’⁴⁰⁰

Ç2: ‘Akşama doğru genellikle, ... postane müdürü Mihail Averyaniç ziyarete gelirdi.’⁴⁰¹

Ç3: ‘Akşama doğru genellikle, ... postane müdürü Mihail Averyaniç uğrardı.’⁴⁰²

³⁹⁶ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 14.

³⁹⁷ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 5.

³⁹⁸ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 213.

³⁹⁹ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 214.

⁴⁰⁰ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 30.

⁴⁰¹ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 20.

⁴⁰² Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 167.

Kaynak cümle de yer alan, ‘poçtmeyster’ (почтмейстер) sözcüğü yapı olarak birleşik bir sözcüktür ve Almancadan Rusçaya geçmiştir. Dilimize ‘postane müdürü’ olarak iki sözcük ile aktarım sağlanmaktadır. Bu örnekte, Ç2 ve Ç3’ün ‘postane müdürü’ aktarımını çok daha uygun bir kullanım olarak düşünmekteyiz.

Örnek 15:

KM: ‘—Если вы почаще будете вдумываться, то вы поймете, как ничтожно всё то внешнее, что волнует нас. Нужно стремиться к уразумению жизни, а в нем — истинное благо.’⁴⁰³

Ç1: ‘Ama derinlemesine düşünmeyi başarabilerseniz dış etkenlerin ne kadar anlamsız olduğunu anlarsınız. Yaşamın özünü kavramaya çalışmak, işte gerçek mutluluk bundadır!’⁴⁰⁴

Ç2: ‘Eğer daha sık kafa yorarsanız sizi endişelendiren bütün dış etkenlerin ne kadar önemsiz olduklarını anlarsınız. Hayatı derinlemesine kavramaya yönelik gayret etmek gerek. Gerçek lütuf bu hayatın içerisinde mevcut’.⁴⁰⁵

Ç3: ‘Benim dediğim, eğer derinlemesine düşünmeye başlarsanız sizi etkileyen dış etkenlerin tamamen önemsiz olduğunu görürsünüz. Yaşamı anlamaya çalışmak gerek, gerçek mutluluk bundadır.’⁴⁰⁶

Kaynak metinde geçen ‘vdumivat’sa’ (вдумываться) fiili, Türkçede derinlemesine düşünmek anlamına gelmektedir. Burada hedef dil Türkçeye aktarım sağlarken tek bir sözcük ile ifade etmek mümkün değildir. Ç1ve Ç3 ‘derinlemesine düşünmek’, Ç2 ise ‘kafa yormak’ olarak aktarım sağlamışlardır. Her üç çevirmen de farklı yöntem ve biçimde çeviri yapmışlardır, fakat verilmek istenen mesaja ulaşılmış ve anlamsal eşdeğerlik sağlanmıştır.

⁴⁰³ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 234.

⁴⁰⁴ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 49.

⁴⁰⁵ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 37.

⁴⁰⁶ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 183.

Çehov' un eserlerinin çevirisi yapılırken, her ne kadar basit bir dille de anlatmış olsa da aslında kullandığı dili anlamaktan öte metinde anlatılmak isteneneni kavramak, arka plandaki psikolojiyi de iyi yorumlamak gerekmektedir. Nitekim, burada Çehov'un anlatmak istediği düz anlamdan daha derin bir duygudur. Metinde, Doktor Ragin'in Gromov'a verdiği bir tavsiye olsa da Çehov aslında okuyucuyu hedef alan bir çağrışım yapmıştır. Okuyucuya, dünyaya büyük pencereden bakmasını ve canını sıkkan küçük şeylerin ne kadar önemsiz olduğunu ve hayatı anlamaya çalışırsa asıl mutluluğun burada olduğunu hatırlatmak ister.

3.6.9. Hedef Dilde Birçok Karşılığı Olan Sözcüklerin Çevirisi

Örnek 16:

KM: <i>В больничном дворе стоит небольшой флигель, окруженный целым лесом репейника, крапивы и дикой конопли.</i> ' 407
Ç1: <i>Hastanenin bahçesinde dört bir yanını dulavratotlarının, yaban kenevirlerinin, ısırganların orman gibi бүрүдүгү küçük bir pavyon vardır.</i> ' 408
Ç2: <i>Hastanenin avlusunda dulavratotlarının, ısırganların, yaban kenevirlerinin çevresini bir orman gibi sardıgı küçük bir ek bina bulunur.</i> ' 409
Ç3: <i>Hastane avlusunda, dulavratotları, ısırganlar ve yabani kenevirlerle orman gibi çevrili küçük bir müstemilat vardır.</i> ' 410

Kaynak metindeki, 'dvor' (двор) sözcüğünü çeviri esnasında iki çevirmenin de farklı aktardığı görülmektedir. Ç1'deki 'avlu' ve Ç2'de kullanılan 'bahçe' sözcükleri aslında sözcük anlamı olarak 'dvor' (двор) sözcüğüne eşdeğer çevirilebilir. 'Avlu' ve 'bahçe' sözcükleri anlamları açısından incelendiğinde aralarında anlam olarak çok fark olmadığını görürüz. Burada çevirmen tamamen kendi inisiyatifi kullanarak bir seçim yapmıştır. Hedef dil okuyucusunun eseri okurken algıladığı iletişim mesajı ile kullanılan sözcükler uyumludur. Bu bağlamda her iki sözcüğün kullanılmasında sakınca görülmemekle birlikte, 'bahçe' sözcüğünün günümüzde kullanılan dili göz

⁴⁰⁷ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 149.

⁴⁰⁸ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 9.

⁴⁰⁹ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 1.

⁴¹⁰ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 146.

önünde bulunduracak olursak biraz daha uyumlu olduğu kanısına varmaktayız, fakat eşdeğerlik açısından iki sözcüğün de kullanımı yerinde olacaktır.

Aynı cümle içerisinde, kullanılan ‘*fligel*’ (*флигель*) sözcüğünün yerine eşdeğer olarak, ‘*pavyon*’ ve ‘*ek bina*’ sözcükleri kullanılmıştır. Ç1’de kullanılan ‘*pavyon*’ sözcüğü her ne kadar, ‘bir kuruluşun, bir kurumun, bir bahçe içindeki yapılarından her biri’ anlamına geliyor olsa da dilimizde bu sözcük birden fazla anlama sahiptir. Bu nedenle, Rusçada ‘*fligel*’ (*флигель*) sözcüğünün cümle içerisinde vermiş olduğu anlama bakılarak, Ç2’ de kullanılan ‘*ek bina*’ ve Ç3’ün ‘*müştemilat*’ sözcüklerinin hedef okuyucuya daha net aktarıma sahip olduklarının kanısındayız. Kaynak metin ve erek metindeki cümle yapısının sözcük dizilişlerini göz önünde bulundurduğumuz zaman, dil bilgisi kuralları gereği yerlerinin değiştiğini görmekteyiz. Burada dikkati verilecek nokta, çevirilerde korunulan iletişim amacıdır. Hedef okuyucuya verilmek istenen mesaj net bir şekilde aktarılmıştır ve Komissarov’un eşdeğerlik seviyelerine göre dördüncü seviye eşdeğerlik düzeyine denk geliyor diyebiliriz.

Örnek 17:

KM: — <i>А за что вы меня здесь держите?</i> — <i>За то, что вы больны.</i> — <i>Да, болен...</i> ’ ⁴¹¹
Ç1: — ‘Niçin beni burada zorla tutuyorsunuz?’ — ‘ <i>Hastasınız da ondan.</i> ’ — ‘ <i>Anladık, hastayız.</i> ’ ⁴¹²
Ç2: — <i>Beni neden burada tutuyorsunuz?</i> — <i>Hasta olduğunuz için.</i> — <i>Evet, hastayım.</i> ’ ⁴¹³
Ç3: ‘ <i>Siz beni neden burada tutuyorsunuz?</i> ’ ‘ <i>Hasta olduğunuz için.</i> ’ ‘ <i>Evet hastayım...</i> ’ ⁴¹⁴

⁴¹¹ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 175.

⁴¹² Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 40.

⁴¹³ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 30.

⁴¹⁴ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 176.

Örnek cümlede Ç1’de kaynak metinde yer alan ve düz anlam olarak ‘evet’ anlamına gelen ‘Da’ (Да) sözcüğü, erek metne ‘anladık’ şeklinde çevrilmiştir. Aslında biçimsel eşdeğerliğe uyum sağlayan bu cümle, düz anlam olarak değişikliğe uğramıştır. Bu tür değişikliklerle çevirmen de anlamı güçlendirmiş bulunmaktadır.

Örnek 18:

KM: ‘Если вы не боитесь ожечься о крапиву, то пойдёмте по узкой тропинке, ведущей к флигелю, и посмотрим, что делается внутри. Отворив первую дверь, мы входим в сени. Здесь у стен и около печки навалены целые горы больничного хлама.’⁴¹⁵

Ç1: ‘Azgın ısırgan otlarının bir yerinizi dalamasından korkmuyorsanız, buyurun, pavyona giden daracık yoldan yürüyelim, içeriye şöyle bir göz atalım. Dış kapıyı açıp içeri girdiğimizde karşımıza bir oda çıkar, burada duvar diplerinde, ocağın çevresinde hastane döküntülerinin oluşturduğu öbek öbek yığınlar görürüz.’⁴¹⁶

Ç2: ‘Eğer ısırganın sizi yakmasından korkmuyorsanız ek binaya giden dar patikadan birlikte yürüyelim ve içeride ne olup bittiğine bakalım. İşte ilk kapıyı açtıktan sonra antreye giriyoruz. Burada duvarların önü ve ocağın etrafı tepeleme hastane hırdavatıyla dolu.’⁴¹⁷

Ç3: ‘Isırganların dalamasından korkmuyorsanız, müstemilata giden dar patikadan yürüyelim ve içeride neler olup bittiğine bir göz atalım. İlk kapıyı açıp sahanlığa girelim. Burada duvar diplerine ve sobanın çevresine yığınla hastane eskisi atılmıştır.’⁴¹⁸

Kaynak örnekte ele almak istediğimiz konu, Rusçada geçen bir sözcüğün hedef dile aktarım sırasında birden fazla ifadeyle anlatılabilmesidir. Türkçede ‘yakmak’ anlamına gelen ‘ojeçsa’ (ожечься) sözcüğü hedef dile aktarılırken cümlelerin içeriğine göre çevirmenler tarafından uyarlama yapılmıştır. Ç1 ‘ısırgan otu dalaması’, Ç2 ‘ısırgan yakması’ ve Ç3 ‘ısırgan dalaması’ olarak aktarım sağlamışlardır. Anlam

⁴¹⁵ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 201.

⁴¹⁶ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 9.

⁴¹⁷ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 1.

⁴¹⁸ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 146.

eşdeğerliği bakımından her üç kullanımda istenilen anlamı vermektedir. Bu bağlamda her üç sözcük anlamı da eşdeğer çeviri normalarına uymaktadır.

Diğer bir örnek, Türkçede ‘fırın, ocak ve soba’ anlamlarına gelen ‘peçka’ (печка)dır. Ç1 ‘ocak’, Ç2 ‘ocak’ ve Ç3 ise ‘soba’ olarak aktarım sağlamışlardır. Türkçede, ‘ocak ve soba’ sözcükleri farklı anlamlara gelmektedir. Bu gibi durumlarda kaynak metne sadık kalarak, metnin içeriğine göre hareket etmek yerinde olacaktır. Yazar, okuyucuları odanın içindeki durumu gözlerinde canlandırmak ve sobanın yanındaki yığıntılara dikkat çekmek istemiştir. Bu bağlamda, Ç3’ün çevirisi eşdeğerliliği üst seviyede yakalamıştır.

Örnek 19:

KM: <i>‘Андрей Ефимыч уверял себя, что в луне и в тюрьме нет ничего особенного, что и психически здоровые люди носят ордена...’</i> ⁴¹⁹
Ç1: <i>‘Andrey Yefimoviç her ne kadar ayın, fabrikanın görünüşünde ürktücü bir şey bulunmadığına, akli yerinde insanların da madalya takıp dolaştığına ...’</i> ⁴²⁰
Ç2: <i>‘Andrey Yefimiç ne ayın ne de hapishanenin görünüşünde özel bir durum olmadığına, akli dengesi yerinde olan insanların da nişan taşıyabileceklerine.’</i> ⁴²¹
Ç3: <i>‘Andrey Yefimiç ayda ve hapishanede özel bir şey olmadığına, psikolojik olarak sağlıklı insanların da nişan ve madalya taktığına...’</i> ⁴²²

Kaynak metinde geçen, ‘*psihiçeski zdaroviye lyudi*’ (психически здоровые люди) ifadesini her üç çevirmen de farklı ifadelerle hedef dile aktarmışlardır. Ç1 ‘*akli yerinde insanlar*’, Ç2 ‘*akli dengesi yerinde olan insanlar*’, Ç3 ise, ‘*psikolojik olarak sağlıklı insanlar*’ olarak çevirmişlerdir. Tüm aktarımlar birbirinden farklı olsa da anlamsal eşdeğerlik korunmuştur. Bu örneğe dayanarak edebî eserlerin çevirisinde hedef dile farklı sözcüklerle aktarım yapılmasının, eşdeğerlik düzeyini olumsuz yönde etkilemediği düşünülmektedir.

3.6.10 Bağlacın Çevirilerde Kullanım Yöntemleri

⁴¹⁹ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 237.

⁴²⁰ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 79.

⁴²¹ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 64.

⁴²² Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 211.

Örnek 20:

KM: <i>‘Прежде, при отце, Иван Дмитрич, проживая в Петербурге, где он учился в университете, получал 60—70 рублей в месяц и не имел никакого понятия о нужде, теперь же ему пришлось резко изменить свою жизнь.’</i> ⁴²³
Ç1: <i>‘Babasının sağlığında Petersburg Üniversitesi’nde okuyan İvan Dmitriyeviç ayda 60-70 ruble harcar, yokluk nedir bilmezdi. Oysa babasının ölümünden sonra yaşamını kökten değiştirmek zorundaydı.’</i> ⁴²⁴
Ç2: <i>‘Babası sağken Petersburg’da üniversite öğrenim gören İvan Dmitriç’in eline ayda 60-70 ruble geçer, darlık nedir bilmezdi. Şimdi ise hayatınında keskin bir değişiklik yapası gerekiyordu.’</i> ⁴²⁵
Ç3: <i>‘Babası sağken Petersburg’da üniversite okuyan ve ayda 60-70 ruble alan, yokluk nedir bilmeyen İvan Dmitriç şimdi hayatını kökünden değiştirmek zorunda kalmıştı.’</i> ⁴²⁶

Kaynak metinde Gromov’un babasının sağlığında yaşadığı hayat ve sonrasında içinde bulunduğu durum hakkında bilgi verilmiştir. Cümleye “prejde” (*прежде*) bağlacı ile giriş yapılmıştır. Bağlaçların kullanımında cümleden çıkarıldıklarında anlam bozukluğuna yol açmaması sebebiyle, çeviri sürecinde dikkate alınmamaları gönüllü çıkarıma örnek oluşturur. Bu durum, eşdeğerlilik düzeyini biçimsel olarak etkilerken, anlamsal olarak bir değişime yol açmamaktadır.

Örnek 21:

KM: <i>‘Далее вы входите в большую, просторную комнату, занимающую весь флигель, если не считать сеней.’</i> ⁴²⁷
Ç1: <i>‘Pılı pırtı yığınlarını geçince geniş, kocaman, ikinci bir koğuyla karşılaşırız; burası bütün pavyonu baştan başa kaplayacak büyüklüktedir.’</i> ⁴²⁸

⁴²³ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 250.

⁴²⁴ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 14.

⁴²⁵ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 5.

⁴²⁶ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 213.

⁴²⁷ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 151.

⁴²⁸ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 10.

Ç2: ‘Daha sonra antreyi saymazsanız bütün binayı kaplayan geniş bir odaya girersiniz.’⁴²⁹

Ç3: ‘Daha sonra bu sahanlığı saymazsak müstemilatı oluşturan geniş bir odaya geçilir.’⁴³⁰

Kaynak metin ‘далее’ bağlacı ile başlamaktadır. Yazar, hastaneyi tanıtmakta ve anlatımına müstemilatı anlatarak devam etmektedir. Bu iki cümlemin akışını hızlandırmak için bağlaca yer vermiştir. Ç2 ve Ç3 hedef dile birebir aktarım sağlamıştır, Ç1 ise, çeviri sürecine gönüllü olarak farklı bir yorum getirmiştir. Bu gibi kullanımlar ‘anlamsal eşdeğerliği’ bozmadığı için çevirmene ait bir seçimdir.

3.6.11. Deyimlerin Çeviri Yöntemleri

Örnek 22:

KM:— *Так вот и давайте заводите другие порядки! — живо сказал член управы.*

— *Я уже имел честь докладывать: передайте медицинскую часть в ведение земства.*

— *Да, передайте земству деньги, а оно украдет, — засмеялся белокурый доктор.*’⁴³¹

Ç1: ‘Meclis üyesi, ‘Öyleyse sisteminizi değiştirin siz de,’ dedi.

‘Anımsarsanız daha önce de arz etmiştim. Belediyenin sağlık hizmetlerini buna ayıracağımız parayla birlikte Zemstvo’ya devredin.’

Sarışın doktor güldü.

‘Ya! Devretsinler de Zemstvo paraların üstüne yatsın öyle mi?’⁴³²

Ç2: ‘Belediye meclisi üyesi:

— *O halde, başka koşulları sağlayalım! -dedi heyecanla.*

⁴²⁹ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 2.

⁴³⁰ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 147.

⁴³¹ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 235.

⁴³² Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 58.

—Daha öncede bunu rapor etme şerefine nail olmuşum. Tıbbi bölümü Zemstvo'nun bünyesine geçirin.

Sarışın doktor güldü.

—Evet, Zemstvo'nun bünyesine geçirin, onlar da parayı iç etsin. ⁴³³

Ç3: 'Siz de o başka sistemi kurun!' dedi coşkuyla meclis üyesi.

'Daha öncede söylemiştim, hastane işini yerel yönetime bırakın.'

'Paraları da verin ki rahatça çalsınlar,' diye güldü sarışın doktor.

'Olacağı o,' diye katıldı meclis üyesi d e gülerek. ⁴³⁴

Kaynak metinde, 'zavodit poryadok' (заводить порядок) deyimini yer almaktadır. Deyimlerde çevirmenin yakalayabileceği maksimum eşdeğerlik seviyesi, hedef metinde okuyucuya verilmek istenen mesaja uygun çeviri yapılmasıdır. Anlatılan bağlamda, Doktor Ragin hastaneye ayrılan paranın yetersizliğinden yakınırken, belediye meclis üyesi ise yeni bir düzen getirilmesi gerektiği konusunda fikir öne sürmektedir. Ç1, 'Öyleyse sisteminizi değiştirin' şeklinde yorumlamıştır. Burada, doktora tavsiye vermekten öte, hepsini ilgilendiren bir talep söz konusudur, dolayısıyla, 'Öyleyse sistemimizi değiştirelim' ya da 'öyleyse, yeni bir düzen getirelim' gibi yorumların daha uygun olacağını düşünmekteyiz. Ç2'nin 'O halde, başka koşulları sağlayalım!' ve Ç3'ün 'Siz de o başka sistemi kurun!' aktarımları iletişim amacı açısından yerinde kullanıldığını düşünmekteyiz.

Örnek 23:

KM: '—Стоики, которых вы пародируете, были замечательные люди, но учение их застыло еще две тысячи лет назад и ни капли не подвинулось вперед и не будет двигаться, так как оно не практично и не жизненно. ⁴³⁵

Ç1: 'Demin sözünü edip beni güldürdüğünüz Stoacılar gerçekten olağanüstü insanlarmış, ne var ki öğretileri iki bin yıl önce donup kalmış, o günden beri bir

⁴³³ Çehov, *Altıncı Koğuş*, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 45.

⁴³⁴ Çehov, *Anton Çehov Bütün eserleri VIII*, Çev. Uğur Büke, s. 191.

⁴³⁵ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 234.

<i>adım ilerleyememiş. İlerleyemezdi, çünkü yararsızdı, yaşamın gerçeklerine uymuyordu.’</i> ⁴³⁶
Ç2: <i>‘Paradisini yaptığınız stoacılar muazzam insanlardı, ama öğretileri daha iki bin yıl önce donmuş, bir damla ileriye gidememişti. Pratik ve geçerli olmadığı için ilerleyemezdi de.’</i> ⁴³⁷
Ç3: <i>‘Demin alayla bahsettiğiniz Stoacılar harika insanlardı ama öğretileri iki bin yıl öncesinde kaldı, bir adım bile ileriye gitmedi.’</i> ⁴³⁸

Kaynak metinde sözü geçen “ни капли ни подвинулось вперед” (ни капли не подвинулось вперед) kısmını incelemek istiyoruz. Kaynak metinde, “Gromov’un tersini savunduğu felsefe anlayışının gerçek hayata uyarlamasının mümkün olmamasından kaynaklı, bu görüşün bir süre sonra uygun bulunmayıp bir adım bile ilerleyemediğine değinir. Rusçada ‘ни капли’ yani bir damla bile ilerlemeyemez şeklinde ifade edilirken, her ne kadar düz anlam olarak ‘damla’ sözcüğüyle ifade edilse de Türkçede bu gibi durumlarda ‘bir adım’ sözcüğünün kullanımı ön plana çıkmaktadır. Ç2 ve Ç3 bu durumu hedef dil Türkçeye uyarlayarak ‘bir adım ileriye gitmek’ olarak aktarmışlardır. Ç2’nin ‘bir damla ileriye gitmek’ aktarımı ise anlamsal olarak eşdeğerliği sağlayamamıştır.

3.6.12. Sözcük Ekleme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 24:

KM: <i>‘—А за что вы меня здесь держите?’</i> ⁴³⁹
Ç1: <i>‘— ‘Niçin beni burada zorla tutuyorsunuz?’’</i> ⁴⁴⁰
Ç2: <i>‘—Beni neden burada tutuyorsunuz?’</i> ⁴⁴¹

⁴³⁶ Çehov, *Altıncı Koğuş*, Çev. Mehmet Özgül, s. 50.

⁴³⁷ Çehov, *Altıncı Koğuş*, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 38.

⁴³⁸ Çehov, *Anton Çehov Bütün eserleri VIII*, Çev. Uğur Büke, s. 184.

⁴³⁹ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 175.

⁴⁴⁰ Çehov, *Altıncı Koğuş*, Çev. Mehmet Özgül, s. 40.

⁴⁴¹ Çehov, *Altıncı Koğuş*, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 30.

Ç3: 'Siz beni neden burada tutuyorsunuz?' ⁴⁴²

Kaynak metinde yer alan soru cümlesini, Ç1'de cümleye 'niçin?' soru kalıbıyla başlanarak, biçimsel eşdeğerlik korunmuş, fakat kaynak metinde yer almayan 'zorla' ifadesi çevirmen tarafından eklemeye yapılmıştır. Çevirmen, hedef dile çeviri yaparken anlamı güçlendirmek adına eklemeler veya çıkarmalar yapma hakkına sahiptir. Burada eklenen 'zorla' ifadesi, soruyu soran Gromov'un hastaneye kapatılmasından hoşnut olmadığını okuyucuya net bir şekilde hissettirmektedir. Bu bağlamda, çeviriye eklenen ifadelerin iletişim amacını bozmadığı takdirde bir sakınca görülmemektedir.

Örnek 25:

KM: 'Но ведь десятки, сотни сумасшедших гуляют на свободе, потому что ваше невежество неспособно отличить их от здоровых.' ⁴⁴³

Ç1: 'Ama yüzlerce akıl hastası dışarıda ellerini kollarını sallayarak geziyor da kimse sesini çıkarmıyor. Bilgisizliğiniz yüzünden hastaları sağlamlardan ayırt etmeyi beceremiyorsanız bizim suçumuz ne?' ⁴⁴⁴

Ç2: 'Ancak siz de biliyorsunuz ki onlarca hatta yüzlerce deli özgürce dışarıda dolaşıyor, çünkü cehaletiniz yüzünden onları sağlıklı olanlardan ayırt edemiyorsunuz.' ⁴⁴⁵

Ç3: 'Ancak, onlarca deli cehaletiniz onları sağlıklılardan ayıramadığı için sokakta özgürce dolaşıyor.' ⁴⁴⁶

Burada; kaynak metinde tek bir cümlede ifade edilmiş olan metnin, Ç1'de hedef dile aktarılırken tek bir cümleyle anlatmak yerine eksiltme ve çıkarmalar yapılarak, iki cümle hâlinde okuyucuya yansıtıldığını görüyoruz. Yazar, kaynak

⁴⁴² Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 176.

⁴⁴³ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 223.

⁴⁴⁴ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 41.

⁴⁴⁵ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s.30.

⁴⁴⁶ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 176.

metinde sözü geçen (*onlarca*) sözcüğüyle hastaneye kapatılan hastalardan bahsetmektedir. Ç1 ‘*akıl hastası*’, Ç2 ve Ç3 ise ‘*deli*’ ifadelerini kullanmışlardır. Çevirilerde, anlamsal eşdeğerlik korunmuştur, fakat bu kısımda biçimsel eşdeğerlikten söz etmek mümkün değildir. Nitekim Ç1 ‘*ellerini kollarını sallayarak, kimse sesini çıkarmıyor, bizim suçumuz ne?*’, Ç2 ise; ‘*siz de biliyorsunuz*’ gibi kaynak metinde sözü geçmeyen ifadelerle yer vererek anlatımı akıcı kullanmak adına bir hamlede bulunmuşlardır. Ç3’ün çevirisi ise, eşdeğerliği maksimum düzeyde tutmuştur. Çevirmenler, metnin akışını ve yazarın okuyucuya iletmek istediği duygu durumunu bozmadığı sürece bu hakka sahiptir.

Örnek 26:

KM: <i>Громко вскрикнул Иван Дмитрич. Должно быть, и его били...</i> ⁴⁴⁷
Ç1: ‘ <i>O sırada İvan Dmitriyeviç’in acı çığlıkları duyuldu; belli ki o da dayak yiyordu...</i> ’ ⁴⁴⁸
Ç2: ‘ <i>İvan Dmitriç avaz avaz bağııyordu. O da dayak yemiş olmalıydı.</i> ’ ⁴⁴⁹
Ç3: ‘ <i>İvan Dmitriç çığlık attı. Onu da dövmüş olmalıydı.</i> ’ ⁴⁵⁰

Kaynak cümleyi her üç çevirmenin de farklı sözcükler kullanarak, eklemeler yaparak hedef dile aktardıklarını görmekteyiz. ‘*Gromka vskriknut*’ (*Громко вскрикнуть*) ifadesini, ‘*yüksek sesle çığlık atmak*’ olarak birebir çevirebiliriz. Burada üzerinde durmak istediğimiz nokta, çevirmenin görevinin kaynak metni birebir hedef dile aktarmaktan daha çok, okuyucuya ahenk içinde özgün metnin okuyucusunun algıladığı oranda aynı duyguyu vermek olmasıdır. Ç1 ‘*acı çığlıkları duyuldu*’, Ç2 ‘*avaz avaz bağııyordu*’, Ç3 ‘*çığlık attı*’, olarak hedef dile aktarım sağlamışlardır. Sözcüklerin derinene inersek, kaynak metinde olay duyulmuş ve bitmiştir, anlık bir

⁴⁴⁷ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 251.

⁴⁴⁸ Çehov, *Altıncı Koğuş*, Çev. Mehmet Özgül, s. 82.

⁴⁴⁹ Çehov, *Altıncı Koğuş*, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 67.

⁴⁵⁰ Çehov, *Anton Çehov Bütün eserleri VIII*, Çev. Uğur Büke, s. 214.

çığıktır. Ç2 deki ‘bağırıyordu’ ifadesi olayın okuyucuya devam eden bir süreç hissini vermektedir. Burada, Ç1’in eşdeğerlik düzeyini maksimum düzeyde tuttuğunu söyleyebiliriz.

3.6.13. Sözcük ya da Cümle Çıkarma Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 27:

KM: ‘Но ведь десятки, сотни сумасшедших гуляют на свободе, потому что ваше невежество неспособно отличить их от здоровых.’ ⁴⁵¹
Ç1: ‘Ama yüzlerce akıl hastası dışarıda ellerini kollarını sallayarak geziyor da kimse sesini çıkarmıyor. Bilgisizliğiniz yüzünden hastaları sağlamlardan ayırt etmeyi beceremiyorsanız bizim suçumuz ne?’ ⁴⁵²
Ç2: ‘Ancak siz de biliyorsunuz ki onlarca hatta yüzlerce deli özgürce dışarıda dolaşüyor, çünkü cehaletiniz yüzünden onları sağlıklı olanlardan ayırt edemiyorsunuz.’ ⁴⁵³
Ç3: ‘Ancak, onlarca deli, cehaletiniz onları sağlıklılardan ayıramadığı için sokakta özgürce dolaşıyor.’ ⁴⁵⁴

Kaynak metinde, tek bir cümlede ifade edilmiş olan metnin Ç1’de hedef dile aktarılırken tek bir cümleyle anlatmak yerine eksiltmeler yapılarak, iki cümle hâlinde okuyucuya yansıtıldığını görüyoruz. Ç1, kaynak metinde sözü geçen ‘desyatki’ (десятки) sözcüğünü, çeviri sürecine dahil etmemiştir. Bunun bir sebebi Türkçede genelde böyle bir kullanım olmaması olabilir. Ç3 ise, ‘sotni’ (сотни) yani ‘yüzlerce’ ifadesine yer vermeyerek çevirisinde sözcük eksiltmiştir. Ç2, hem ‘onlarca’ hem de ‘yüzlerce’ ifadesine yer vermiş ve eşdeğerlik seviyesini biçimsel ve anlamsal olarak üst düzeyde tutmuştur.

⁴⁵¹ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 223.

⁴⁵² Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 41.

⁴⁵³ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 30.

⁴⁵⁴ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 176.

3.6.14. Cümleleri Bölme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 28:

КМ: ‘—Стоики, которых вы пародируете, были замечательные люди, но учение их застыло еще две тысячи лет назад и ни капли не подвинулось вперед и не будет двигаться, так как оно не практично и не жизненно.

Оно имело успех только у меньшинства, которое проводит свою жизнь в штудировании и смаковании всяких учений, большинство же не понимало его.’⁴⁵⁵

Ç1: ‘Demin sözünü edip beni güldürdüğünüz Stoacılar gerçekten olağanüstü insanlarmış, ne var ki öğretileri iki bin yıl önce donup kalmış, o günden beri bir adım ilerleyememiş. İlerleyemezdi, çünkü yararsızdı, yaşamın gerçeklerine uymuyordu.

O zaman bile bu akıma kapılanlar yeni şeyler öğrenmenin zevkini tatmış, bilim yolunda dirsek çürüten küçük bir azınlıktı; çoğunluğun bundan anladığı falan yoktu.’⁴⁵⁶

Ç2: ‘Parodisini yaptığınız stoacılar muazzam insanlardı, ama öğretileri daha iki bin yıl önce donmuş, bir damla ileriye gidememişti. Pratik ve geçerli olmadığı için ilerleyemezdi de.

Bu öğreti sadece her türlü öğretinin tadına vararak ve üzerlerinde kafa patlatarak ömür tüketen küçük bir kesimde başarıyı yakalamıştı. İnsanların büyük bir çoğunluğu bu öğretiyi anlayamamıştı bile.’⁴⁵⁷

Ç3: ‘Demin alayla bahsettiğiniz Stoacılar harika insanlardı ama öğretileri iki bin yıl öncesinde kaldı, bir adım bile ileriye gitmedi, pratik ve yaşamsal olmadığı için de gitmeyecek de.

Hayatlarını her türlü öğretiyi tadını çıkara çıkara özümsemekle geçiren küçük bir azınlık arasında başarılı oldu, çoğunluk anlamadı bile.’⁴⁵⁸

Kaynak metindeki cümleyi incelediğimizde, uzun bir anlatımın tek bir cümlede toplandığını görmekteyiz. Türkçede bu gibi uzun anlatımları daha çok birkaç cümle ile ifade etmek, okuyucuyu yormamak açısından başvurulacak bir yöntemdir. Sözcük dizilimi açısından ele aldığımızda, çeviriler ve kaynak metin arasındaki ilişki paralel şekilde okuyucuya aktarılmıştır.

Örnek 29:

⁴⁵⁵ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 234.

⁴⁵⁶ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 50.

⁴⁵⁷ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 38.

⁴⁵⁸ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 184.

KM: *‘Воняет кислою капустой, фитильною гарью, клопами и аммиаком, и эта вонь в первую минуту производит на вас такое впечатление, как будто вы входите в зверинец.’*⁴⁵⁹

Ç1: *‘İçeri girer girmez pis kokudan burnunuzun direği kırılır; ekşi lahana, tahtakurusu, amonyak, yanık fitil kokusu, ne arasanız hepsi vardır; kendinizi ahırda sanırsınız.’*⁴⁶⁰

Ç2: *‘Etraflaş gibi lahana turşusu, yanmış fitil, tahtakurusu, amonyak kokar. Bu pis koku ilk anda sanki bir sirkteki yabani hayvanlar sergisine girmişsiniz gibi bir etki bırakır üzerinizde.’*⁴⁶¹

Ç3: *‘İçerideki iğrenç ekşi lahana, yanık fitil, tahtakurusu ve amonyak kokusu ilk anda, size hayvanat bahçesine girdiğiniz izlenimi uyandırır.’*⁴⁶²

Burada; kaynak metinde tek bir cümlede ifade edilen durumu, Ç2 hedef dile aktarırken tek bir cümleyle anlatmak yerine, iki cümle hâlinde ‘bölme tekniği’ kullanarak okuyucuya yansıtmıştır.

3.6.15. Hedef dilde uyarlama yapılan çeviriler

Örnek 30:

KM: *‘Оно имело успех только у меньшинства, которое проводит свою жизнь в итудировании и смаковании всяких учений, большинство же не понимало его.’*⁴⁶³

Ç1: *‘O zaman bile bu akıma kapılanlar yeni şeyler öğrenmenin zevkini tatmış, bilim yolunda dirsek çürüten küçük bir azınlıktı; çoğunluğun bundan anladığı falan yoktu.’*⁴⁶⁴

Ç2: *‘Bu öğreti sadece her türlü öğretinin tadına vararak ve üzerlerinde kafa patlatarak ömür tüketen küçük bir kesimde başarıyı yakalamıştı. İnsanların büyük bir çoğunluğu bu öğretiyi anlayamamıştı bile.’*⁴⁶⁵

⁴⁵⁹ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 202.

⁴⁶⁰ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 10.

⁴⁶¹ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 2.

⁴⁶² Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 147.

⁴⁶³ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 234.

⁴⁶⁴ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 50.

⁴⁶⁵ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 38.

Ç3: *'Hayatlarını her türlü öğretiyi tadını çıkara çıkara özümsemekle geçiren küçük bir azınlık arasında başarılı oldu çoğunluk anlamadı bile.'*⁴⁶⁶

Kaynak metinde, bileşik bir cümle yer almaktadır. Bu gibi uzun anlatımlarda, hedef dile çeviri yapılırken biçimsel eşdeğerlikten uzaklaşmış oluyoruz. Çünkü her dilin kendine özgü cümle yapısı ve anlatım şekli nedeniyle, tüm anlatılmak isteneni tek bir cümlede toplamak okuyucuyu yorabileceğinden, çevirmenler bu anlatımı Ç2'de olduğu gibi, iki cümle şeklinde aktarabilmektedir. Bu örnekte; 'şudirovat' (öğrenme) ve 'smakovat' (tadına varma) fiillerini, Türkçeye çevirdiğimizde anlatılmak istenenin tek bir sözcükle ifade edilemeyeceğini görmekteyiz. Dolayısıyla çevirmenler, anlatılmak isteneni hedef dile uyarlama yoluna gitmişlerdir. Burada doğru ya da yanlış çeviri gibi bir algılama söz konusu değildir. Önemli olan, yazarın vermek istediği iletişim amacının en üst seviyede korunmasıdır. Ç1 ve Ç2 de cümleler tamamen farklı sözcüklerle okuyucuya aktarılsa da okuyucuda uyandırılan algı, verilmek istenen mesajla doğru orantılıdır.

3.6.16. Hedef Dilde İstenilen Anlamı Veremeyen Çeviriler

Örnek 31:

KM: *'— Тут заявлениице по вашей части-с, — обратился член управы к Андрею Ефимычу после того, как все поздоровались и сели за стол. — Вот Евгений Федорыч говорят, что аптеке тесновато в главном корпусе и что ее надо бы перевести в один из флигелей. Оно, конечно, это ничего, перевести можно, но главная причина — флигель ремонту захочет.'*⁴⁶⁷

Ç1: *'Gelenlerle selamlaştıktan, masada yerini aldıktan sonra belediye meclisi üyesi, Andrey Yefimoviç'e döndü: 'Sizi ilgilendiren bir meclis kararı var doktorcuğum,' dedi.*

*'Yevgeni Fyodoroviç eczanesinin hastanedeki şimdiki yerine sığmadığını, orayı pavyonlardan birine taşımak gerektiğini bildirmişti. Taşımak sorun değil de, zaten bütün pavyonlara onarım gerekiyor. Önce hangisini onarıma versek acaba?'*⁴⁶⁸

⁴⁶⁶ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 184.

⁴⁶⁷ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 234.

⁴⁶⁸ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 56.

Ç2: ‘Herkes birbirleriyle selamlaştıktan ve masanın etrafına oturduktan sonra belediye meclisi üyesi Andrey Yefimic’a döndü:

-Sizi ilgilendiren bir durum mevcut.

Yevgeni Fedoriç, ana binada bulunan eczanenin yer sıkıntısı çektiğini, eczaneyi ek binalardan birine taşımak gerektiğini söylüyor. Bunu yapmak elbette zor iş değil, taşımak mümkün, ancak buradaki asıl mesele ek binanın onarım ihtiyacı duyması. ’⁴⁶⁹

Ç3: ‘Sizin orayla ilgili bir konu var, efendim.’ Dedi meclis üyesi Andrey Yefimic’e herkesle selamlaşıp oturduktan sonra. ’⁴⁷⁰

Yukarıdaki diyalog, eserin sonlarına doğru Doktor Ragin’in karşılaştığı tatsız bir durum sırasında geçmektedir. Kaynak metinde diyalog, meclis üyesinin sözüyle başlamaktadır. Çeviriler göz önünde bulundurulduğunda biçimsel eşdeğerliğin olmadığını anlamaktayız. Anlatılan bağlamda, diyalog, Andrey Yefimic’e yazılmış bir dilekçeden söz edilerek başlamıştır. Burada Ç1’de, ‘Sizi ilgilendiren bir meclis kararı var doktorcuğum,’ şeklinde çeviri yapılmış, fakat bu ifade diyalogun devamına uymamaktadır, çünkü orada doktor adına çıkmış bir karar yoktur. Ayrıca, ‘doktorcuğum’ ifadesi kaynak metinde geçmemektedir. Çevirmenin ekleme ve çıkarma yapmakta özgür olduğundan bahsetmiştik, fakat burada okuyucuya kişiler arasındaki samimiyeti hissettirmiş olan bu ifade eserdeki anlatımla uyuşmamaktadır. Çünkü diyalog sırasında Doktor Ragin aslında bir sorgudan geçmektedir ve herkes oldukça tedirgindir. Eşdeğerlik açısından uygun bir ifade olmadığını düşünmekteyiz. Ç’2 de ise, ‘Sizi ilgilendiren bir durum mevcut’, çevirisi ile okuyucunun alması gereken mesaj uygun bir ifadeyle iletilmiştir. Burada çevirmen farklı dilsel biçimlerle aktardığı ifadeyle durumsal eşdeğerliği sağlamıştır.

Örnek 32:

KM: ‘Этот разговор продолжался еще около часа и, по-видимому, произвел на Андрея Ефимыча глубокое впечатление. ’⁴⁷¹

⁴⁶⁹ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 44.

⁴⁷⁰ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 191.

⁴⁷¹ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 234.

Ç1: ‘Böyle konuşa konuşa gecenin birini buldular, Andrey Yefimoviç çok etkilenmişe benziyordu.’⁴⁷²

Ç2: ‘Sohbetleri yaklaşık bir saat kadar devam etti ve görünüşe göre, Andrey Yefimoviç’in üzerinde derin bir etki bıraktı.’⁴⁷³

Ç3: ‘Bu konuşma yaklaşık bir saat daha sürdü ve görünüşe göre Andrey Yefimoviç’i derinden etkiledi.’⁴⁷⁴

Kaynak cümlede geçen ‘prodaljalsya yeşço okolo çasa’ (продолжался еще около часа) ifadesiyle anlatılmak istenen konuşmanın bir saat daha devam ettiğidir. Ç2 ve Ç3’ün çevirilerini incelediğimizde, her ne kadar farklı sözcüklerle hedef dile aktarım yapmış olsalar da hem biçimsel hem anlamsal olarak eşdeğerliği yüksek seviye de koruduklarını görmekteyiz. Ç1’deki ‘gecenin birini buldular’ aktarımı ise hedef dilde beklenen anlamı verememiştir.

3.7. Anton Çehov’un ‘Küçük Köpekli Kadın’ (1899) Eseri

Küçük Köpekli Kadın eseri, Çehov’un 1898 yılında tedavi olmak içimn gittiği Yalta’da 1898 yılında kaleme aldığı son eserlerindendir. İlk olarak, 1899’da **Rus Düşüncesi** (Русская мысль) dergisinde yayımlanmıştır.

Eserde ana karakterler, tatil için gittiği Yalta’da bir erkekle tanışıp hayatı değişen Anna Sergeyevna ve evli fakat kendi içinde mutluluğu bulamamış olan Dmitrii Dritreyeviç Gurov’dan oluşmaktadır. Tanıştıktan bir hafta sonra aralarında bir aşk başlar. Anna Sergeevna’nın evli olmasına ve Gurov’un Moskova’da bir eşi ve üç çocuğu olmasına rağmen hikâyenin kahramanları birbirlerine âşık olurlar. Bir anlamda Çehov, toplumdaki ‘kadın’ anlayışını öyküyle birlikte okuyucunun gözü önüne serer.

3.8. ‘Küçük Köpekli Kadın’ Eseri Üzerinden Çeviri İncelemesi

⁴⁷² Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgül, s. 55.

⁴⁷³ Çehov, **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, s. 42.

⁴⁷⁴ Çehov, **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, s. 188.

Bu bölümde, Çehov'un **Küçük Köpekli Kadın** (Дама с собачкой) adlı eserinin özgün hali baz alınarak Türkçeye yapılan iki çevirisi ele alınıp eşdeğerlik düzeyleri açısından Komissarov, Latışev ve Gak'ın öne sürmüş olduğu eşdeğer kuramına uyarlanabilecek şekilde karşılaştırmalı incelemesi yapılmıştır. Bu sebeple, Türkçeye çevrilen eserlerinden Mehmet Özgül'ün 1996 yılında yapmış olduğu çeviri ve Ergin Altay 2006 yılında yapmış olduğu çevirileri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Yapmış olduğumuz çalışma yapılan çevirilerin eşdeğerlik kuramının eserler üzerinde uygulanabilirliğini görebilmek adına inceleme yapılan bir çalışmadır. Burada daha çok özgün eser üzerinden örnekler sunulup, hedef dil Türkçeye çeviri yapılırken kullanılan taktik ve yöntemler üzerinde durularak, eserler okunduktan sonra karşılaşılan çelişkili yerler ayrıntılı biçimde analiz edilmektedir.

3.8.1. Özel İsimlerin Çeviri Yöntemleri

Örnek 1:

KM: 'Дмитрий Дмитрич Гуров, ⁴⁷⁵ Анна Сергеевна ⁴⁷⁶ , Верне.' ⁴⁷⁷
Ç1: 'Dmitri Dmitriç Gurov ⁴⁷⁸ , Anna Sergeyevna ⁴⁷⁹ , Berne.' ⁴⁸⁰
Ç2: 'Dmitri Dmitriç Gurov ⁴⁸¹ , Anna Sergeyevna ⁴⁸² , Verne.' ⁴⁸³

Transliterasyon ve transkripsiyon uygulamalarında Rusçadan Türkçeye yapılan çevirilerde dillerin fonetik özelliklerinden dolayı daha çok transliterasyon, yani değişikliğe uğrayan aktarımlar olduğu gözlemlenmektedir. Kaynak metinde geçen ilk örnek olan, 'Дмитрий Дмитрич Гуров' Ç1 ve Ç2 'Dmitri Dmitriç Gurov' olarak

⁴⁷⁵ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 363.

⁴⁷⁶ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 367.

⁴⁷⁷ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 367.

⁴⁷⁸ Anton Pavloviç Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, s. 129.

⁴⁷⁹ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 133.

⁴⁸⁰ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 129.

⁴⁸¹ Anton Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, İstanbul, Everest Yayınları, 2012, s. 274.

⁴⁸² Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 278.

⁴⁸³ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

aktarım sağlamışlardır. Burada isimlerin okunduğu gibi çevrildiği yani telaffuzları dikkate alındığını söylemek mümkündür. Bu durumda transkripsiyon tekniği kullanılmıştır diyebiliriz. Yine ikinci örnekte ‘Анна Сергеевна’, Ç1 ve Ç2 ‘Anna Sergeyevna’ olarak aktarım sağlamışlardır. Telaffuz edildiği dönüşüme uğrayan ikinci örnekte de transkrpsiyondan söz etmek mümkündür. Son örnek ‘Верне’ yi ise Ç1 ‘Berne’, Ç2 ise ‘Verne’ olarak aktarmışlardır. Ç1’ in çevirisi harf talaffuza uygun olan bir aktarım olmaması sebebiyle ‘transliterasyon’, Ç2 nin çevirisi ise ‘transkripsiyon’ dönüşüme örnek teşkil etmektedir. Her iki teknik kullanılsa da eşdeğerliği maksimum seviye de yakalamak isteniliyorsa ‘transkripsiyon’ tekniği daha uygun olacaktır.

3.8.2. Yerlileştirme / Yabancılaştırma Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 2:

КМ: ‘Ему не было еще сорока, но у него была уже дочь двенадцати лет и два сына-гимназиста...’ ⁴⁸⁴
Ç1: ‘Gurov kırkında değildi, ama on iki yaşında bir kızı, lisede okuyan iki oğlu vardı.’ ⁴⁸⁵
Ç2: ‘Gurov henüz kırkına bile varmamıştı; gel gelelim on iki yaşında bir oğlan, gimnaziya*’ya giden iki kız babasıydı.’ ⁴⁸⁶ *Çarlık Rusya ’sında ortaöğretim kurumu. Orta-lise dengi.

Yukarıdaki örnekte, ‘yabancılaştırma’ tekniği kullanıldığı gözlemlenmektedir. Yazar, kaynak metinde Gurov’un çocuklarını tanımlarken kızlarından bahsetmektedir. Rusçada ‘gimnazista’ (гимназиста) sözcüğü, hedef dil Türkçeye birebir ‘liseli’ olarak aktarılabilir. Ç1 ‘lise’, Ç2 ise, ‘yabancılaştırma’ tekniği yardımıyla ‘gimnaziya’ olarak hedef dile aktarım sağlamıştır. Burada önemli olan bir durum hedef dil okuyucusunun öz dilinde kullanmadığı sözcüğü çevirmenin açıklama yaparak okuyucu bilgilendirme yapmasının, çevirinin eşdeğerliğini maksimum düzeye taşıyacak olmasıdır. Ç2, ilgili sözcüğü açıklayıcı bir şekilde aktarmış ve eşdeğerlik düzeyini üst seviye de tutmuştur.

3.8.3. Özelleştirme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

⁴⁸⁴ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 380.

⁴⁸⁵ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 147.

⁴⁸⁶ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

Örnek 3:

KM: 'Сидя в павильоне у Верне, он видел, как по набережной прошла молодая дама, невысокого роста блондинка, в берете: за нею бежал белый шпиц.' ⁴⁸⁷
Ç1: 'Birkaç günden beri Berne'nin gazinosunda oturuyor, sahil yolunda bir aşağı bir yukarı dolaşan orta boylu, bereli, sarışın genç kadını, arkasından koşan küçük, beyaz ev köpeği izliyordu.' ⁴⁸⁸
Ç2: 'Verne Otel'i'nin önündeki çardakta oturduğu bir gün, başı bereli, orta boylu, sarışın, genç bir kadının rıhtım yolundan geçip gittiğini gördü; kadının ardından beyaz tüylü, ufak bir köpek koşuyordu.' ⁴⁸⁹

Kaynak metinde geçen 'belıy şpits' (белый шпиц) hedef dil Türkçeye uyarlamadan 'şpitz' köpekler olarak aktarılmıştır. Yukarıdaki metin çevirilerinde Ç1 'ev köpeği', Ç2 ise 'ufak bir köpek' olarak çeviri yapmışlardır. Ç1'in çevirisi kaynak metindeki ifadeden daha özel bir kullanım alanı oluşturmuş yani, 'özeleştirme' tekniğini uygulamıştır. Ç2 ise şpitz cins köpeğini 'ufak bir köpek' olarak aktarmış ve 'genelleştirme' yöntemini kullanmıştır.

Örnek 4:

KM: 'Говорили, что на набережной появилось новое лицо: дама с собачкой.' ⁴⁹⁰
Ç1: 'Her zaman köpeğiyle dolaşan bir kadının son günlerde sahil yolunda görünmeye başladığı herkesin dilindeydi.' ⁴⁹¹
Ç2: 'Rıhtım boyunda gezintiye çıkanların arasına yeni bir kişinin daha katıldığı söyleniyordu; bu küçük bir köpeğiyle birlikte gezen bir kadındı.' ⁴⁹²

⁴⁸⁷ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 363.

⁴⁸⁸ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 129.

⁴⁸⁹ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

⁴⁹⁰ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s..

⁴⁹¹ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 129.

⁴⁹² Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

Kaynak metnin, her ki çevirmen tarafından hedef dile hem biçimsel hem içeriksel olarak farklı şekillerde aktarıldığını görmekteyiz. Eklemeler, betimleyici ifadeler ve açıklamalar ile çevirilerin yapıldığını söyleyebiliriz.

Kullanılan tekniklerden biri de ‘özelleştirme’dir. Bu teknikte çevirmen kaynak metnin içeriğini hedef dile uygun şekle uyarlayarak okuyucuya metni daha anlaşılır kılar. Rusçada ‘novoye litso’ (новое лицо) sözcük öbeği genel bir anlam taşır ve cinsiyeti bilinmeden ‘yeni bir kişi’ anlamını taşır. Ç1’de metin içeriğine hâkim olduğu ve bu kişiyi ‘bir kadın’ ifadesi kullanarak, genel anlamı özelleştirme yoluna gitmiştir. Ç2 ise değişiklik yapmadan ‘yeni bir kişi’ ifadesiyle çevirisini yapmıştır.

3.8.4. Genelleme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 5:

KM: <i>‘Дамa c Собачкой’</i> ⁴⁹³
Ç1: <i>‘Köpeğiyle Dolaşan Kadın’</i> ⁴⁹⁴
Ç2: <i>‘Küçük Köpekli Kadın’</i> ⁴⁹⁵

Kaynak metinde, ‘Küçük Köpekli Kadın’ anlamına gelen sade bir başlık kullanılmıştır. Hedef dilde ki ‘Sabačka’ (Собаčka) sözcüğünü, Türkçeye ‘köpekçik’ olarak çevirebiliriz. Bu sözcük ile köpeğin boyut olarak küçük olduğunun mesajı verilmektedir. Ç1, hedef dile aktarım sırasında değişimler yaparak ‘Köpeğiyle Dolaşan Kadın’ olarak aktarmıştır, fakat köpeğiyle dediğimiz zaman burada eserin içeriğinden uzaklaşmış oluruz. Okuyucunun gözünde canlanan imge boyut olarak değişime uğramıştır, dolayısıyla anlamsal eşdeğerliğe ulaşmak mümkün değildir. Çevirmenin ‘dolaşan’ sözcüğü ile çeviriye ekleme yapması, eserin içeriği hakkında verilen bir ipucu niteliğindedir. Okuyucuya eserle ilgili daha fazla bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

⁴⁹³ Çehov, *Dama s sabočkoy*, s.1.

⁴⁹⁴ Çehov, *Köpeğiyle Dolaşan Kadın*, Çev. Ergin Altay, s. 129.

⁴⁹⁵ Çehov, *Küçük Köpekli Kadın*, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

Ç2'nin çevirisi birebir çeviridir ve eşdeğer çeviriye hem biçimsel hem de anlamsal olarak uyum sağlamıştır.

Örnek 6:

KM: ‘...и было непонятно, для чего он женат, а она замужем; и точно это были две перелетные птицы, самец и самка, которых поймали и заставили жить в отдельных клетках. ’⁴⁹⁶

Ç1: ‘...onun başka bir erkeğe ait olmasına, kendisinin başka bir kadınla evli bulunmasına bir anlam veremiyordu. Yakalanıp ayrı ayrı kafeslere tıkmış, dişi ve erkek iki kuş gibiydiler. ’⁴⁹⁷

Ç2: ‘şaştıkları tek şey, ikisinin de başkalarıyla evli olmalarıydı. Yakalanıp ayrı kafeslere tıkmış, birisi erkek, öbürü dişi iki göçebe kuş gibiydiler ...’⁴⁹⁸

Kaynak metinde, Anna ve Gurov’ın yaşamış oldukları birbirini sevip kavuşamama hâlini yazar bir ‘benzetme’ yöntemi kullanarak okuyucuya aktarmaktadır. ‘İçeriksel leksik bir dönüşüm’ durumu söz konusudur. Rusçada, sadece hayvanlar için kullanılan dişi ve erkek ‘samets i samka’ (самец и самка) dil birimlerini hedef dil Türkçeye birebir aktarılamamaktadır. Bunun sebebi, Türkçede sadece hayvanlara ait böyle bir ifade olmamasıdır. Bu bağlamda, çevirmenler zorunlu bir genellemeye gitmek durumunda kalmışlar ve Ç1 ‘dişi ve erkek iki kuş’, Ç2 ise ‘birisi erkek, öbürü dişi iki göçebe kuş’ olarak hedef dile aktarım sağlamışlardır.

3.8.5. Betimleme / Açıklama Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 7:

KM: ‘Она много читала, не писала в письмах ъ, называла мужа не Дмитрием, а Димитрием, а он втайне считал ее недалекой, узкой, неизящной, боялся ее и не любил бывать дома. ’⁴⁹⁹

⁴⁹⁶ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 380.

⁴⁹⁷ Çehov, *Köpeğiyle Dolaşan Kadın*, Çev. Ergin Altay, s. 147.

⁴⁹⁸ Çehov, *Küçük Köpekli Kadın*, Çev. Mehmet Özgül, s. 292.

⁴⁹⁹ Çehov, *Dama s saboçkoy*.

Ç1: ‘Çok okur, yazısında sertleştirme* işareti kullanmaz, kocasını Dmitri değil, Dmitri diye çağırırdı. Kocasıyla onun pek akılsız, dar görüşlü, çirkin olduğunun kanısındaydı. Ondan korkar, evde durmayı sevmezdi.’⁵⁰⁰

*Sertleştirme işareti, Rusçada sert sonlu her sözcüğün sonunda kullanılan bir işaretti. 19. yüzyılın sonlarında kaldırıldı.

Ç2: ‘Gerçekten çok kitap okur, mektup filan yazarken, Rus alfabesinde sessiz harfleri incelten bir işareti hiç kullanmaz, kocasını Dmitri diye değil, Dmitri diye çağırırdı. Gurov karısını dar kafalı, uzağı görmeyen, kaba-saba bir insan sayar, ondan korktuğu için elinden geldiğince evden uzak durmaya çalışırdı.’⁵⁰¹

Bu bölümde yazar, Gurov’un eşinin ona yazmış olduğu mektuplardaki yazı dilinden bahsetmektedir. Üzerinde durmak istediğimiz durum, Ç1’de geçen ‘yazısında sertleştirme işareti kullanmaz’ ifadesidir. Rusça ve Türkçe alfabelerinin birbirinden farklı olmasının yanı sıra, Rusça bilmeyen okurların anlamayacağı bir işaret olan ‘Ѣ’ (sertleştirme) işareti, çeviri sırasında açıklayıcı şekilde bildirilirse okuyucu için anlam karışıklığı yaşamadan anlamasına yardımcı olacaktır. Bu gibi durumlarda Ç1’in yapmış olduğu gibi alt kısma açıklama vererek okuyucuyu bilgilendirmek, kullanılabilecek en doğru tekniktir. Ç2’de bu konuyu cümle içerisine bilgilendirme amaçlı aktarmış, fakat sertleşme işareti yerine yumuşatma işaretini belirtmiş ve bilgi açısından yanlış bir aktarım olmuştur.

3.8.6. Telafi Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 8:

KM: ‘— 30paccmëyüme.’⁵⁰²

Ç1: ‘Merhaba –dedi. Zoraki gülümsemeye çalışıyordu..’⁵⁰³

Ç2: ‘—Merhaba, dedi.’⁵⁰⁴

Kaynak metinde, Gurov ve Anna’nın uzun zaman sonra karşılaşma anı tasvir edilmektedir. Gurov, Anna’nın yaşadığı yeri bulmuş ve aniden karşısına çıkmıştır.

⁵⁰⁰ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 130.

⁵⁰¹ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

⁵⁰² Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 380.

⁵⁰³ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 143.

⁵⁰⁴ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 288.

Anna yaşamış oldukları yasak ilişkinin vermiş olduğu gerginlik, korku ve kimseye bir şey belli etmeme düşüncesindedir. Ç1 ‘Zoraki gülümsemeye çalışıyordu’ ifadesiyle bu diyalogu hedef dile aktarımı sırasında okuyucuya o anı yaşamasına katkıda bulunmak adına çevirisine eklemeler yapmış ve ‘telafi’ tekniğini kullanmıştır. Bu gibi durumlarda telafi tekniği okuyucuya özgün eserdeki duyguyu tam olarak hissettirmekte ve eşdeğerlik oranını arttırmaktadır.

Örnek 9:

KM: ‘Изменять ей он начал уже давно, изменял часто и, вероятно, поэтому о женщинах отзывался почти всегда дурно, и когда в его присутствии говорили о них, то он называл их так:

— Низшая раса!’⁵⁰⁵

Ç1: ‘Uzun zamandır karısına ihanet ediyordu. Sık sık yasak aşklar yaşıyor, belki de bunun için, kadınlar konusunda her zaman yakışık almaz sözler kullanıyordu. Yanında kadınlardan söz açılrsa, hemen atılır:

-İğrenç yaratıklar, derdi.’⁵⁰⁶

Ç2: ‘Onu çoktandır aldatmaktaydı, her fırsat düştükçe aldatmaktan da zevk alırdı. Belki bu yüzden olacak, kadınlar konusunda pek iyi konuşmazdı. Onun bulunduğu yerde birisi kadınlardan söz edecek olsa: Bırak şu aşağı ırkı! derdi.’⁵⁰⁷

Kaynak metindeki cümleyi incelediğimizde bileşik cümle ile karşılaşmaktayız. Yazar, Gurov’un karısını uzun süre önce aldatmaya başlayıp sık sık aldattığını ve bu nedenle kadınlar ile ilgili olumsuz düşüncelerini dile getirmekte ve onun yanında kadınlardan söz açıldığında vermiş olduğu tepkileri dile getirmektedir.

Kaynak metindeki ‘izmenyal často’ (изменял часто) ifadesini, çevirmenler hedef dile aktarım sırasında hem biçimsel değişiklik hem de anlamsal olarak eklemeler de bulunmuşlardır. Ç1 ‘Sık sık yasak aşklar yaşıyor’ ifadesini kullanarak cümlemin yüklemine ‘yaşamak’ olarak değiştirmiş, Ç2 ise ‘her fırsat düştükçe aldatmaktan da zevk alırdı’ şeklinde ifade ederek cümlemin yüklemine ‘zevk almak’ olarak

⁵⁰⁵ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 406.

⁵⁰⁶ Çehov, *Köpeğiyle Dolaşan Kadın*, Çev. Ergin Altay, s. 130.

⁵⁰⁷ Çehov, *Küçük Köpekli Kadın*, Çev. Mehmet Özgül, s. 275.

değiştirmiştir. Kaynak cümle de geçen ‘atzıvat’sa’ (отзываться), Türkçede ‘söylemek, görüş bildirmek’ anlamlarına gelmektedir, fakat Rusçadaki anlamı birebir veremektedir. Her iki çevirmen de ‘telafi’ tekniğine başvurarak, durumu telafi etmek adına hedef dile aktarım yaparken sözcük eklemelerinde bulunmuşlardır.

3.8.7. Mantıksal Modülasyon Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 10:

KM: ‘Ему не было еще сорока...’ ⁵⁰⁸
Ç1: ‘Gurov kırkında değildi...’ ⁵⁰⁹
Ç2: ‘Gurov henüz kırkına bile varmamıştı...’ ⁵¹⁰

Kaynak metindeki cümlede özne açıkça belirtilmemiş olsa da çevirmenler mantıksal çıkarım yoluyla hem ana karakter Gurov’u açıkça belirtmişler hem de belirtilen yaşını mantıksal çıkarım yoluyla hedef dile aktarım sağlamışlardır. Her iki çevirmen de farklı sözcüklerle çeviri yaparak ‘anlamsal eşdeğerliği’ korumuş ve hedef dile aktarım sağlamışlardır.

Örnek 11:

KM: ‘— Пусть бог меня простит!’ ⁵¹¹
Ç1: ‘Tanrı affetsin beni! Diye karşılık verdi. –Pek acı bir şey bu.’ ⁵¹²
Ç2: ‘Tanrı beni bağışlasın. Çok kötü bir şey yaptığımı biliyorum.’ ⁵¹³

Kaynak metinde, Anna’nın yaşamış olduğu yasak ilişki sonrasındaki suçluluk hissiyle söylediği bir ünlem cümlesi geçmektedir. Çevirmenler, bu durumu mantıksal

⁵⁰⁸ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 380.

⁵⁰⁹ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 147.

⁵¹⁰ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

⁵¹¹ Çehov, **Dama s Saboçkoy**, s. 364.

⁵¹² Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 135.

⁵¹³ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 279.

çıkarmam yoluyla Anna'nın duygularına ekleme yaparak, okuyucuya daha açıklayıcı bir ifadeyle hissettirmeyi amaçlamışlardır. Türkçeye 'Allah beni affetsin!' olarak çevirilebilen bu ifadeyi, Ç1 '*Tanrı affetsin beni! Diye karşılık verdi. –Pek acı bir şey bu...*' olarak aktarım sağlamış, hem cümleye ekleme yapmış hem de Anna'nın yaşamış olduğu duyguları okuyucuya aktarmayı amaçlamıştır. Ç2 ise '*Tanrı beni bağışlasın. Çok kötü bir şey yaptığımı biliyorum.*' olarak aktarım yaparak, Ç1 gibi hem sözcük ekleme tekniği kullanmış hem de mantıksal çıkarmam yaparak Anna'nın hislerini okuyucuya aktarmıştır. Kaynak metinde geçmeyen bu tür ifadeleri, çevirmen kendi inisiyatifiyle hedef dile aktarım sırasında sözcük ekleme ya da çıkarma hakkına sahiptir. Çevirideki 'anlamsal eşdeğerliği' bozmadığı için, kullanımları uygun olan ifadelerdir.

3.8.8. Bir Sözcüğü İki Sözcük ile Aktarma

Örnek 12:

KM: ' <i>Она засмеялась.</i> ' ⁵¹⁴
Ç1: ' <i>Kadın gülümsedi.</i> ' ⁵¹⁵
Ç2: ' <i>Kadın gülmeye başladı.</i> ' ⁵¹⁶

Rusçanın yapısı gereği, önekli bir fiili hedef dil Türkçeye çeviri yaparken birden fazla sözcük ile aktarmamız gerekebilmektedir. Kaynak metindeki 'zasmeyat'sa' (*засмеяться*) fiilini birebir aynı anlamı verecek şekilde Türkçeye tek bir sözcük ile aktaramayız. Fiildeki 'za' (за) öneki sayesinde 'gülmeye başlamak' olarak aktarım sağlayabiliriz. Türkçedeki 'gülümsemek' fiilini Rusçada '*ulıbnutsa*' (*улыбнуться*) fiili karşılamaktadır. Bu bağlamda, Ç2'nin '*Kadın gülmeye başladı*' çevirisi 'anlamsal eşdeğerliği' üst seviyede tutmuştur diyebiliriz.

Örnek 13:

⁵¹⁴ Çehov, *Dama s Saboçkoy*, s. 365.

⁵¹⁵ Çehov, *Köpeğiyle Dolaşan Kadın*, Çev. Ergin Altay, s. 129.

⁵¹⁶ Çehov, *Küçük Köpekli Kadın*, Çev. Mehmet Özgül, s. 276.

KM: ‘Его женили рано, когда он был еще студентом второго курса, и теперь жена казалась в полтора раза старше его.’⁵¹⁷

Ç1: ‘Daha üniversitenin ikinci sınıftayken evlendirmişlerdi onu. Şimdiyse karısı ondan çok daha yaşlı görünüyordu.’⁵¹⁸

Ç2: ‘Adamcağızı erkencecik, daha üniversite ikinci sınıftayken evlendirmişlerdi; o yüzden karısı ondan epeyce yaşlı gösteriyordu.’⁵¹⁹

Kaynak metinde, Rusçada sıkça kullanılan ‘v poltora raza’ (в полтора раза) yani, hedef dil Türkçede ‘bir buçuk kat’ anlamına gelen sözcük öbeği yer almaktadır. Öyküde, Gurov’un genç yaşta evlenmesi ve karısının ondan büyük gözükmesi vurgulanmaktadır. Yazar bu ifadeyi güçlendirmek için ‘V poltora raza starşe’ (в полтора раза старше) sözcük öbeğine yer vermiştir. Hedef dil Türkçeye bu ifadeyi birebir aktarmamız dilin kullanımına çok uygun olmayacağı için, Ç1 ‘çok daha yaşlı’, Ç2 ise ‘epeyce yaşlı’ zarfları ile anlamı güçlendirmişlerdir. Her iki kullanımda anlamsal eşdeğerliği üst seviyede tutmayı başarmışlardır.

3.8.9. Hedef Dilde Birçok Karşılığı Olan Sözcüklerin Çevirisi

Örnek 14:

KM: ‘...а он втайне считал ее недалекой, узкой, неизящной, боялся ее и не любил бывать дома.’⁵²⁰

Ç1: ‘Kocasıysa onun pek akılsız, dar görüşlü, çirkin olduğunun kanısındaydı. Ondan korkar, evde durmayı sevmezdi.’⁵²¹

Ç2: ‘Gurov karısını dar kafalı, uzağı görmeyen, kaba-saba bir insan sayar, ondan korktuğu için elinden geldiğince evden uzak durmaya çalışırdı.’⁵²²

⁵¹⁷ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 364.

⁵¹⁸ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 129.

⁵¹⁹ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

⁵²⁰ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 364.

⁵²¹ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 130.

⁵²² Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 275.

Kaynak metin cümlesinde, Gurov'un karısı ile ilgili düşünceleri yer almaktadır. Burada her iki çevirmenin de çeviri sürecine almadığı 'vtayne' (втайне) zarfı, aslında Gurov'un iç sesini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, hedef dile aktarımlarda çevirmenlerin hedef dil okuyucusuna, ana karakterlerin iç dünyalarını yansıtabilmeleri 'anlamsal eşdeğerliği' maksimum düzeyde tutmuş olacaktır.

Rusçadaki 'sçitat' (считать) fiili hedef dil Türkçede birçok anlama gelebilmektedir. Burada çevirmenin üstüne düşen görev, sözcüğün metin içerisindeki görevini anlayıp okuyucuya aynı anlamı verebilecek sözcük seçimi yapmasıdır. Ç1 'kanısında olmak', Ç2 ise 'saymak' fiilleri ile aktarım sağlamışlar ve her iki çevirmen de verilmek istenen mesajı okuyucuya iletebilmiş, fakat Ç2'nin aktarımı birebir çeviriye daha uygun olması sebebiyle anlamsal eşdeğerliği en üst seviyede tutabilmiştir.

Örnek 15:

KM: <i>Изменять ей он начал уже давно, изменял часто и, вероятно, поэтому о женищинах отзывался почти всегда дурно, и когда в его присутствии говорили о них, то он называл их так:</i> — <i>Нужная раса!</i> ⁵²³
Ç1: <i>Uzun zamandır karısına ihanet ediyordu. Sık sık yasak aşklar yaşıyor, belki de bunun için, kadınlar konusunda her zaman yakışık almaz sözler kullanıyordu. Yanında kadınlardan söz açılrsa, hemen atılır:</i> — <i>İğrenç yaratıklar, derdi.</i> ⁵²⁴
Ç2: <i>Onu çoktandır aldatmaktaydı, her fırsat düştükçe aldatmaktan da zevk alırdı. Belki bu yüzden olacak, kadınlar konusunda pek iyi konuşmazdı. Onun bulunduğu yerde birisi kadınlardan söz edecek olsa:</i> — <i>Bırak şu aşağı ırkı! derdi.</i> ⁵²⁵

Kaynak metinde bahsi geçen 'onu aldatmaya uzun süre önce başladı' ifadesi 'başlamak' fiilinin geçmiş zaman haliyle kullanılmıştır. Çeviri metinlerde ise; Ç1

⁵²³ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 406.

⁵²⁴ Çehov, *Köpeğiyle Dolaşan Kadın*, Çev. Ergin Altay, s. 130.

⁵²⁵ Çehov, *Küçük Köpekli Kadın*, Çev. Mehmet Özgül, s. 275.

‘ihamet etmek’, Ç2 de ‘aldatmak’ fiilini geçmişte başlamış ve hâlâ devam eden olay şeklinde ifade etmişlerdir. İkinci cümledeki ‘*sık sık aldatırdı*’ ifadesini ise, çevirmenler hedef dile aktarım sırasında hem biçimsel değişiklik yapmışlar hem de anlamsal olarak eklemeler de bulunulmuştur. Ç1 ‘Sık sık yasak aşklar yaşıyor’ ifadesini kullanarak cümlemin yüklemine yaşamak olarak değiştirmiş, Ç2 de ‘her fırsat düştükçe aldatmaktan da zevk alırdı’ şeklinde aktararak cümlemin yüklemine ‘ zevk almak’ olarak değiştirmiştir. Burada çeviri kuramı olarak, çeviri metinlerinin hem biçimsel hem anlamsal olarak değişime uğraması sebebiyle sadece Gak’ın öne sürmüş olduğu ‘durumsal eşdeğerlik’ten söz edebiliriz.

Örnek 16:

KM: ‘ <i>Нарядная толпа расходилась.</i> ’ ⁵²⁶
Ç1: ‘ <i>Gösterişli kalabalık dağıldı.</i> ’ ⁵²⁷
Ç2: ‘ <i>Süslü giysileri içindeki kalabalık dağıldı...</i> ’ ⁵²⁸

Kaynak cümlede geçen ‘Naryadnaya tolpa’ (*Нарядная толпа*) ile anlatılmak istenen ‘şık giyimli insanlar’dır. Ç1 ‘*Gösterişli kalabalık*’, Ç2 ise ‘*Süslü giysileri içindeki kalabalık*’ olarak hedef dile aktarım sağlamışlardır. Her iki çeviri de doğru ve anlamsal eşdeğerlik açısından uygundur. Anlaşıldığı üzere, kaynak metni hedef dile aktarırken aslında sözcük seçimi tamamen çevirmene ait olup, verilmek istenen mesajın doğru aktarılmasıyla ‘eşdeğerlik’ düzeyi maksimum seviyede tutulabilmektedir.

3.8.10. Bağlacın Çevirilerde Kullanım Yöntemleri

Örnek 17:

KM: ‘ <i>И вот однажды под вечер он обедал в саду...</i> ’ ⁵²⁹
--

⁵²⁶ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 408.

⁵²⁷ Çehov, *Köpeğiyle Dolaşan Kadın*, Çev. Ergin Altay, s. 133.

⁵²⁸ Çehov, *Küçük Köpekli Kadın*, Çev. Mehmet Özgül, s. 278.

⁵²⁹ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 364.

Ç1: <i>‘Bir akşamüzeri parkta yemek yerken...’</i> ⁵³⁰
Ç2: <i>‘Bir akşamüzeri belediye bahçesinin lokantasında yemek yerken...’</i> ⁵³¹

Cümle içerisinde, başında veya sonunda kullanılan bağlaçlar her ne kadar kendi başlarına bir şey ifade etmese de cümle içerisindeki görevleri bağlantılı oldukları sözcüklerle ilişkileri okuyucuya bir çok mesajı verebilme yetkisine sahiptir. Kaynak cümledeki ‘İ vot adnajdı’ (*И вот однажды*) ifadesiyle aslında okuyucuya önemli bir olayın yaşanacağını mesajı verilmektedir. Her iki çevirmen de ‘bir’ ifadesini kullanarak hedef dile aktarım sağlamışlardır. Çevirmenler, Türkçeye birebir çeviremediğimiz ‘İ vot adnajdı’ (*И вот однажды*) sözcük grubunu hedef dile uyarlayarak anlamsal eşdeğerliği sağlamışlardır.

Örnek 18:

KM: <i>‘«Если она здесь без мужа и без знакомых, — соображал Гуров, — то было бы не лишнее познакомиться с ней».</i> ’ ⁵³²
Ç1: <i>‘Gurov yanında ‘Kocası ya da bir tanıdığı yoksa tanışmamız fena olmazdı,’ diye düşünüyordu.</i> ’ ⁵³³
Ç2: <i>‘Gurov’un zihnine hemen şu düşünce gelip yerleşti: ‘Kocasız, tek başına dolaşan bir kadın olduğuna göre, onunla tanışsam zarar vermez.’</i> ’ ⁵³⁴

Kaynak metin cümlesi ‘yesli’ (*если*) bağlacı ile başlamaktadır. Gurov’un Anna’yı ilk gördüğü sahne betimlenmektedir. Anna’nın dış görünüşünden, çekingenliğinden Yalta’da yalnız olduğunun kanısına varan Gurov’un iç sesine şahitlik etmekteyiz. Hedef dil Türkçede ‘eğer’ anlamına gelen bağlacı, çevirmenler birebir aktarım sağlamamışlar, Ç1 ‘yoksa’ bağlacını, Ç2 de ‘göre’ edatı yardımıyla aktarım sağlamışlardır. Bu tür uygulamalar çevirmenin inisiyatifinde olup,

⁵³⁰ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 130.

⁵³¹ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 275.

⁵³² Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 363.

⁵³³ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 129.

⁵³⁴ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

eşdeğerliliği etkilemeyen uygulamalardır. Çevirilerden anlaşılmaktadır ki, bağlaçlar aslında, kaynak metnin hedef dile uyumlanırken kendi anlamlarından bağımsız, hedef dilin cümle yapısına göre değişiklik göstermektedir.

3.8.11. Deyimlerin Çeviri Yöntemleri

Örnek 19:

КМ: ‘Она взглянула на него и побледнела, потом еще раз взглянула с ужасом, не веря глазам, и крепко сжала в руках вместе веер и лорнетку, очевидно, борясь с собой, чтобы не упасть в обморок.’⁵³⁵

Ç1: ‘Anna Sergeyevna başını kaldırdı baktı, birden yüzü bembeyaz kesildi. Sonra korkuyla bir daha baktı. Şaşırmıştı, gözlerine inanamıyor gibiydi. Yelpazesini saplıgözlüğünü, besbelli bayılmamaya çalışarak avucunun içinde var gücüyle sıkıyordu.’⁵³⁶

Ç2: ‘Kadın baktı, Gurov’u tanır tanımaz yüzü sapsarı kesildi. Sonra bir daha baktı; gözlerine inanamıyordu. Korku içinde yelpazesini, saplı gözlüğünü sımsıkı kavradı. Bayılmamak için çabaladığı belliydi.’⁵³⁷

Kaynak metinde Anna’nın, Gurov’u hiç beklemediği bir anda karşına çıktığında yaşadıkları yasak ilişkiyi kimseye belli etmemek uğruna içinde bulunduğu ruhsal durum tasvir edilirken, aynı zamanda bayılmamak için kendiyi verdiği savaştan ‘baryas s saboy’ (борясь с собой) söz edilmektedir. Çevirmenler kaynak metinde geçen bu deyim, hedef dile birebir aktarmamışlardır. Ç1 ‘bayılmamaya çalışarak’, Ç2 ise, ‘bayılmamak için çabalamak’ olarak aktarım sağlamışlardır. Türkçede ‘savaşmak, mücadele etmek, boğuşmak’ anlamlarına gelen ‘borotsya’ (бороться) fiilini içeren bu deyim, hedef dile uyarlayarak farklı fiiller yardımıyla anlamsal eşdeğerliğe uygun şekilde aktarım sağlanmıştır. Burada, sözcüksel dönüşüm yaşanmış ve hedef dil okuyucusuna kaynak metinde verilen duygu hali yansıtılmıştır.

⁵³⁵ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 380.

⁵³⁶ Çehov, *Köpeğiyle Dolaşan Kadın*, Çev. Ergin Altay, s. 143.

⁵³⁷ Çehov, *Küçük Köpekli Kadın*, Çev. Mehmet Özgül, s. 278.

3.8.12. Sözcük Ekleme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 20:

KM: <i>‘Говорили, что на набережной появилось новое лицо: дама с собачкой.’</i> 538
Ç1: <i>‘Her zaman köpeğiyle dolaşan bir kadının son günlerde sahil yolunda görünmeye başladığı herkesin dilindeydi.’</i> 539
Ç2: <i>‘Rıhtım boyunca gezintiye çıkanların arasına yeni bir kişinin daha katıldığı söyleniyordu; bu küçük bir köpeğiyle birlikte gezen bir kadındı.’</i> 540

Kaynak metnin, her ki çevirmen tarafından hedef dile hem biçimsel hem içeriksel olarak farklı şekillerde aktarıldığını görmekteyiz. Eklemeler, betimleyici ifadeler ve açıklamalar ile çevirilerin yapıldığını söyleyebiliriz.

Kullanılan tekniklerden biri de ‘özeleştirme’dir. Bu teknikte çevirmen kaynak metnin içeriğini hedef dile uygun şekle uyarlayarak okuyucuya metni daha anlaşılır kılar. Kaynak metindeki, ‘Poyavit’sa’ (Появиться) fiili dilimizde sözcük anlamı olarak ‘görünmek, ortaya çıkmak’ anlamlarını taşımaktadır. Hedef dile aktarım sırasında her iki çevirmeninde daha özele indirgeyerek ‘görünmeye başladığı, katıldığı’ ifadelerini kullandıklarını görmekteyiz. Burada çevirmenler metnin gidişatına göre fiilleri uyarlama yoluna gidip, anlamı daha netleştirerek okura anlaşılır bir çeviri yapmayı hedeflemişlerdir. Kaynak metne anlamsal olarak her iki çeviri de eşdeğer olsa da, Ç2 çevirisi biçimsel olarak da eşdeğerlik sağlamıştır.

Örnek 21:

⁵³⁸ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s.

⁵³⁹ Çehov, *Köpeğiyle Dolaşan Kadın*, Çev. Ergin Altay, s. 129.

⁵⁴⁰ Çehov, *Küçük Köpekli Kadın*, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

KM: *‘Сидя в павильоне у Верне, он видел, как по набережной прошла молодая дама, невысокого роста блондинка, в берете: за нею бежал белый иппиз.’*⁵⁴¹

Ç1: *‘Birkaç günden beri Berne’nin gazinosunda oturuyor, sahil yolunda bir aşağı bir yukarı dolaşan orta boylu, bereli, sarışın genç kadını, arkasından koşan küçücük, beyaz ev köpeği izliyordu.’*⁵⁴²

Ç2: *‘Verne Otel’i’nin önündeki çardakta oturduğu bir gün, başı bereli, orta boylu, sarışın, genç bir kadının rıhtım yolundan geçip gittiğini gördü; kadının ardından beyaz tüylü, ufak bir köpek koşuyordu.’*⁵⁴³

Her iki çeviriyi karşılaştırdığımızda, Ç1 de Anna’nın köpeği ile birlikte ‘sahil yolunda bir aşağı bir yukarı’ dolaşması, Ç2 de ise, ‘geçip gittiğini gördü’ aktarımı olayın sürekli tekrarlanmadığı bilgisi mevcuttur. Kaynak metindeki, ‘proyti’ (пройти) fiili bir kere yapılan bir eylemi ifade eden fiildir. Bu bağlamda, Ç2’nin çevirisi eşdeğerliği üst seviyede tutan aktarımdır. Burada dikkati çekmek istediğimiz nokta, Ç1’in kaynak metinde yer almayan, ‘birkaç günden beri, ‘bir aşağı bir yukarı’ gibi ifadelerle yer vermesidir. Çevirmen burada kaynak metinden bağımsız, hedef dile aktarım sırasında sözcük eklemeleri yapmıştır. Eğer kaynak dildeki ‘proyti’ (пройти) fiili içerdiği anlam dikkate alınarak hedef dile aktarılsaydı, sözcük ekleme tekniğine gerek kalmayabilirdi.

3.8.13. Sözcük ya da Cümle Çıkarma Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 22:

KM: *‘Потом, когда они вышли, на набережной не было ни души, город со своими кипарисами имел совсем мертвый вид, но море еще шумело и билось о берег; один баркас качался на волнах, и на нем сонно мерцал фонарик.’*

Нашли извозчика и поехали в Ореанду.

⁵⁴¹ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 365.

⁵⁴² Çehov, *Köpeğiyle Dolaşan Kadın*, Çev. Ergin Altay, s. 129.

⁵⁴³ Çehov, *Küçük Köpekli Kadın*, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

— Я сейчас внизу в передней узнал твою фамилию: ' 544

Ç1: 'Dışarı çıktıklarında sahil yolunda kimsecikler yoktu. Her yanı selvi ağaçlarıyla dolu kentin ölü bir görünümü vardı. Öte yanda deniz uğulduyor, kayalıkları dövüyordu. Büyükçe bir sandal dalgaların üstünde sallanıyor, kıçındaki uykulu fenerin soluk ışığı bir görünüyor, bir kayboluyordu.

Bir fayton bulup Oreanda'ya çekmesini söylediler.'

-Demin antrede soyadını öğrendim, dedi. ' 545

Ç2: 'Dolaşmak için dışarı çıktıklarında rıhtım yolunda kimsecikleri göremediler. Servi ağaçlarıyla süslenmiş kentin ölü bir görünüşü vardı, ama deniz eskisi gibi hışırdayarak sahili dövüyordu. Ölgün bir fenerin aydınlattığı bir şalupa dalgalar üzerinde salınıp duruyordu.

—Az önce otelin lobisinde soyadınızı öğrendim... ' 546

Kaynak metinde geçen, 'Naşli izvozçika i poyehali v Oreandu.' (Нашли извозчика и поехали в Ореанду.) cümlesi hedef dil Türkçeye Ç1'in çevirisi gibi 'Bir fayton bulup Oreanda'ya çekmesini söylediler.' çevirilebilir ve anlamsal eşdeğerlik açısından maksimum düzeye ulaşılabilir. Ç2 gönüllü olarak bu cümleyi çeviri sürecinden çıkarmıştır. Sözcük çıkarımlarındaki dikkat edilmesi gereken husus, metnin devamındaki yaşanan olaylarla bağlantısının önemidir. Yukarıdaki örnekte, Anna ve Gurov faytona binip otele giderler. Bu bilgiyi çıkardığımızda, okuyucu Anna ve Gurov'u birden otel lobisine geldiklerini anlar, fakat yazarın okuyucuya gözünde canlandırmak istediği fayton sahnesini atlamış olurlar. Kaynak metindeki eksiltmeler zorunlu olmadığı sürece başvurulmaması gereken bir yöntemdir.

Örnek 23:

KM: 'Дама взглянула на него и тотчас же опустила глаза. ' 547

⁵⁴⁴ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 369.

⁵⁴⁵ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 137.

⁵⁴⁶ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 280.

⁵⁴⁷ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 407.

Ç1: <i>‘Kadın, Gurov’un yüzüne bakarak gözlerini yere indirdi.’</i> ⁵⁴⁸
Ç2: <i>‘Kadın başını kaldırıp baktıysa da sonra hemen bakışlarını yere indirdi.’</i> ⁵⁴⁹

Kaynak cümle geçmiş zaman ile çekimlenmiş, bileşik bir cümledir. Her iki çeviri cümlesi de küçük nüanslarla da olsa farklı anlamlara gelmektedir. Ç1, *‘Kadın, Gurov’un yüzüne bakarak gözlerini yere indirdi’* olarak, Ç2 ise *‘Kadın başını kaldırıp baktıysa da sonra hemen bakışlarını yere indirdi’* olarak hedef dile aktarım sağlamışlardır. Kaynak cümlede geçen, ‘totças’ (*момчас*) zarfı Türkçede ‘hemen, o anda’ anlamına gelmektedir. Ç2’nin çevirisi bu koşullar göz önünde bulundurulduğunda eşdeğerlik seviyesini maksimum düzeyde tutabilmiştir. Değirmek istediğimiz konu, eylemin yapılış tarzından daha çok, bu zarf sayesinde Anna’nın karakterine dair okuyucuya mesaj iletilmesidir. Buradan anlaşılıyor ki, Anna son derece utangaç bir kişilik yapısındadır. Bu sebeple, hedef dile aktarımlarda sözcük eksiltmek zorunlu olunmadıkça tercih edilmemesi gerekir.

3.8.14. Cümleleri Bölme Tekniği Kullanılarak Yapılan Çeviriler

Örnek 24:

KM: *‘Изменять ей он начал уже давно, изменял часто и, вероятно, поэтому о женищинах отзывался почти всегда дурно, и когда в его присутствии говорили о них, то он называл их так: — Низшая раса!’*⁵⁵⁰

Ç1: *‘Uzun zamandır karısına ihanet ediyordu. Sık sık yasak aşklar yaşıyor, belki de bunun için, kadınlar konusunda her zaman yakışık almaz sözler kullanıyordu. Yanında kadınlardan söz açılrsa, hemen atılır: —İğrenç yaratıklar, derdi.’*⁵⁵¹

⁵⁴⁸ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 131.

⁵⁴⁹ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 276.

⁵⁵⁰ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 406.

⁵⁵¹ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 130.

Ç2: *‘Onu çoktandır aldatmaktaydı, her fırsat düştükçe aldatmaktan da zevk alırdı. Belki bu yüzden olacak, kadınlar konusunda pek iyi konuşmazdı. Onun bulunduğu yerde birisi kadınlardan söz edecek olsa:*
— *Bırak şu aşağı ırkı! derdi.*’⁵⁵²

Rus dilindeki eserlerde bazı hallerde, kaynak metinde bir paragraf niteliğinde sadece bir cümleden oluşan durumlarla karşılaşabiliriz. Bu durum Türkçede karşılaştığımız bir düzen değildir. Bu sebeple, çevirmenler hedef dildeki anlam akışını bozmamak adına kaynak metindeki bileşik cümleleri ‘çeviride bölme’ yoluna gidebilirler.

Kaynak metindeki cümleyi incelediğimizde bileşik cümle ile karşılaşmaktayız. Çehov, burada ana karakterin kocasının onu uzun süre önce aldatmaya başlamasını, sık sık aldattığını ve bu nedenle kadınlar ile ilgili olumsuz düşüncelerini ve onun yanında kadınların söz konusu açıldığında vermiş olduğu tepkileri tek bir cümlede anlattığını görmekteyiz. Ç1 ve Ç2 bu durumu üç cümle ile hedef dile aktarmışlardır, ‘cümle bölme’ tekniği biçimsel olarak eşdeğerlik seviyesini düşürse de, anlamsal olarak bir negatif etkisi bulunmamaktadır.

Örnek 25:

КМ: *‘Она много читала, не писала в письмах ъ, называла мужа не Дмитрием, а Димитрием, а он втайне считал ее недалекой, узкой, неизящной, боялся ее и не любил бывать дома.*’⁵⁵³

Ç1: *‘Çok okur, yazısında sertleştirme* işareti kullanmaz, kocasını Dmitri değil, Dimitri diye çağırırdı. Kocasıysa onun pek akılsız, dar görüşlü, çirkin olduğunun kanısındaydı. Ondan korkar, evde durmayı sevmezdi.*’⁵⁵⁴

**Sertleştirme işareti, Rusçada sert sonlu her sözcüğün sonunda kullanılan bir işaretti. 19. yüzyılın sonlarında kaldırıldı.*

Ç2: *‘Gerçekten çok kitap okur, mektup filan yazarken, Rus alfabesinde sessiz harfleri incelten bir işareti hiç kullanmaz, kocasını Dmitri diye değil, Dimitri diye*

⁵⁵² Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 275.

⁵⁵³ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s.406.

⁵⁵⁴ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 130.

çağırırdı. Gurov karısını dar kafalı, uzağı görmeyen, kaba-saba bir insan sayar, ondan korktuğu için elinden geldiğince evden uzak durmaya çalışırdı. ⁵⁵⁵

Kaynak metni ve çevirileri incelediğimizde, ilk göze çarpan yazarın karakterini betimlerken ve hatta kocasının onun hakkındaki görüşlerini bildirirken tek bir cümleyle okura aktarmasıdır. Her iki çevirmen de cümle bölme yöntemini kullanarak, hedef dilde anlam olarak akışını bozmamak adına bu yöntemle çeviri yapmışlardır. Ç1 bu aktarımı hedef dilde üç cümleyle sağlamıştır, Ç2 ise iki cümle kullanarak bu aktarımı gerçekleştirmiştir.

3.8.15. Hedef dilde uyarlama yapılan çeviriler

Örnek 26:

KM: *‘Изменять ей он начал уже давно, изменял часто и, вероятно, поэтому о женищинах отзывался почти всегда дурно, и когда в его присутствии говорили о них, то он называл их так:
— Низшая раса!’* ⁵⁵⁶

Ç1: *‘Uzun zamandır karısına ihanet ediyordu. Sık sık yasak aşklar yaşıyor, belki de bunun için, kadınlar konusunda her zaman yakışık almaz sözler kullanıyordu. Yanında kadınlardan söz açılrsa, hemen atılır:
—İğrenç yaratıklar, derdi.’* ⁵⁵⁷

Ç2: *‘Onu çoktandır aldatmaktaydı, her fırsat düştükçe aldatmaktan da zevk alırdı. Belki bu yüzden olacak, kadınlar konusunda pek iyi konuşmazdı. Onun bulunduğu yerde birisi kadınlardan söz edecek olsa:
— Bırak şu aşağı ırkı! derdi.’* ⁵⁵⁸

Kaynak metinde geçen ‘Nizşaya rasa!’ (—Низшая раса!) söz kalını birebir hedef dile aktardığımızda, ‘aşağı ırk’ olarak çevirmek yerinde olacaktır. Burada dikkatimizi

⁵⁵⁵ Çehov, *Küçük Köpekli Kadın*, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

⁵⁵⁶ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 406.

⁵⁵⁷ Çehov, *Köpeğiyle Dolaşan Kadın*, Çev. Ergin Altay, s. 130.

⁵⁵⁸ Çehov, *Küçük Köpekli Kadın*, Çev. Mehmet Özgül, s. 275.

çeken bir durum, Ç2'nin kullanmış olduğu 'İğrenç yaratıklar!' ifadesidir. Her ne kadar hem biçimsel hem anlamsal olarak değişikliğe uğramış olsa da, kaynak metin bağlamında incelediğimizde, burada Latışev'in içerik uyum kavramından söz edebiliriz. Kısaca hatırlayacak olursak içerik uyumu kavramında; 'bu akımın tercümanları iki şartı yerine getirmeye çalışır: Kaynak metnin içeriğinin tüm temel unsurlarını hedef metne iletmek ve çeviri sürecinde kaynak metin kadar hedef dilin de kurallarına uymaktır. 'İğrenç yaratıklar' ifadesi burada konunun içeriğini anladığımızda çeviri olarak uygunsuz durmayacak hatta okuyucuya verilmek istenen duyguyu uygun şekilde iletecektir. Burada da aslında, çevirmenin çeviri özgürlüğünü de kavramış oluyoruz.

Örnek 27:

KM: — <i>Куда же мы теперь пойдём? Не поехать ли нам куда-нибудь?</i> ⁵⁵⁹
Ç1: — <i>Bir yere gitsek nasıl olur?</i> ⁵⁶⁰
Ç2: — <i>E, şimdi nereye gideceğiz? Hemen otele dönmsek bari.</i> ⁵⁶¹

Kaynak cümlede Anna ve Gurov'un rihim gezintilerinden sonra aralarında geçen konuşma geçmektedir. Ç1 '*Bir yere gitsek nasıl olur?*' olarak hedef dile aktarım sağlamıştır. Hem sözcük eksiltme hem de hedef dile uyarlama tekniği kullanmıştır. Ç2 ise, '*E, şimdi nereye gideceğiz? Hemen otele dönmsek bari.*' aktarımıyla hem hedef dile uyarlama tekniği kullanmış hem de mantıksal çıkarım yoluyla hedef dile kaynak metinden bağımsız aktarım yapmıştır.

3.8.16. Hedef Dilde İstenilen Anlamı Veremeyen Çeviriler

Örnek 27:

KM: — <i>Дама взглянула на него и тотчас же опустила глаза.— Он не кусается, — сказала она и покраснела.</i> ⁵⁶²
Ç1: — <i>Kadın, Gurov'un yüzüne bakarak gözlerini yere indirdi. Kızarak:</i>

⁵⁵⁹ Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 408.

⁵⁶⁰ Çehov, *Köpeğiyle Dolaşan Kadın*, Çev. Ergin Altay, s. 133.

⁵⁶¹ Çehov, *Küçük Köpekli Kadın*, Çev. Mehmet Özgül, s. 278.

⁵⁶² Çehov, *Dama s saboçkoy*, s. 407.

-Korkmayın, ısırılmaz –dedi.’ ⁵⁶³
Ç2: ‘Kadın başını kaldırıp baktıysa da sonra hemen bakışlarını yere indirdi. -Korkmayın ısırılmaz, dedi yüzü pancar gibi kızararak.’ ⁵⁶⁴

Yukarıdaki örnekte, Anna ve Gurov’un tanışma diyalogu geçmektedir. Burada, Anna’nın karakteri hakkında bilgi almaktayız. Kaynak cümlede geçen ‘pokrasnet’ (покраснеть) fiili Anna’nın utangaç olduğuna dair minik bir tüyodur. Ç1 çevirisinde ‘kızarak’ ifadesini kullanmış ve aslında anlam kaymasına yol açmıştır. Ç2’de ‘pancar gibi kızarmak’ ifadesini kullanmış ve Anna’nın yaşadığı duyguları güçlendirmiştir. Burada, anlamsal eşdeğerlik cümleye ekleme yapılarak sağlanmıştır, fakat Ç1 in çevirisi okura verilmek istenen mesajı doğru iletememiştir.

Örnek 28:

KM: ‘Ее выражение, походка, платье, прическа говорили ему, что она из порядочного общества, замужем, в Ялте в первый раз и одна, что ей скучно здесь...’ ⁵⁶⁵
Ç1: ‘Gurov daha ilk bakışta adım atışından, yüz ifadesinden, giyinişinden, taranışından bu kadının evli olduğunu, soylu bir aileden geldiğini, Yalta’da ilk kez bulunduğunu, buarada bir başına kaldığını ve canının pek sıkıldığını anlamıştı...’ ⁵⁶⁶
Ç2: ‘Kadının yüz anlatımı, yürüyüşü, giyim-kuşamı, saçının biçimi, yüksek zümreden biriyle evli olduğunu, Yalta’ya ilk kez geldiğini, günlerini yalnız geçirdiği için çok canının sıkıldığını açıkça söylüyordu...’ ⁵⁶⁷

Kaynak metinde Anna’nın dış görünüşünün verdiği izlenimden söz edilmektedir. Ç1’de bu düşünceler sanki Gurov’a ait gibi aktarılmıştır. Her ne kadar

⁵⁶³ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 131.

⁵⁶⁴ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 276.

⁵⁶⁵ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 364.

⁵⁶⁶ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 131.

⁵⁶⁷ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 275.

anlamsal eşdeğerlik bozulmasa da, Ç2 bu dizeleri kaynak metne en uygun şekilde aktarmıştır. Fakat değinmek istediğimiz konu kaynak metinde geçen ‘v Yalte v perviy raz i odna’ (в Ялте в первый раз и одна) ifadesi Anna’nın Yalta’ya ilk defa ve yalnız geldiğinden bahsetmektedir. Ç1’in ‘Yalta’da ilk kez bulunduğunu, bu arada bir başına kaldığını ve canının pek sıkıldığını anlamıştı.’ aktarımı kaynak metin ile uyuşmamaktadır. Yazar eserde böyle bir ifade kullanmamıştır. Öykünün tamamı ele alınırsa; Anna’nın can sıkıntısının yalnızlıktan değil, yaşamış olduğu hayatın vermiş olduğu bir duygu durumu sonucu olduğu düşünülmektedir. Burada verilmek istenen mesajın anlamsal eşdeğerliğe ulaşmadığını düşünmekteyiz.

Örnek 29:

KM: ‘Ему не было еще сорока, но у него была уже дочь двенадцати лет и два сына-гимназиста..’ ⁵⁶⁸
Ç1: ‘Gurov kırkında değildi, ama on iki yaşında bir kızı, lisede okuyan iki oğlu vardı.’ ⁵⁶⁹
Ç2: ‘Gurov henüz kırkına bile varmamıştı; gel gelelim on iki yaşında bir oğlan, gimnaziya*’ya giden iki kız babasıydı.’ ⁵⁷⁰ *Çarlık Rusya’sında ortaöğretim kurumu. Orta-lise dengi.

Kaynak metinde, Gurov’un bir oğlu ve iki kızı olduğundan söz edilmektedir. Ç1 bu kısmı, ‘bir kızı ve iki oğlu vardı’ çevirisiyle hedef dile yanlış bir aktarım sağlamıştır. Ç2’nin ‘on iki yaşında bir oğlan, gimnaziya*’ya giden iki kız babasıydı’ çevirisiyle anlam eşdeğerliğini özgün metin ile uyumunu sağlamıştır.

Örnek 30:

KM: ‘...им казалось, что сама судьба предназначила их друг для друга...’ ⁵⁷¹
Ç1: ‘...Gurov birbiri için yaratıldıklarına inanıyor...’ ⁵⁷²

⁵⁶⁸ Çehov, **Dama s saboçkoy**, s. 380.

⁵⁶⁹ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 147.

⁵⁷⁰ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 274.

⁵⁷¹ Çehov, **Dama s Saboçkoy**, s. 380.

⁵⁷² Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 147.

Ç2: ‘Onları yazgı karşı karşıya getirmişti en sonunda...’⁵⁷³

Kaynak metinde, öykünün ana karakterleri Gurov ve Anna’nın karşılıklı olarak birbirleri için yaratıldıklarını hissettiklerinden söz edilmektedir. Cümlelerin öznesi ‘im’(um) olduğundan, yaşanan duygu durumunun karşılıklı hissedildiği anlaşılmaktadır. Ç1, bu durumu sadece Gurov hissediyormuş gibi hedef dile aktarırken, Ç2 de kaynak metinden bağımsız tamamen farklı bir anlama gelecek ‘karşı karşıya getirmek’ ifadesini kullanmış ve anlamsal eşdeğerlikten uzaklaşmıştır.

Örnek 31:

KM: ‘Весь день хотелось пить, и Гуров часто заходил в павильон и предлагал Анне Сергеевне то воды с сиропом, то мороженого.’⁵⁷⁴

Ç1: ‘Bütün gün susuzluktan bunalmışlardı. Sık sık otel gazinosuna inmişlerdi. Anna Sergeyevna’ya meyve suyu dondurma ısmarlamıştı Gurov.’⁵⁷⁵

Ç2: ‘Gün boyunca susuzluğu dinmeyen Gurov bir şeyler içmek için sık sık çardağa uğruyor; oraya gelmiş bulunan Anna Sergeyevna’ya da şurup, dondurma gibi serinleticiler ikram ediyordu.’⁵⁷⁶

Kaynak cümlede, Türkçeye birebir çeviri yapamadığımız ‘вода с сиропом’ ifadesi mevcuttur. Bu tür sözcükleri çevirirken okuyucunun metindeki diyalogları anlaması için hedef dile en uygun sözcükleri seçerek aktarılması gerekmektedir. Ç1 ‘meyve suyu’ olarak, Ç2 ise ‘şurup’ olarak çevirmiştir. Türkçede bu duruma en uygun ‘meyveli soda’ kullanımı olabilir. Ancak Ç2’deki ‘şurup’ çevirisi, Türkçe dilinde çok daha farklı bir anlama gelmesi sebebiyle, hedef dile aktarımda beklenen anlamsal eşdeğerliğe ulaşamamıştır.

⁵⁷³ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 292.

⁵⁷⁴ Çehov, **Dama s Saboçkoy**, s. 363.

⁵⁷⁵ Çehov, **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, s. 132.

⁵⁷⁶ Çehov, **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, s. 277.

SONUÇ

A. P. Çehov'un Türkçe Çeviri Eserlerinde Kuramsal Bağlamda Çeviri İncelemeleri başlıklı çalışmamızda, Çehov'un **Altıncı Koğuş, Küçük Köpekli Kadın, Bozkır** gibi eserlerinin Türkçeye daha önce birkaç kez çevrilmiş olan uzun öyküleri ele alınarak, Rus dilbilgisel çeviribilim kuramları çerçevesinde incelenmiştir. Tezimizin birinci bölümünde, çeviri tarihinden başlanarak çeviri kuramının evrimine odaklanılmış ve çeviribilimdeki gelişmeler ele alınarak çeviri tarihindeki belirleyici dönemlere vurgu yapılmıştır.

Çalışmamız kapsamında, Rus dilbilimcileri tarafından öne sürülen çeviri kuramlarının çeşitli yaklaşımları ve çeviri eşdeğerliği kavramı ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Gerçekleştirilen analiz ve değerlendirmeler sonucunda, Rusçadan Türkçeye yapılan çeviriler için eşdeğer çeviri kuramını analiz etmeye yönelik bir tercihte bulunulmuştur.

Çalışmanın sonuçlarına göre, Rusçadan Türkçeye yapılan çevirilerde eşdeğerlik kuramının rolü ve etkisi şu şekilde belirlenmiştir:

1. Özgün Eserin Korunması ve İletilmesi: Eşdeğerlik kuramı, çeviri sürecinde özgün eserin korunmasını sağlar aynı zamanda hedef dil ve kültürde etkili bir iletimi amaçlar.
2. Kapsamlı Yaklaşım: Çeviri sürecinde kapsamlı bir yaklaşım sunar, bu sayede çeşitli zorlukların aşılmasını ve yaratıcı bir çalışma imkanının doğmasına imkan sunar.
3. Dil, Kültür, Anlam ve Edebi Boyutlara Odaklanma: Dilin yanı sıra kültürel, anlamsal ve edebi boyutlara odaklanarak, çevirmenin eserin bütünlüğünü koruma çabasını destekler.
4. Hedef Okur Kitlesine Uygun İletişim: Aynı zamanda, hedef okur kitlesine uygun bir dille iletişim kurma hedefiyle çevirmene rehberlik eder.
5. Esneklik: Eşdeğerlik kuramının esnekliği, çevirmene çeşitli metin türleri ve kültürel bağlamlar arasında geçiş yapma olanağı tanır.

6. Kültürel ve Anlamsal Özellikleri Ele Alma: Bu kuram, çevirmenin özgün metni sadece sözcük düzeyinde değil, aynı zamanda metnin taşıdığı kültürel, anlamsal ve edebi özellikleriyle birlikte ele almasını sağlar.

Eşdeğerlik kavramının gelişim sürecinin ardından, Rus dilbilimciler Komissarov ve Latışev'in eşdeğerlik kuramları detaylı bir şekilde incelenmiş ve çevirideki rolleri üzerine odaklanılmıştır. Bu kuramların, çeviri çalışmalarında eşdeğerlik kavramının anlaşılması ve çevirinin doğru bir şekilde gerçekleştirilmesi için önemli bir kuramsal çerçeve sunduğu gözlemlenmiştir.

Komissarov'un eşdeğerlik kuramının, çevirinin temel amacının kaynak metnin iletişimsel etkisini hedef metinde yeniden üretmek olduğu vurgulanmıştır. Bu kuramın, çevirinin biçimsel ve anlamsal düzeyde eşdeğerlik sağlaması gerektiğinin bilgisine ulaşılmıştır. Biçimsel eşdeğerlik, kaynak metindeki dilbilgisel ve yapısal unsurların hedef metinde aynı şekilde korunması anlamına gelirken, anlamsal eşdeğerlik kaynak metinde iletilmek istenen anlamın hedef metinde de aynı şekilde aktarılmasıdır, bilgisine ulaşılmıştır.

Latışev'in eşdeğerlik kuramının ise çeviri sürecindeki farklı eşdeğerlik seviyelerini vurguladığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu kurama göre, çevirinin başarısı kaynak metnin biçimsel, anlamsal, edimsel ve dil içi içeriklerinin hedef metinde uygun şekilde aktarılmasıyla sağlanmakta olduğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak; Komissarov ve Latışev'in eşdeğerlik kuramına bakış açısı, özgün eserin ile hedef dile çevrilen eserin arasındaki en yüksek yakınlığın sağlanmasıdır, diyebiliriz.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Anton Çehov'un **Altıncı Koğuş, Küçük Köpekli Kadın, Bozkır** eserleri eşdeğerlik kuramına göre incelenmiştir. Analizler sonucunda çeviri süresinde üç önemli odak noktası saptanmıştır.

İlk olarak; çeviri sürecinde özgün eserin yazarını derinlemesine anlamak, çevirinin eşdeğerlik oranını yükselttiği bilgisine ulaşılmıştır. Bu bağlamda, eserin yazarını tanımanın ve yazarın yaşadığı koşulları göz önünde bulundurmanın, çevirinin niteliği üzerinde etkili olduğunu belirtmek mümkündür. Özellikle, Çehov'un eserlerinin çevirisi konusunda bu unsurların özel bir önem taşıdığını ifade edebiliriz.

Çehov, eserlerinde sadece duygu durumlarını değil, aynı zamanda yaşadığı dönemin sosyal, kültürel ve politik etkilerini de eserlerine başarıyla yansıtan bir yazar olarak bilinmektedir. Bu bağlamda, Çehov'un eserlerindeki derinlikleri kavramak, onun psikolojisine vakıf olmak ve yazdığı dönemin atmosferini anlamak, çevirmenin işini kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Bu, çeviri sürecinde yazarın niyetini ve eserin içsel katmanlarını doğru bir şekilde yakalayarak hedef dile aktarmanın, hedef dil okuyucusu için pozitif bir etki sağlamış olduğunu vurgulamaktadır.

Aynı zamanda Çehov'un eserlerinin çevirisinde, onun duygusal zenginliği ile birlikte döneminin etkilerini başarıyla yansılamak, çevrilen metnin anlam bütünlüğünü ve etkisini artıracakları düşünülmektedir. Bu nedenle, çeviri sürecinde yazarın yaşadığı dönemi ve eserin ortaya çıkışındaki koşulları anlamak, çevirmenin sadece dil bilgisi yeteneklerini değil, aynı zamanda eserin derinliklerine inme imkanı da sunmaktadır. Eserin yazarına odaklanmak, çevirinin daha özgün, anlamlı ve etkili olmasına katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

Eserin hedef dile başarılı bir şekilde aktarılabilmesi için ikinci husus, özgün metne sadık kalmanın önemidir. Çeviri sürecinde eserin özgünlüğünü ve yazarın özgün ifadesini koruma amacını taşıyan bu sadakat, çevirmenin kritik bir rol üstlenmesini gerektirmektedir. Çevirmenin, özgün metnin stil ve içeriğine bağlı olarak, yazarın özgün ifadesini ve eserin özgün atmosferini okuyucuya aktarması eşdeğerlik düzeyini arttırmaktadır, sonucuna varılmıştır.

Bu bağlamda, çeviri sürecinde özgün metne sadık kalmak, yazarın tarzını muhafaza etme ve eserin özünü koruma açısından önemi vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, çeviri yapılan eserin dilbilgisel eşdeğerliği yanında, kültürel ve estetik unsurlarıyla da uyumlu bir biçimde hedef dile aktarılmasını sağlamaktadır. Bu noktada, hedef dil okuyucusunun, çevrilen eseri okurken yazarın özgün tarzını hissetmesi önem arz etmektedir. Sonuç olarak, hedef dil odaklı çevirinin olumlu etkilerine dair kanaatimiz, çeviri sürecinde dilin kültürüne özel bir vurgu yapılmasının önemine dayanmaktadır. Bu bağlamda, dönüşüm teorisinin uygun bir yöntem olduğu düşünülmektedir.

Çehov'un eserlerinin analiz sürecinde, eşdeğerlik seviyesinin maksimum düzeyde tutulması amacıyla on altı temel maddeye vurgu yapılmıştır. Bu maddeler, çeviri sürecinde dil, kültür, anlam ve edebi unsurları dengeli bir şekilde ele alınması

önemini öne çıkardığı bilgilerine ulaşılmıştır. Buna göre bahse konu teknikler şöyle sıralanabilir:

1. Yerileştirme/Yabancılaştırma Tekniği: Rusçadan Türkçeye çeviride, yerileştirme tekniği kullanılarak metnin hedef dil ve kültüre uyum sağlaması hedeflenir. Yabancılaştırma ise eserin özgün dil ve kültürünü koruma amacı güder.
2. Özelleştirme Tekniği: Özelleştirme, çevirinin hedef kültür ve dilde daha özgün ve tanıdık hissettirilmesi amacını taşır. Bu, metni Türkçeye daha yakın bir deneyimle sunma çabasını ifade eder.
3. Genelleme Tekniği: Genelleme, özgün metnin spesifik unsurlarını yumuşatarak, metni genel bir okuyucu kitlesine hitap edecek şekilde adapte etme amacını güder.
4. Betimleme/Açıklama Tekniği: Bu teknikler, metnin daha açık ve anlaşılır olmasını sağlamak için kullanılır. Rusçadan Türkçeye çeviride, betimleme ve açıklama ile eserin görsel öğeleri ve detayları daha etkili bir şekilde ifade edilebilir.
5. Telafi Tekniği: Eğer özgün metinde eksik veya zayıf bir nokta varsa, telafi tekniği kullanılarak bu eksiklik giderilmeye çalışılır.
6. Mantıksal Modülasyon Tekniği: Mantıksal modülasyon, metnin mantıksal yapısını koruyarak, hedef dildeki kültürel farklılıklara uyum sağlamayı amaçlar.
7. Bir Sözcüğü İki Sözcük ile Aktarma: Bu teknik, özgün metindeki bir sözcüğün Türkçede daha etkili bir ifadeyle ifade edilmesini sağlar.
8. Hedef Dilde Birçok Karşılığı Olan Sözcüklerin Çevirisi: Hedef dilde çoklu anlamlı veya çeşitli karşılıkları olan sözcüklerin uygun bağlamda kullanımı hedeflenir.
9. Bağlacın Çevirilerde Kullanım Yöntemleri: Bağlaçların doğru bir şekilde çevrilmesi, cümlelerin yapısını koruma ve anlamın bütünlüğünü sağlama açısından önemlidir.

10. Deyimlerin Çeviri Yöntemleri: Deyimler, bir dilin kültürel zenginliğini yansıtan özel ifadelerdir. Rusçadan Türkçeye çeviride, deyimlerin doğru bir şekilde aktarılması, hedef dilin kültürel bağlamını doğru bir şekilde yansıtmak açısından önemi saptanmıştır. Eş anlamlılık, açıklama veya yerel bir deyimleştirme gibi çeşitli yöntemler kullanılarak deyimlerin anlamı ve ifadesi korunmaya çalışılır.
11. Sözcük Ekleme Tekniği: Sözcük ekleme tekniği, özgün metindeki anlamın eksiksiz bir şekilde ifade edilmesini sağlamak amacıyla kullanılır.
12. Sözcük ya da Cümle Çıkarma Tekniği: Sözcük veya cümle çıkarma, çeviride gereksiz detayların veya ifadelerin çıkarılması için kullanılır. Bu, hedef dildeki ifadenin sadeleştirilmesini sağlar.
13. Cümleleri Bölme Tekniği: Cümleleri bölme tekniği, karmaşık veya uzun cümleleri daha anlaşılır ve sade bir şekilde ifade etmek amacıyla kullanılır.
14. Hedef Dil Uyarlama: Hedef dilde uyarlama, çevirinin hedef dilin dilbilgisine, kültürüne ve ifade biçimine uygun olmasını sağlamak amacıyla kullanılır. Bu, metni daha anlaşılır ve yerel bir dil kullanımına uygun hale getirme çabasını ifade eder.

Bu çeşitli teknikler, çevirmenlere esneklik sağlayarak ve çevrilen eserin hem dil hem de kültürel anlamda etkili bir şekilde iletilmesini desteklediği sonucuna varılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda, Rusçadan Türkçeye yapılan çevirilerde öne çıkan en çok kullanılan teknikler arasında yerelleştirme ve yabancılaştırma başta olmak üzere, bir sözcüğü birden fazla sözcükle ifade etme, hedef dile uyarlama, farklı ifadeler kullanarak aktarma ve telafi tekniğinin öne çıktığı sonucunda varılmıştır. Yerelleştirme ve yabancılaştırma, çevirmenin metni hedef kültür ve dilde daha anlamlı kılma çabasıyla öne çıkmaktadır. Bir sözcüğü birden fazla sözcükle ifade etme, hedef dilin ifade zenginliğini kullanma amacını taşıırken; hedef dile uyarlama, çevirinin hedef dilin dilbilgisine ve kültürel özelliklerine uyumlu olmasını sağladığı

gözlemlenmiştir. Farklı ifadeler kullanarak aktarma tekniği, özgün metnin anlamını korur, hedef dildeki ifadeyi güçlendirmeyi amaçlar, telafi tekniği ise özgün metinde eksik veya zayıf olan bir unsurun güçlendirilmesi için kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Üçüncü bölümde incelenen **Bozkır** eserinin çevirileri sırasında, çevirmenlerin uzun cümleler ve benzetmelerle başa çıkmakta zorlandığı gözlenmiştir. Bu uzun cümleler dilin karmaşıklığını ve anlam derinliğini yansıtmaktadır, ancak aynı zamanda çevirmenlere çeşitli zorluklar sunmaktadır. Yapılan analizler, özellikle Bozkır'ın çevirisinde çevirmenlerin “hedef dile uyarlama”, “yabancılaştırma” ve “yerelleştirme” tekniklerini sıkça kullandığını göstermektedir.

Ayrıca, uzun cümlelerin ve benzetmelerin sıklığı nedeniyle çevirmenlerin “cümle bölme” tekniğini yoğun bir şekilde kullandığı gözlemlenmiştir. Bu teknik, anlam bütünlüğünü korurken, Türkçenin yapısal özelliklerine daha iyi uyum sağlama amacını taşıdığı düşünülmektedir.

Altıncı Koşuş çevirilerinin analiz sonuçlarına göre; yazarın eserine katmış olduğu derinliğin çevirmen için ekstra bir zorluk oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu zorluk, özellikle çevirmenin eserin psikolojik derinliklerini, sembollerini ve duygusal tonlamalarını doğru bir şekilde aktarmak için ekstra çaba sarf etmesini gerektirmiştir. Bu bağlamda, çevirmenlerin eserin özgün atmosferini ve anlamını korumak amacıyla “telafi” tekniğinin ve “hedef dile uyarlama” tekniğinin sıkça kullanıldığı gözlemlenmiştir.

“Telafi tekniği”, özgün metinde eksik veya zayıf olan unsurları güçlendirmek için kullanılarak, eserin derinliklerini daha etkili bir şekilde ifade edilmesine olanak sağladığı görülmüştür. Aynı zamanda, hedef dile uyarlama tekniği, eserin dilbilgisel ve kültürel unsurlarını koruma amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir.

Son eser olan **Küçük Köpekli Kadın** eserinin çevirisinde, özellikle cümle “bölme tekniği”, “yabancılaştırma”, “sözcük ekleme” ve “sözcük eksiltme” tekniklerinin yoğun bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu eserdeki kullanılan teknikler, özgün metnin ifade tarzını ve kültürel özelliklerini Türkçeye uyarlamak adına tercih edildiği sonucuna varılmıştır.

Bu çeviri tekniklerinin kullanılmasıyla, **Küçük Köpekli Kadın** eserinin Türkçeye etkili bir şekilde aktarıldığı ve özgün metnin özgünlüğünü koruma hedefine başarılı bir şekilde ulaşıldığı gözlemlenmiştir.

Yapılan analizler sonucunda farklı dil ailelerine ait olan Rusça ve Türkçenin çeviri aşamasında daha çok hedef dil ve kültürüne odaklanması gerektiği görüşüne ulaşılmıştır. Burada asıl görev çevirmene düşmektedir, çünkü çevirmen kaynak ve hedef dil arasındaki köprüdür. Hem özgün dilden uzaklaşmamak hem de hedef dil okuyucusuna gerekli mesajları iletebilmek gibi yükümlülükleri olduğu sonucuna varılmıştır. Çevirilerini incelediğimiz her biri çok değerli çevirmenlerimiz olan Mehmet Özgül, Ergin Altay, Ayşe Hacıhasanoğlu, Hande Nurel, Uğur Büke ve Yulva Muhurcişi ilgili eserleri layığıyla hedef dil olan Türkçeye aktarmışlardır.

Sonuç olarak, eşdeğerlik kuramının çeviri sürecinde temel bir kavram olduğu ve çevirmenin anlam aktarımını, iletişimi, kültürel uygunluğu ve eleştiriye dikkate almasını sağladığı görüşüne varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Berrin: ‘Çeviride Çevirmen Seçimleri ışığında Çeviri Eleştirisi’, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 18, Sayı 2, 2001, s. 1-16.
- Alekseyeva İ. S.: **Vvedeniye v perevodovvedeniye**, Moskva, Akademiya, 2004.
- Apreciyan, Y. D.: **İzbranniye trudi tom 1: Leksiçeskaya semantika**, Moskva, Vostochnaya Literatura, 1995.
- Barhudarov, L. S.: **Yazık i perevod. Voprosı obşey i çastnoy teorii perevoda**, Moskva, Mejdunarodniye Otnoşeniya, 1975.
- Basnett Susan: **Translation Studies**, London and New York, Routledge, 2014.
- Belaruçev, Minyar: **Obşçaya teoriya perevoda i ustniy perevod**, Moskva, Voenizdat, 1980.
-: **Teoriya i metodı perevoda**, Moskva, Moskovski Litsey, 1996.
- Borisovna, R. M.: **Osnovniye ponyatiya peredovodeniya**, Moskva, İnion Ran, 2010.
- Çehov, A. P.: **Altıncı Koğuş**, Çev. Mehmet Özgöl, İstanbul, Can Yayınları, 2019.
-: **Altıncı Koğuş**, Çev. Yulva Muhurcişi, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
-: **Anton Çehov Bütün eserleri VIII**, Çev. Uğur Büke, İstanbul, Alfa, 2022.
-: **Bozkır**, Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2018.
-: **Bozkır**, Çev. Mehmet Özgöl, İstanbul, Cem Yayınevi, 1996.

-: **Bozkır**, Çev. Nurel Hande, Mikyas Basım Yayın Mat. San. Ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 2018.
-: **Dama s saboçkoy**, Moskva, Eksmo, 2020.
-: **Köpeğiyle Dolaşan Kadın**, Çev. Ergin Altay, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.
-: **Küçük Köpekli Kadın**, Çev. Mehmet Özgül, İstanbul, Everest Yayınları, 2012.
- Eruz, F.Sakine: **Çeviriden Çeviribilime: Yüzyılımız Penceresinden Çeviribilimsel Gelişmelere Bir Bakış**, İstanbul, Multilingual, 2003.
- Fyodorov, A. V. : **Osnovı obşey teorii perevoda**, Moskva, Filologiya Tri, 2002.
- Gak, V. G.: **Teoriya i praktika perevoda**, Moskva, İnterdialekt, 2000.
- Garbovskiy, N. K.: **Teoriya perevoda**, Moskva, İzdatelstvo Moskovskogo Universiteta, 2007.
- Göktürk, Akşit: **Dillerin Dili**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2013.
- Günel, Emine Zeynep: ‘Kara Keşişte Çehov’un Gerçeği ve Sanat’, **Art-Sanat**, 2016, s. 705-710.
- İnanır, Emine: ‘Rus Edebiyatında Bir Topos Olarak Sibirya’, **Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2018, s. 64 – 73.
- Katayev, A. O.: **Smısluviye i strukturniye kriterii ekvivalentnosti v voyennom perevode**, Moskva, Voyenniy Universitet, 2017.
- Komissarov, V. N.: **Slova o perevode**, Moskva, Mejdunarodnaya Otnoşeniya, 1973.
-: **Sovromennoye perevodovedeniye**, Moskva, ETS, 2002.
-: **Teoriya Perevoda**, Moskva, Vısshaya Şkola, 1990.

- Kulemina, K. V.: **Osnovniye vidy perevodcheskix transformatsii**, Vestnik, 2007.
- Latışev, L. K.: **Ekvivalentnost perevoda i sposoby yeyo dostijeniya**, Moskva, Mejdunarodnaya Otnoşeniya, 1981.
- Latışev, L. K.: **Tehnologiya perevoda**, Moskva, Yurayt, 2017.
- Severova, N.Y.:
Milih, M. K.: **Nekatoriye osobennosti yazıka i tvorçeskoy maneri Çehova**, Rostov na Donu, 1960.
- Nelyubin L. L., Hyhyni G. T. :**Nauka o perevode**, Moskva, İzdatelstvo <Flinta>, 2008.
- Nida, E. A.: **K Nauke perevodit**, Moskva, Mejdunarodniye otnoşeniye, 1978.
- Panou, Despoina: ‘Equivalence in Translation Theories: A Critical Evaluationi’, **Theory and Practice in Language Studies**, Cilt 31, Sayı 1, 2013, s. 1-6.
- Razumova N.E.: **Step Çehova: Variant interpretatsii povesti**, Moskva, MGU, 2009.
- Retsker, Y. İ.: **Perevoda i perevodçeskaya praktika**, Moskva, Mejdunarodniye otnoşeniye, 1979.
-: **Posobiye po perevodu s angliiskogo yazıka na russki yazık**, Moskva, Prosveşeniye, 1982.
-: **Teoriya perevoda i perevodçeskaya praktika**, Moskva, Valent, 2010.
- Sdobnikov, K. E. Kalinin, **Teoriya perevoda**, Moskva, İzdatelstvo BKN, 2019.
- O.V. Petrova:
- Shakhin, Zülfiya: ‘Türkçe ve Rusça Ünlemlerin Çeviri Sorunları’, **İdil Dergisi**, Cilt 2, Sayı 6, 2013, s. 198-210.
- Şveytser, A. D.: **Perevod i lingvistika**, Moskva, Voennoye İzdatelstvo Ministerstva Oboronı, 1973.
- Şveytser, A. D.: **Teoriya perevoda**, Moskva, Nauka, 1988.
- Tihonov, Morfemno: **Orfografiçeskii slovar**, Moskva, Şkola Press, 1996.

- Toper, P. M.: **Perevod v sisteme sravnitel'nogo literaturovedeniya**, Moskva, Naslediye, 2000.
- Tyulenev S. V.: **Teoriya perevoda**, Moskva, Gordariki, 2004.
- Vardar, Berke: 'Dilbilim Açısından Çeviri', **Türk Dili Dergisi**, Çeviri Sorunları Özel Sayısı, Sayı:322, 1978, s. 61-71.
- Veledinskaya, S. B.: **Kurs obşey teorii perevoda**, Tomsk, Tomskogo Politehniçeskogo Univesiteta, 2010.
- Vinogradov, V. S.: **Vedeniye v perevodovedeniye**, Moskva, RAO, 2001.
- Venuti, Lawrence: **The Translation Studies Reader**, London, Routledge, 2000.
- Yazıcı, Mine: **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları**, İstanbul, Multilingual, 2005.
- Yücel, Faruk: **Çevirinin Tarihi**, İstanbul, Dost Yayınevi, 2007.
- Zinkovskaya A. B.: **Teoriya i praktika perevoda**, Krasnadar, Prosveşeniye Yug, 2013.

E-KAYNAKÇA

- Anonim: **Kutsal Kitap,** (Çevrimiçi)
<https://kutsalkitap.info.tr/?q=mat%2026:%2039-45,14>
Aralık 2023.
- Anonim: **Yazık rasskazov Çehova,** (Çevrimiçi) <http://russkay-literatura.ru/analiz-tvorchestva/63-chehov-a-p-russkaya-literatura/359-yazyk-rasskazov-chexova.html>, 19 Ekim 2022.
- Arhipov, V.Y. **Starički iz povesti Çehova** <Step>, [file:///C:/Users/Onur%20G%C3%BCrkan/Downloads/Priroda_2017_7_%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Onur%20G%C3%BCrkan/Downloads/Priroda_2017_7_%20(1).pdf) (Çevrimiçi), 23 Kasım 2012.
- Komissarov, V N.: **Perevod vajnaya çast moyey jizni,** (Çevrimiçi):<http://yermolovich.ru/index/0-51>, 25 Nisan 2019.
- Kurultay, Turgay: **‘Çeviriye Bilimsel Bakış ve Türkiye’deki Gelişmeler’** (Çevrimiçi) <http://ceviribilim.com/?p=246>, 22 Aralık 2012.

ÖZGEÇMİŞ

Esra Gürkan 2007 yılında Bakü Slavyan Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı programından mezun oldu. 2012-2014 yılları arasında Bakü Slavyan Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı yüksek lisans eğitimini tamamladı. Yüksek lisans tezinin konusu **Puti Formirovaniya Polojitelnoy Motivatsii Pri İzucenii Russkogo Yazıkı Uçaşıhsa Starşih Klassov v Azerbaydjanskoy Şkole**'dir. 2017 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rus Dili ve Edebiyatı Bölümünde doktora programına kaydoldu ve 2024 yılının Şubat ayında mezun oldu. Doktora tezinin konusu **A. P. Çehov'un Türkçe Çeviri Eserlerinde Kuramsal Bağlamda Çeviri İncelemeleri**'dir.

Yayınlar:

Makaleler:

Gürkan, Esra, Çehov' un 'Altıncı Koğuş' Eserinin Türkçe Çevirilerinin Sözcüksel – İçeriksel Dönüşüm Teorisi Üzerinden İncelenmesi, RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 33, İstanbul, 2023, s. 1343-1351.

Bilimsel Kongre, Sempozyum ve Toplantılar:

Gürkan, Esra, Trudnosti Perevoda Russkih Mnogoyazyčnih Slov na Turetskii Yazık, Language and culture – Current Situation and Challenges, Institute for Macedonian Language "Krste Misirkov", Üsküp, Makedonya, 6-07 Kasım, 2018, s. 56.

Gürkan, Esra, F. F. Fortunatov ve Rus Dilbilimine Katkıları, 5. Uluslararası Filoloji Sempozyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 25-27 Ekim 2018, s. 44.

Gürkan, Esra, Viktor Vladimiroviç Vinogradov ve Rus Dilbilimine Katkıları, 4. Uluslararası Güzel Sanatlar Sempozyumu, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Alanya, Antalya, Türkiye, 3-5 Mayıs 2018, s. 154.

